

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLV, Nr. 1
IANUARIE-FEBRUARIE
1986

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. EPIFANIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR :

Drd. MIHAI HAU

C U P R I N S

Pag.

IN APĂRAREA PĂCII

EDITORIAL: Anul 1986 — Anul Internațional al Păcii , Redacția	5
<i>Propuneri și inițiative românești în slujba păcii</i> , Diac prof. dr. Emil Cornițescu	17
<i>Ecouri internaționale</i>	26
<i>Ațiuni în slujba păcii</i> , Redacția	27

INDRUMĂRI OMILETICE ȘI PASTORALE

<i>Cuvînt la Botezul Domnului — despre taina Sfîntului Botez</i> , Pr. Octavian Popescu	30
<i>Ispitirea Domnului nostru Iisus Hristos</i> , — comentariu — Pr. Prof. Ion Constantinescu	32
<i>Panegiric la Sfinții Trei Ierarhi — plan</i> —, Pr. Mihail Marinescu	43
<i>Duminica Vameșului și Fariseului, «Rugăciunea cea adevărată»</i> , Diac. prof. dr. Emil Cornițescu	45

DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI

<i>Cuvintele 8 și 9 la Facere</i> , — Sfîntul Ioan Gură de Aur, trad. de Pr. prof. D. Fecioru	50
---	----

ARTICOLE ȘI STUDII

<i>Cercetări privind cronologia Orientului apropiat antic</i> , Conf. dr. Remus Rus	62
<i>Premise și perspective în dezbaterile din ultima sută de ani asupra Sfîntului Dionisie Areopagitul și a operei sale</i> , Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin	73

ȘTIRI ECUMENICE

<i>Bisericile creștine și problemele vremii; Din lumea creștină, note, știri, comentarii</i> , A. Manolache, V. Răducă, Fl. Roșca, Ad. Alexandrescu	88
---	----

DOCUMENTARE

Bisericile de la Curtea Weche din București (I), Pr. Dinu Provia n 98

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

Serbarea de Colinde la Seminarul Teologic din București ; Numiri și transferări de personal ; Tiirnosiri și slințiri de biserici, Pr. David Popescu 121

RECENZII ȘI NOTE

Eduard Wachmann (1836—1908), compozitor și dirijor, Pr. Mihail Marinescu 125

Arhiepiscop Dr. Methodios Fuyas al Thyatiarelor și Marii Britanii, *Volum Omagial*, de prof. dr. George Dion Dragas, Londra, 1985, prof. dr. N. Chițescu 127

† Nicolae, Mitropolitul IBanatului, *Invățătura despre mintuire*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1984, Pr. prof. Ioan Ionescu 131

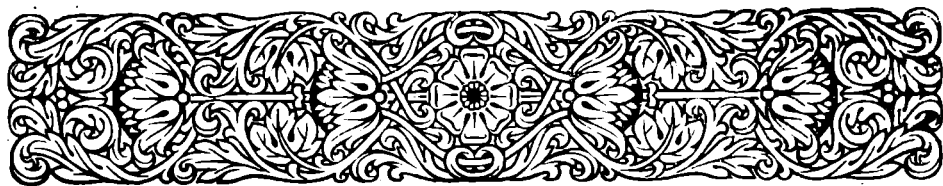
Marin Velea, *Compoziții și prelucări corale pentru voci egale, mixte și bărbătești*, (I), Editura Litera, 1985, București, 49 p., Pr. David Popescu 134

Henri Hubert, *Celții și civilizația celtică*, trad. de Matilda Banu, București, 1983, 515 p., Diac. prof. dr. Emil Cornițescu 135

Oprea Gheorghe și Agapiie Larisa, *Folclor muzical românesc*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1983, Diac. prof. Marin Velea 137

VARIA

Ilie-Daniel Turcea, *Poezii* 142

ÎN APĂRAREA PĂCII

ANUL 1986 ANUL INTERNAȚIONAL AL PĂCII

Profund îngrijorată de deteriorarea gravă a situației mondiale, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat, la sesiunea din 25 octombrie 1985, rezoluția, la care este coautoare și România, prin care anul 1986 a fost proclamat solemn drept Anul Internațional al Păcii, al impulsionării eforturilor și acțiunilor vizînd însănătoșirea climatului vieții internaționale, realizarea de progrese reale pe calea dezarmării și păcii.

Prin proclamarea Anului Internațional al Păcii, ONU a ținut să evidențieze importanța crucială ce revine în momentul de față soluționării problemelor de care depind pacea și securitatea popoarelor și, totodată, să-și reafirme misiunea de înaltă răspundere, pentru care a fost creată, aceea de a izbăvi generațiile viitoare de flagelul războiului. Proclamarea Anului Internațional al Păcii este, astfel, expresia conștiinței care s-a format, la nivelul întregii umanități, asupra pericolului imens pe care-l reprezintă, pentru însăși existența vieții și civilizației pe planeta noastră, potențialul de distrugere actual, și a necesității de a se face totul pentru ca acest pericol să fie eliminat.

Programul Anului Internațional al Păcii cuprinde trei direcții principale: «Pacea și dezarmarea», «Pacea și dezvoltarea», «Pregătirea pentru viață în condiții de pace», care sînt ilustrative pentru diversele domenii în care poate fi urmărită edificarea păcii.

Anul Internațional al Păcii se așteaptă să fie, prin urmare, un an al dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, pentru că pacea prin dezarmare constituie opțiunea fundamentală a actualității, fiind unicul făgaș de evitare a pericolului unui dezastru atomic, de garantare a dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor la viață, la existență.

Dreptul la viață, la existență liberă și demnă apare, deci, ca țel și valoare supremă, ca obiectiv de care depinde realizarea tuturor celorlalte drepturi ale condiției umane. Și, într-adevăr, fără asigurarea dreptului la viață, la pace, condiție de bază a afirmării spiritului uman, a creativității lui multilaterale, este practic imposibil să se poată vorbi de împlinirea altor aspirații vitale ale omului. Dreptul la pace, la viață se do-

vedește a fi, prin urmare, o pirghie esențială a progresului și civilizației, cu atât mai mult într-o lume aflată sub spectrul neantului atomic, al unei catastrofe nucleare pustiitoare. Iată de ce, oprirea iraționaliei curse a înarmărilor și trecerea neîntârziată la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară, este vitală pentru asigurarea dreptului fundamental la viață, la existență liberă și demnă a națiunilor.

Dată fiind amploarea pericolului unei catastrofe nucleare, apărarea, menținerea și consolidarea păcii nu pot fi concepute, astăzi, decît în cadrul unui proces dinamic, multilateral, implicînd drepturi și răspunderi egale din partea tuturor statelor și națiunilor, cărora le revine misiunea de a acționa unite pentru a impune asigurarea cerinței vitale a oamenilor, a tuturor popoarelor — dreptul la viață, la progres și civilizație. În acest context, anul 1986 este chemat să intre în istoria multimilenară a omenirii ca un moment de răscruce, prin trecerea, pe care ar trebui s-o marcheze, de la acumulările și perfecționările neîncetate de arme, transformate în ultimele decenii în retorte de anihilare atomică, la o etapă nouă de pace, care să deschidă calea dezarmării, a înlăturării pericolului nuclear.

Anul Internațional al Păcii se dorește să fie și un an al dezvoltării, pentru că pacea este cadrul optim de realizare a unei structuri de relații internaționale care să asigure fiecărei națiuni, mari sau mici, o dezvoltare nestingherită, într-un climat de liniște și siguranță, ferită de orice amenințare. În același timp, dezarmarea — deci, drumul spre pace — se află într-o relație de strînsă interdependență cu problemele economiei mondiale, ale lichidării subdezvoltării și instaurării noii ordini economice internaționale. Deși cheltuielile militare apasă din ce în ce mai greu asupra tuturor popoarelor, cele mai afectate sînt țările în curs de dezvoltare, atrase în competiția înarmărilor în pofida resurselor limitate de care dispun și a stringentei lor nevoi de a lichida rămănerile în urmă.

Demersul în sprijinul dezarmării își află, astfel, temeiul și în gravele efecte economice și sociale ale creșterii nestăvilite a cursei înarmărilor, prin care uriașe resurse umane și materiale sînt deturnate de la scopurile firești ale dezvoltării pașnice, făcînd ca o seamă de aspecte majore care erodează calitatea vieții — subalimentația, analfabetismul, lipsa de asistență sanitară, bolile — să devină tot mai acute, să afecteze zone vaste ale globului.

Este de natura evidenței că sporirea continuă a bugetelor militare deteriorează profund întreaga evoluție a economiei mondiale, adîncește flagelul subdezvoltării, destabilizează piața materiilor prime, alimentează tendința de creștere a prețurilor, accentuează inflația și instabilitatea monetar-financiară, afectează grav o seamă de programe sociale, inclusiv standarul de viață al popoarelor.

Pacea, dezarmarea, dezvoltarea sînt, așadar, fenomene vii, reale, în permanentă evoluție, direcții de acțiune cu dimensiuni globale, care, în condițiile sistemului internațional actual, se înfăptuiesc treptat, prin eforturile conjugate ale tuturor statelor și popoarelor lumii, interesate în cel mai înalt grad să participe la soluționarea lor. Toate statele, indiferent de mărime, orînduire socială, potențial economic sau așezare geo-

grafică, au datoriat de a contribui nemijlocit la edificarea păcii în această lume confruntată cu puternice contradicții și conflicte, dar interesată, înainte de toate, în salvagardarea dreptului ei la viitor. De aceea, pacea, dezarmarea, dezvoltarea au devenit obiectivele principale ale unui proces complex și de durată, menit să deschidă noi perspective conviețuirii pașnice, buneii vecinătăți, apropierii și înțelegerii între națiunile lumii.

România intră în anul 1986, Anul Internațional al Păcii, cu un bilanț al acțiunii ei internaționale demn de multilateralitatea și perseverența eforturilor pe care le desfășoară pentru pacea și bunăstarea întregii umanități.

În cei treizeci de ani de apreciată activitate constructivă ca membră a Organizației Națiunilor Unite, România s-a impus ca unul dintre cei mai dinamici participanți la desfășurarea relațiilor interstatale, acționând neobosit pentru cauza păcii și înțelegerii între popoare.

Îmbogățit, în ultimele două decenii, prin ideile valoroase și acțiunea practică novatoare ale președintelui Nicolae Ceaușescu, demersul de pace al României s-a remarcat prin prezentarea unor inițiative realiste, de amplitudine rezonantă internațională, vizând soluționarea corespunzătoare a problemelor majore care confruntă omenirea în contemporaneitate.

Anul 1985 poate fi considerat ca având valoarea de cörolar și de simbol în acest sens.

Cristalizînd, după cum se știe, într-o expresie programatică, o amplă strategie a păcii, țara noastră a acționat, și în anul care s-a încheiat, prin documentele difuzate la ONU și în alte foruri, prin apelurile adresate factorilor de răspundere și popoarelor din întreaga lume, pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară, pentru asigurarea dreptului popoarelor la dezvoltare liberă, la folosirea cuceririlor științei și cunoașterii exclusiv în scopuri pașnice, pentru bunăstarea și independența fiecărei națiuni.

Consecvență poziției sale de principiu privind prioritatea dezarmării nucleare, întemeiată pe pericolul pe care-l reprezintă armele atomice pentru existența umană, care, în eventualitatea folosirii lor într-un conflict, ar însemna distrugerea vieții pe planeta noastră, România, alături de numeroase alte state, a salutat începerea negocierilor dintre S.U.A. și U.R.S.S. în problemele armamentelor nucleare și spațiale, a căror finalitate o constituie elaborarea de înțelegeri efective îndreptate spre prevenirea cursei înarmărilor în cosmos și încetarea acestei curse pe Pămînt, limitarea și reducerea armelor nucleare, eliminarea completă a armamentelor nucleare de pretutindeni.

Prin glasul președintelui său, România a dat o apreciere pozitivă înținirii la nivel înalt sovieto-americane, care a avut loc în noiembrie, anul trecut, la Geneva, subliniind, în mod deosebit, recunoașterea de către ambele părți, a realității că un război nuclear nu poate fi cîștigat, declarația lor că nu aspiră la supremația militară, că se pronunță pentru reducerea substanțială a arsenalelor nucleare și realizarea unor înțelegeri privind dezvoltarea relațiilor bilaterale.

La reluarea recentă a tratativelor sovieto-americane de la Geneva asupra întregului complex de probleme privind armele nucleare și spațiale, atenția opiniei publice din țara noastră, ca și a cercurilor largi ale

opinii publice internaționale, se concentrează, în mod legitim, pe necesitatea depășirii dificultăților existente, pentru a se trece de la declarații la fapte, la măsuri reale în domeniul dezarmării, în primul rând la eliberarea omenirii de spectrul distrugerii atomice. În acest sens, țara noastră consideră că se impune — ca un prim pas concret — oprirea, cel puțin pe perioada desfășurării negocierilor sovieto-americane, a experimentării, producerii și amplasării de noi arme nucleare, precum și a oricăror acțiuni de militarizare a spațiului cosmic. Totodată, România subliniază necesitatea trecerii concomitente la reducerea armelor clasice, a efectivelor armate și a cheltuielilor militare, în vederea realizării echilibrului militar la un nivel cât mai scăzut. În acest cadru, țara noastră consideră că este necesar ca, între cele două părți, să fie realizat un plafon mai scăzut al principalelor armamente, precum și desființarea bazelor militare străine și retragerea tuturor trupelor străine de pe teritoriul altor state.

În centrul eforturilor depuse pentru realizarea dezarmării și asigurarea păcii mondiale, România a situat edificarea unei securități trainice în Europa, continentul pe care sînt concentrate cele mai importante arsenale militare, inclusiv nucleare, cele mai numeroase efective militare și unde se află față în față cele două blocuri militare opuse. Realizarea securității europene, a unor raporturi noi, de colaborare între statele continentului, a unui climat de încredere și pace în Europa a devenit, în aceste împrejurări, o cerință majoră a destinderii și păcii în întreaga lume. Sînt larg cunoscute contribuțiile României la definirea a însuși conceptului de securitate europeană, la cristalizarea principiilor noi de relații între state în Europa, aportul țării noastre la elaborarea unor norme noi de negocieri, care au dus la convocarea primei conferințe general-europene, la înscrierea în Actul final de la Helsinki a unor prevederi și angajamente menite să asigure înaintarea pe calea înfăptuirii unei securități trainice pe continent. Pe linia acestei poziții consecutive, țara noastră a participat activ la reuniunile general-europene ulterioare, de la Belgrad și Madrid, numărîndu-se, totodată, printre promotorii Conferinței pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa, ale cărei lucrări se desfășoară la Stockholm, și care are mandat să examineze și să convină, într-o primă etapă, un ansamblu de măsuri de încredere și securitate, iar, într-o etapă ulterioară, măsuri de dezarmare, fără de care nu poate fi concepută o securitate reală sau o colaborare autentică pe continent.

Iată de ce, în anul în care s-a împlinit un deceniu de la semnarea Actului final al Conferinței de la Helsinki pentru securitate și cooperare în Europa, România, angajată efectiv în eforturile care se fac pentru realizarea acestui obiectiv, a insistat cu vigoare asupra necesității reluării, aprofundării și îmbogățirii cursului spre destindere în viața continentului, asigurării condițiilor în care popoarele să poată trăi în pace, la adăpost de orice amestec sau atingere la adresa securității lor. În acest spirit, țara noastră a propus factorilor de răspundere o serie de acțiuni menite să faciliteze restabilirea bazelor încrederii și dialogului, inclusiv convocarea unei reuniuni a miniștrilor de externe ai statelor

participante la Tratatul de la Varșovia și ai statelor membre ale NATO, instituirea unei comisii consultative a țărilor celor două alianțe militare, la care să poată lua parte și celelalte țări europene, pentru a contribui la realizarea unor înțelegeri la negocierile privind armele nucleare.

Acum, când se pune problema trecerii la măsuri reale de întărire a încrederii, securității și înlăturării dezarmării în Europa, un teren concret de acțiune îl oferă, în viziunea României, forurile și reuniunile de la Stockholm, Viena și Geneva, de la care se așteaptă să imprime lucrărilor un caracter mult mai dinamic și mai eficient, spre a se ajunge, într-un timp cât mai scurt posibil, la înțelegeri și acorduri efective, ceea ce ar constitui contribuții majore la promovarea cauzei generale a păcii, destinderii și colaborării.

Totodată, țara noastră acordă o mare importanță creării de zone de-nuclearizate în diferite regiuni ale lumii, ca o componentă însemnată a eforturilor de dezarmare și securitate. În acest cadru, în continuarea unor acțiuni și demersuri din anii precedenți ale României, vizând transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, buneii vecinătăți și colaborării, lipsită de orice fel de arme de distrugere în masă, anul 1985 înscrie o nouă inițiativă lansată la București, în luna decembrie, și concretizată în *Declarația-apel* a președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și a președintelui Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria, Todor Jivkov, cu privire la realizarea, în Balcani, a unei zone fără arme chimice.

Pronunțându-se cu hotărâre împotriva armelor chimice ca mijloc de distrugere în masă, documentul adresează șefilor de state și guverne din țările balcanice chemarea solemnă de a-și uni eforturile pentru începerea neîntârziată de negocieri și realizarea unui acord privind neexperimentarea, neproducerea, neobținerea și nestocarea oricăror arme chimice pe teritoriile lor.

Prin această nouă și generoasă inițiativă, România își reafirmă, încă o dată, hotărârea de a acționa cu fermitate pentru transformarea Balcanilor într-o zonă lipsită de arme de distrugere în masă, ceea ce răspunde nu numai intereselor popoarelor din regiune, ci și cauzei generale a păcii și cooperării pe continentul european și în întreaga lume. Proclamarea Balcanilor ca zonă lipsită de arme chimice ar fi o contribuție de cea mai mare însemnătate la blocarea tendințelor de extindere și diversificare a cursei înarmărilor într-un domeniu deosebit de periculos, și ar constitui o stavilă în calea presiunilor care, — așa cum arată realitățile din unele țări ale NATO, alte evoluții actuale — se intensifică pentru acceptarea stocării de asemenea arme pe teritoriul național, ar duce la crearea unor zone asemănătoare în Europa centrală și de nord, în alte părți ale continentului, ar favoriza restrângerea continuă a ariei de răspundere a unor astfel de arme, ar fi de natură să stimuleze eforturile ce se întreprind, în cadru internațional, pentru interzicerea lor generală și totală.

Odată cu măsurile în domeniul dezarmării, România consideră că este necesar să fie sporite eforturile pentru soluționarea rapidă, pe calea tratativilor, a conflictelor regionale existente, a tuturor problemelor litigioase dintre state, pentru renunțarea la forță și la amenințarea cu forța în relațiile internaționale, pentru încetarea oricărui amestec din

afară în treburile interne ale altor țări. Această poziție hotărîită a țării noastre în favoarea recurgerii exclusive la negocieri în numeroasele situații existente sau care se creează în viața internațională, își află temelul în lumina adevărului că folosirea forței, războaiele nu au adus niciodată soluții autentice, durabile problemelor, nefăcînd decît să complice, să agraveze, să genereze noi focare de tensiune, să erodeze pentru multă vreme relațiile dintre state, subminînd puternic pacea și securitatea mondială. Pornind de la riscurile pe care le reprezintă, pentru edificarea păcii, așa-numitele «războaie locale», posibilitatea pe care o conțin în sine de a se «internaționaliza», de a căpăta proporții inclusiv la scară planetară, cu toate consecințele dezastruoase pe care le-ar aduce în primejdioasa eră a armamentului nuclear, România apreciază că metoda tratatelor, calea negocierilor se impune cu necesitate, devenind o obligație în practica relațiilor internaționale, fiind unica modalitate general avantajoasă de reglementare a oricărui tip de conflict sau litigiu între state.

În spiritul poziției sale de principiu și acțiunii perseverente desfășurate de-a lungul anilor pentru prevenirea și stingerea conflictelor dintre state, pentru rezolvarea lor prin mijloace pașnice, România a propus, și Adunarea Generală a ONU a adoptat, în cadrul sesiunii din anul trecut, *«Apelul solemn către statele aflate în conflict de încetare fără întîrziere a acțiunilor armate și de soluționare a problemelor dintre ele pe calea tratatelor»* și *«Angajamentul statelor membre ale ONU de a reglementa stările de încordare și conflict, diferendele existente, pe cale pașnică, de a se abține de la folosirea forței și amenințarea cu forța, de la orice intervenție în treburile interne ale altor state»*.

Corespunzînd întru totul intereselor vitale ale tuturor popoarelor, ale păcii și securității internaționale, noua propunere avansată de România la ONU se adaugă inițiativelor și acțiunilor țării noastre îndreptate spre eliminarea definitivă a conflictelor din viața internațională, reprezintă o contribuție importantă la promovarea destinderii, la dezvoltarea încrederii și colaborării între națiuni, la edificarea unei lumi caracterizată exclusiv prin evoluție pașnică și progres.

Pe aceeași linie se înscrie și propunerea țării noastre de creare în cadrul ONU a unei *Comisii pentru bune ofiții, mediere și conciliere*, la care statele interesate să poată recurge oricînd pentru soluționarea pe cale pașnică a situațiilor conflictuale, propunere care a făcut pînă în prezent obiectul unei aprofundate examinări în cadrul Comitetului special pentru Carta ONU, înregistrînd progrese în finalizarea ei. Totodată, pentru statornicirea unor relații de înțelegere și colaborare între toate statele, în primul rînd cele vecine, pentru consolidarea păcii și securității în lume, România consideră că ar avea o importanță deosebită dezvoltarea și consolidarea bunei vecinătăți între state, problemă aflată pe ordinea de zi a sesiunii din acest an a Adunării Generale a ONU, tot ca urmare a propunerii țării noastre.

Se cuvine să reamintim, pe de altă parte, activitatea neobosită a țării noastre pentru lichidarea ultimelor rămășițe ale colonialismului și înlăturarea formelor de rasism și apartheid, ca și sprijinirea energetică a miș-

cărilor de eliberare națională, de întărire și afirmare deplină a suveranității și independenței popoarelor.

Pronunțându-se în mod statornic pentru înfăptuirea dezarmării, în primul rând a celei nucleare, România are în vedere și gravele consecințe ale escaladării cheltuielilor pentru înarmări, nu numai pe plan militar, ci și economic, relația strinsă, de condiționare reciprocă, dintre dezarmare și dezvoltare. Un asemenea raport își găsește expresia, după aprecierea țării noastre, în faptul că sporirea cheltuielilor militare contribuie la menținerea și adâncirea crizei economice mondiale, frânează progresul economic și social al statelor, reprezintă unul dintre cele mai puternice obstacole în calea lichidării subdezvoltării. Deși cheltuielile militare au grave consecințe economice asupra tuturor statelor, deturând imense resurse materiale și umane, de potențial tehnico-științific din sectorul civil, unde are loc creșterea economică, în sectorul militar, unde resursele sînt pur și simplu «înghețate», scoase din circuitul productiv, cel mai puternic afectate sînt țările în curs de dezvoltare, confruntate cu problemele rămîinerii în urmă pe plan economic și social, ca urmare a îndelungatei dominații coloniale, care a dus la repartizarea inechitabilă a avuției mondiale, la împărțirea lumii în bogați și săraci. Se știe că situația economico-socială moștenită de statele lumii a treia este deosebit de grea : o economie ce nu satisface nici pe departe nevoile de subzistență ale popoarelor respective ; un tablou social în care analfabetismul, lipsa de asistență sanitară și bolile de tot felul sînt adevărate flageluri ce bîntuie pe vaste întinderi ale globului, afectînd mase uriașe de oameni. Curmarea acestor grave stări de lucruri necesită consideraabile eforturi, mari resurse financiare, materiale și umane. Desigur, lichidarea subdezvoltării presupune, în primul rînd, sporirea eforturilor proprii ale statelor în cauză. Dar, oricît ar părea de neconceput, acest efort — și așa limitat, datorită mijloacelor reduse de care dispun aceste țări — este frînat de cursa înarmărilor, în vîltoarea căreia sînt atrase în măsură crescînd, fără voia lor, țările în curs de dezvoltare. În același timp, instabilitatea economică, dezordinea monetară și inflația, dezechilibrele în balanțele de plăți, accentuarea măsurilor protecționiste și restrîngerea comerțului — fenomene pe care cursa înarmărilor le întretine și le agravează pe plan internațional — contribuie la adâncirea crizei economice mondiale, afectează în mod considerabil o serie de programe sociale în domeniile învățămîntului, culturii, asistenței sanitare, inclusiv nivelul de trai al popoarelor, răsfrîngîndu-se în modul cel mai acut asupra țărilor în curs de dezvoltare. Totodată, transferul de tehnologie spre țările în curs de dezvoltare este frînat, adesea sub motive «strategice», ceea ce limitează accesul acestor țări la noile cuceriri ale științei și tehnicii moderne, fără de care nu este de conceput progresul lor economic. Prin toate acestea, cursa înarmărilor se dovedește a fi unul din factorii principali ai menținerii și adîncirii decalajelor economice între state, cu implicații profunde asupra întregii omeniri.

Iată de ce, România conține înfăptuirea dezarmării ca un factor important în eforturile pentru realizarea unei noi ordini economice internaționale, menită să stimuleze progresul tuturor statelor. În acest sens, propunerile țării noastre privind înghețarea imediată și apoi trecerea la

reducerea bugetelor militare au tocmai în vedere ca sumele astfel eliberate să fie folosite în scopul dezvoltării, cu precădere a țărilor rămase în urmă. Apare limpede ce consecințe binefăcătoare ar avea traducerea în viață a acestor propuneri. Aceasta ar crea condiții pentru îngustarea continuă a decalajelor, pentru egalizarea treptată a nivelurilor de dezvoltare, ceea ce ar fi în avantajul tuturor țărilor, inclusiv al celor puternic dezvoltate, care în prezent au și ele de făcut față consecințelor crizei economice. Departe de a preconiza în mod abstract soluția reducerii cheltuielilor militare, țara noastră a adoptat, încă cu câțiva ani în urmă, hotărîrea, mai întii, de a reduce și, apoi, de a îngheța cheltuielile militare pînă în 1985, comunitatea internațională dispunînd, astfel, de o experiență pozitivă, care ar putea fi larg valorificată și extinsă. În acest sens, România, președintele Nicolae Ceaușescu, au evidențiat însemnătatea pe care ar prezenta-o o inițiativă unilaterală a țărilor Tratatului de la Varșovia privind reducerea bugetelor lor militare cu 10—15 la sută. Fără a le diminua cu nimic securitatea — a subliniat președintele Nicolae Ceaușescu — asemenea măsuri ar demonstra voința de pace a acestor țări, ar face să crească prestigiul, influența lor pe arena internațională, ar fi un stimul pentru celelalte state, îndeosebi pentru cele din NATO, de a proceda la fel.

Prin caracterul lor realist și constructiv, puternic mobilizator, propunerile României privind adoptarea unor măsuri efective în direcția reducerii cheltuielilor militare, a trecerii la dezarmare, canalizarea disponibilităților create în scopurile dezvoltării economico-sociale corespund intereselor tuturor popoarelor, ale întregii umanități, și pentru a căror îndeplinire se așteaptă să se facă un început încă în acest an, proclamat Anul Internațional al Păcii.

Profund preocupată de îmbunătățirea situației economice mondiale, România și-a reafirmat, și în anul 1985, poziția principială de soluționare globală, echitabilă a problemei datoriei externe și a dobînzilor excesiv de mari ale țărilor în curs de dezvoltare. În acest sens, țara noastră preconizează realizarea de înțelegeri menite să ducă la anularea datoriilor pentru unele state, reducerea lor pentru celelalte țări, scăderea totală a dobînzilor, reeșalonări pe termen mai lung, stabilirea unui plafon pentru încasările din exporturi pentru rata serviciului datoriei externe. România s-a pronunțat, de asemenea, pentru reforma sistemului monetar-financiar internațional și pentru o mai mare preocupare de a se asigura o coordonare în problemele monetare, comerciale și financiare, astfel încît strategiile adoptate să se completeze armonios, în loc să aibă efecte divergente și efecte nefaste asupra procesului de creștere și a cooperării economice internaționale. Totodată, avînd în vedere lipsa de rezultate concrete a reuniunilor internaționale privind însănătoșirea situației economice mondiale, îndeosebi a țărilor în curs de dezvoltare, România s-a declarat pentru organizarea, chiar în acest an, a unor tratative globale sub egida ONU, în vederea inițierii unui acord corespunzător între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, în cele mai importante probleme economice, comerciale și financiar-monetare care confruntă omenirea. În același timp, România a propus convocarea unei conferințe internaționale la nivelul cel mai înalt, a țărilor în curs de dezvoltare, care să

elaboreze o strategie comună, atât în ceea ce privește conlucrarea mai strânsă dintre ele în direcția dezvoltării economico-sociale, cât și pentru stabilirea unor puncte de vedere unitare la negocierile cu țările dezvoltate. De asemenea, țara noastră consideră ca imperative esențiale ale noului ordin economic mondial, înlăturarea oricăror tendințe protecționiste, a măsurilor de restrângere, sub diferite pretexte, a accesului la piețele internaționale, a practicilor restrictive și discriminatorii în general, cu atât mai mult cu cât este deja dovedit că accelerarea dezvoltării economice, a progresului social al fiecărei țări depinde într-o mare măsură, pe lângă efortul propriu, de intensificarea schimburilor sale externe, de promovarea comerțului și cooperării economice internaționale. În același timp, dezvoltarea legăturilor comerciale dintre state reprezintă o bază sigură a destinderii, o cerință primordială a înțelegerii și încrederii internaționale, a consolidării păcii în lume. Însăși viața demonstrează că securitatea și cooperarea se condiționează reciproc: extinderea conlucrării economice este de natură să contribuie la întărirea încrederii între state și la promovarea destinderii în lume, și, invers, consolidarea climatului de destindere creează condiții favorabile pentru dezvoltarea unor ample acțiuni de cooperare.

Pornind de la rolul cooperării dintre țări și popoare în crearea unei structuri stabile de pace internațională, România a continuat și în anul 1985 demersul activ și constant, pe diverse planuri, consacrat dezvoltării relațiilor sale cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pe baza principiilor noi ale respectării stricte a independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur destinele, calea propriei dezvoltări fără nici un amestec din afară. Totodată, țara noastră a acționat și acționează pentru aplicarea generală a noilor principii, pentru recunoașterea lor ca norme de drept și legalitate internațională, atât pe plan bilateral, cât și al raporturilor între toate statele lumii, pentru respectarea lor universală, cu convingerea că acestea reprezintă însăși condiția de bază a vieții internaționale actuale, a apărării drepturilor de progres pașnic, liber și independent al tuturor popoarelor.

Anul 1985 a fost și Anul Internațional al Tineretului (AIT), proclamat din inițiativa României, care s-a desfășurat sub generoasa deviză «Participare-Dezvoltare-Pace», polarizînd interesul tuturor statelor membre ale ONU, al instituțiilor specializate ale Națiunilor Unite, al organizațiilor de tineret, al maselor de tineri din întreaga lume.

Anul Internațional al Tineretului a fost precedat de o amplă fază pregătitoare desfășurată în perioada 1981—1985, perioadă în care un rol decisiv l-a avut Comitetul Consultativ al ONU pentru AIT, a cărui președinție a fost deținută de reprezentantul țării noastre.

În multitudinea manifestărilor consacrate AIT se cuvin a fi relevate cele cinci reuniuni regionale dedicate acestui eveniment, dintre care cea europeană a fost găzduită de România, la Costinești, în septembrie 1983, precum și Conferința mondială a comitetelor naționale pentru AIT, de la București, din septembrie anul trecut, care au constituit jaloane definitorii în promovarea mesajului care a animat ansamblul activităților organizate sub egida Anului Internațional al Tineretului. La aceste acțiuni

se adaugă variatele activități întreprinse la nivel local și național în cvasitotalitatea statelor lumii, precum și numeroasele manifestări internaționale ale tineretului, inspirate din deviza AIT, menite să canalizeze energia și entuziasmul inepuizabil, facultățile creatoare ale tinerilor, atit în direcția înfăptuirii unor programe de dezvoltare națională, cit și în domeniul implicării mai active și responsabile a tinerei generații la soluționarea marilor probleme ale contemporaneității.

Conferința mondială a ONU pentru AIT, organizată în plenara Adunării Generale în timpul ultimei sesiuni, a prilejuit o examinare de fond a problemelor specifice tinerei generații, încheindu-se cu adoptarea prin consens a «Liniilor directoare pentru programe de viitor în domeniul tineretului și urmărirea punerii lor în aplicare», elaborate de Comitetul Consultativ al ONU pentru AIT. Acest document, de valoare programatică, se constituie într-o strategie cuprinzătoare, cu obiective pe termen mediu și de perspectivă, care tratează aspecte prioritare ale condiției tinerei generații, propunând guvernelor, Organizației Națiunilor Unite, organizațiilor de tineret o suită de recomandări concrete a căror finalitate o reprezintă asigurarea participării nemijlocite a tineretului la transpunerea în viață a unor programe naționale și internaționale, care să ducă la îmbunătățirea substanțială a statutului tinerei generații, la sporirea contribuției sale la promovarea păcii și securității în lume, la edificarea unei noi ordini mondiale, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte.

Cum era și firesc, în anul în care a fost marcat jubileul a 40 de ani de la crearea Organizației Națiunilor Unite și când s-au împlinit 30 de ani de rodnică participare a României la lucrările ei, țara noastră a văzut în această aniversare un prilej binevenit de evaluare a activităților de pînă acum al Organizației mondiale și, deopotrivă, de identificare a unor măsuri și căi de acțiune în vederea împlinirii înaltei misiuni cu care a fost investită.

Potrivit viziunii ample, profund constructive a României, a președintelui ei, expusă de la înalta tribună a sesiunii jubiliare, în împrejurările deosebit de complexe și contradictorii existente astăzi pe plan mondial, ONU reprezintă, prin țelurile, principiile și mecanismele sale, principalul for și cadru mondial în care toate statele, mari, mijlocii și mici, indiferent de orînduire socială, își pot armoniza pozițiile, acțiunile și interesele și pot participa efectiv, pe picior de egalitate, la examinarea și găsirea de soluții pentru problemele de interes comun. În acest spirit, România a formulat, la ultima sesiune a Adunării Generale a ONU, inițiative și propuneri valoroase privind îmbunătățirea activității Organizației mondiale, folosirea mai deplină a unora din prevederile Cartei ONU, asigurarea traducerii în viață a rezoluțiilor adoptate utilizarea mai eficientă a resurselor materiale și umane aflate la dispoziția organizației, astfel încît aceasta să devină un instrument mai puternic și mai eficient, în măsură să răspundă cu adevărat aspirațiilor de pace, colaborare și progres ale tuturor popoarelor.

Activitatea bogată, constructivă și originală desfășurată de țara noastră și la sesiunea din anul trecut a Adunării Generale a ONU este o ilustrare vie a importanței pe care România, președintele ei, le acordă creșterii rolului și eficienței ONU în întreaga viață internațională, a încrederii în potențialul de acțiune al Organizației mondiale, în capacitatea tuturor statelor, a țărilor mici și mijlocii de a participa efectiv la soluționarea democratică a problemelor de care depind asigurarea păcii și progresul tuturor popoarelor.

Prezentă, așadar, în dezbaterile tuturor marilor probleme cu care omenirea este în prezent confruntată și dezvoltând relațiile sale bilaterale cu toate țările lumii, România pășește în anul 1986 cu un adevărat program de pace, care creează premise favorabile transformării Anului Internațional al Păcii într-un eveniment remarcabil al contemporaneității. Indiscutabil, înfăptuirea generoaselor sale scopuri și obiective, a menirii pentru care a fost inițiat și consacrat depinde în mod hotărîtor de acțiunea unită a popoarelor chemate să valorifice, fără nici un fel de zăbavă, toate posibilitățile existente pentru ca anul 1986 să marcheze o cotitură radicală în abordarea problemelor dezarmării și edificării păcii, prin trecerea la măsuri practice de dezarmare, în primul rînd de dezarmare nucleară.

Pentru popoarele de pretutindeni, angajate în marea mișcare anti-războinică mondială, Anul Internațional al Păcii constituie un îndemn la mobilizarea și mai energică a forțelor celor mai largi, la intensificarea și mai puternică a acțiunilor lor unite și convergente pentru a se pune capăt cursei înarmărilor atît pe Pămînt, cît și în Cosmos, pentru a se înlătura primejdia unei conflagrații atomice, pentru a se asigura fiecărui locuitor al globului dreptul suprem la pace și la viață, într-o lume mai bună și mai dreaptă. Fără îndoială, în vasta operă istorică a înfăptuirii acestor deziderate vitale, ampla activitate a țării noastre, propunerile, demersurile și inițiativele necurmte ale președintelui ei, dobîndesc dimensiunile și semnificația unei pilduitoare dăruiri.

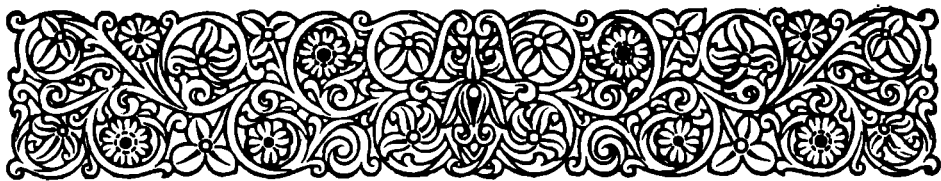
Consecventă în întreaga sa activitate internațională pe linia menținerii și consolidării păcii în Europa și în lume, România va continua și în 1986 să depună toate eforturile pentru a contribui activ la afirmarea marilor cauze ale omenirii, ca Anul Internațional al Păcii să înregistreze progrese substanțiale pe calea dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare, în slujba cărora s-a angajat cu perseverență și tenacitate și care i-au adus, țării și președintelui ei, înaltul prestigiu de care se bucură pe toate meridianele. Totodată, intrînd în Anul Internațional al Păcii, România are în vedere că țările sale — Salvagardarea Păcii și Viitorului Umanității — constituie un obiectiv important nu numai pentru 1986, ci și pentru anii următori. De aceea, țara noastră consideră necesar să fie evaluate și valorificate cu hotărîre prilejurile pe care le va oferi anul 1986, cu convingerea că se pot face pași importanți spre consolidarea păcii, de care depinde astăzi însăși existența vieții și civilizației pe planeta noastră.

Biserica Ortodoxă Română se alătură cu toată însuflețirea mărețului program de pace inițiat de țara noastră, de președintele Nicolae Ceaușescu, care dă expresie hotărârii neabătute a poporului român de a contribui la oprirea cursului periculos al înarmărilor, înfăptuirea dezarmării, și în primul rând a dezarmării nucleare, la înlăturarea pericolului distrugerii atomice, pentru viață pașnică și colaborare între popoare, acordându-i cea mai înaltă prețuire și considerându-l drept un imperativ categoric ce se cere sprijinit și împlinit cu toată fermitatea.

Stimulată în activitatea proprie de credința că pacea se realizează numai prin strădanii susținute, Biserica Ortodoxă Română pășeste în Anul Internațional al Păcii ferm hotărâtă să-și intensifice eforturile pentru a-și împlini vocația sa irenică, pentru a stimula în conștiința oamenilor sentimentul responsabilității și al rațiunii, încrederea și speranța într-o lume fără războaie, eliberată de coșmarul distrugerii atomice, în care puterea și capacitatea lor de muncă creatoare să fie puse în slujba binelui întregii umanități.

REDACTIA

1986 — ANUL INTERNAȚIONAL AL PĂCII. PROPUNERI ȘI INIȚIATIVE ROMĂNEȘTI

În toate timpurile istoria ne-a dovedit adevărul că pregătirea celor avizi după acapararea bunurilor străine și declanșarea războaielor pustiitoare au fost totdeauna o povară mare pentru omenire și toate conflațiile militare au cauzat o mare și uneori ireversibilă ruptură în cadrul dezvoltării spirituale și materiale a popoarelor. Cele mai proaspete și concludente imagini asupra ororilor și ireparabilelor pierderi materiale și umane provocate de ostilitățile militare le avem în desfășurarea celor două războaie mondiale din secolul nostru de pe urma cărora au avut de suferit multe state iubitoare de viață pașnică și libertate.

După încheierea celui de al doilea război mondial omenirea zilelor noastre este iarăși amenințată de norii grei ai înarmărilor și îndeosebi a celor nucleare care provoacă serioase tulburări în cadrul vieții economice internaționale și generează stări de tensiune în diferite zone ale lumii care pot duce la o inevitabilă catastrofă la scară planetară. Situația internațională de la sfârșitul anului trecut și începutul acestui an este dominată de o seamă de acțiuni potrivnice eforturilor îndreptate spre rezolvarea tuturor problemelor pe calea cea dreaptă a rațiunii și nu prin mijlocirea forței sau a amenințării cu forța. Recurgerea la rațiune și calm în fața gravei situații internaționale este singura cale pașnică de a soluționa astăzi orice problemă litigioasă dintre state și de a evita orice acțiune ce ar menține starea de conflict care contribuie la agravarea climatului general în lume ¹.

Iraționala cursă a înarmărilor a dus la o perturbare gravă în viața internațională. Această accelerare a înarmării atomice n-a putut fi stăvilită nici de Tratatul de neproliferare a armelor nucleare, încheiat în anul 1968 de marile puteri, deoarece a sporit numărul focarelor nucleare de la 3700 câte existau în 1970 la peste 13.000 în anul 1981. Cel mai mult armament nuclear se află în Europa și popoarele și statele acestui continent se îngrijorează și se pronunță în favoarea reducerii și lichidării acestor arme care au depășit de mult granița unei securități a statelor

1. Cornel Vlad, *Reținere de la politica de forță și amenințarea cu folosirea forței*, în «România liberă», 7 ian. 1986.

și prin declanșarea lor fac ca la urmă să nu mai existe nici învingător și nici învins².

Escaladarea cheltuielilor militare a ajuns la apogeu și a creat o mare tensiune în viața internațională care se poate diminua prin hotărrea statelor de a face totul pentru oprirea cursei înarmării și în primul rând a celei nucleare și trecerea la dezarmare, problemă fundamentală a țărilor noastre, susținută cu multă tărie de poporul și conducerea țării noastre în frunte cu Președintele său Dl. Nicolae Ceaușescu.

Nenumărate voci iubitoare de pace care doresc ca în viața internațională să fie un cer senin se ridică mereu împotriva amplasării fără precedent a înarmării nucleare prin care se risipesc sume enorme de bani și mari cantități de materii prime ce ar putea fi utilizate pentru ajutorarea țărilor sărace și pentru ocrotirea sănătății omului. Numeroase state în rândul cărora se numără și țara noastră se pronunță pentru înlăturarea pericolului atomic și trecerea imediată la masa tratativelor la care se pot soluționa în mod pașnic toate problemele dintre state în vederea colaborării și dezvoltării relațiilor dintre ele³.

Pericolul modern al cursei înarmărilor este real. De aceea, pentru prevenirea lui se pronunță toate forțele progresiste din toată lumea și printre acestea se numără și țara noastră care în ultimele două decenii de când la cîrma sa se află Dl. Nicolae Ceaușescu s-a remarcat prin propuneri și inițiative de mare valoare teoretică și practică în cadrul sesiunilor Adunării Generale a ONU avînd în vedere stabilirea unui climat pașnic, de încredere în puterea popoarelor de a pune capăt înarmărilor, de egalitate și colaborare reciproc avantajoasă⁴. Aceste acțiuni românești își găsesc un larg ecou și un înțeles adînc în acest an care sub egida ONU i s-a dat numele oficial de «Anul Internațional al păcii» la cea de a 40-a sesiune jubiliară a Adunării Generale a acestei organizații internaționale. Permanenta activitate externă a țării noastre în slujba nobilelor idealuri ale popoarelor pentru pace și dezarmare o atestă faptul că într-un forum internațional se hotărăște Anul internațional al păcii, cuvînt deosebit de semnificativ pentru orice om deoarece prin ei se dă prioritate rațiunii sau calea de promovare la drepturile omului, la viață și se renunță la forță fiindcă totdeauna oamenii au observat că prin ea nu se pot soluționa în mod deplin problemele delicate dintre ei. Forța armelor atomice este așa de mare încît efectele ei distrugătoare se ridică la nivel planetar și singura alternativă pentru a trece obstacolele ce se ivesc în procesul de dezvoltare materială și spirituală a societății sînt exclusiv tratativele, căile raționale de instaurare a păcii, dreptății, libertății, egalității și de renunțare la confruntări armate⁵.

Propunerile și inițiativele românești pentru pace și dezarmare și în primul rînd cea nucleară se pot urmări nu numai în cadrul sesiunilor

2. Romulus Neagu, *Imperativul mondial al opririi cursei înarmărilor și trecerii la dezarmare*, în «Era socialistă», nr. 23/1985, p. 18.

3. Prof. Univ. Dr. D-tru Mazilu, *Necesitatea obiectivă a reglementării numai pe cale pașnică a dilerendelor dintre state*, în «Era socialistă», nr. 22/1985, p. 19.

4. Ilie Olteanu, *Acțiune consecventă pentru triumful politicii de independență și pace*, în «Lumea», nr. 20/1985, p. 4.

5. Conf. Dr. V. Secăreș, *Analiza științifică a problemelor războiului și păcii în epoca contemporană*, în «Era socialistă», nr. 13/1985, p. 32—34.

anuale ale Adunării Generale a ONU ci și în întâlnirile și întrevederile la nivel înalt din țară și din străinătate ale Conducătorului statului nostru care a desfășurat o strălucită activitate pentru triumful păcii, independenței, dreptului sacru la viață, existență, cooperare și înțelegere în lume. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie dialogul la nivel înalt româno-chinez, care s-a încheiat cu rezultate rodnice în interesul ambelor popoare, al cauzei colaborării și păcii în lume. Din partea celor doi conducători de stat s-a arătat că menținerea și continuarea cursei înarmărilor, în primul rând a celor nucleare, amplasarea de noi arme nucleare măresc pericolul unui nou război mondial. Ambele părți au subliniat faptul că problema fundamentală a epocii noastre o constituie apărarea păcii mondiale, lupta împotriva agresiunii și războiului, precum și trecerea la dezarmare ⁶.

În contextul propunerilor și inițiativelor românești pentru pace și dezarmare menționăm aportul delegației române la cea de a 7-a sesiune a Conferinței de la Stockholm pentru încredere, securitate și dezarmare, ținută între 10 sept.—18 oct. 1985. Ca și la sesiunile anterioare participanții la această conferință au apreciat public propunerile constructive ale țării noastre, calificate drept directive generale care ar putea fi luate în considerare în procesul de precizare a conținutului realității principiului nefolosirii forței și a amenințării cu forța ⁷.

Vocația de pace, libertate, independență, dreptate și alte valori care țin de sfera dezvoltării armonioase a poporului român își găsesc pe deplin justificarea în numeroasele și eficientele propuneri și inițiative românești destinate bunului mers al vieții internaționale prin care întreaga omenire să-și poată asigura un viitor luminos, fără arme nucleare. Aceste preocupări românești au ținut seama de realitățile din viața internațională și pentru justetea și utilitatea lor au fost acceptate în cadrul Adunării Generale a ONU. Pentru început menționăm că în anul 1965 a fost adoptat în marele forum mondial proiectul de rezoluție intitulat «Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene aparținând unor sisteme social-politice diferite», iar peste 5 ani Dl. Nicolae Ceaușescu a prezentat la sesiunea solemnă a Adunării Generale un amplu program vizînd încetarea dezarmării și în primul rând cea nucleară ⁸.

În spiritul aspirațiilor de pace și de înțelegere între popoare, tot în cadrul aceleiași organizații mondiale, țara noastră a inițiat, începînd din anul 1979, dezvoltarea punctului intitulat «Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state». Rezultatul acestei inițiative românești a fost acela că la prima dezbateră de fond a ONU în anul 1980 au participat 79 delegații care își vor spori numărul în următorii doi ani și ele vor scoate în evidență importanța dezvoltării acestui principiu într-o declarație. La 15 noiembrie 1982 participanții la Adunarea Generală au

6. Ilie Olteanu, *Dialogul la nivel înalt român-chinez. Rezultate rodnice în interesul ambelor popoare, al cauzei colaborării și păcii în lume*, în «Lumea», nr. 42/1985, p. 2.

7. N. Buhoară, *Conferința de la Stockholm. Exigențe ale etapelor negocierilor și redactării*, în «Lumea», nr. 42/1985, p. 7.

8. *Noua inițiativă a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu, strălucită contribuție la cauza păcii*, în «Lumea», nr. 46/1985, p. 2.

adoptat prin consens o altă hotărâre care poartă titlul de «Declarația asupra reglementării pașnice a diferendelor internaționale» și la care țara noastră și-a adus o contribuție majoră ce stă în legătură cu precizarea cadrului negocierilor, stipularea locului tratativelor, mijloacelor de reglementare pașnică și căile de perfecționare a celorlalte mijloace pașnice. Cele mai recente și interesante acțiuni românești se desprind din propunerile referitor la creșterea rolului ONU și al altor organisme internaționale în procesul soluționării pașnice a diferendelor internaționale. În aceste condiții se respinge categoric folosirea forței și amenințarea cu forța, se respectă independența, suveranitatea, neamestecul în treburile interne ale statelor, indiferent de locul pe care-l ocupă pe glob. Prin respectarea acestor principii se evită precipitarea evenimentelor internaționale și se deschid largi perspective în menținerea păcii amenințată de uriașele cantități de arme de distrugere în masă⁹.

La ultima sesiune a Adunării Generale a ONU consecvența și valoarea orientărilor românești în soluționarea problemelor litigioase internaționale au primit iarăși girul opiniei mondiale. Astfel pe ordinea de zi un nou punct românesc a fost înscris și adoptat sub titlul «Apel solemn către statele aflate în conflict de încetare fără întârziere a acțiunilor armate și de soluționare a problemelor dintre ele pe calea tratativelor și Angajamentul statelor membre ale ONU de a reglementa stările de încordare și conflict, diferendele existente pe cale pașnică, de a se abține de la folosirea forței și amenințarea cu forța, de la orice intervenție în treburile interne ale altor state»¹⁰.

În vederea creșterii rolului Adunării Generale a ONU țara noastră a mai propus crearea unei «Comisii a acestora care să îndeplinească funcții de mediere, bune oficii și conciliere», comisie care s-ar ocupa cu aflarea unor soluții de rezolvare pașnică a unor diferende internaționale ce vor fi ulterior supuse Adunării Generale și Consiliului de Securitate. Prin înființarea acestei Comisii se urmărește creșterea încrederii statelor în capacitatea ONU de a contribui efectiv la menținerea păcii și a securității internaționale¹¹.

Țara noastră, în calitate de membră a ONU de aproape 30 de ani a acționat prin propunerile și inițiativele sale la îmbunătățirea substanțială în activitatea ONU prin intermediul căreia trebuie să se facă totul pentru soluționarea problemei fundamentale a zilelor noastre : oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare și în primul rînd a celei nucleare și statornicirea unei păci durabile în lume. Aceste propuneri și inițiative românești s-au dovedit a fi constructive și de valoare deosebită pentru creșterea rolului ONU în soluționarea problemelor din viața internațională, de aceea în ultimii 20 de ani ele s-au concretizat în cele aproape 60 de rezoluții și alte documente adoptate de Organizația mondială. În afară de cele expuse în legătură cu pacea și dezarmarea mai adăugăm : măsuri pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene aparținînd unor sisteme economice și politice diferite ; declarația privind promovarea în rîndurile ti-

9. Prof. Univ. Dr. D-tru Mazilu, *op. cit.*, p. 19; Cornel Vlad, *art. cit.*

10. *Noua inițiativă a României...*, p. 2.

11. Prof. Univ. Dr. D-tru Mazilu, *op. cit.*, p. 20.

neretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere și dezarmare ; proclamarea deceniului dezarmării 1970—1980 ; consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor — inițiativă care a determinat în 1972, 1977 și 1982 luarea unor măsuri ample prin care s-a subliniat necesitatea opririi cursei înarmărilor ; poziția României în problemele dezarmării, în primul rând ale dezarmării nucleare și instaurarea unei păci durabile în lume ; rezoluția privind înghețarea și reducerea bugetelor militare și folosirea resurselor economisite pentru nevoile fiecărei țări, cu prioritate ale celor în curs de dezvoltare ; oprirea producției de arme nucleare, trecerea la reducerea treptată a stocurilor existente, până la lichidarea lor totală, interzicerea definitivă a tuturor armelor nucleare și a celorlalte arme de distrugere în masă ; oprirea oricăror acțiuni de militarizare a spațiului cosmic și reglementarea folosirii lui în scopuri pașnice — Națiunile Unite asumându-și răspunderea realizării unui tratat internațional cu privire la spațiul cosmic ; crearea de zone denuclearizate în Balcani în nordul Europei și în alte regiuni ale lumii ; Apelul poporului român în favoarea păcii și dezarmării ; inițiativa la pregătirea și proclamarea Anului Internațional al tineretului, în 1985 ; și rezoluția privind oprirea amplasării noilor rachete americane în Europa occidentală și a realizării contramăsurilor corespunzătoare anunțate de URSS, precum și reluarea grabnică a tratativilor de la Geneva ¹².

Obiectivitatea și spiritul realist, novator al acestor demersuri românești au fost confirmate în mai multe rânduri de personalități ale vieții internaționale. Spre exemplu, menționăm aprecierea făcută de Secretarul General al Națiunilor Unite, Dl. Javier Perez de Cuellar care arată că : «Activitatea României a exercitat o deosebită influență asupra țărilor membre ale ONU. Ea a inițiat rezoluții de o extraordinară importanță pentru viața internațională» ¹³.

Ținând seama de faptul că în Europa sînt concentrate cele mai mari cantități de armament nuclear și că niciodată situația internațională n-a fost așa de gravă, propunerile și inițiativele românești pentru edificarea securității și cooperării pe acest continent care de-a lungul secolelor a avut un rol important în dezvoltarea civilizației mondiale, sînt o nouă mărturie a contribuției țării noastre pentru pace și dezarmare, mai ales cînd crește pericolul declanșării catastrofei nucleare. Țara noastră este unul din cele 35 state participante în anul 1975 la Helsinki unde a fost semnat Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa. Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la ținerea acestei conferințe ministrul de externe român a arătat că după anul 1975 statele europene n-au acționat cu aceeași perseverență pentru a pune în aplicare cele convenite și în primul rând luarea unor măsuri efective de oprire a cursei înarmărilor, de trecere la dezarmare, de edificare a unui sistem trainic de securitate și cooperare în Europa. Cu alte cuvinte totul a rămas ca un simplu deziderat și în timp ce cursa înarmărilor continuă, nu se poate vorbi de o securitate în Europa și în întreaga lume ¹⁴.

12. Aurel Zamfirescu, *România, contribuție activă la întărirea rolului Națiunilor Unite în lume* (IV), în «Lumea», nr. 38/1985, p. 5.

13. Ibidem.

14. I. Madoșa, *Reuniunea de la Helsinki. Sub semnul dezideratelor de securitate, colaborare și pace în Europa și în lume*, în «Lumea», nr. 31/1985, p. 3.

Contribuția substanțială a țării noastre, a Președintelui său, la găsierea soluțiilor eficiente pentru depășirea dificultăților care planează asupra securității și cooperării europene au deschis drumul spre o evoluție pozitivă a vieții internaționale europene. Înainte de Conferința de la Helsinki ideea convocării unei conferințe general-europene a fost formulată în Declarația de la București din anul 1966, pentru întărirea păcii și securității în Europa, semnată la cel mai înalt nivel de state participante la Tratatul de la Varșovia și care va primi consensul celorlalte state europene, SUA și Canada. Pentru edificarea acestei securități europene este absolut necesar să se țină seama de asigurarea independenței și suveranității statelor de pe acest continent ¹⁵.

În viziunea largă și de perspectivă a țării noastre cu privire la pace și dezarmare în Europa este inclusă necesitatea edificării unui nou sistem de securitate pe acest continent bazat pe relații care exclud echilibrul de forțe și deschid perspectiva unei colaborări fructuoase. Pentru prima dată țara noastră a adus în atenția ONU problema statornicirii unor relații de cooperare și bună vecinătate în anul 1960 și după 5 ani această organizație mondială a adoptat-o «luînd act cu satisfacție de preocuparea crescîndă pentru dezvoltarea relațiilor reciproce de cooperare între state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite, pe baza principiilor egalității în drepturi, respectului și avantajului reciproc» ¹⁶.

Prin prisma propunerilor și inițiativelor românești pentru pace și dezarmare, în primul rînd a celei nucleare, înrăutățirea vieții internaționale se poate rezolva numai prin dezescaladarea cursei înarmărilor prin care se irosesc nespuse de multe resurse materiale și umane. De aceea țara noastră a chemat în repetate rînduri factorii de răspundere din întreaga lume și toate popoarele să acționeze în mod responsabil pentru asigurarea păcii, singura cale de a crea condiții de dezvoltare pașnică a tuturor națiunilor și de a elimina definitiv preocupările pentru confruntări armate. Pentru realizarea climatului pașnic este necesar să se oprească cursa înarmărilor și să se treacă treptat la retragerea și distrugerea oricărui tip de armă nucleară, chimică sau de distrugere în masă, să se oprească experiențele nucleare și să se renunțe la orice acțiune de militarizare a cosmosului. Totodată țara noastră consideră că ar fi logic și potrivit ca pe timpul tratativelor de la Geneva dintre delegațiile Uniunii Sovietice și Statelor Unite ale Americii să se oprească producerea, amplasarea și experimentarea de noi arme nucleare, cît și orice acțiune de militarizare a cosmosului ¹⁷.

Bogatele propuneri și inițiative ale țării noastre în arena vieții internaționale demonstrează faptul că România acordă o mare atenție problemei fundamentale a lumii contemporane — oprirea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării, formulări profund umaniste și realiste, care trebuie transpuse în fapte.

15. Dr. Romulus Neagu, *Securitatea și cooperarea europeană într-o viziune realistă de largă perspectivă*, în «Era socialistă», nr. 14/1985, p. 32—33.

16. *Concepția Președintelui Nicolae Ceaușescu privind edificarea unor relații noi pe continentul european, pentru o Europă unită*, Buc., 1984, p. 48—49.

17. Dr. Romulus Neagu, *Imperativul primordial al opririi cursei înarmărilor și trecerii la dezarmare*, în «Era socialistă», nr. 23/1985, p. 19—20.

Pentru triumful păcii urgentarea măsurilor de stopare a cursei înarmărilor este cea mai sigură cale pentru înlăturarea pericolului războiului nuclear și asigurarea mersului continuu al omenirii pe noi trepte de progres și civilizație. Dacă pînă în prezent s-a vorbit suficient despre dezarmare acum este necesar să se ia măsuri concrete pentru înfăptuirea ei și în acest sens amintim propunerea țării noastre cu privire la limitarea forțelor armate care iau parte la manevre militare, renunțarea la manevrele militare și mișcările de trupe la granițele cu alte state, crearea de-a lungul frontierelor dintre țările participante la Tratatul de la Varșovia și țările membre ale NATO a unui coridor lipsit de arme nucleare și de alte arme de distrugere în masă, interzicerea amplasării de noi trupe și baze militare pe teritoriile altor state, înființarea unui organ consultativ permanent al statelor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa și încheierea unui Tratat general-european de nerecurgere la forță și la amenințarea cu forță.

Prin trecerea la dezarmarea nucleară se poate evita căderea zăpezii cenușii provocată de declanșarea bombelor nucleare și în contextul evenimentelor de azi este nevoie, așa cum s-a propus de țara noastră la ONU, de înghețarea cheltuielilor militare la nivelul anului 1985 și reducerea lor cu 5—10% în anii următori. După cum se știe țara noastră a hotărît să înghețe cheltuielile sale militare în anii 1980, 1981, 1982 și 1985 și a arătat că ar fi un important stimulent pentru celelalte state dacă țările participante la Tratatul de la Varșovia, cărora le revin împreună cu NATO 80% din cheltuielile militare și armamentele existente pe glob ar lua inițiativa să reducă bugetele și efectivele lor militare cu 10—15% fără ca să le diminueze securitatea lor. Prin această măsură ele ar demonstra pe de o parte voința de pace față de celelalte state și îndeosebi față de cele din NATO — iar pe de altă parte și-ar dovedi buna lor intenție de a preveni pericolul declanșării războiului mondial.

Pentru pacea lumii care înseamnă viitorul și progresul omenirii, obiectivul cel mai important căruia țara noastră i-a acordat o mare atenție îl constituie reducerea bugetelor militare, întrucît numai în acest fel se poate diminua potențialul militar și lumea nu mai este dominată de coșmarul catastrofei nucleare. Cheltuielile militare mondiale pentru înarmare sînt fabuloase și scăderea lor cu numai 10% ar însemna economisirea unei sume de aproape 100 miliarde de dolari ce ar putea servi pentru crearea unui număr suplimentar de 3—5 milioane locuri de muncă. Cu suma respectivă s-ar putea construi un număr de 300 termocentrale de cîte 120 MW fiecare sau 300 rafinării de petrol cu o capacitate de prelucrare de 3.250.000 de tone fiecare anual. Sau, potrivit Biroului de Statistică a Muncii din SUA cei 1 miliard de dolari folosiți în scopuri militare ar putea fi utilizați pentru crearea a 100.000—112.000 locuri de muncă și s-ar lichida flagelul șomajului.

În anii 1981—1985 procentul cheltuielilor militare pentru înarmare a crescut anual în medie cu 3,6% și sumele vor spori foarte mult pînă în anul 1990 dacă nu se va renunța la procesul de înarmare. Aceste sume sînt o povară pentru lume și ele nu contribuie la asigurarea bunăstării a

tuturor oamenilor întrucît prin înarmare se irosesc multe materii prime și cuceririle strălucite ale gândirii umane sînt destinate distrugerii lor ¹⁸.

Astăzi pacea și dezarmarea au devenit pentru toate popoarele un «memento vivere» întrucît prin urmarea lor se edifică lumea de mîine fără războaie și fără arme, o lume a înțelegerii și colaborării ale cărei probleme vitale nu se rezolvă numai de marile puteri ci de toate statele indiferent de mărime, orînduire sau putere militară. Fiecare stat este dator să răspundă cu multă responsabilitate față de împlinirea celor două noțiuni pentru că neglijarea lor a dus la escaladarea cursei înarmărilor și la eventualitatea declanșării unui război mondial cu urmări catastrofale pentru toată planeta ¹⁹.

Distrugerea tuturor armelor și rezolvarea problemelor litigioase internaționale pe calea rațiunii, va însemna biruința binelui asupra răului, adică a păcii asupra războiului. Pentru generația de mîine ea va însemna triumful dreptății asupra nedreptății, deoarece se va întări legalitatea internațională potrivit principiilor stipulate în Carta ONU, în Actul final al Conferinței de la Helsinki și în alte documente juridice internaționale ²⁰. Ca o cerință obiectivă asigurarea independenței naționale, a progresului și păcii se impune crearea unei noi ordini economice-internaționale prin care se lichidează subdezvoltarea și toate statele pot să se afirme neîngrădit pe plan mondial. La temelia acestei noi ordini economice internaționale stau principiile: egalității suverane, avantajul reciproc, respectarea independenței naționale, de a fi stăpîn pe bogății, de a nu fi amenințat cu forța și de a beneficia de cuceririle științei ²¹.

Preocupările permanente ale țării noastre pentru pace și dezarmare se pot cunoaște și din textul Apelurilor pentru pace, ca de exemplu «Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S. din R.S.R., adresat partidelor și organizațiilor democratice, guvernelor, tuturor popoarelor din țările europene, din Statele Unite ale Americii și Canada, prin care se cere adoptarea de măsuri practice, eficiente pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru dezarmare, în primul rînd cea nucleară și pentru asigurarea dreptului fundamental al popoarelor la dezvoltare liberă și independentă, la existență, la pace, la viață ²². Lor li se adaugă mitingurile, adunările oamenilor muncii care au avut loc anul trecut, «chemarea» țării noastre adresată S.U.A. în care se cere acestui stat american să răspundă în mod constructiv și să vină cu propuneri acceptabile privind încetarea amplasării și experiențelor cu armele nucleare și oprirea militarizării cosmosului ²³, precum și Declarația-Apel privind realizarea în

18. *Idem*, p. 19—21.

19. Conf. Univ. Victor Ducelescu, *Orientările fundamentale ale politicii externe a partidului și statului nostru*, în «Era socialistă», nr. 7/1985, p. 39.

20. Maria Mazilu, *Pacea deziderat vital al tinerei generații*, în «Era socialistă», nr. 18/1985, p. 29—30.

21. Costin Murgescu, *Noua ordine economică internațională, cerință obiectivă a independenței naționale, a progresului și păcii*, în «Era socialistă», nr. 13/1985, p. 36.

22. *O nouă și strălucită inițiativă de pace a României Socialiste*, în «Lumea», nr. 22/1985, p. 4—5.

23. Vasile Crișu, *Pacea, prioritatea absolută a marilor loruri de negociere*, în «Lumea», nr. 36/1985, p. 3.

Balcani a unei zone fără arme chimice semnată la sfârșitul anului trecut de cei doi conducători de stat, român și bulgar²⁴.

Pășind pragul noului an poporul român încrezător în unitatea forței tuturor statelor de pe glob în lupta pentru pace și dezarmare, cinstește Anul Internațional al păcii prin felurite publicații prin care se scoate în evidență pericolul social al cursei înarmărilor, calificată drept «o monstruoasă risipă de resurse, o calamitate socială» și «poziția constructivă în consens cu interesele tuturor popoarelor»²⁵. Importanța deosebită pe care o acordă statul nostru evenimentelor externe legate de Anul Internațional al păcii este aceea că ele apar în ziarele centrale sub rubrica ce poartă același nume adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite. Din cuprinsul acestei rubrici cititorul află felurite informații prin care i se face cunoscută acțiunea oamenilor de pretutindeni pentru pace și încetarea cursei înarmărilor, știri care sînt destul de încurajatoare și promițătoare că noul an proclamat sugestiv ca an al păcii va însemna, așa cum se arată în mesajul Consiliului Mondial al Păcii «un punct de cotitură în istoria umanității, de lichidare a pericolului unei catastrofe nucleare, încetare a cursei înarmărilor, intensificare a procesului de consolidare a păcii»²⁶.

Propunerile și inițiativele românești în favoarea păcii, a dezarmării, și în primul rînd a celei nucleare, sînt sprijinite și de membrii cultelor din țara noastră care în toamna anului trecut au organizat cea de a III-a Adunare pentru dezarmare și pace și în cadrul căreia participanții și-au manifestat adevărată încrederea în instaurarea unui climat de viață pașnică ideal spre care aspiră poporul nostru alături de celelalte popoare. În «Cuvîntul de deschidere», la cea de a III-a Adunare a cultelor Prea Fericitul Patriarh Iustin arată că «o nouă luare de poziție contra cursei înarmărilor a devenit necesară. Cultele religioase ai căror slujitori și credincioși se găsesc în primele rînduri ale propovăduitorilor și făcătorilor de pace, își împlinesc acum o datorie sacră mărturisindu-și din nou, într-un singur glas, hotărîrea de a apăra pacea».

Așadar, propunerile și inițiativele românești menționate mai sus reprezintă un veritabil mesaj al vieții și sînt rodul orientărilor juste și realiste ale statului nostru. Ele sînt recunoscute atît pe plan intern și extern și formează un ghid prețios în vederea edificării unei lumi libere și prospere. Intensificarea și unirea eforturilor tuturor popoarelor pentru pace și dezarmare și în primul rînd cea nucleară va duce la prevenirea pericolului unei catastrofe nucleare și la făurirea unei lumi noi care va preface uneltele de distrugere a vieții în instrumente de slujire a omului. Rodnicia și semnificația acestor propuneri și inițiative românești își găsesc o largă justificare în proclamarea noului an sub egida Națiunilor Unite, care va fi cinstit cu noi acțiuni pentru crearea de zone fără arme nucleare și chimice în Europa, pentru extinderea zonei denuclearizate în Pacificul de sud și instaurarea păcii juste și universale.

Diac. Prof. EMILIAN CORNIȚESCU

24. R. P., *Declarația-Apel privind realizarea în Balcani a unei zone fără arme chimice*, în «Lumea», nr. 52/1985, p. 3.

25. Petre Stăncescu, *Rîndurile ambelor tipuri de armate cresc concomitent...*, în ziarul «Scînteia», 15 ian. 1986.

26. *Anul internațional al păcii*, în ziarul «Scînteia», 15 ian. 1986.

ANUL INTERNAȚIONAL AL PĂCII

Ecouri internaționale

În ciuda declarațiilor oficiale privind pacea și securitatea mondială și de a se trece la tratative constructive în vederea dezarmării și distrugerea stocurilor de arme, anul care a trecut — 1985 — a marcat un nou salt calitativ și cantitativ în domeniul înarmărilor pe plan mondial spre dezamăgirea luptătorilor pentru pace.

Conform datelor statistice sumele cheltuite pentru înarmare în ultimul deceniu s-au dublat ajungând la anul 1985—1986 la impresionanta sumă de 1.000 miliarde de dolari.

Din această cauză Europa, izvorul celor două războaie mondiale — și azi este continentul cel mai înarmat, — constituie primejdia cea mai mare pentru pacea lumii. Aici se află 11 milioane de oameni sub arme și o puternică concentrare de forțe militare, un adevărat arsenal militar. Aici staționează în prezent circa 90—100 nave de luptă aparținând altor flote străine regiunii. Tot aici au fost instalate 500 de sisteme de lansare a forțelor nucleare, iar cheltuielile militare ale țărilor din regiune se ridicau în anul 1985 la suma de 60 milioane de dolari.

După un comentariu făcut de Institutul de studii strategice de la Londra și S.I.P.R.I. de la Stockholm se arată că în prezent, în condițiunile de pace relativă în lume un număr de 45 de țări cu peste 4 milioane de soldați se află sub o formă sau alta în stare de luptă, iar în cei 40 de ani cîți au trecut de la terminarea războiului, istoria a înregistrat peste 120 de războaie purtate pe teritoriul a 70 de țări cu peste 80 de state implicate. La acestea dacă se mai adaugă și inițiativa cu programul american de apărare strategică — războiul stelelor — se prevăd și alte cheltuieli incalculabile.

Așa pare situația pe teren astăzi, destul de tristă pentru cultura și civilizația actuală.

Cu toate că în anul trecut întîlnirea istorică sovieto-americană de la Geneva, la cel mai înalt nivel, a adus oarecare speranțe omenirii și s-au realizat unele înțelegeri asupra unor probleme bilaterale, problemele fundamentale au rămas nesoluționate și nu s-a avansat concret în această direcție.

Pentru realizarea acestui înalt și universal ideal al tuturor popoarelor, cea mai înaltă răspundere o au conducătorii statelor și guvernelor din lume. Cu privire la aceasta Președintele Țării noastre Domnul Nicolae Ceaușescu, declara : «Istoria, generațiile de azi și cele de mîine vor judeca activitățile fiecărui guvern, a fiecărui conducător politic, nu după vorbele sau declarațiile de principiu, ci după acțiuni concrete, după aportul adus la cauza dezarmării. Să se înceapă în mod imperios a se trece la măsuri concrete pentru a ajunge la o dezarmare reală, și, în primul rînd la cea nucleară ; să se treacă la desființarea bazelor străine și blocurilor militare, la diminuarea bugetelor de înarmare, astfel ca mijloacele destinate astăzi înarmării, să poată fi folosite, tot mai mult, în scopul dezvoltării economico-sociale a statelor, ridicării bunăstării po-

poarelor, eliberînd omenirea de spectrul și primejdia unui nou război nimicitor».

Odată cu omenirea cinstită și iubitoare de pace de pe întreaga noastră planetă, Biserica Ortodoxă Română, cu întreg clerul și credincioșii ei, consideră și speră că Anul Internațional al Păcii — 1986 — va aduce împlinirea tuturor dorințelor de pace, colaborare, progres și fericire, pentru a se ajunge la înțelegerea care să deschidă calea dezarmării și îndepărtarea posibilității unui nou război.

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

În vreme ce o cincime din populația globului suferă de foame, iar spații geografice largi poartă pecetea subdezvoltării și a sărăciei, cursa înarmărilor pe plan general mondial costă peste 1000 de miliarde anual. De aceea numai dezarmarea poate contribui la dezvoltarea societății umane, iar aceasta nu va putea fi posibilă, dacă popoarele lumii cele iubitoare de pace nu-și vor uni toate eforturile pentru înfăptuirea obiectivului suprem al contemporaneității — «o lume fără arme», la adăpost de amenințarea războiului, pînă la obținerea îndeplinirii acestui ideal.

Ținînd seama de primejdia ce amenință Europa, precum și întreaga omenire nimeni nu poate rămîne pasiv. Țara noastră și întregul nostru popor, prin glasul Președintelui Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, a avansat și avansează mereu, noi propuneri și luări de măsuri eficiente, pentru dezarmare și pace care solicită o largă colaborare internațională pentru reluarea cursului destinderii, îndemnînd la rațiune, la încetarea fără amîinare a cursei înarmărilor și dezarmare generală, începînd cu cea nucleară.

De aceea, marcarea anului 1986 ca «An internațional al păcii», pentru patria și poporul nostru constituie un nou prilej pentru afirmarea vocației de pace și colaborare cu toate statele și popoarele lumii, cu forțele progresiste de pretutindeni, pentru încetarea cursei înarmărilor și pentru așezarea unei păci drepte în întreaga lume.

Față de această problemă, oamenii cinștiți și iubitori de pace din toate țările își manifestă dorința pentru realizarea ei, prin cele mai diferite moduri: mitinguri, declarații, comunicări, simpozioane.

Vom căuta ca, după putință, să menționăm în acest an diferitele aspecte ale acestor manifestări. Astfel:

— Fostul Secretar General al O.N.U. — Kurt Waldheim — a declarat că Statele Unite ar trebui să se preocupe, îndeaproape de propunerile de dezarmare avansate de Mihail Gorbaciov, Secretarul General al C.C. al P.C.U.S., care vizează anihilarea tuturor armelor nucleare pînă la sfîrșitul secolului. El a socotit ca necesare negocierile și încheierea unui acord concret în problema dezarmării nucleare.

De curînd Organizația Națiunilor Unite a dat publicității un document în care se arată «că este necesar ca industria să fie utilizată exclusiv în scopuri pașnice». Irosirea de surse umane și materiale pentru continuarea cursei înarmărilor a atins «dimensiuni colosale». Numai în anul 1985 au fost alocate în lume, nu mai puțin de 1000 miliarde de dolari, care aduce urmări grave pentru economia tuturor țărilor, și mai ales, a celor în curs de dezvoltare».

Un grup de membri ai Congresului american a înaintat o scrisoare ministrului apărării S.U.A., prin care arată că un conflict nuclear ar aduce urmări ireversibile. Modificările climaterice produse ar putea distruge mai mulți oameni decît explozia nucleară. Ei cer să se depună toate eforturile pentru a găsi o cale de reducere a pericolului izbucnirii unui nou război nuclear.

*

Într-un mesaj, Secretarul General al C.C. al P.C.U.S., Mihail Gorbaciov, și-a exprimat convingerea că eforturile unite ale guvernelor, partidelor și popoarelor lumii trebuie să creeze condiții ca secolul XXI să înceapă fără arme nucleare sau chimice, fără nici un fel de alte mijloace de nimicire în masă.

*

Oamenii de știință din U.R.S.S., au chemat pe colegii lor din S.U.A., să-și aducă o contribuție reală la ocrotirea umanității de arma nucleară și de orice armă de distrugere în masă, la înfăptuirea programului de lichidare completă a armelor nucleare pînă în anul 2000. Apelul consideră necesară unirea eforturilor tuturor popoarelor, a potențialului lor tehnico-științific, pentru înlăturarea foametei, sărăciei, maladiilor, ocrotirea mediului ambiant, pentru asigurarea industriei contemporane și energiei.

*

Fostul Președinte al S.U.A., Richard Nixon, într-o conferință rostită la Los Angeles, a arătat că relațiile dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică trebuie să se întemeieze pe respect reciproc și pe dorința de a apăra pacea. «Este necesar să se valorifice toate posibilitățile pentru realizarea unor înțelegeri care să ducă la întărirea păcii și securității. Trebuie să ne întrecem în domeniile economic și ideologic, dar trebuie să și colaborăm pentru ca această întrecere să nu poată degenera într-un conflict armat» — a spus d-l Nixon.

*

Într-un interviu acordat unui ziar sovietic de către fostul cancelar al R. F. Germania, Willy Brandt, se arată că «în acest secol în care asupra omenirii planează pericolul distrugerii nucleare, este necesară o nouă gîndire care trebuie să determine politica omenirii. Cursa înarmărilor contravine intereselor supraviețuirii și prosperității omenirii. Mijloacele cheltuite în întreaga lume pentru înarmare, ar putea fi folosite, cu succes în alte scopuri demne de omenire. Pentru Europa reducerea

cît mai grabnică și radicală a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune amplasate pe continent are o însemnătate deosebită».

*

În fiecare an 20 pînă la 40 milioane de locuitori ai planetei noastre pier din cauza subnutriției, în timp ce uriașe mijloace sînt destinate înarmărilor, a declarat președintele Organizației poporului din Africa de vest.

*

Secretarul general al O.N.U. Javier Perez de Cuellar a lansat un apel pentru încetarea ostilităților dintre Irak și Iran în vederea facilitării eforturilor privind soluționarea pe cale pașnică și echitabilă a conflictului dintre cele două țări.

*

Ziare, reviste și posturi de radio străine prezintă politica externă a României pentru o lume ferită de pericolul războiului, pentru o lume a cooperării pașnice, pentru rezolvarea marilor probleme pe calea tratativelor și respectului reciproc.

REDACTIA

ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI PASTORALE

CUVÎNT LA BOTEZUL DOMNULUI — DESPRE TAINA SFÎNTULUI BOTEZ —

«În acest timp a venit Iisus din Galileea la Jordan către Ioan, ca să se boteze de către el. Ioan însă îl oprea zicînd : Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine ? Și răspunzînd Iisus a zis către el : Lasă acum, că așa se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea. Atunci L-a lăsat iar botezîndu-se Iisus, cînd ieșea din apă, îndată cerurile s-au deschis și Duhul lui Dumnezeu s-a văzut pogorîndu-se ca un porumbel și venind peste El. Și iată glas din ceruri zicînd : «Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit» (Matei III, 13—17).

Acesta este textul pe care l-ați auzit vestindu-se în Sfînta Evanghelie de astăzi, text care marchează unul dintre cele mai mari praznice ale Bisericii noastre : Botezul Mîntuitorului numit și Teofanie, adică «arătarea lui Dumnezeu» fiindcă, așa cum ați auzit, întreaga Sfîntă Treime se arată, făcîndu-se auzită și văzută celor care au luat parte la Botezul Domnului. Tatăl vorbește : «Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit», Fiul se află în repejunile Iordanului primind botezul, iar Duhul Sfînt s-a coborît în chip de porumbel peste Mîntuitorul.

Vorbînd despre Mîntuitorul, Sfîntul Ioan Botezătorul spunea mulțimilor : «După mine vine un Bărbat, Care a fost înaintea mea, Acela este Cel ce botează cu Duh Sfînt — și eu am văzut, și am mărturisit că Acesta este Fiul lui Dumnezeu». În convorbirea Mîntuitorului cu fariseul Nicodim, îi spune acestuia : «Adevărat zic ție : de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu» (Ioan, III, 5).

De Botezul Domnului este legată și taina Sfîntului Botez, adică, această naștere «din apă și din Duh» de care vorbește Mîntuitorul și pe care o lasă testamentar Ucenicilor Săi, prin porunca : «Mergeți în toată lumea, propovăduiți Evanghelia la toată făptura, botezîndu-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-i să păzească toate

cite am poruncit Eu vouă, și iată Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacului, în toate zilele. Amin» (Matei, XXVIII, 19—20), completînd în altă parte cu cuvintele: «cel ce va crede se va mîntui, iar cel ce nu va crede se va osîndi» (Marcu, XVI, 17).

În ziua Cincizecimii, după pogorîrea Sfîntului Duh peste Sfînții Apostoli, după predica Sfîntului Apostol Petru, mulțimile nedumerite întrebau: «Bărbați frați, ce să facem? Și Petru a zis către ei: Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus, spre iertarea păcatelor voastre» (Faptele Apostolilor, II, 37—38). Și în ziua aceea s-au botezat ca la trei mii de suflete, la care s-au adăugat încă două mii, după vindecarea ologului din naștere (Faptele Apostolilor, IV, 4).

Deci Biserica lui Hristos își face intrarea triumfală în lume prin botezul acestor cinci mii de oameni. Biserica este posesoarea celor șapte Sfinte Taine, care sînt lucrări sfinte, săvîrșite de oameni sfînțiți — episcopi și preoți, prin care credincioșii primesc harul cel nevăzut al lui Dumnezeu.

Între aceste Sfinte Taine, este și botezul, fără de care nu pot fi primite celelalte. Deci în ordine de mers, botezul este Sfînta taină care introduce pe om în rîndul creștinilor. În Vechiul Testament, botezul a fost preînchipuit prin «tăierea împrejur», prin trecerea Mării Roșii, prin potop și prin cuvintele care spun că «Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor». Ce e lumina soarelui și ploaia pentru a crește și întreține viața pe pămînt, același lucru este harul lui Dumnezeu pentru mîntuirea omului. Sfîntul Apostol Pavel spune: «prin har sîntem mîntuiți» (Efeseni, II, 5).

Prin botez omul este iertat de păcatele săvîrșite înainte de botez și de păcatul originar, «căci după cum printr-o singură greșală a venit osînda care a lovit pe toți oamenii, tot așa, printr-o singură hotărîre de iertare a venit pentru toți oamenii o hotărîre de neprihănire care dă viața» (Romani V, 18). «Nu știți că toți cîți am fost botezați în Iisus Hristos, am fost botezați în moartea Lui? Noi, deci, prin botezul în moartea Lui, am fost îngropați împreună cu El, pentru că după cum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, tot așa și noi să trăim o viață nouă» (Romani VI, 3—4).

De aceea cel ce urmează a fi botezat, după ce, asistat de naș, se leapădă de satana cu fața spre răsărit, mărturisind simbolul credinței, se afundă de trei ori în apă sfințită, în numele Sfîntei Treimi, închipuind cele trei zile cît a stat Domnul în mormînt. Cel botezat este îmbrăcat în veșmînt curat și primește taina ungerii cu Sfînt mir, adică împărțășirea darurilor Duhului Sfînt. Prin grija părinților și a nașilor, el trebuie să crească și să se desăvîrșească duhovnicește, ca să ajungă la plinirea bogăției slavei Mîntuitorului, în omul dinlăuntru, ca Hristos să sălășluiască în inima sa (Efeseni III, 17).

ISPITIREA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

— COMENTAR —

Domnul Hristos își începe opera Sa mîntuitoare, adică activitatea Sa publică de răspîndire a învățaturii Sale la vîrsta de treizeci de ani (Luca III, 23), vîrsta absolut trebuitoare spre a fi ascultat de oameni. Însă, înainte de a activa în public, Domnul Hristos S-a botezat în Iordan de către Sf. Ioan Botezătorul (Matei III, 13—17; Marcu I, 9—11; Luca III, 21—22), nu pentru că avea nevoie să se purifice de păcate, căci El era fără păcat (Ioan VIII, 46), ci pentru că Își asumase păcatele oamenilor și mai ales, pentru că la botez s-a făcut cunoscută divinitatea Sa (Matei III, 17; Marcu I, 11; Luca III, 22).

După acest important act public, Domnul Hristos îndeplinește o faptă de mare însemnătate în iconomia mîntuirii neamului omenesc, anume: se permite a fi ispitit de către diavolul în pustie. Știind activitatea Sa grea care trebuia să urmeze, obstacolele ce le avea de întîmpinat și suferințele pe care trebuia să le suporte, El se retrage în pustie, în singurătate, spre a se pregăti și a se întări ca om. Aici El a trebuit să primească a fi ispitit de către Satan pentru a-l birui. Domnul Hristos a venit în lume spre a ne mîntui din păcatul strămoșesc, din păcatul în care căzuse Adam, cedînd ispitirii diavolului. Mîntuitorul trebuia să-și înceapă activitatea primind ispitirea aceluiași Satan și să-l biruiască. Totodată, El ne-a învățat și pe noi că diavolul nu încetează a ne asalta prin ispite și ele nu pot fi învinse de noi, decît tot prin aceleași mijloace întrebunțate de Mîntuitorul: meditația, postul și rugăciunea.

Pericopa evanghelică care istorisește ispitirea Domnului Hristos se află numai la evangheliștii sinoptici, mai pe larg la Matei și Luca: (Matei IV, 1—11; Marcu I, 12—13; Luca IV, 1—13). Vom lua drept bază de interpretare pe Matei.

Vers. 1. «Atunci Iisus a fost dus de Duhul în pustie, ca să fie ispitit de diavolul».

Cuvîntul «atunci» indică timpul plecării în pustie a Domnului, însă imprecis. Dar la locul paralel, Marcu (I, 12) se precizează, afirmîndu-se: «Și îndată Duhul L-a mînat în pustie», adică îndată după botez (cf. Luca IV, 1). Deci Domnul Hristos, fără a mai întreprinde o altă activitate a plecat în pustie¹.

«A fost dus de Duhul în pustie», sintagmă mai greu de interpretat. Unii exegeți afirmă că Domnul Hristos a fost incitat și condus în pustie de către Duhul Sfînt, care tocmai se pogorise asupra Sa la botez (Luca IV, 1)². Însă cei mai mulți susțin că spiritul Său propriu, care-L călăuzea pe Domnul Hristos și de care era plin sufletul Său, mai ales de la botez încoace, de cînd luase asupra Sa însărcinarea de a surpa împărăția lui

1. Cf. L'Abbé L. Cl. Fillion, *Sainte Bible avec Commentaires, Evangile selon S. Mathieu*, Paris, 1980, p. 80.

2. Cf. Alfred Durand, *Verbum Salutis, Evangile selon Saint Mathieu*, Paris, 1924, p. 35.

Satan și a întemeia împărăția lui Dumnezeu³. Deși impulsionat de Duhul Său de a merge în pustie și a rămâne singur acolo, Mîntuitorul a plecat liber, pe picioarele Sale proprii și nu dus prin aer, ca altădată profetul Avacum, cum susțin unii exegeți⁴.

Locul unde a fost dus, pustiul pe care-l amintește textul scripturistic ar fi după o tradiție care apare prin sec. XII—XIII, muntele Quarantania (de la italianul quaranta = 40, timpul petrecut de Domnul acolo). Munte pustiu, plin de stînci goale, fără vegetație și cu numeroase peșteri, care altădată erau locuite de acești dornici să trăiască acolo unde Mîntuitorul a fost ispitit de satan⁵.

Acest munte era situat în vest de Iordan, între Ierihon și Betania, patria lui Lazăr. De cealaltă parte a Iordanului se zărește muntele Abarim din vârful căruia Moise a contemplat pămîntul promis, înainte de a muri⁶.

Motivul pentru care Domnul Hristos s-a retras în pustie este precum am amintit dublu: primul spre a se pregăti ca om pentru marea misiune a mîntuirii, iar al doilea spre a birui pe satan și a răzbuna pe strămoșul nostru Adam, care păcătuisese ascultînd de ispitirea diavolului. Așadar, scopul principal al retragerii Domnului în pustie a fost «spre a fi ispitit de diavol», spre a-l întîlni și a-l birui.

Este desigur un mare mister cum Fiul lui Dumnezeu face un asemenea pogorămînt, se lasă ispitit de satan, se pune la dispoziția lui. Dacă botezul lui Iisus de către Sfîntul Ioan era o pogorîre din partea lui Iisus (Matei III, 14—15), cît de mare este umilînța Sa punîndu-se la dispoziția lui satan spre a fi ispitit de acesta? Și totuși, ispitirea era prevăzută în iconomia mîntuirii. Trebuia ca Domnul Hristos, coborînd din cer pentru mîntuirea noastră să se confrunte cu satan și să-i biruiască puterea și împărăția, începînd cu lupta lui ca ispititor. Trebuia ca Domnul Hristos, asumîndu-și corpul nostru cu slăbiciunile și ispitele noastre să le biruiască, așa precum prin biruința morții sale a biruit moartea noastră. Căci spune Sfîntul Pavel că Domnul Hristos «dator era întru toate să se asemene fraților Săi» (Evrei II, 17), și «să sufere ca noi în slăbiciunile noastre și ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de păcat» (Evrei IV, 15).

Deci, mai mult pentru noi, decît pentru El Insuși, Domnul Hristos S-a lăsat ispitit de diavol. Noi am fost rușinați prin căderea lui Adam datorită ispitirii diavolului, era drept ca să avem parte să ne bucurăm de biruința Domnului Hristos, stăpînul nostru, asupra lui satan. Mai mult, să învățăm din pilda Lui, modul cum trebuie să luptăm împotriva ispitirilor celui viclean. Și pentru că Iisus era fără de păcat, ispita neputînd

3. Cf. Dr. Vasile Gheorghiu, *Sînta Evanghelie după Matei cu comentariu*, Cernăuți, 1925, p. 163.

4. Aug. Calmet, *Commentaire littéraire sur tous les livres de l'Ancien et du Nouveau Testament. L'évangile selon S. Mathieu*, Paris, 1715, p. 65.

5. Cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 80; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 162.

6. Cf. Eutimie Zigabinos, *Comentariu asupra Sîntei Evanghelii după Matei*, trad. din original după textul editat de Teoclitos Farmachides, însoțită de note și observații, de Pr. Const. Grigore și Sava T. Saru, vol. I, Rîmnicul Vilcii, 1931, p. 138; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 70.

veni din interiorul Său, ea a venit din exterior, de la diavol ⁷. Sau, precum motivează pregnant un vechi exeget, Mîntuitorul supunîndu-se ispitei și învingînd-o ne învață datoria ce o avem de a învinge ispita prin încercări spre a ajunge la slavă. El trece prin toate stările cele mai grele și mai periculoase, spre a ni le face mai sigure. El vrea să încerce singur toate greutățile și relele noastre, spre a învăța comuniunea față de acei care sînt expuși la acestea ⁸.

Cuvîntul «diavolul» este de origine grecească, care înseamnă calamniator. Prin el este redat termenul ebraic de «satan», care înseamnă dușman, potrivnic. Este vorba de ingerul rău care l-a înșelat pe Adam și a călcat porunca lui Dumnezeu, producînd multe necazuri și suferințe întregii omeniri. De atunci și pînă astăzi diavolul caută să influențeze pe om prin diferite ispite spre a-l depărta de Dumnezeu și a-l face să comită păcate. Mîntuitorul prin venirea Sa și instituirea împărăției Sale caută să micșoreze și să distrugă influența diavolului ⁹.

Vers. 2. «Și după ce a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți la urmă a flămînzit».

Deci Mîntuitorul petrece în post, rugăciune și meditație timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Postul era complet, Mîntuitorul abținîndu-se și de la mîncare și de la apă. La evrei se obișnuia a se posti numai ziua și a se mîncă seara. Mîntuitorul nu mîncă nimic nici ziua, nici seara sau noaptea — post absolut. Din aceste motive se spune că a «postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți». Iar Luca adaugă: «Și în aceste zile nu a mîncat nimic» (IV, 2) ^{9bis}.

Domnul Hristos postește patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Atît cit au postit și marii prooroci ai Vechiului Testament: Moise, cînd a primit tablele legii pe Muntele Sinai (Ieșirea XXIV, 18; XXXIV, 28; Deut. IX, 10, 18) și Profetul Ilie, înainte de a vorbi cu Dumnezeu (III Regi XIX, 8). Acest răstimp de patruzeci de zile era un număr sfînt, cu adînc înțeles simbolic, căci timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți a plouat, în timpul potopului lui Noe (Facerea VII, 17) și tot timp de patruzeci, dar de ani de astă dată, au rătăcit evreii în pustie. Numărul de patruzeci derivă din patru, care înseamnă cele patru regiuni ale pămîntului, înmulțit cu zece, număr complet ¹⁰. Domnul Hristos nu postește mai mult de patruzeci de zile și patruzeci de nopți, căci desigur că ar fi putut, însă nu a făcut-o, spre a nu se spune că nu este om ci o fantomă ¹¹.

În acest răstimp al postului și meditației timpul a trecut ușor, căci mintea Sa era îndreptată spre Părintele Său prin contemplație și asupra problemelor mîntuirii și a misiunii Sale primite de la Dumnezeu. Totuși în acest răstimp, Domnul Hristos a fost complet conștient și în deplinătatea funcționării tuturor însușirilor Sale și nu într-o stare extatică,

7. Fillon, *op. cit.*, p. 70; Fr. S. J. Prat, *Jésus-Christ, sa vie, sa doctrine, son oeuvre*, 21 éd., Paris, 1953, p. 163; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 163.

8. A. Calmet, *op. cit.*, p. 96.

9. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 163; Eutimie Zigabinos, *op. cit.*, p. 139.

9 bis. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 364; Fillion, *op. cit.*, p. 84.

10. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 164.

11. Eut. Zigabinos, *op. cit.*; p. 239; A. Calmet, *op. cit.*, p. 96.

în care sînt suspendate toate celelalte simțuri în afară de văz și de auz, cum pot afirma unii¹², căci în acest caz ispitirile diavolului nu mai aveau realitate și obiectivitate, li se diminuează mult din valoare. Mai mult, la Marcu se afirmă clar : «Și a fost în pustie patruzeci de zile, fiind ispitit de satana» (I, 13 ; cf. Luca IV, 2), adică încontinuu¹³.

Deci, Domnul Hristos era complet conștient, într-o integrală funcționare a simțurilor biologice și psihice, iar la sfîrșitul celor patruzeci de zile și patruzeci de nopți corpul Său stăpînit pînă atunci începe să-l incite, să-l îmoldească, și-și cere drepturile sale la existență, fiindu-i foame.

Vers, 3. 4 : «Și apropiindu-se ispititorul a zis către El : De ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pîini. Iar el răspunzînd a zis : Scris este : Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu». Astfel, cînd instinctul foamei începe să-l îmoldească sau mai bine spus cînd Mîntuitorul suspendă impresia de foame și o lasă liberă să se desfășoare, spre a-l atrage pe diavol și spre a-i oferi o ocazie — în aparență — favorabilă de ispitire, acesta începe lupta¹⁴, în mod insistent, ațîțind trei mari pofte, precum se va vedea. Căci se afirmă de către unii exegeți că Domnul Hristos în acest răstimp de patruzeci de zile a mai fost ispitit de diavol de departe, cu alte ispite mai mici ca «somn, lenevie, frică»¹⁵, precum afirmă Marcu (I, 13) și Luca (IV, 2). Alți exegeți ca Origen spun că Mîntuitorul a fost ispitit în fiecare zi. Oricum, Evangheliștii rețin trei ispitiri care sînt cele mai importante.

Deci, cînd diavolul observă că Mîntuitorul este incitat de instinctul foamei și probabil — crede el — slăbit, se prezintă sub forma unui om binevoitor care încearcă să-l ajute¹⁶. El îi propune printr-o întrebare vicleană : — căci dacă ar fi fost cu adevărat binevoitor i-ar fi adus pîine (Gheorghiu) — să-și astimpeze foamea, prefăcînd printr-o minune, pietrele de față în pîini — sau «această piatră» cum spune Luca (IV, 2), pe care probabil că o avea în mînă — dacă este în adevăr Fiul lui Dumnezeu.

Deci, ce dorea să obțină diavolul prin această primă ispitire ? Dar înainte de răspuns, trebuie să clarificăm o chestiune de principiu, o problemă prealabilă. Ispitirea Mîntuitorului fiind o dată importantă în activitatea Sa publică, ea a suscitât multe discuții între interpreți, mai ales asupra realității și obiectivității ei. S-au emis o serie de ipoteze începînd de la concepția că ispitirea a fost un simplu mit, provenit din ideile timpului, din ideea adversității dintre satan și Mesia (Strauss, de Wette); Scheiermacher și alții o socotesc o simplă parabolă, prin care Mîntuitorul vrea să învețe pe ucenicii Săi : 1) să nu facă nici o minune în interesul lor personal, chiar atunci cînd sînt în împrejurări grele ; 2) niciodată să nu încerce ceva în speranța unui ajutor extraordinar al lui Dumnezeu ; 3) niciodată, chiar cînd le procură cel mai mare folos să nu

12. Cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 80.

13. Cf. E. Zigabino, *op. cit.*, p. 241.

14. Cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 68.

15. Cf. E. Zigabino, *op. cit.*, p. 142.

16. Cf. A. Durand, *op. cit.*, p. 37 ; E. Zigabino, *op. cit.*, p. 143.

fie în tovărășie cu răul. Alții elimină realitatea exterioară a faptului, afirmând că actul reprezintă o luptă intimă în imaginația lui Iisus; sau, în sfârșit, ispitirea a avut loc într-o viziune a Mîntuitorului, în chip extatic, fiind un fenomen subiectiv al Său, evident supranatural. Această ultimă opinie a fost susținută și de anumiți scriitori bisericești ca: Origen, Sf. Ciprian, Theodor de Mopsuestia.

Însă majoritatea Sfinților Părinți, a marilor exegeți și învățătura Bisericii este că ispitirea Mîntuitorului a fost un fenomen petrecut în mod real, obiectiv și exterior, cu unele implicații supranaturale ca majoritatea faptelor din viața publică a Domnului Hristos¹⁷.

Astfel, diavolul se adresează Mîntuitorului în mod viclean insinuînd ideea să obțină hrana, prefăcînd printr-o minune pietrele în pîini, dovădind prin aceasta că este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. El auzise de la botezul Domnului că Tatăl ceresc îl declarase ca Fiu al Său (Matei III, 13), dar el nu știa dacă Domnul Hristos a fost declarat ca Fiu adoptiv al lui Dumnezeu sau ca Fiu natural egal cu Tatăl. Diavolul nu a cunoscut și înțeles unirea ipostatică a Domnului Hristos, pînă după învierea Sa¹⁸.

Oricum, diavolul a înțeles că Domnul Hristos avea o situație privilegiată și voia să se reveleze printr-o minune și lui spre a-L cunoaște ca atare și prin aceasta să-și potolească și foamea. Deci, dorea ca printr-o întărire a instinctului foamei, a lăcomiei și a mîndriei din partea Domnului Hristos, acesta avea să i se subordoneze ca oarecînd Adam și să-și arate puterea Sa ca Fiu al lui Dumnezeu. Mai mult, el dorea ca Domnul Hristos să devieze de la misiunea Sa divină, făcîndu-l să-și piardă încrederea în Providența divină și să folosească puterea Sa pentru un scop pur individual corporal — foamea, — subordonînd natura divină nevoilor omenești și transformînd divinul în mijloc iar umanul în scop¹⁹.

Însă Domnul Hristos înțelegînd toată perfidia întrebării diavolului nu consimte a schimba pietrele în pîini, printr-o minune. Nu primește sugestia lui satan spre a-și confirma divinitatea Sa, spre a-și căpăta atestarea divinității din partea acestuia.

Părintele ceresc declarase că este Fiul Său, nu avea nevoie să fie verificat și confirmat de diavol, căci această probă o socotea nedemnă și înjositoare. Deci, El nu mai discută cu diavolul pe această temă, nu i se subordonează. Asupra divinității Sale nu spusese nici un cuvînt, iar diavolul nu află nimic. Totuși, îi răspunde asupra hranei, căci tăcînd complet, ar fi însemnat că-i face diavolului pe plac, asupra trebuinței omului de a se hrăni, căci El este și om.

În această privință Mîntuitorul îi răspunde cu cuvintele Scripturii, prin care Moise amintește evreilor retrospectiv, că în urma flămînzirii lor în pustie și protestelor ispitind pe Dumnezeu, acesta i-a hrănit cu mană. Adică Dumnezeu a avut grijă de ei și i-a hrănit cu mană. Deci, întîmplarea din pustiul arabic, cu evreii se aplică și Lui. El are încre-

17. Cf. Eut. Zigabinos, amănunte la notele Pr. C. Grigore, *op. cit.*, p. 152; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 82.

18. Cf. A. Calmet, *op. cit.*, p. 166; E. Zigabinos, *op. cit.*, p. 142.

19. Cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 82; E. Zigabinos, *op. cit.*, p. 142; Dr. V. Gheorghiu, p. 165.

dere în Dumnezeu și providența Sa. Căci, răspunde Mîntuitorul Hristos, scris este : «Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu» (cf. Deut. VIII, 3). Adică, precum la rugăciunea lui Moise, Dumnezeu a hrănit poporul nu cu pîine, ci cu mană, creată prin cuvîntul Său, prin puterea Sa, tot astfel, El se încrede în Dumnezeu care-l poate hrăni și cu altceva decît cu pîine²⁰. Mai mult, prin aceste cuvinte se poate înțelege și faptul că omul, încrezîndu-se în Dumnezeu și ascultîndu-i poruncile îi poate întări corpul și sufletul său nu prin hrană trupească, ci printr-o mare forță de rezistență morală și totodată în mod minunat, îi poate oferi hrană trupească, ca evreilor în pustie²¹.

Prin aceste cuvinte, Mîntuitorul n-a descoperit nimic diavolului, n-a tăcut în fața lui, dar i-a respins ispitirea, înfrînîndu-și și pofta lăcomiei pe care diavolul o ațîțase. Iar diavolul a eșuat în încercarea sa de a și-L subordona și a-i devia misiunea.

Vers. 5—7 : «Atunci diavolul L-a dus în sfînta cetate, L-a pus pe aripa templului și i-a zis : Dacă Tu ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos, că scris este : Îngerilor Săi va porunci pentru Tine și Te vor ridica pe mîini, ca nu cumva să izbești de piatră piciorul Tău. Iisus i-a răspuns : Iarăși este scris : Să nu ispitești pe Domnul Dumnezeul Tău».

Ispititorul nu dezarmează, ci continuă în încercarea sa de a-L face pe Mîntuitorul să devieze de la misiunea Sa, să-și subordoneze puterea Sa scopurilor personale în locul însărcinării Sale divine. El îl duce în «sfînta cetate», adică Ierusalim, numit astfel pentru că în el se află Templul sfînt cu scrierile legii (Isaia XLVIII, 2 ; LII, 1). Acolo îl așează pe «aripa templului» adică pe una din înălțimile cele mai mari ale unei clădiri care formau complexul templului, poate galeria lui Solomon, la marginea căruia se afla o mare prăpastie. De la înălțimea acesteia era o distanță de aproape 50 m²². Alți exegeți cred că este vorba de cornișa templului, de unde El s-ar fi aruncat jos, unde era multă lume și văzîndu-L, L-ar fi aclamat.

Modul cum Domnul Hristos a fost dus de diavol și pentru că s-a lăsat condus de satan a dat naștere la neînțelegeri între exegeți. Însă, faptul că s-a lăsat condus se încadrează în marea întrebare a întregii ispitiri a lui Iisus. Domnul S-a pus la dispoziția diavolului pentru a-l birui și a-i diminua puterea. Iar în a doua ispitire El continuă lupta pînă la biruința finală a acestei etape.

Modul cum a fost condus pînă la Ierusalim, o distanță de aproximativ 25 km de la Muntele Quarantania, după majoritatea exegeților, se pare că diavolul L-a dus prin aer cu iuțeala fulgerului, ca odinioară profetul Avacum, care a fost dus de îngerul Domnului la groapa cu lei a lui Daniel²³.

20. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 167 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 83.

21. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 167 ; Fillion, *op. cit.*, p. 83 ; A. Calmet, *op. cit.*, p. 94.

22. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 168 ; Fillion, *op. cit.*, p. 84.

23. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 168 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 83 ; Zigabinos, *op. cit.*, p. 144.

Aici diavolul îi propune — incitându-l mândria — să facă o minune, dacă este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Adică să se arunce de pe această înălțime — aripa templului, căci după cuvintele Scripturii — pe care de această dată le folosește și el — Dumnezeu va porunci îngerilor Săi și-L vor ridica pe mâini ca nu cumva să se izbească piciorul Său de piatră.

Prin această ispită diavolul încearcă din nou să-l subordoneze pe Mîntuitorul, recunoscîndu-i lui satan atestarea divinității Sale printr-o minune. Iar pe de altă parte sugerîndu-i că numai o minune orbitoare — minunea aruncării de sus în mijlocul mulțimii L-ar face să-i fie recunoscută divinitatea, aclamîndu-l. Căci evreei sînt dispuși să creadă într-un mîntuitor venind din cer ²⁴ (Ioan VII, 27).

Evident, prin aceasta, diavolul sugera Mîntuitorului să se indoiască și de înțelepciunea divină — a planului lui Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor — deoarece acolo nu prevedea că Domnul Hristos va fi un mesia politic și se va impune lumii prin minuni orbitoare, ci prin smerenie și suferințe ²⁵.

În ultimă instanță, diavolul urmărea ca prin minunea pe care Domnul Hristos ar încerca s-o facă, la sugestia sa, El va pieri, se va nimici, pentru că el știa că Dumnezeu nu ajută omului, nu se pune la dispoziția sa oricînd și pentru motive personale, provenite din pure capricii personale ²⁶.

Însă Domnul Hristos înțelege toată viclenia și răutatea ce cuprinde ispitirea diavolului. Acesta, precum s-a amintit, se situează pe teren biblic, citînd Psalmul (XC, 9—11), unde se spune că cel care locuiește sub adăpostul Domnului, cel drept și credincios, de va ajunge în vreun pericol, Dumnezeu îi va trimite pe îngerii săi spre a-l ocroti și spre a nu se lovi piciorul său de piatră. Însă, dacă citatul este bine ales de satan, interpretarea și aplicația sa la Iisus este greșită. Căci Dumnezeu acordă sprijinul Său celor drepti și credincioși cînd le este viața în pericol, cînd fără voia lor survin nenorociri și necazuri, dar nu cînd se hazardează în situații grele și cînd se pun împotriva voinței lui Dumnezeu și apoi așteaptă ajutorul Lui ²⁷.

Nici de data aceasta Mîntuitorul nu se supune insinuărilor periculoase ale diavolului. Mîndria Domnului Hristos incitată de acesta de a se releva ca Fiul lui Dumnezeu printr-o minune și prin care ar fi recunoscut ca atare, atît de el, cît și de mulțime, El nu o admite și o înfrînge. A obține aprobarea divinității Sale printr-o minune cerută de satan, era o înjosire; iar recunoașterea mesianității Sale din partea mulțimii printr-o minune orbitoare însemna o neîncredere în planul Provi-denței divine privitor la iconomia mîntuirii.

De aceea, Domnul Hristos fără a-și face cunoscută divinitatea, răspunde diavolului, din nou, tot prin cuvinte scripturistice, prin care ex-

24. Cf. Alf. Durand, *op. cit.*, p. 39; A. Calmet, *op. cit.*, p. 71; Fillion, *op. cit.*, p. 84.

25. Cf. Alf. Durand, *op. cit.*, p. 39.

26. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 170.

27. Cf. E. Zigabinos, *op. cit.*, note p. 146; L. Fillion, *op. cit.*, p. 84; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 170.

plică just cuvintele biblice invocate de diavol. Astfel, El spune : «Iarăși scris este : «Să nu ispitești pe Domnul Dumnezeuul tău». Ele reproduc cuvintele lui Moise (Deut. VI, 16), adresate evreilor în rătăcirea lor prin pustie, când Dumnezeu i-a pedepsit, pentru că neavînd apă, ei s-au revoltat împotriva conducătorului lor și s-au îndoit de puterea lui Dumnezeu — care-i scosese în mod miraculos din Egipt — și continuau să se certe, deși Moise îi opra, zicînd : să nu ispitească pe Dumnezeu și să nu se certe (Ieșirea XVII, 7). Dumnezeu le-a dat apă prin lovirea lui Moise cu toiagul în stîncă de la Mara, dar pentru aceasta ei au fost pedepsiți să moară, mulți în pustie. Deci, provocarea sau ispitirea lui Dumnezeu, neîncrederea în planurile Sale a fost pedepsită²⁸.

Din invocarea acestui verset, Domnul Hristos arată că ispitind pe Dumnezeu se săvîrșește un păcat. Adică, cel care se expune unor pericole, fără a fi silit de împrejurări, ci numai dintr-un simplu capriciu și din dorința de a-și satisface mindria, arătînd și așteptînd ca Dumnezeu să-l salveze, chiar drept fiind, săvîrșește un păcat, iar împrejurarea periculoasă în care se expune îi poate fi fatală. Dumnezeu nu ajută decît atunci cînd sîntem în pericole grave, independente de voința noastră. De altfel, Domnul Hristos știa că dacă s-ar fi hazardat a îndeplini sugestiile diavolului ar fi murit. Astfel, înfrîngîndu-și vanitatea omenească, și rămînînd fidel planurilor iconomiei divine, ca și atașamentului Părintelui ceresc, Domnul Hristos respinge și a doua ispitire a lui Satan.

Vers. 8—10. «Din nou diavolul L-a dus pe un munte foarte înalt și I-a arătat împărățiile lumii și slava lor. Și I-a zis Lui : Acestea toate Ți le voi da Ție, dacă vei cădea înaintea mea și Te vei închina mie». Atunci Iisus I-a zis : «Piei, Satano, căci scris este : Domnului Dumnezeuul tău să te închini și Lui singur să-I slujești».

Deși biruit de două ori, diavolul mai dă un ultim asalt, ispitindu-L pentru a treia oară pe Mîntuitorul. Astfel, el îl ia pe Domnul Hristos și-L duce pe un munte foarte înalt, arătîndu-I împărățiile lumii, frumusețile și slava lor. Și fără a I se mai adresa ca la celelalte ispitiri, dacă vrea să-l recunoască drept Fiu al lui Dumnezeu, i se adresează direct, spunîndu-I dacă va cădea înaintea lui și se va închina, îi va dărui toate împărățiile văzute, căci — adaugă la Luca (IV, 6), toate acestea, împărățiile și slava lor, «mi-au fost date mie și eu le dau cui voiesc».

Această ultimă ispitire este cea mai îndrăzneță și mai brutală, căci prin ea, satan renunță la orice deferență și insinuări și se substituie direct lui Dumnezeu.

Diavolul L-a dus pe Mîntuitorul de la Ierusalim pe munte, tot astfel cum L-a dus din pustiul Qarantania la Ierusalim, adică prin aer și iute ca fulgerul.

În privința muntelui, interpreții nu sînt de acord în identificarea lui. În majoritatea lor ei socot că el nu poate fi altul decît tot muntele Quarantania, locul unde s-a săvîrșit prima ispitire. La poalele sale s-a consumat prima ispitire, iar pe înălțimile sale s-a îndeplinit ultima²⁹.

28. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 170; Fillion, *op. cit.*, p. 84; E. Zigabinos *op. cit.*, p. 146.

29. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 171; E. Zigabinos, *op. cit.*, p. 141; A. Calmet, *op. cit.*, p. 72.

Textul scripturistic vorbește despre un munte «foarte înalt», de unde i-a arătat toate împărățiile lumii și strălucirea lor, iar Luca adaugă: «I-a arătat într-o clipă» (IV, 5). Ori nu există în Palestina și chiar în toată lumea vreun munte de unde să se poată vedea toate împărățiile lumii cu frumusețile lor făcute de Dumnezeu. De aceea, se crede că aici este vorba de o generalizare, adică de tot ce se putea vedea de pe muntele respectiv — am amintit, Quarantania — în diferite tablouri sau secvențe ca la cinematograful³⁰.

Și pentru că la Luca se spune că I s-au arătat Mîntuitorului toate împărățiile lumii și frumusețile ei «într-o clipeală de ochi», unii exegeți au socotit că Domnul Hristos le-a văzut într-o formă fantasmagorică, printr-o viziune internă extatică³¹. Însă această părere nu se poate admite, căci această stare de extaz sau viziune internă este sinonimă cu semiconștiința, cînd funcțiunile sufletesti nu funcționează integral. Și nu este admisibil ca Domnul Hristos să se fi pus la dispoziția lui satan chiar cu sufletul Său³². Totuși este greu de explicat o vedere a lumii, a împărățiilor și frumuseților lor într-o clipeală. Un interpret mai nou al ispitirii Domnului, sugerează că în acest fapt avem de-a face nu cu doi oameni obișnuiți, ci cu două ființe total deosebite de ceilalți oameni: Fiul lui Dumnezeu în natură umană, înzestrat cu însuși dumnezeiești și celălalt, diavolul, o ființă spirituală deosebită. Deci, lor le puteau apărea lucrurile obișnuite în alt mod și le puteau percepe în alt chip decît noi. Așa că noi nu putem să judecăm aceste lucruri, făcînd analogie cu ființa noastră³³. Deci, trebuie să admitem aici și o doză de supranatural.

Așadar, diavolul vrînd să și-L subordoneze complet pe Mîntuitorul îi propune în mod brutal să apostazieze, să se lepede de Dumnezeu și de misiunea Sa de mîntuitor al lumii și să devină un Mesia politic, un stăpînitor pămîntesc în slujba și sub dependența lui satan. El conta pe faptul că viziunea lumii și cu toate splendorile ei, văzute de Domnul Hristos, îi va incita Acestuia cea mai puternică dintre dorințele și poftele omului: pofta de stăpînire și va ceda ispitei.

Pentru aceste motive, diavolul nu mai folosește nici un citat scripturistic, ci se servește de o minciună că: «toată stăpînirea și strălucirea (lumii) mi-a fost dată mie și eu o dau cui voiesc». Este adevărat că diavolul are libertatea de a ispiti și influența asupra lumii și stăpînirea lui o exercită asupra celor ce cad în păcate. În virtutea acestui fapt Mîntuitorul și Sfîntul Apostol Pavel îl numesc «conducătorul acestei lumi»³⁴ (Ioan XII, 31; XIV, 30; Efes. II, 2). Însă influența asupra celor răi este o stăpînire limitată și pasageră. Stăpînirea integrală și absolută a lumii aparține Celui ce a creat-o și are grijă de ea, adică lui Dumnezeu. Căci spune Psalmistul: «Al Domnului este pămîntul și plîinirea lui: lumea și toți cei ce locuiesc în ea» (Ps. XXIII, 1).

30. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 171.

31. Cf. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 110; A. Durand, *op. cit.*, p. 40.

32. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 1172; Eut. Zigabinos, note, *op. cit.*, p. 149.

33. Cf. Eut. Zigabinos, note, *op. cit.*, p. 149.

34. Cf. L. Cl. Fillion, *Ev. selon S. Mathieu*, p. 86.

Deci, stăpînirea asupra lumii, diavolul și-o menține prin fraudă și înșelăciune, menținînd-o tot prin astfel de mijloace, iar acum dorește tot în acest chip să-L supună pe Mîntuitorul să-L facă acolitul său. Din aceste motive îi cere să i se închine și să-l recunoască de stăpîn³⁵, dîndu-i în schimb sau ajutîndu-i să capete acea împărăție a lui David, și chiar mai mult, împărăția evreiască, eliberată de sub jugul romanilor și pe care evreii o doreau atît de fierbinte, să devină un mesia politic³⁶.

Domnul Hristos văzînd că de data aceasta diavolul se prezintă așa de brutal și îndrăzneț și substituindu-se lui Dumnezeu, se face stăpînul absolut al lumii, cerîndu-I și Lui să-l recunoască astfel, prin plecăciune și închinare; văzînd că prin aceasta El trebuie să-l renege pe Dumnezeu și să se îndepărteze de misiunea Sa divină de mîntuitor al lumii, devenind un Mesia politic, pămîntesc, ce ar deține puterea de la diavol, a cărui împărăție El avea misiunea sfîntă de a o combate; indignat și revoltat, El strigă diavolului, fără a-l mai răbda în față: «Piei, Satano!» sau «Mergi înapoia Mea, satano», adică să dispară din fața Sa, căci nu-i mai putea suporta prezența.

În adevăr, diavolul în primele două ispitiri s-a prezentat mai insinuant, sub masca unui binevoitor, unui prieten. Însă în ultima ispitire, demascîndu-se ca un adevărat «demon» = adversar și dușman fățiș al lui Dumnezeu, Mîntuitorul îl izgonește de la fața Sa³⁷.

Totuși Domnul Hristos îi răspunde spre lămurire — fără a spune dacă este sau nu Fiul lui Dumnezeu — cu cuvintele biblice ale lui Moise (Deut. VI, 13): «Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui singur să-I slujești». Adică aceasta-i legea fundamentală a adevăratei religii și porunca fundamentală care le cuprinde pe toate: a te închina singurului Dumnezeu adevărat. Lui trebuie să i se supună oricine și oricînd și nicidecum altcuiva, cum cerea diavolul³⁸.

Prin aceste cuvinte, Mîntuitorul fără a-și divulga filiația divină, închide gura diavolului în mod definitiv în legătură cu cele trei ispitiri.

Vers. 11. «Atunci L-a lăsat diavolul și iată, îngerii, venînd la El, îi slujeau». Diavolul, văzîndu-se așa de categoric respins, de Domnul Hristos și nereușind a-L devia de la misiunea Sa divină și a-L subordona, pleacă dinaintea Mîntuitorului, învins. Însă nu pleacă pentru totdeauna, ci precum spune Evanghelistul Luca: «Și diavolul, sfîrșind toată ispita, s-a îndepărtat de la El, pînă la o vreme» (IV, 13).

În adevăr Mîntuitorul în rîstimpul activității Sale a fost de multe ori hărțuit de adversarii Săi fariseii și cărturarii influențați de diavolul (Ioan VIII, 44) și în mod mai precis prin vinderea lui Iuda, impulsionat de satan (Ioan XIII, 2) ca și în timpul patimilor Sale³⁹. Dar nici acum și nici mai tîrziu, diavolul nu reușește să împiedice opera mîntuitoare a Domnului Hristos⁴⁰.

35. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 173; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 86.

36. Cf. Al. Durand, *op. cit.*, p. 40.

37. Cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 86; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 174.

38. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 174; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 86.

39. Cf. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, Paris, 1889, p. 111.

40. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 175.

Însă, după biruința Mîntuitorului asupra lui satan, îngerii s-au coborît la locul ispitirii și-L slujeau pe Domnul Hristos, bucurîndu-se de răspunsurile pline de înțelepciune date diavolului și de atitudinea Sa, demnă, față de ispititor. Ei au început să-I slujească, servindu-L dintru început — după majoritatea exegeților — cu plîne, pentru a-și astîmpăra foamea de care corpul Său și firea omenească aveau nevoie ⁴¹.

În legătură cu relatarea ispitirilor Mîntuitorului, Evangheliștii Matei și Luca prezintă o deosebire. Astfel, a doua ispitire de la Matei este situată la Luca la sfîrșit, ca a treia, și la Matei invers. Nu se poate preciza cu claritate motivul, însă este mult mai probabil că Evanghelistul Matei este mai aproape de adevăr, căci cuvintele Mîntuitorului adresate diavolului după a treia ispitire, așa cum o relatează Matei: «Piei, Satano!» ne lasă să înțelegem că aceasta a fost ultima întîlnire a Domnului Hristos cu diavolul, după care acesta dispăre din fața lui Iisus ⁴².

Ispitirea Mîntuitorului este un prim și impresionant episod din viața Sa, premergător activității Sale publice și care reprezintă un moment de pregătire pentru misiunea ce avea să urmeze. În el se zugrăvește începutul luptei Sale cu Lucifer, mai marele demonilor pentru distrugerea împărăției căruia El venise și biruința asupra lui, ca o răzbunare a strămoșului nostru Adam, care căzuse în confruntarea cu satan și din cauza cărei căderi suferise atît de mult.

Ispitirea lui Iisus contrar multor opinii, a fost un eveniment real, obiectiv și exterior și nu petrecut în stare extatică, subiectivă, în vis sau simplă viziune. A fost desigur un fapt petrecut în singurătate, fără martori și care a fost istorisit de Mîntuitorul Apostolilor Săi, care apoi l-au relatat în Evangheliile sinoptice, așa precum l-au auzit. Fenomenul nu are precedent în Vechiul Testament, iar din răspunsurile Mîntuitorului și atitudinea Sa față de diavolul se poate deduce că este un eveniment cu totul deosebit, cu implicații supranaturale, ce nu pot fi inventate de mintea omenească.

Ispitirea Mîntuitorului reprezintă lupta omului de totdeauna cu ispita, căci cele trei ispitiri ale Mîntuitorului nu sînt nimic altceva decît ispita în general, concretizată în esența ei prin cele trei poftes: pofta trupului, lăcomia; pofta spiritului, sau trufia și pofta ochilor sau dorința de stăpînire (I Ioan II, 16).

Mîntuitorul învață pe Apostoli și pe urmașii lor — creștinii de totdeauna — să lupte veșnic cu ispitele care duc la păcat, adoptînd mijloacele de luptă contra lor folosite de El: postul, rugăciunea și meditația; să nu dea nici un crezămînt influențelor diavolești, care uneori par că sînt în folosul nostru și să cerem cu încredere ajutorul lui Dumnezeu pentru a le birui, dar să știm a cere numai lucruri ce sînt spre folosul nostru sufletesc și nu acelea care ar fi pentru satisfacerea unor ambiții, vanități sau capricii strict personale. Urmărind moștenirea împărăției lui Dumnezeu prin credință, evlavie și îndeplinirea poruncilor

41. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 375; A. Calmet, *op. cit.*, p. 72; A. Durand, *op. cit.*, p. 40; traduction Oecuménique de la Bible — Nouveau Testament, Paris, 1975, nota de la pag. 21.

42. Cf. Eut. Zigabinos, *op. cit.*, p. 148; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 175.

divine, ajutorul Părintelui ceresc în toate împrejurările grele urmează de la sine (Matei VI, 33).

Unii exegeți afirmă că ispitirea Mântuitorului și lupta Sa contra diavolului poate fi privită și dintr-un unghi mesianic mai înalt. Astfel, ei afirmă că Domnul Hristos a luptat chiar de la început contra unei concepții mesianice iudaice înguste politice și pămîntești. Iar satan n-a făcut nimic altceva decît să rezume prin mijloace simbolice expresive mesianismul iudaic cu ambițiile sale trupești și pămîntești: un Mesia războinic, care să aducă iudeilor o mare bogăție materială și care să se releve prin minuni orbitoare, prin lovituri de teatru. Acesta era sentimentul popular al așteptărilor mesianice de pe timpul lui Iisus.

Ispitirea lui Iisus din pustie deci nu era ceva himeric ci ea reprezenta sentimentul public din acea vreme. Privită sub acest unghi, ispitirea lui Iisus are o măreție tragică. Aici se vede planul lui Iisus de răscumpărare a lumii, planul său divin, adevărat, care trebuia opus unui fals mesianism și realizat cu multe suferințe. El opune un plan adevărat și sublim, pe care-l cunoaștem și iubim, unui plan pămîntesc și caricatural, reprezentat de diavol și voit de popor. De aceea, planul integral al Mântuitorului va birui, după cum El a biruit pe diavol, dar care-l va costa pe Domnul Hristos viața ⁴³.

Oricum, ispitirea Mântuitorului de către satan în pustie reprezintă prefața mării Sale lupte de impunere a învățaturii și misiunii Sale mesianice în lume. Iar biruința Sa asupra diavolului și a celor trei mari poftes omenestii prin abnegație și suferință este pentru noi un exemplu viu că orice ispită se învinge prin abnegație și orice mare ideal se cîștigă prin multe suferințe.

Pr. Prof. I. CONSTANTINESCU

PANEGIRIC LA SFINȚII TREI IERARHI : VASILE, GRIGORE ȘI IOAN

— 30 IANUARIE —

«Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit Cuvîntul lui Dumnezeu, la a căror săvîrșire a vieții privind, să le urmați credința» (Evrei XIII, 7).

I. INTRODUCERE

1. Sfinții, prin credința lor dreaptă, dragostea curată și nădejdea neîmpuținată, prin voința lor virtuoaasă, sînt modele (icoane) pilduitoare de viețuire creștină.
2. Sfinții : eroi ai virtuților, prin învățatura lor ne călăuzesc viața și prin situația lor în cer (prieteni ai lui Hristos) (Ioan XV, 15), ne ascultă

43. Cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 87.

rugăciunile noastre (Efes. II, 19 ; II Tesal. I, 11 ; Iacob V, 16).

3. *Sărbătoarea Sfinților este un pios omagiu și mai ales un popas de verificarea vieții creștine și un izvor de reconfortare spirituală.*

II. ANUNȚARE

1. Sfinții Trei Ierarhi = *Cununa Sfinților.*
2. Mari dascăli ai lumii și Ierarhi — *Corifei ai secolului de aur.*
3. Prăznuire : a) *Sf. Vasile — 1 ianuarie*
b) *Sf. Grigore — 25 ianuarie*
c) *Sf. Ioan — 13 noiembrie*

III. TRATARE : A.

1. Motivarea prăznuirii în comun : *30 ianuarie*
2. Locul nașterii = comun = *Asia mică :*
— *Sf. Vasile — Capadocia*
— *Sf. Grigorie — Capadocia*
— *Sf. Ioan — Antiohia*
3. Contemporani :
— *Sf. Vasile : 329—379*
— *Sf. Grigore : 328—389*
— *Sf. Ioan : 344—407*
4. Creștere aleasă :
— *Sf. Vasile, fiu de renumiți dascăli, frați clerici, superiori, mama = Emilia*
— *Sf. Grigore, fiu de Episcop, mama = Nona*
— *Sf. Ioan, fiu de ofițer superior, mama = Antuza*

5. Studii — *filosofia*
— *retorica*
— *teologia*

Centre comune de studiu : — Bizanț
— *Cezareea*
— *Atena*

6. Arhipăstori vestiți :
— *Sf. Vasile — Episcop de Cezareea Capadociei*
— *Sf. Grigore — Episcop de Sosima și Patriarh de Constantinopol*
— *Sf. Ioan — Patriarh de Constantinopol*

B. Dragostea pentru Hristos :

1. Stilpii Ortodoxiei
 - a) *Lupta contra ereziilor :*
— *Arie*
— *Macedonie*
 - b) *Dogma Sf. Treimi :*
— *Dumnezeu Tatăl*

- Dumnezeu Fiul
- Dumnezeu Duhul Sfânt
- 2. Caracteristica vieții fiecăruia :
 - Vasile a) Mare filantrop (Vasilicalele);
 - b) Organizatorul monahismului
 - Grigore, Mare teolog — cuvîntări — poezii
 - Ioan Gură de Aur — exeget și mare orator
- 3. Luceferii creștinismului
 - a) Cei mai de seamă scriitori bisericești
 - b) Sf. Vasile și Sf. Ioan au alcătuit Sf. Liturghii, rugăciuni, tratate, comentarii, etc.
 - c) Cei mai mari Părinți bisericești: Învățăturile lor fiind izvor nesecat creștin pentru toate timpurile
 - d) Cei mai mari Ierarhi

IV. INCHEIERE

1. Pomenire veșnică :
 - a) Multe biserici îi au ca hram
 - b) Mulți creștini îi au ca patroni
 - c) Catedrala «Sf. Trei Ierarhi» — Iași
2. Pentru prețuirea lor deosebită, Biserica li numește în cîntările sale : organe ale Duhului Sfînt, Trîmbițele adevărului, Păzitorii buneii credințe, Apărătorii Sf. Treimi, Întăririle Bisericii, dumnezeieștile icoane ale vredniciei Îngeruștii, Luminătorii cei străluciți ai cunoștinței dumnezeieștii, Izvoare vii ale Duhului, Podoaba împărătească a Bisericii
3. Potrivit poruncii Sf. Ap. Pavel, este de mare folos pentru noi creștinii să luăm aminte la viața lor pilduitoare, la lupta lor neînfrîcată pentru triumful adevărului, cerîndu-le în rugăciuni ajutor fierbinte pentru îmbunătățirea vieții noastre spirituale, în credință, dragoste, nădejde și pace.

Pr. MIHAIL MARINESCU

LA DUMINICA VAMEȘULUI ȘI FARISEULUI

Rugăciunea cea adevărată

«Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosului»
(Luca 18, 13).

După rînduiala noastră bisericească, în fiecare an la început de primăvară, creștinii se pregătesc pentru întîmpinarea cu bucurie a Sf. Învierii prin postul sf. păsimesi precedat de cele 4 duminici pregătitoare, prima din ele fiind cea de azi numită a Vameșului și a fariseului. În prima

duminică premergătoare sfântului și marelui post al sf. Paști, ei ascultă din pericopa Sf. Evanghelii adevărul despre rugăciunea curată pe care Fiul lui Dumnezeu îl exprimă în parabola vameșului și a fariseului. Această rugăciune n-a fost înălțată cum se cuvine de cel ce cunoștea rînduiala Legii vechi, ci de cel ce era angajat în treburi lumești și conștiința sa îl îndemna să implore într-o formă simplă și scurtă mila și iertarea lui Dumnezeu pentru nedreptățile săvârșite față de semenii săi. De aceea, pe primul, Mîntuitorul Hristos nu-l recomandă a fi pildă de urmat, căci el, din cauza mîndriei ce-l stăpînește, ca și pe toți fariseii care se considerau drepti și disprețuiau pe alții, nu se ruga decît cu buzele, nu și din adîncul inimii lui. Drept exemplu este dat cel de-al doilea, care nu era cuprins de vanitate și dorea să fie iertat de Dumnezeu pentru greșelile sale.

În pragul pregătirii noastre sufletești și trupești, pentru a parcurge după voia lui Dumnezeu zilele Postului mare, un rol important îl are rugăciunea care, unită cu postul, ajută la progresul nostru duhovnicesc, la învingerea tuturor obstacolelor ce se ivesc pe urcușul nostru spre împărăția cerurilor. Pentru înălțarea noastră spre piscurile sfințeniei rugăciunea este indispensabilă, căci pe aripile ei sufletul nostru se ridică mereu spre Dumnezeu și Dumnezeu coboară mila sa spre noi. În fața lui Dumnezeu s-a înălțat rugăciunea vameșului, deoarece prin ea și-a recunoscut în smerenie vinovăția, cît și nădejdea că singură mila dumnezeiască îl mai poate ierta de necurăția faptelor sale.

Bineplăcută înaintea lui Dumnezeu este rugăciunea care izvorăște dintr-o credință și dragoste nefățarnică și prin care se realizează comunicarea vie dintre creatură și Creator. Ea se bazează pe deschiderea hotărîrită și sinceră a omului de a duce o viață sfîntă, conformă cu poruncile și voia divină. Numai prin mijlocirea acestei rugăciuni creștinul se învrednicește de revărsarea darurilor dumnezeiești peste el și cu ajutorul lor își netezește cărarea virtuților și îndepărtează de la el orice gînd pătimăș. Gîndurile cele rele sînt topite de căldura inimii încălzită și întărită prin chemarea în rugăciune a numelui Mîntuitorului Hristos.

Întreita menire a rugăciunii — de a lăuda, a cere și a mulțumi lui Dumnezeu — a fost în multe rînduri neglijată de lumea vechitamentară și acest apogeu se inregistrează în vremea Mîntuitorului cînd fariseii veneau la templu doar ca să arate celor din jurul lor că sînt mai drepti și temători de Dumnezeu decît alții. Pentru a infirma falsa manifestare religioasă a fariseilor, Fiul lui Dumnezeu a rostit pilda Vameșului și a fariseului și cu alt prilej a prevenit pe sfinții Săi ucenici să fugă de exemplul tîlcuitorilor Legii și să se roage din adîncul sufletului ca să se învrednicească de răsplată din partea Tatălui ceresc (Matei 6, 6). Cu alte cuvinte, față de rugăciune nu trebuie să dovedim nepăsare și acest lucru îl confirmă atît cuvintele Mîntuitorului, cît și obiceiul Său de a se ruga lui Dumnezeu în tot locul. Ca să evităm starea de lenevire, Fiul lui Dumnezeu ne îndeamnă să ne rugăm totdeauna (Luca 18, 1), fiindcă nimenea din noi nu știe cînd sosește ceasul venirii Fiului Omului (Matei 25, 13). De asemenea, el ne învață să priveghem și să ne rugăm ca să nu intrăm în ispită (Matei 26, 4).

Prin rugăciune lăudăm, cerem și mulțumim lui Dumnezeu pentru toate darurile Sale și, totodată, ne exprimăm, întocmai ca vameșul, umilința noastră care este numită de Sf. Andrei Criteanul «maica cea hrănitoare a virtuților, podoaba evlaviei... ucigătoarea patimilor și păstrătoarea umezelii la rădăcina credinței» (Cf. Glasul Bisericii, nr. 1—2, 1960, p. 35). Acest duh trebuie să domine totdeauna trăirea noastră religioasă îndeosebi în Postul mare, când Sf. noastră Biserică ne cheamă la pocăință, ușa mântuirii și a desăvârșirii morale. În acest duh s-a rugat vameșul și tăria lui vine de la Dumnezeu Cel ce pentru mântuirea lumii a luat firea noastră și ne-a învățat să fim blinzi și smeriți cu inima (Matei 11, 29).

Opus duhului umilit și plin de dragoste față de Dumnezeu și om este duhul luciferic al mândriei ce duce la egoism și dispreț față de alții, la îndepărtarea de izvorul vieții și aluminii. Mândria este începutul oricărui păcat, de aceea atitudinea fariseului este disprețuită de Dumnezeu, întrucât aceasta îl duce pe om la pierzare. Ea nu înfrumusețează chipul moral al omului, ci îl desfigurează, ajungând, ca și fariseul să nu mai laude pe Dumnezeu și să învinuiască de multe lipsuri pe cei din jurul său, fără să-și dea seama de incorectitudinea și de păcatele sale mai mari.

Rugăciunea vameșului i-a adus milostivirea și împăcarea cu Dumnezeu Care ajută și iartă pe cei ce se întorc cu umilință la El, potrivit cuvintelor profetului care zice că Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci ca să se îndrepte și să fie viu (Iezechiel 13, 23). Umlința lui în vremea rugăciunii, față de mândria fariseului care face să dispară toate virtuțile și să sporească răutatea, l-a făcut să-și recunoască propriile sale fărădelegi, să se rușineze de faptele sale și să ceară pentru nevrednicia sa îndurarea divină. Numai în aceste condiții rugăciunea vameșului a fost ascultată de Dumnezeu Cel ce l-a eliberat de sarcina păcatelor și s-a întors mai îndreptat la casa sa decât fariseul care s-a înălțat numai în fața sa și nu și în fața lui Dumnezeu.

Lipsa duhului smerit în rugăciune se desprinde foarte ușor din cele ce trîmbea fariseul către ceruri și nu pregeta să-și aducă sieși laude pentru calitățile sale de om drept și credincios față de respectarea normelor divine și să condamne pe cei care nu erau în tagma lui. În această situație rugăciunea nu mai exprimă decât o pledoarie a unui suflet care se laudă pe sine, se uită la cei din jur ca să se vadă mai mare în virtuți față de ei și orbit de vanitate să nu-și mai aducă aminte de cuvintele Psalmistului care cere să-i dea Dumnezeu o inimă curată, înfrîntă și smerită (Ps. 50, 11, 118). Întrucât în felul acesta, omul mîndru nesocotește pe Dumnezeu și disprețuiește pe aproapele, rugăciunea nu-și mai îndeplinește scopul său de a asigura legătura dintre creatură și Creator. Potrivit cuvintelor Mîntuitorului Hristos, fariseul se ruga către sine însuși, el nu cerea nimic lui Dumnezeu și se declara mulțumit mai mult de sine decât lui Dumnezeu. Automulțumirea acestui împlinitor al literei și nu al spiritului Legii mozaice sporea în conștiința lui când socotea pe cei din jurul său mai prejos decât sine.

În perioada Triodului, care începe cu această duminică, a 33-a după Rusalii, se cuvine să însoțim înfrinarea noastră de la mâncare, băutură și orice gând rău cu rugăciunea adevărată a vameșului aducătoare de binecuvîntare dumnezeiască și de împodobire a sufletelor noastre cu florile virtuților. Urmarea ei ne aduce spor în viața duhovnicească, stabilitate în înfruntarea tuturor amăgirilor care ne atrag spre păcat. Ea este considerată de Sf. Grigorie Palama (sec. 14) «o faptă de putere arătată în trup și prin trup, nu o stare și o lucrare a sufletului rupt de trup» (cf. *Filocalia*, vol. 7, Buc., 1977, p. 241). Același sfînt părinte ne învață că «Rugăciunea e maica și fiica lacrimilor» și că aceste lacrimi nu sînt dureroase prin firea lor, ci prin faptul că exprimă o durere a noastră față de păcate. Că aceste lacrimi scot sufletul din împietrirea păcatelor și măresc calitatea rugăciunii către Dumnezeu (*Idem*, p. 230).

Necesitatea și folosul rugăciunii adevărate se deprind cu multă claritate atît din paginile Sf. Scripturi, cît și din Sf. Tradiție. Creștinul trebuie să se roage, deoarece numai în acest fel se învrednicește de lucrarea tainică și de legătura sufletului cu Dumnezeu întru sfințenie. Pentru a înțelege acest lucru este suficient să-și amintească de îndemnul Sf. Ap. Pavel care spune : «Rugați-vă neîncetat» (I Tesaloniceni 5, 17) și stăruința în rugăciune : «fiți treji în ea cu mulțumire» (Coloseni 4, 2). Ridicîndu-și mintea și voința către Dumnezeu, creștinul își arată deplina sa dependență și încredere că Dumnezeu îl ajută, fiindcă «mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacob 5, 16) și Mîntuitorul Hristos Care a miluit pe mulți oameni strîmtorați de suferințe, îi va veni și lui în ajutor. De folosul rugăciunii beneficiază atît cel ce se roagă, cît și cel către care se roagă cineva indiferent dacă este în viață sau a trecut în lumea de dincolo. În spiritul dublei utilități întîlnim rugăciunile celor vii pentru cei vii, așa cum este cea de la taina cununiei sau cererile celor vii pentru cei decedați pe care le întîlnim la pomenirea morților.

În momente de instabilitate, creștinul află un reazim sigur în rugăciune, deoarece Dumnezeu îi îmbărbătează sufletul și fără să-și piardă cumpătul învinge toate încercările. Ajutorul pe care-l primește de la Cel Atotputernic îi determină conștiința să-și arate recunoștința și să laude bunătatea divină. Ajutorul divin este ca o rază de lumină care împrăstie norii otrăvitori ai păcatelor și dă viață liniștită sufletului robit de patimi.

Activitatea sfințitoare a Bisericii se desfășoară prin invocarea rugăciunii de pace cu care încep cele 7 sf. Taine și celelalte slujbe bisericești. Această rugăciune se repetă de mai multe ori în cadrul Sf. Liturghii în care se aduce jerta cea nesîngeroasă spre iertarea păcatelor și a împăcării lumii cu Dumnezeu. Ca fii după har ai lui Dumnezeu, creștinii se roagă Celui care este izvorul păcii, pentru ca în lume să fie liniște și să nu mai existe vărsări de sînge. Mai mult ca oricînd, ei trebuie să se roage și să apere pacea, întrucît mijloacele de confruntare sînt așa de periculoase, încît este amenințată întreaga viață a planetei noastre. Printre glasurile iubitoare de pace care s-au impus prin declararea aces-

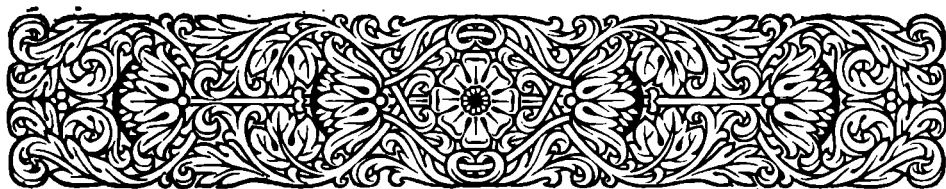
tui an ca An internațional al păcii trebuie să se numere și creștinii, slujitori de veacuri ai Domnului păcii, care după sfânta Sa înviere din morți a întâmpinat pe Sf. Apostoli cu cuvintele : Pace vouă» (Ioan 20, 19).

Pentru creștini rugăciunea de pace este un lucru necesar și firesc, potrivit învățaturii Sf. Scripturi în care găsim numeroase temeuri pentru viața pașnică, liberă și fericită. Ea trebuie să exprime starea noastră de liniște nu numai față de Dumnezeu, cât și față de aproapele cu care sîntem îndemnați de Mîntuitorul Hristos să ne împăcăm înainte de a aduce la altar darul nostru (Matei 5, 23—24).

Rugăciunea cea adevărată face ca în sufletele noastre să se reverse felurite bucurii duhovnicești, să rodească în inimile noastre duhul păcii, dragostei, răbdării și al slujirii desăvîrșite față de Dumnezeu și față de semenii noștri. Sinceritatea, simplitatea și umilința vameșului, iubitor de milă dumnezeiască și dornic de a fi izbăvit de necurăția păcatelor să ne fie pildă și smerit îndemn de îndreptare și de cinstire a lui Dumnezeu, acum și pururea și în vecii vecilor Amin.

Diac. Prof. Dr. EMILIAN CORNIȚESCU

DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI

SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR, CUVINTELE 8 ȘI 9 LA FACERE

(trad. de Pr. Prof. onorar DUMITRU FECIORU)

CUVÎNTUL 8

*Rostit într-o zi cu cerul înnorat, dar cu adunare de episcopi.
Despre porunca dată lui Adam. Darea poruncii este
semnul unei mari purtări de grijă a lui Dumnezeu de om¹.*

1. Îngrămădirea de nori ne-a posomorât ziua, dar ne-a luminat-o venirea între noi a dascălului nostru². Nu luminează atât soarele corpurile, când își sloboade din înaltul cerului razele sale, cât ne luminează sufletele noastre privirea dragostei părintești a dascălului nostru, când își sloboade razele sale de pe tronul arhieresc! Aceasta o știe și el și de aceea n-a venit singur, ci a adus cu el un cor de luminători ca lumina să fie și mai mare! De asta biserica ni se bucură, turmele saltă, iar eu cu mai mult drag îmi încep predica. Unde-s mulți păstori, acolo și oile pot sta liniștite. Tot așa se bucură și corăbierii, când sînt alături de ei mai mulți căpitani de corabie. De e vreme bună și cer senin, căpitanii le ușurează munca la visle prin mînuirea cîrmei; de se înfurie marea, căpitanii biruie atacul valurilor prin dibăcia lor și prin mîinile lor multe. De aceea și eu am curaj; încep cuvîntul de învățătură bizuindu-mă pe rugăciunile lor.

Dar ca să vă fie mai ușor de înțeles și mai clară predica, să vă amintesc pe scurt cele spuse ieri. V-am spus că omul cunoștea binele și răul înainte de a mîncă din pom și că nu a dobîndit această cunoștință după ce a mîncat. V-am spus apoi pentru care pricină s-a numit pomul din rai pomul cunoștinței binelui și răului și că este obiceiul Scripturii să numească un loc sau un timp după fapta petrecută în acel loc sau timp. Astăzi trebuie neapărat să vă citesc legea, prin care a oprit Dumnezeu mîncarea din pom.

— Care este această poruncă ?

1. Migne, *Patrologia greacă*, vol. 54, col. 616—620.

2. E vorba de Flavian episcopul Antiohiei.

— *«Şi a poruncit Domnul Dumnezeu lui Adam zicînd: «Din tot pomul care este în rai să mînlnci»³.*

Este o lege dumnezeiască. De aceea să fim cu luare aminte. Dacă se scoală în picioare toată adunarea cînd oamenii citesc legile împărăteşti, apoi cu mult mai mult noi trebuie să ne înălţăm cu mintea şi să luăm aminte la cele spuse, cînd ni se citesc, nu legile oamenilor, ci legile lui Dumnezeu.

Ştiu că mulţi învinuiesc pe Legiuitor şi spun că legea aceasta este pricina căderii omului. Impotriva acestei idei trebuie să ne sculăm mai întii şi să arătăm cu faptele că Dumnezeu a dat această lege, nu pentru că a voit să injosească firea noastră, ci pentru că o iubeşte şi-i poartă de grijă. Legea aceasta ne-a fost dată ca ajutor. Ascultă ce spune Isaia: *«Lege în ajutor a dat»⁴*. Cel care urăşte nu ajută. Iarăşi alt profet strigă: *«Făclie picioarelor mele este legea Ta şi lumină cărărilor mele»⁵*. Cel care urăşte nu pune capăt întinericului cu făclie, nici nu călăuzeşte cu lumină pe cel rătăcit. Iarăşi Solomon spune: *«Porunca legii este făclie, lumină, viaţă, mustrare şi învăţătură»⁶*. Iată că legea nu este numai ajutor, nici numai făclie, ci şi lumină şi viaţă. Iar acestea nu sînt faptele unuia care urăşte, nici ale unuia care vrea să piardă, ci ale unuia care întinde mîna şi ridică. De aceea şi Pavel, adresîndu-se iudeilor şi arătîndu-le cît ciştig a adus legea şi că ea este uşurare, nu poară firiile omeşti, spune: *«Iată, tu te numeşti iudeu şi te sprijini pe lege»⁷*. Vezi că Dumnezeu a dat legea, nu ca să împovăreze pe oameni, ci ca să-i sprijine? Vrei să vezi că a dat-o şi pentru ca să-i cinstească? Deşi mărturiile aduse sînt îndestulătoare să arate cinstea dată nouă de Dumnezeu şi purtarea Lui de grijă, totuşi voi face cunoscut lucrul acesta şi cu alte mărturii. *«Laudă, Ierusalime, pe Domnul, spune psalmistul; laudă pe Dumnezeul tău, Sioane; că a întărit zăvoarele porţilor tale şi a binecuvîntat pe fiii tăi în tine; Cel ce pune la hotarele tale pace şi cu fruntea grîului te saturd»⁸*. Apoi, după ce a vorbit şi de binefacerea dată de Dumnezeu oamenilor prin alte fapte, a adăugat şi binefacerea cea mai aleasă, cea mai mare, grăind așa: *«Cel ce trimite cuvîntul Său lui Iacov, îndreptările şi judecăţile Lui lui Israel. N-a făcut așa oricărui neam şi judecăţile Lui nu le-a arătat lor»⁹*. Ai văzut cîte bunătăţi a enumerat! A întărit oraşul: *«A întărit zăvoarele porţilor tale!»*. I-a scăpat de duşmani: *«Cel ce pune la hotarele tale pace»*. Le-a dat belşug în cele de trebuinţă vieţii: *«Cu fruntea grîului te saturd»*. Cu toate acestea declară că darea legii e mai de preţ decît toate acestea. Declară că primirea legii şi cunoaşterea îndreptărilor lui Dumnezeu sînt un dar cu mult mai mare decît întărirea oraşului, decît pacea, decît scăparea de războaie, decît mulţimea de copii şi belşugul celor de trebuinţă vieţii. Şi după ce le pune pe acestea ca un cap şi cunună de bunătăţi, a adăugat zicînd: *«N-a făcut așa oricărui neam.»*

— Cum?

— Multe alte neamuri s-au bucurat adesea de belşug şi de celelalte bunătăţi enumerate. «Dar eu, spune profetul, nu vorbesc de acestea, ci de lege, că nu a făcut așa oricărui neam». Şi de asta a adăugat: *«Şi judecăţile Lui nu le-a arătat lor»*.

2. Asta a spus-o şi Ieremia. Plîngînd pe cei din robie, spunea: *«Ce este, Israile, că eşti în pămîntul vrăjmaşilor?»¹⁰*. Ai părăsit izvorul înţelepciunii¹¹, adică legea.

3. Fac. 2, 16.

4. Isaia, 8, 20.

5. Ps. 118, 105.

6. Prov. 6, 23.

7. Rom. 2, 17.

8. Ps. 147, 1—3.

9. Ps. 147, 8—9.

10. Bar. 3, 10.

11. Bar. 3, 12.

După cum izvorul dă multe piraie, tot așa și legea dă multe porunci, udind sufletul nostru. Apoi, ca să arate ce cinste deosebită ne-a dat prin lege, a spus: «Nu s-a auzit în Canaan înțelepciunea asta, nici nu s-a văzut în Teman, nici liii lui Agar, neguțătorii și căutătorii, n-au cunoscut căile ei, nici nu și-au adus aminte de cărările ei»¹². Și ca să arate că legea este duhovnicească și dumnezeiască a spus: «Cine s-a suit în cer și a coborât-o?»¹³. Apoi a adăugat: «Acesta este Dumnezeu nostru, nu se va socoti altul lângă El. A alăta toată calea științei și a dat-o lui Iacov slugii lui și lui Israil celui iubit de dînsul»¹⁴. Asta e pricina că și David spunea: «N-a făcut așa oricărui neam și judecățile Lui nu le-a arătat lor». Asta și Pavel o lasă să se înțeleagă, cînd scrie: «Ce are deci mai mult iudeul? Sau care este lolosul tăierii împrejur?»¹⁵. Mare, în toate privințele. Mai întîi că au fost crezute cuvintele lui Dumnezeu. Ai văzut cum a interpretat și Pavel cuvintele: «Nu a făcut așa oricărui neam și judecățile Lui nu le-a arătat lor»? Dacă iudeii sînt mai presus de celelalte neamuri prin aceea că singurii ei din ceilalți oameni au fost cinstiți cu darea legii scrise, nu înseamnă, oare, că Dumnezeu a dat legea ca să ne cinstească, nu să ne împovăreze? Și ne-a cinstit nu numai prin aceea că ne-a dat legea, ci și prin aceea că ne-a dat-o El personal. Că și acesta este cel mai mare semn de cinste, că a dat legea El personal. Darul acesta e mare. O spune Pavel. Ascultă! Pavel, văzînd că iudeii se mîndreau că profetii au venit la ei, le frînge cerbicia lor, arătîndu-le că noi creștinii am avut parte de mai mare cinste, pentru că învățătorul nostru a fost Înșuși Stăpînul, nu un rob. Și le grăiește așa, scriînd evreilor: «În multe rînduri și în multe chipuri grăînd Dumnezeu odinioară părinților noștri, în zilele acestea din urmă ne-a grăit nouă prin Fiul»¹⁶. Și iarăși în altă parte: «Și nu numai alîl, ci ne și lăudăm în Domnul nostru Iisus Hristos prin Care am primit și împăcarea»¹⁷. Ai văzut că se laudă nu numai cu împăcarea, ci și cu aceea că am primit împăcarea prin Hristos? Iarăși, lăudînd în altă parte învierea, zice: «Înșuși Domnul se va pogori din cer»¹⁸. Vezi că aici totul s-a făcut prin Stăpînul. Tot așa și la început n-a dat lui Adam porunca prin o slugă a lui, prin un înger, prin un arhanghel, ci Înșuși Dumnezeu personal. L-a cinstit, dar, pe om cu o îndoiță cinste și prin aceea că i-a dat porunca — legea — ci și prin aceea că i-a dat-o El personal.

— Dar cum s-a făcut de a căzut Adam?

— Din pricina trîndăviei lui! Dovadă toți ceilalți cîți au primit legea și n-au căzut: aceștia, dimpotrivă au făcut mai mult decît li s-a poruncit.

Văd însă că timpul mă zorește; așa că amin continuarea cuvîntului într-o altă predică. Iar voi păstrați în sufletul vostru cuvintele acestea! Aduceți-vă aminte de ele și spuneți-le celor ce nu le-au auzit. Fiecare să cugete la ele în biserică, în oraș, acasă. Nimic nu-i mai dulce decît cuvîntul lui Dumnezeu. Ascultă ce spune profetul despre el: «Cît sînt de dulci gîtlejului meu cuvîntelê Tale! Mai dulci decît mierea și fagurul în gura mea!»¹⁹. Acest fagure pune-l la masa cea de seară, ca masa toată să fie plină de bucurie duhovnicească. Nu vedeți pe oamenii bogați că după masă aduc cîntăreți care cîntă din alăută și din flaut? Aceia fac teatru din casa lor! Tu fă-ți cer din casa ta! Și o vei face, fără să schimbi pereții, fără să muți temeliiile. O vei

12. Bar. 3, 22—23.

13. Bar. 3, 29.

14. Bar. 3, 36—37.

15. Rom. 3, 1.

16. Evr. 1, 1.

17. Rom., 5, 11.

18. I Tes., 4, 16.

19. Ps. 118, 103.

face de chemi la masa ta pe Stăpînul cerurilor. Dumnezeu nu se ruşinează de astfel de oşpeţe! Unde-i învăţătură duhovnicească, acolo-i şi cuminţenie, cinste, bunătaie! Unde bărbatul, femeia şi copiii trăiesc în înţelegere şi dragoste, unde sînt legaţi cu legăturile virtuţii, acolo în mijloc este şi Hristos! Hristos nu caută acoperiş de aur, nici coloane scilpitoare, nici frumuseţe de marmură, ci frumuseţea sufletului, frumuseţea gîndului, masă plină de dreptate, care să aibă de rod milostenia. De vede Hristos o masă ca aceasta, vine îndată la masă şi stă alături. Că El este Cel ce a spus: «*M-aţi văzut flămînd şi M-aţi hrănit*»²⁰. Cînd auzi, dar, jos în stradă un sărac strigînd în gura mare şi dai din cele de pe masa ta celui ce cere, ai chemat la masă prin rob pe Stăpînul! Ai umplut toată masa de binecuvîntări şi ai făcut prin pîrga asta temei nespuse de mare, ca Stăpînul să-ţi umple cămărilor tale cu multe bunătaţi. Iar Dumnezeu păcii, Cel ce dă pîine spre hrană şi sămînţă semănătorului, să înmulţească sămînţa voastră, să crească roadele dreptăţii²¹, în voi toţi, dîndu-vă harul Lui, şi să vă învrednicească de împărătia cerurilor, pe care facă Dumnezeu ca noi toţi să o dobîndim, cu harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care Tatălui slavă, cinste, putere, împreună cu Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor, Amin.

CUVÎNTUL 9

Nu trebuie să osîndim păcatele semenilor noştri, ci să ne îngrijim de mîntuirea lor. Pentru ce Avram a fost numit Avraam. La numele lui Noe. Nu fără pricină au primit dreptii aceste nume, ci prin rînduiala lui Dumnezeu¹.

1. Dacă ar fi cu putinţă să ştii ce v-am spus în predica de rîndul trecut, ce a mai rămas, unde am pus capăt cuvîntului şi de unde să-l reiau astăzi, aş continua îndată cele ce-am spus în predica trecută. Dar pentru că mulţi din cei ce mi-au ascultat atunci predica nu sînt de faţă astăzi şi mulţi din cei de faţă astăzi nu m-au ascultat atunci, trebuie neapărat din pricina deosebirii de ascultători să repet cele ce am spus. Aşa, celor ce au urmărit rîndul trecut predica li se va fixa în minte şi mai bine învăţătura, împrosfătîndu-li-se cele auzite, iar celor care au lipsit atunci, paguba nu le va fi atît de mare, pentru că vor fi aflat ce am spus în predica trecută.

Poate că cei care vin todeauna la biserică ar putea spune că n-ar trebui să repet ce am mai spus, tocmai pentru ca cei care au lipsit de la biserică şi dispreţuiesc slujbele, suferind cu fapta pierderea şi înţelepţiţi de pagubă, să se facă mai buni. Vă laud că vă doare atîta trîndăvia fraţilor voştri şi vă admir rîvna. Dar vreau să înfrăţiţi rîvna voastră cu dragostea de oameni. Rîvna lipsită de iertare nu-i rîvnă, ci mînie mai degrabă; iar sfătuirea fără de iubire de oameni pare a fi pismă. De aceea mai mult vă rog să nu judecaţi cu asprime păcatele semenilor voştri. După cum cel care se uită fără de iertare la păcatele fraţilor lui, nu va găsi pe nimeni care să-i dea iertare de va păcătui cîndva, tot aşa cel care judecă cu milă păcatele vecinului, va găsi pe mulţi care să-i întindă mina, de va cădea vreodată în păcat. Nu spun asta acum, pentru că aş vrea să măresc trîndăvia celor ce lipsesc de la biserică, ci pentru că mă străduiesc să măresc grija pentru fraţii voştri. Totul să se facă cu judecată şi cu dragoste. Ştiţi doar că şi eu în predica trecută am grăit împotriva lor cuvinte lungi şi multe; şi, precum vă amintiţi, am spus că nu-s nici oameni, aducîndu-le acuzatori doi profeţi

20. Matei, 25, 35.

21. II Cor. 9, 10.

1. Migne, *Patrologia greacă*, vol. 54, col. 619—630.

de frunte : pe unul care spune : «*Am venit și nu era om ; am chemat și nu era cine să audă*»² și pe un altul care strigă și întreabă : «*Cui voi vorbi și voi mărturisii ? Nenumărate snt urechile lor și nu pot să audă*»³. De aceste cuvinte și de altele ca acestea cumplit mă doare inima. Dar acum ti mngii. Așa a poruncit și Pavel. «*Mustră*, spune el, *ceartă, mnglie*»⁴. Nu trebuie să faci numai una, nici numai alta, ci să le înfrățești pe amândouă, ca să faci desăvârșit folosul. Dacă ti mustrăm mereu, ti facem îndărătnici ; dacă-i mngiem mereu, ti facem tot mai trindavi. Pentru aceea și doctorii nu taie numai rănilor, ci le și oblojesc ; nu dau totdeauna doctorii amare, ci adeseori și doctorii bune la gust. Cu cele dintii curăță puroiul ; cu cele din urmă ușurează durerea pricinuită de acelea.

Pentru aceea și Pavel spune în alt loc : «*Fraților, chiar de va cădea un om în vreo greșală, voi cei duhovnicești îndreptați pe unul ca acesta, luând seama la tine, să nu îți ispitit și tu*»⁵. Minunat îndemn, minunat sfat, plin de multă purtare de grijă ; sfatul arată o inimă de tată. Într-adevăr cuvântul «*Fraților*» este cuvântul limbii lui Pavel ! Îndată, de la acest nume de rudenie, Pavel a atras bunăvoința ascultătorilor. Le spune : «*Ați pus capăt aceluiași dureri de naștere ca și el ; v-ați hrănit cu aceleași bucate ; ați avut același tată ; ați participat la aceeași naștere duhovnicească*» ; Pavel arată, deci, această înrudire și când e vorba de îndreptarea celor căzuți, că spune : «*De va cădea*». N-a spus dacă va păcătui, ci a alergat la un fel de păcat care are iertare. «*Dacă va cădea*», adică : de va fi ispitit, de va fi amăgit ; nu vorbește de un om care păcătuiește cu știință ci de un om care se străduiește să facă binele, dar cade din ispită diavolească. Unul ca acesta nu merită atât osîndă cît iertare. «*De va cădea un om*», spune Pavel. Iarși a alergat la un alt fel de iertare : La slăbiciunea firii omenești, pe care a arătat-o prin cuvîntul «*om*». După cum marele Iov, vrînd să-și atragă iertarea lui Dumnezeu, spunea : «*Cine este omul că-l socotești pe el, ca să-i cercetezi păcatele lui ?*»⁶, tot așa să facem și noi cînd cercetăm pe un păcătos. Să spunem mereu : «*Este om*» ; să ne aducem aminte de firea omenească ; cuvintele acestea să-l plece spre milă pe cel care se indignează. De aceea și Pavel a alergat la firea omenească și la slăbiciunea ei, spunînd : «*De va cădea un om în vreo greșală*». Nu vorbește de păcate mari, mai presus de iertare, care să nu fie vrednice de iubirea de oameni, ci de păcate mici și neînsemnate. «*Voi cei duhovnicești*», spune mai departe Pavel. Cel care păcătuiește este om, iar voi, care faceți binele, sînteți oameni duhovnicești. Într-un loc a pus numele firii omenești, în celălalt, numele virtuții. Mare este deosebirea între om și om duhovnicesc. De ești duhovnicesc, arată-mi țăriia ta, nu din mîntuirea ta, ci și din mîntuirea mea, ci și din ajutorul dat celor căzuți. Atunci ești duhovnicesc, cînd nu treci cu vederea mădulările căzute. «*Îndreptați pe unul ca acesta*», spune în sfîrșit Pavel. Faceți-l nebiruit, nedoborît, neînvinș de diavol, «*luînd seama la tine, să nu îți ispitit și tu*».

2. Acēsta-i un minunat sfat, un îndemn de neapărată nevoie. De-ar fi de piatră cel ce aude sfatul, sfatul acesta e în stare să-l înfricoșeze și să-l îndemne să ridice pe cel căzut. Pavel îți spune : «*Nu vrei să-l miluiești ca unul ce-i ești frate, nu vrei să-i dai iertare ca unuia ce-i om, nu vrei să-i întinzi mîna, ca unul ce ești om duhovnicesc, atunci uită-te la tine și nu vei mai avea nevoie de sfătuitor ca să-l ajuți pe cel căzut, ci tu singur îți vei da sfat !*».

2. *Isaia*, 50, 2.

3. *Ier.*, 6, 10.

4. *II Tim.*, 4, 2.

5. *Gal.*, 6, 1.

6. *Iov*, 7, 17—18.

— Cum, în ce chip ?

— «Luînd seama la tine, îţi spune Pavel, ca să nu lii ispitit şi tu!». Pavel n-a spus: «Vei păcătuî şi tu negreşit», ca să nu fie împovărat cuvîntul.

— Dar ce-a spus ?

— «Ca să nu lii ispitit şi tu cîndva». Poate să păcătuieşti, poate să nu păcătuieşti. Şi pentru că nu ştii ce se poate întîmpla în viitor, strînge-ţi mai dinainte dar de milostenie; prin mila ta faţă de aproapele, vei găsi şi tu multă iertare adunată gata, de vei cădea cîndva. Pavel n-a spus: «Ca să nu păcătuieşti şi tu cîndva, să nu cazî şi tu cîndva». Uită-te bine la puterea cuvîntelor acestora! Pavel n-a grăit aşa, ci a spus: «Ca să nu lii ispitit şi tu cîndva». A arătat că avem pe vrăjmaş ispititor; iar ispititorul, nu are timp hotărît de ispită; ci de multe ori atacă şi cînd dorim şi cînd ne trîndăvim. Din pricina aceasta cel care a căzut merită iertare, pentru că a fost luat pe neaşteptate de ispititor. Nu cunoştea cînd avea să-l lovească; nu ştia timpul luptei; a fost atacat pe nepregătite, de aceea a şi căzut. Aşa fac şi cei ce călătoresc pe marea cea întinsă şi largă, a căror corabie are vînt prielnic şi se bucură de deplină siguranţă. Cînd văd de departe pe alţi călători că sînt în primejdie de înec, nu întorc spatele nenorocirii acelora, gîndindu-se la binele lor, ci opresc corabia, aruncă ancora, coboară pînzele, întind frînghii, aruncă scînduri, ca cei ameninţaţi a fi înghiţiţi de valuri să prindă una din ele şi să scape de înec. Imită şi tu, omule, pe aceşti corăbieri. Şi tu călătoreşti pe o mare întinsă şi largă, întinderea vieţii de pe pămînt; pe o mare cu fiare şi piraţi, pe o mare cu stînci şi primejdii, pe o mare frămîntată de valuri multe şi furtuni. Adeseori mulţi s-au înecat în marea aceasta. Deci, cînd vezi pe vreunul din cei ce călătoresc că îşi pierde bogăţia mîntuirii din vreo ispită diavolească, că e bătut de furtună şi e în primejdie să se înec, opreşte-ţi corabia, chiar de te grăbeşti în altă parte, îngrijeşte-te de mîntuirea lor, lăsîndu-ţi treburile tale. Cel ce se înecă nu aşteaptă aminare şi zăbavă. Tu aleargă grabnic, smulge-l iute din valuri, foloseşte orice mijloc ca să-l scoţi din adîncul pierzării. De ai avea mii şi mii de treburi, nici una să nu-ţi fie mai de nevoie ca mîntuirea celui primejduit. De zăboveşti cît de cît, îl laşi pradă iuresului furtunii.

De aceea trebuie să ne grăbim în astfel de nenorociri, grabă mare şi rîvnă încordată. Ascultă cum grăbeşte Pavel, cum îndeamnă pe mulţi alţii, cînd a văzut că un om se înecă! «*Întăriţi-l în dragoste*⁷, spune el, ca nu cumva să lie doborît de mai multă întristare unul ca acesta»⁸. De aceea ne porunceşte să-i întindem iute mîna, ca nu cumva, zăbovind şi aminînd, să se înec acela. Să avem, dar, grijă de fraţii noştri!

Acesta-i punctul principal al vieţii noastre; acesta-i semnul după care ne cunoaştem că sîntem creştini, dacă nu urmărîm numai interesul nostru, ci dacă îndreptăm, dacă întărim pe fraţii noştri căzuţi. Acesta-i cel mai mare semn de credinţă. «*După aceasta vor cunoaşte toţi*, spune Hristos, *că sînteţi ucenicii mei, dacă vă veţi iubi unul pe altul*»⁹. Iar dragostea adevărată nu o arată statul la masă, statul de vorbă, cuvintele linguşitoare, ci îndreptarea aproapelui, urmărirea interesului lui, ridicarea celui căzut, întinderea unei mîini de ajutor celui ce nu se îngrijeşte de mîntuirea lui, căutarea binelui aproapelui înaintea binelui tău. Aceasta este dragostea adevărată. Dragostea nu caută la ale sale, ci înaintea celor ale sale caută la cele ale aproapelui, ca prin ale aceluia să caute la ale sale. Că şi eu, nu pentru mine ţin atîtea predici, ci pentru voi. Iar voi nu le ascultaţi numai pentru voi, ci pentru ceilalţi care vor fi învăţaţi prin voi. Trupul Bisericii se hrăneşte cum se hrănesc şi mădularele trupului.

7. II Cor., 2, 8.

8. II Cor., 2, 7.

9. Ioan, 13, 35.

Dacă un mădular al trupului nostru ar ține pentru el toată hrana și n-ar da-o celui de alături, se vatămă pe el și vatămă deci trupul. De pildă, stomacul. Dacă ar ține numai pentru el hrana, restul trupului s-ar topi de foame, iar el s-ar strica din pricina necumpătării; dar dacă ia pentru el cât firește îi trebuie și dă restul celorlalte mădule, e sănătos și el și restul trupului. Tot așa și tu; dacă nu dai și altora cele auzite de la mine, ci le ții numai pentru tine, pe acela îl păgubești și tu te îmbolnăvești, aducând asupra-ți cumplite boli: trîndăvia și invidia. Că sau din răutate sau din trîndăvie și lene n-ai împărțit și altora cele ce știi. Și oricare din acestea e în stare să te ducă la pierzare. Dar dacă dai hrană din belșug și altora, te folosești și tu și ei. Am vorbit, însă, destul despre acestea.

3. Trebuie, deci, să luăm șirul celor spuse în predica trecută. Despre ce vorbeam? Vorbeam atunci de Pavel și căutam să aflăm pentru ce uneori se numește Saul, iar alteori Pavel. Apoi din cuvînt în cuvînt am ajuns la o întregă istorie de nume. Și, cînd am ajuns la ele, nu mi s-a părut cu cale să trec cu nepăsare pe lângă acea neguțătorie. Da, din pricina lui Pavel am ajuns la cîștigul acesta, dar știam că am să am cîștig și din descoperirea celorlalte nume. Așa fac de multe ori și cei care fac comerț pe mare; pornesc pe mări îndepărtate ca să cumpere puține lucruri, dar cînd ajung în orașul în care s-au gîndit să se ducă și văd acolo belșug de alte mărfuri, cumpără mai mult decît erau pregătiți s-o facă. De le aduce vreo vină careva, le răspund cu aceste cuvinte: «Am făcut drum lung, am îndurat multe furtuni, multe primejdii; am trecut mări și țări. Ce ne împiedică să venim cu mai multe mărfuri, cu mai mult cîștig»? Aceasta-i și apărarea mea! Și eu am umblat după numele lui Pavel și tot căutînd, am dat și de alt negoț de nume. De pildă: Pentru ce Petru se numea Simon mai înainte, pentru ce Iacov și Ioan, fiii lui Zevedeu au fost numiți fiii tunetului. Am dat și în Vechiul Testament de Avraam, care se numea Avram mai înainte, iar mai pe urmă Avraam, de Iacov, care a fost numit Israil, de Sara care a fost numită Sarra. În afară de aceștia am dat și de alții, care n-au primit alte nume ca cei de mai sus, ci au primit dintru început numele, de: Ioan Botezătorul, Isaac, Adam. Și mi s-a părut o prostie și mare ticăloșie să arunc din mîini o comoară atîta de mare. De aceea am lungit cuvîntul. În predica trecută, deci, am vorbit de cei cu un nume de la început; astăzi mă gîndesc să vorbesc de cei cu două nume, de pildă Avraam. Adam a avut tot timpul acest nume și n-a mai avut altul; Isaac, la fel, n-a mai primit un al doilea nume, ci de la început pînă la sfîrșit s-a numit Isaac. Dar tatăl lui Isaac s-a numit mai înainte Avram și mai pe urmă Avraam. Dumnezeu i-a spus lui: «Nu va mai fi numele tău Avram, ci Avraam se va chema numele tău»¹⁰. Mai înainte se numea Avram. Numele acesta nu-i nume grecesc, nici din limba noastră, ci evreiesc. Cum se tălmăcește numele acesta? Se tălmăcește *om din cealaltă parte*. Cuvîntul Avram în limba siriană înseamnă *dincolo*; și știu asta toți cîți cunosc limba aceasta; iar limba siriană se înrudește cu limba ebraică.

— Dar pentru ce s-a numit «om din cealaltă parte»?

— Iudeia, adică Palestina toată, cea de la Egipt pînă la Eufrat, se află așezată în fața Babiloniei, de unde a venit Avraam. Între aceste două țări curge rîul, Eufratul, care este un hotăr comun între cele două țări. Așadar pentru că Avraam nu era din Palestina, ci venise de dincolo, din Babilon, pentru aceea a luat numele de la loc și de la fapte și s-a numit Avram, om din cealaltă parte, pentru că venise de dincolo de rîu.

— Dar pentru ce a venit de dincolo de rîu?

— Pentru că i-a poruncit Dumnezeu.

— Şi de ce i-a poruncit ?

— Ca să arate ascultarea dreptului. Că pentru porunca lui Dumnezeu a lăsat pământul lui şi a venit în pământ străin.

Ai văzut ce şir lung se împleteşte din numele dreptului? Numele lui ne-a deschis un ocean întreg de istorii. Cunoaşte, dar, înţelesul numelui lui vechi, ca atunci când îl vei vedea că locuieşte în Palestina, numele lui să te ducă la vechea lui patrie; şi cunoscând pricina pentru care şi-a părăsit ţara, să capeţi îndestulător indemn spre a-i urma zelul.

Un om, care trăise înainte de lege şi prescripţiile legii, a arătat prin viaţa lui că a trăit filozofia harului şi a săvârşit cu fapta, înainte de har, ceea ce spunea Hristos mai târziu apostolilor: «*Amin, amin zic vouă că nu este care să fi lăsat casă sau fraţi sau tată sau mamă, şi să nu primească însulit şi să nu moştenească viaţa veşnică*»¹¹. Dar nu numai de aici putem vedea filozofia dreptului, ci şi din făgăduinţa dată lui de Dumnezeu. «*Vino*», i-a spus Dumnezeu, *în pământul pe care ţi-l voi arăta*¹². Da, amândouă aceste patrii erau din lumea aceasta; dar una era a lui şi alta străină; una cunoscută şi alta necunoscută; una în faţa ochilor, alta nădăjduită. Cu toate acestea a lăsat patria lui cunoscută, ştiută şi de dinaintea ochilor şi a alergat la una necunoscută, neştiută, peste care nu era stăpîn, ca să te convingă, să te înveţe să nu te împotriveşti lui Dumnezeu, să nu te îndoieşti, când Dumnezeu îţi porunceşte să laşi cele cunoscute şi să priveşti la cele necunoscute. Nu sînt atît de sigure cele ce le ai în faţa ochilor cît de sigure sînt cele nădăjduite; nu este atît de sigură viaţa aceasta de aici cît de sigură e viaţa viitoare. Viaţa de aici o vedem cu ochii noştri de carne, viaţa viitoare o vedem cu ochii credinţei; pe aceasta o vedem ţinută în mîinile noastre, pe aceea o vedem păstrată şi de făgăduinţele lui Dumnezeu.

4. Iar făgăduinţele lui Dumnezeu sînt cu mult mai puternice decît mîinile noastre.

Vrei să vezi că viaţa aceasta de pe pământ este pururea nesigură, pe cînd cea viitoare, care pare nesigură, e mai sigură decît aceasta de aici, mai trainică şi mai statornică? Dacă vrei, să cercetăm cele strălucite ale vieţii: bogăţia, slava, puterea, onorurile date de oameni; vei vedea că nimic mai nesigur ca acestea. Este, oare, ceva mai necredincios ca bogăţia, care nu rămîne adesea nici pînă către seară? Ca un rob fugar nerecunoscător se mută mereu de la acesta la acela şi iarăşi de la acela la altul. La fel e şi slava. Cel strălucit şi cu vază mai înainte, ajunge dintr-o dată fără cînte, necunoscut. Şi dimpotrivă. După cum o roată, care se învîrte mereu, nu stă pe aceeaşi parte a cercului, ci prin desimea învîrtiturilor partea de sus ajunge jos şi cea de jos sus, tot aşa şi lucrurile noastre se învîrt neconţinut, cele de sus ajung jos; aşa şi cu bogăţia, şi cu puterea şi cu toate celelalte. Niciodată, nu stau în acelaşi loc; sînt ca şi curgerile rîurilor, că nici ele nu stau niciodată pe loc. Poate fi, oare, ceva mai nesigur ca acestea, care se schimbă aşa de des, care zboară înainte de a apare, care pier înainte de a veni? De aceea şi profetul, vorbind de petreceri, de bogăţie şi de cele ca acestea şi bătîndu-şi joc de cei care se dau în vînt după ele, ca după unele ce rămîn, spune: «*Ca şi cum ar sta le-au socolit, nu ca pe unele care fug*»¹³. N-a spus: «nu ca pe unele care trec», ci ceva cu mult mai mult «*ca pe unele care fug*»; că nu pleacă încet, ci cu multă iuteală.

Patriarhul Avraam n-a gîndit aşa! A lăsat toate acestea şi s-a uitat numai la făgăduinţele date lui de Dumnezeu. Avraam ne-a deschis calea către credinţa în

11. *Matei*, 19, 29.

12. *Fac.* 12, 1.

13. *Amos*, 6, 5.

bunătățile viitoare, ca să nu spui, cînd Dumnezeu îți făgăduiește cele viitoare, cele ce nu se văd, că acelea sînt nesigure și întunecate. Că acelea sînt mai sigure decît acestea care se văd, dacă avem ochii credinței. Da, nu le vedem, dar Dumnezeu ni le-a făgăduit. Iar cînd Dumnezeu făgăduiește, schimbarea nu atacă făgăduințele, Ele sînt în mîna lui Dumnezeu și sînt întărite de mîna lui Dumnezeu. Din mîna lui Dumnezeu nimeni nu poate să le răpească. Că spune Hristos: «*Nimeni nu le poate răpi din mîna Tatălui Meu*»¹⁴. Așadar pentru că nimeni nu poate să le răpească din mîna lui Dumnezeu, ele rămîn într-o vistierie sigură. Cele din lumea aceasta, însă, sînt supuse la tot felul de schimbări și mutări; de aceea de multe ori ne ostenim pentru ele, dar nu ne bucurăm de ele. Cu bunătățile făgăduite nu-i așa; cel ce se ostenește trebuie să ia neapărat și cununile. «*Nădejdea nu rușinează*»¹⁵. Este făgăduința lui Dumnezeu; iar darurile făgăduite sînt ca Cel Ce le făgăduiește. Părăsește, dar, iubite, pe cele nesigure și îmbrățișează pe cele ce se văd; că cele ce se văd nu sînt cele prezente, ci cele viitoare. E drept, sînt unii care se inebunesc după cele de aici și disprețuiesc pe cele viitoare. Dar le disprețuiesc nu pentru că acelea sînt nevăzute și nesigure, ci pentru că ei sînt mai slabi decît înălțimea acelei nădejdi: Uită-te la filozofia dreptului Avraam! Dumnezeu i-a făgăduit bunuri materiale și el căuta pe cele spirituale.

— Dar cînd i-a făgăduit Dumnezeu bunuri materiale și el le voia pe cele spirituale?

— Cînd i-a spus: «*Seși din pămîntul tău și din neamul tău și din casa tatălui tău și vino în pămîntul pe care ți-l voi arăta*»¹⁶.

— Material e pămîntul cel dintîi și material și cel pe care i l-a făgăduit că i-l va da mai pe urmă. Ce-a făcut Avraam?

— Dar mai bine spus, să nu-l auzim pe el, ci pe Pavel care vorbește de el, ca să cunoaștem că Avraam căuta la acest pămînt, deși-l făgăduise Dumnezeu pe acesta, ci, părăsind pe cele prezente, dorea cu înfocare pe cele viitoare.

— Ce spune Pavel?

— «*În credință au murit toți aceștia*»¹⁷, vorbind de Avraam, de Isaac, de Iacov și de toți dreptii; că nu numai Avraam, ci toți aveau aceeași filozofie. «*În credință au murit toți aceștia, neprimind făgăduințele, ci văzîndu-le de departe*»¹⁸.

— Ce spui? N-a primit Avraam făgăduințele, n-a ajuns în Palestina? Sînt, oare, minciuni spusele?

— Nu, răspunde Pavel. Avraam a ajuns în Palestina, dar nu se uita la făgăduința aceasta, ci dorea alta, pe cea din cer, iar pe el se socotea străin de toate cele din lume.

Aceasta o și mărturisește Pavel de Avraam adăugînd: «*Mărturisind că sînt străini și trecători pe pămînt*»¹⁹.

— Spune-mi, te rog, era străin el, care primise o patrie, o țară atît de mare?

— Da! Că nu căuta la aceasta, ci la cer! *Cei ce grădesc unele ca acestea arată că-și caută altă patrie*²⁰, al cărei meșter și ziditor este Dumnezeu²¹, Ierusalimul cel ceresc, Ierusalimul cel de sus.

14. Ioan, 10, 29.

15. Rom. 5, 5.

16. Fac. 12, 1.

17. Evr. 11, 13.

18. Evr. 11, 13.

19. Evr. 11, 13.

20. Evr. 11, 14.

21. Evr., 11, 10.

Ai văzut că Dumnezeu i-a făgăduit pe cele materiale, dar că Avraam căuta Ierusalimul cel de sus? «*Cei care grăiesc unele ca acestea, spune Pavel, arată că-şi caută patrie. Dacă s-ar fi gândit la aceea din care au ieşit, ar fi avut vreme să se întoarcă; dar aşa doresc una mai bună, adică pe cea cerească.*»²².

Deci făgăduinţa făcută dreptului este o făgăduinţă materială, pe când dorinţa lui e spirituală, contrar nouă. Lui i s-a făgăduit Palestina, iar el căuta cerul; nouă ni s-a făgăduit cerul şi ne dăm în vînt după pămînt.

5. Acestea am cîştigat din numele lui Avraam, căutînd să aflăm pentru ce a fost numit om din cealaltă parte. Am aflat că şi-a părăsit pămîntul său şi s-a mutat în altul, că a trecut pe lângă cele cunoscute şi căuta la cele necunoscute, că a aruncat pe acelea ce le avea în mîni şi dorea cu înfocare pe cele nădăjduite, că a luat pe cele materiale şi tindea spre cele spirituale, şi asta înainte de har, înainte de lege, înainte de învăţătura profeţilor. De aici se vede, că n-a avut nici un învăţător, ci i-a fost de ajuns firea lui, care i-a mişcat gîndurile cugetului, şi aşa a găsit pe Dumnezeu Creatorul universului. De aceea s-a numit Avraam, de aceea şi părinţii i-au dat numele acesta.

Dar poate că cineva ar spune că asta e minciună şi m-ar întreba :

— Erau, oare, drepti părinţii lui Avraam? Erau bine plăcuţi lui Dumnezeu? Ştiau ei viitorul? Ştiau ei mai dinainte făgăduinţa, care avea să fie rostită de Stăpînul? Nu erau ei, oare, necredincioşi, idololatri şi cei mai barbari dintre barbari?

— Da, o ştii şi eu! Dar tocmai pentru asta îl laud pe drept, că avînd astfel de părinţi a ajuns aşa de bun. Lucru minunat şi străin este acesta că dintr-o rădăcină rea şi sălbatică a ieşit rod bun. Răutatea părinţilor nu-i o vină pentru copiii care trăiesc în bună credinţă; ci, dacă trebuie să spun ceva minunat şi mai bine spus o laudă pentru aceşti copii, e că ei, fără să fi primit de la părinţi credinţa, fără să aibă povăţuitori, ca şi cum ar fi mers în locuri pustii şi neumblate, au putut găsi calea, care duce la cer. Nu-i o vină că ai tată necredincios; vină e dacă mergi pe urmele necredinţei tatălui. Şi vină foarte mare nu e cînd avem părinţi răi, ci cînd nu ne îngrijim de ei, cînd nu facem tot ce ne stă în putinţă ca să-i scăpăm de această răutate. Cînd, însă, noi arătăm toată strădania pentru sufletul lor, iar ei rămîn în răutatea lor, atunci scăpăm de orice vină şi muştrare. Am spus acestea, ca să nu te ruşinezi, iubite, cînd auzi că Avraam a avut tată necredincios. Şi Timotei a avut tată necredincios. «*Era fiul unei femei iudee, spune Scriptura, mamă credincioasă, dar tatăl elen.*»²³. Că tatăl lui a rămas în necredinţă şi nu s-a schimbat, se vede de acolo că Pavel, laudînd credinţa lui Timotei, grăieşte aşa: «*Credinţa ce s-a sălăşluit întîi în bunica ta Loida şi în maica ta Eunica şi sînt încredinţat că şi în tine.*»²⁴. Numele tatălui său nu-i amintit deloc.

— De ce?

— Pentru că a rămas necredincios şi nu era vrednic să se numere împreună cu fiul său. Apostolii, apoi, au avut părinţi răi. A arătat-o Hristos, cînd a spus: «*Dacă Eu scot demonii cu Veelzevul, liii voştri cu cine-i scot? Pentru aceea ei vor fi judecătorii voştri.*»²⁵. Dar asta să nu te turbure, să nu te scandalizeze. Că de aici învăţăm că viciul şi virtutea nu ţin de fire, ci de voinţă. Dacă ar ţine de fire, atunci negreşit părinţi răi ar naşte copii răi, iar cei buni copii buni; dar pentru că ţine de voinţă să fii rău sau bun, de aceea părinţi răi au avut copii buni şi adeseori părinţi buni au avut copii răi, pentru ca totdeauna să nu atribuim firii virtutea şi viciul, ci voinţei.

22. Evr. 11, 14—16.

23. Fapte, 16, 1.

24. II Tim. 1, 5.

25. Matei, 12, 27.

Dar, după cum spuneam, cum se face că părinții lui Avraam, dacă erau necredincioși, au pus copilului lor numele acesta?

Și lucrul acesta mai cu seamă este o faptă a înțelepciunii lui Dumnezeu, Care a rînduit că părinții să pună lui Avraam acest nume, cu istoria celor viitoare în semnificația numelui lui. L-a silit odată Dumnezeu și pe Valaam să spună viitorul²⁶, ca să-și vadăască puterea Lui și să arate că are putere și peste ai Lui și peste străini. Și ca să vezi că părinții dreptilor, chiar cînd erau necredincioși au pus adeseori, fără să știe, copiilor lor nume, care arătau planurile viitoare ale lui Dumnezeu, îți voi da și un alt exemplu. Lameh, tatăl lui Noe, al vestitului Noe, pe timpul căruia s-a întîmplat potopul, nu era drept, nu era bine plăcut lui Dumnezeu, nu era bun înaintea lui Dumnezeu. Dacă Lameh ar fi fost drept, dacă ar fi fost bineplăcut și bun înaintea lui Dumnezeu, n-ar fi spus că numai Noe a fost găsit desăvîrșit în neamul său²⁷. Dacă Lameh ar fi fost drept, Dumnezeu nu l-ar fi trecut cu vederea pe tatăl dreptului Noe.

— Dar ce-i cu Lameh?

— Lameh a pus copilului său un nume, care cuprinde în el istoria faptelor viitoare. Și astfel numele dreptului a fost o profeție. Numele lui Noe arăta potopul ce avea să fie.

— Cum arăta numele lui Noe potopul ce avea să fie?

— Numele Noe, cuvînt din limba ebraică, se înțuiește *cel ce odihnește*. Cuvîntul *nia*, în limba siriană, înseamnă *odihnă*. După cum de la cuvîntul *avar*, care înseamnă *dincolo*, a fost numit *Avraam*, iar de la *Aidem*, care înseamnă *pămînt*, a fost numit *Adam*, care înseamnă *pămîntesc*, tot așa și aici, de la cuvîntul *nia*, care înseamnă *odihnă*, a fost numit *Noe*, care înseamnă *cel ce odihnește*. Asta o arată și cuvintele adăugate de Lameh. Cînd Lameh i-a pus numele lui Noe, a spus: «*Acesta ne va odihni*»²⁸. A numit potopul *odihnă*. Pentru că pe timpul lui Noe avea să fie potopul — iar potopul era moarte, căci «*moarte este odihnă*»²⁹ — de aceea pe omul, pe timpul căruia avea să vină potopul, l-a numit *cel ce odihnește*.

6. Și ca să vedeți că nu forțez interpretarea, să ascultăm interpretarea aceasta chiar din cuvintele Scripturii: «*Și a trăit Lameh o sută optzeci și opt de ani; și a născut un fiu și i-a pus numele Noe, zicînd: «Acesta ne va odihni pe noi de ostenele noastre, de necazurile noastre și de lucrul mîinilor noastre și de pămîntul pe care l-a blestemat Dumnezeu»*»³⁰.

Pentru ce spui: «*Ne va odihni*»? Pentru ce n-ai spus: «*Acesta ne va omorî, acesta va face să fie potopul, ci ai spus: «Ne va odihni»?*». Atunci are să se întoarcă toată creația la cele dintîi stihii, adîncurile au să răbufnească de jos, zăguzurile cerului au să se deschidă de sus, tot are să ajungă un ocean nemaivăzut, nemai-auzit și înfricoșător, și ai să se ascundă în nămol, într-un mormînt comun, de-a valma, trupurile oamenilor, trupurile cailor și fiarelor! Spune-mi, te rog, numești odihnă altele rele, o nenorocire atît de mare?

— Da, mi se răspunde. Da, pentru că oamenii trăiau în păcat și potopul a curmat păcatul, iar cei scăpați de păcat s-au odihnit. După cum un trup stăpînit de fel de fel de boale, care nu mai află vindecare, se odihnește de vine moartea și-l

26. Num. 24, 2—9.

27. Fac. 6, 9.

28. Fac. 5, 29.

29. Iov. 3, 23.

30. Fac. 5; 28—29.

ia, tot așa și potopul, cu venirea lui, a luat și a odihnit neamul acela de oameni, care cuprins de multe păcate, ca un trup bolnav fără de leac, nu mai avea nici o ușurare. Dacă *«moartea este odihnă omului»*,, apoi cu mult mai mult moartea este odihnă pentru cei care trăiesc în păcat și nu se mai îndreaptă, pentru că moartea îi scapă de osteneți, nu mai îngăduie ca buboiul păcatului să înainteze mai mult, nici să ajungă mai grea sarcina păcatelor. Da, nimic nu-i atât de greu, atât de împovăraător ca păcatul; nimic nu ne face atîta osteneală, atîta chin ca viciul și păcatul. De aceea spunea Hristos celor ce trăiau în păcate: *«Veniți toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni»*³¹. De aceea și Lameh a numit potopul odihnă, pentru că venind a oprit păcatul.

Aș fi voit să vorbesc mai mult, că mai am încă multe de spus despre numele lui Noe. Dar deocamdată puneți acestea în sufletul vostru și spuneți-le și fraților noștri, care au lipsit, ca să nu mai fiu nevoit să fac iarăși introduceri lungi, pentru a relua șirul cuvintelor. Să terminăm predica noastră cu rugăciuni, mulțumind lui Dumnezeu, Celui Ce ne-a dat să grăim acestea, că Lui slava în vecii vecilor, Amin.

ARTICOLE ȘI STUDII

CERCETĂRI PRIVIND CRONOLOGIA RĂSĂRITULUI APROPIAT ANTIC

În ansamblul ei istoria trebuie înțeleasă ca știința care se ocupă cu descrierea fenomenelor ce se află în schimbare permanentă, a tot ceea ce are loc în viața umană și în viața naturală. În acest sens, istoria furnizează material atât pentru istoria științei, cât și pentru cronicarul care dorește să consemneze diferitele faze ale activității și strădaniei omului de-a lungul anilor. În context specializat, istoria trebuie înțeleasă ca studiu al fenomenelor cronologice și literare ce consemnează evenimente, și într-o perspectivă mai dinamică, ca expresie a celor ce creează istoria. Ca studiu al formelor cronologice și literare, istoria cercetează, analizează și face aserțiuni de valoare, iar ca expresie a celor ce creează istoria, ea se concentrează asupra dramei personalității umane, interpretând procesul, mișcarea și devenirea ei, manifestată adeseori la proporții epice. Scrierile cronicarilor de la Herodot și pînă în secolul al 19-lea sînt elocvente în acest sens.

Interesul față de istorie este sesizat încă în epoca creatorilor primei civilizații cunoscute. Astfel, sumerienii, nu sînt numai primii oameni care au făcut istorie¹, dar și primii care au consemnat-o. La temelii concepției lor despre cultură sînt prezente două concepte vitale: *nam* și *me*², traduse cu aproximație prin «esență» și «dinamism»³. Din nefericire, datorită lipsei de informații, nu se poate determina cu precizie rolul și funcția acestor factori în concepția sumeriană de istorie. Cu toate acestea, conștiința istorică este un element fundamental deja sesizat ca parte componentă a spiritului sumerian, căci aprecierea istorică reprezenta «o experiență personală de viață», fără a fi, în același timp «o analiză a izvoarelor și o formulare de principii»⁴. Chiar dacă unii cercetători⁵ sugerează că sumerienii nu au avut ideea de «istorie ca știință», sîntem obligați să recunoaștem preocuparea lor față de istorie. Pe lângă listele regilor întîlnite în literatura mesopotamiană, pe lângă anele și compozițiile literare care au ca bază, în pofida balastului mitologic și legendar, evenimente istorice, întîlnim cărămizi datate, inscripții oficiale care consemnează ridicarea de palate și temple. De exem-

1. O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației antice*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1984, pag. 42.

2. Vezi: R. C. Denton (editor), *The Idea of History in the Ancient Near East*, 1955, p. 37.

3. R. C. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, Tyndale Press, 1970, p. 295.

4. Cf. Harrison, *op. cit.*, p. 296.

5. R. G. Collingwood, *The Idea of History*, p. 11.

plu, *Cronica Weidner* menționează primele două dinastii post-diluviene de la Kish și Uruk și dinastia accadiană a lui Sargon I⁶.

Preocupările față de trecutul istoric sau legendar, sesizate la Ashurbanipal (669—627 î. Hr.) și Nabonidus (556—539 î. Hr.), erau elemente necesare pentru interpretarea prezentului și viitorului în lumina experienței trecute⁷. Această concepție superstițioasă stătea la temelia credinței că șirul evenimentelor din această lume era predeterminat de hotărâri cerești. De aceea, istoria în Mesopotamia era de ordin teocratic, așa cum sugerează ciclul mitologic al practicilor rituale, deși, nici această orînduire nu era absolută, adeseori autoritatea divină fiind modificată de alte motivații⁸.

Deși nici vechii egipteni nu au un cuvînt pentru *istorie*, totuși, și ei, aidoma mesopotamienilor, consemnau acele evenimente pe care le considerau de valoare și care trebuiau transmise posterității. Unul din cele mai vechi izvoare de acest gen este fără îndoială *Piatra de la Palermo*, un monument de diorit ce datează cu aproximație din anul 2550 î. Hr. Acest monument consemnează lista regilor din cele două regate predinastice din Egiptul de Sus și de Jos, regate care au fost unite sub Menes din Thinis la începutul perioadei proto-dinastice (c. 2900—2760 î. Hr.)⁹. Vestitul *Papirus al Regilor*, aflat la Torino, scris (cîndva) în secolul al 13-lea î. Hr., este de un interes deosebit deoarece în el se încearcă să se traseze linia regilor pînă la zeitățile din care aceștia se trag¹⁰. Există și alte liste ce menționează șirul regilor din ultima parte a perioadei dinastice.

Pe lîngă aceste liste genealogice există multe tăblițe de fildeș sau lemn pe care sînt consemnate o serie de date cu caracter istoric. Din Regatul Vechi mai avem și piramidele care ne vorbesc despre istoria celor înmormîntați în ele. De asemenea, inscripțiile de pe sarcofag, de pe pereții mormintelor individuale dau o serie de date biografice. Dintre acestea unele merg în timp pînă în perioada primară a vieții egiptene. Prima lucrare istorică în tradiția egipteană antică cu caracter oarecum sistematic a fost redactată în perioada lui Manetho (sec. al 3-lea î. Hr.), însă modalitatea de abordare a problematicii relevă mai mult un spirit grecesc decît egiptean¹¹.

Partea negativă a informațiilor cu caracter istoric din Egiptul antic constă în aceea că, deși abundente, ele nu sugerează o imagine reală a evenimentelor și a vieții din acea epocă. Totodată, multe din monumente și informații sînt elemente de propagandă pe care faraonii le credeau utile a fi transmise posterității. Or, în mai multe cazuri, ele merg dincolo de adevărul pur istoric.

Aftt mesopotamienii cît și egiptenii au fost însă depășiți în materie de istorie de către hitiți. Abilitatea lor de a aduna și transmite informații cu caracter istoric a fost depășită doar de greci și evrei. Unii cercetători sînt de părere că tradiția istoriografică greacă ar fi o continuare a celei hitite: «Nu este nici un accident faptul că Herodot, Părintele istoriei, a venit din Anatolia. Sămînța scrierilor istorice a fost plantată de către hitiți în mileniul al doilea prin sfera lor de influență ce s-a întins între Hali-carnas și Sion»¹².

6. Vezi: H. G. Guterbock, în «Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete», XLII (1934), p. 47 și urm.

7. R. C. Denton, *op. cit.*, p. 48 și urm.

8. *Ibidem*, p. 55 și urm.

9. Finegan, *Handbook of Biblical Chronology*, 1964, p. 77 și urm.

10. G. Farina, *Il papiro dei re*, 1938 și A. Gardiner and J. Cerny, *The Turin Canon of Kings*, 1952.

11. Harrison, *op. cit.*, p. 498.

12. C. H. Gordon, *Before the Bible*, 1962, p. 97.

În contextul ebraic, conceptul de istorie îmbrățișează nuanțe specifice, căci istoria pe care evreei antici o trăiau nu se rezuma doar la evenimente și întâmplări istorice, ci implica o serie de factori transcendenți care se includeau în planul divin al legământului cu Iahve. De aceea, pentru evreei antici istoria avea un caracter teologic, ea fiind o istorie sacră, a mântuirii ¹³.

Ca o caracteristică comună a mentalității popoarelor din Răsăritul Apropiat antic, sesizăm și la evreei antici o intensă preocupare față de genealogia neamului. Această preocupare izvoră, fără îndoială, din dorința de a ancora în istorie neamul, dar și pentru a materializa istoria mântuirii promisă de Dumnezeu. Vechiul Testament înregistrează genealogii mai ales în Pentateuh, în Ezdra, Neemia și în Cronici.

Pentru a înțelege modul de a data al acestor genealogii trebuie avut în vedere contextul general semitic și mentalitatea vechilor popoare din Răsăritul Apropiat. Căci unele trăsături ale genealogiilor biblice pot fi sesizate și clarificate prin comparație cu genealogiile concepute de popoarele învecinate. Astfel, lista regilor sumerieni, care trasează genealogia primară a conducătorilor regali din Mesopotamia, menționează pe un oarecare Mes-kiag-Nanna, fiul lui Mes-Anni-Padda. Însă, alte documente contemporane au scos în evidență faptul că de fapt el era nepotul lui Mes-Anni-Padda, iar tatăl său a fost un oarecare A-anni-padda. Greșeala se datorează, fără îndoială, neatenției scribului care a scris documentul. În Babilon, în timpurile kassite, se obișnuia ca cuvântul *mar* — *fiul lui*, să fie folosit în sensul de «descendentul lui». Un astfel de caz este întâlnit pe Obeliscul negru al lui Shalmanasar, care se referă la Jehu ca fiind fiul (*mar*) lui Omri, când în realitate acesta nu îi era nici cel puțin descendent. Un exemplu și mai elocvent este cel furnizat de un text scurt egiptean care se referă la Regele Tirhakah (circa 670 î. Hr.) care își cinstea «tatăl», adică pe Seostris (III (c. 1870 î. Hr.) și care a trăit cu aproximativ 1200 de ani mai înainte. La fel și genealogiile arabe scot în evidență trăsături asemănătoare. Adeseori ele menționează numai legătura cea mai importantă în seria genealogică. De exemplu, ultimul rege al Arabiei, Abdul 'Aziz, s-a numit Ibn Sa'ud, deși în realitate el era fiul lui Abdul-Rahman, iar numele de Sa'ud pe care acesta îl purta se referea la un strămoș care a murit la anul 1724. În acest context avem de a face cu o problemă ce privește numirile dinastice. Cât privește datarea, sursele orientale tind să exagereze. Aceste exagerări se întâlnesc cu precădere în tradiția sumeriană, cum se poate vedea din lista regilor de pe prizma *Wold-Blundell*: «Când regalitatea a fost coborâtă din cer, ea a fost (stabilită) la Eridu. (În) Eridu, A-lulim (a devenit) rege și a domnit 28.000 de ani. Alalgar a domnit 36.000 de ani. Cei doi regi au condus-o (cetatea Eridu) timp de 64.800 de ani» ¹⁴. În continuare, regelui En-men-lu-Anna din Badtibira îi este atribuită o domnie de 43.200 de ani ¹⁵. Date disproportionale au fost atribuite și altor regi care au domnit în Eridu, Badtibira, Sippar și Shurappak ¹⁶.

Se crede că scribii din Răsăritul apropiat au folosit cifrele genealogice într-un mod simbolic, schematic sau chiar epic ¹⁷, ceea ce îi deosebește de practica occiden-

13. Cf. R. G. Collingwood, *op. cit.*, p. 282 și urm.

14. A. Leo Oppenheim, *Texts from the Beginnings to the First Dynasty of Babylon*, în James Pritchard (ed.), *Ancient Near Eastern Texts related to the Old Testament*, ed. a 2-a, Princeton University Press, 1955, p. 265.

15. *Idem, ibidem*.

16. *Idem, ibidem*; Cf. C. L. Wooley, *The Sumerians*, 1928, p. 21.

17. Harrison, *op. cit.*, p. 301.

tală¹⁸. Exagerări pot fi întâlnite și în relatarea unor victorii și aceasta pentru a glorifica actele de vitejie ale regilor și oștenilor cuceritori¹⁹.

Având în vedere tendința orientală spre exagerare, Harrison²⁰ este de părere că în general datele numerice consemnate în analele din Răsăritul Apropiat trebuie folosite cu grijă și discernământ. Scopul acestor anale a fost mai mult de a stabili descendența dintr-un anume strămoș sau strămoși. Acest scop nu era afectat de omisiunea unor nume din lista genealogică și nici de calcularea exactă a genealogiei. De altfel, întregul sistem cronologic din Răsăritul Apropiat și implicit cel biblic primar a fost supus unor schimbări radicale și aceasta în funcție de descoperirile arheologice din acest teritoriu. Pentru a fixa însă cronologia biblică au fost necesare și informații extrabiblice, realizându-se un sincronism cronologic care permite o evaluare acceptabilă din punct de vedere istoric. Până acum 100 de ani, cronologia biblică era calculată doar pe baza informațiilor furnizate de Biblie. Cel care a încercat să stabilească cronologia biblică în sensul actual al cuvântului pe baza Sf. Scripturi, a fost James Usher²¹. Această metodă prezintă însă slăbiciuni inerente și aceasta pentru că Vechiul Testament nu furnizează toate detaliile cerute de istorie pentru realizarea unei cronologii adecvate și în al doilea rând, vechile versiuni oferă date cronologice și informații care diferă uneori între ele. Astfel, de exemplu, pentru Adam, textul masoretic și Pentateuhul samaritean dau vârsta de 130 de ani, pe când Septuaginta 230 de ani. În cazul lui Metusaleh, textul masoretic dă vârsta de 187 de ani, Septuaginta 167, iar Pentateuhul samaritean 67. Ca informații în plus, Septuaginta îl include pe Kainan (Geneză 11, 13) în lista genealogică până la Avraam, pe când textul masoretic îl omite, etc.

Așa se face că pentru a clarifica istoria biblică primară cercetătorii moderni au trebuit să apeleze și la izvoarele arheologice necunoscute specialiștilor vechi-testamentari din secolul trecut. Pentru a înțelege mai bine metoda de a data cu ajutorul informațiilor arheologice, să vedem cum decurge acest procedeu.

Începând cu anul 620 î.Hr. contextul istoric este precizat de Canonul lui Ptolemeu și de alte izvoare clasice cum sînt scrierile lui Berrosus și Manetho. Detaliile sînt complete de tăblițele de lut babiloniene și de papirusii egipteni.

De la anul 1400 î.Hr. datele istorice pot fi fixate pornindu-se de la practica mesopotamiană de a numi o persoană oficială ca *limmu* sau eponim, numele acestuia fiind dat anului în care persoana respectivă era în funcție. Asirienii au întocmit liste cu astfel de nume, menționînd totodată și evenimentele de seamă care au avut loc în fiecare an, cum ar fi urcarea pe tron a unui rege sau campaniile de cucerire. De aceea, fixarea unui an după calculele noastre atrage după sine fixarea unei întregi cronologii. De exemplu, în anul al cărui eponim a fost Bur-Sagale a avut loc o eclipsă de soare, iar cea eclipsă a avut loc la 15 iunie 763 î. Hr. Pornindu-se de la această dată sigură a fost precizată cronică evenimentelor între anii 892—648 î. Hr.

Pe lângă listele *limmu*, mai întîlnim în tradiția mesopotamiană și listele regilor. Acestea ne duc în timp pînă aproape de anul 200 î. Hr., cu o posibilă eroare de un secol, care este redusă doar la o eroare de 10 ani pentru perioada 1400 î. Hr. pînă la

18. Pentru interpretarea simbolică în cazul egiptenilor vezi: J. Pritchard, *op. cit.*, p. 414. Aceștia considerau vârsta de 110 ani ca fiind idealul unei vieți depline și fructuoase. Cf. Geneză 50, 20, Iosua 24, 29; Judecători 2, 8; pentru interpretarea schematică textul din 1 Regi 6, 1, iar pentru abordarea epică: C. H. Gordon, *Introduction to the Old Testament Times*, 1953, p. 293.

19. Cf. A. Leó Oppenheim, *Babylonian and Assyrian Historical Texts*, relatarea despre Asaltul Ierusalimului de către Sennacherib, în James Pritchard, *op. cit.*, p. 287 și urm.

20. Harrison, *op. cit.*, p. 302.

21. James Usher, *Annales Veteris et Novi Testamenti* (1650—1654).

aproximativ 1100 î. Hr. Listele regilor babilonieni și relațiile contemporane privind contactele dintre babilonieni și asirieni ne ajută să stabilim istoria celor două regate între anii 1400 î. Hr. — c. 800 î. Hr.

Sursele egiptene furnizează informații pentru anii 1200 î. Hr. — 2110 î. Hr. Acestea cuprind liste de regi, date înscrise pe monumente, contractele cu Mesopotamia și menționarea unor fenomene astronomice. Cu ajutorul acestora s-a stabilit că Dinastiile XI și XII au domnit cu aproximație între anii 2134—1786 î. Hr., iar dinastiile XVIII până la XX între anii 1570—1085 î. Hr. Eroarea maximă la aceste calcule este de 4—10 ani. Pentru Mesopotamia, cronologia dintre anii 2000—1500 î. Hr. depinde de data domniei lui Hammurabi, care variază între anii 1850—1700 î. Hr. și 1792—1750.

Pentru perioada 3000—2000 î. Hr. în Răsăritul Apropiat cronologia rămâne nesigură. Înainte de anul 3000 î. Hr. șirul evenimentelor este estimativ, eroarea fiind de ordinul secolelor. Datarea prin metoda Carbon 14 este valoroasă pentru această perioadă deși trebuie să o folosim cu circumspecție deoarece eroarea implicată este de aproximativ 250 de ani plus sau minus.

Acest context general al istoriei Egiptului și Mesopotamiei ne ajută să clarificăm și istoria primară a poporului evreu, căci regatele evreiești au avut legături cu aceste ținuturi. Descoperirile arheologice din tell-urile Palestinei antice pot fi comparate cu cele din istoria egipteană până în secolul al 12-lea î. Hr. După această perioadă, schimbările de ocupație pot fi legate direct de istoria israelită, cum este cazul în Samaria, Hazor și Lachiș. Pentru istoria israelită din perioada lui Solomon eroarea maximă este de 10 ani, ea fiind anulată aproape cu desăvârșire pentru perioada imediat premergătoare căderii Ierusalimului. Această eroare se datorează deosebirilor de nume existente în listele regilor, întreruperii listelor sau lipsei de informații astronomice. Viitoare descoperiri ar putea aduce date mai consistente. În acest sens sînt încă așteptate cu deosebit interes descoperirile de la Tell-Mardik, localitate considerată ca fiind vechea Cetate Ebla.

O altă dificultate care complică munca de datare a evenimentelor din Răsăritul Apropiat antic se referă la sistemul calendaristic diferit folosit de locuitorii acestui teritoriu pentru a fixa anii de domnie ai monarhilor lor. Căci prin «sistemul ascensional», adică al urcării pe tron, partea civilă a anului care se scurgea de la data urcării pe tron și pînă la Anul Nou era considerată ca «anul ascensiunii» și nu ca primul an de domnie (iar acesta era pus în seama monarhului predecesor), iar primul an de domnie propriu-zis era calculat începînd cu ziua Anului Nou. În al doilea rînd, prin sistemul «non-ascensional» perioada dintre urcarea pe tron și Anul Nou era atribuită noului monarh, ca fiind «primul an de domnie», cel de al doilea an începînd cu ziua Anului Nou. Prin urmare, cunoașterea sistemului cronologic aplicat este de o deosebită importanță. Numai în acest fel pot fi înțelese adecvat datele cronologice din Regi și Cronici²².

Avînd în vedere caracterul aproximativ al cronologiei primare a Vechiului Testament, să vedem acum modul în care arheologia aruncă o rază de lumină asupra acelor epoci de mult apuse.

În Mesopotamia s-a descoperit, în peștera Shanidar, la 70 km nord-est de Mosul, trupul unui copil din Epoca de Piatră, care a murit cu aproximație acum 75.000 de ani. În peșterile de pe Muntele Carmel și în vecinătatea Galileei au fost descoperite

22. K. A. Kitchen și T. C. Mitchell, *Chronology of the Old Testament*, art. în «The New Bible Dictionary», Inter-Varsity Press, 1972.

schelete și obiecte care datează din perioada levalloiso-musteriană (150.000—120.000)²³. Examinarea datelor furnizate a dus la concluzia că ele reprezintă rămășițele unui grup paleolitic în care se combină trăsăturile omului neanthropic (*Homo sapiens*) și ale omului paleanthropic (*Homo neanderthaliensis*)²⁴. Această descoperire a sugerat ideea că *Homo sapiens* ar fi intrat în Europa prin partea de sud-vest, venind în urma omului neanderthalian cu care s-a împerecheat²⁵.

Perioada mesolitică din Palestina este ilustrată de schelete și obiecte datînd cu aproximativ din anul 8000 și a fost denumită perioada natufiană²⁶. Scheletele descoperite au fost comparate cu cele de la Helwan din Egipt, ajungîndu-se la concluzia că locuitorii Palestinei din acea vreme aveau trăsături comune cu egiptenii predinastici. Ei erau mai puțin robuști și aveau o înălțime medie de 1,50—1,65 m. Se pare că natufienii au introdus agricultura și că practicau înmormîntarea rituală²⁷.

Cultura neolitică este ilustrată de descoperirile de la Jerihon, una din cele mai vechi localități locuite în Răsăritul Apropiat²⁸.

În Mesopotamia de Nord au fost descoperite așezări satești la Ninive, Tepe Gawra și Tell Hassuna. Depozitele de unelte, ceramica și scheletele escavate aici ilustrează cel mai clar cultura neolitică. În același timp, ele scot în evidență faptul că ridicarea de locuințe și olăritul au fost îndeletniciri antedatînd mileniului al 5-lea î. Hr. Același nivel de cultură este ilustrat în Siria prin escavațiile de la Tell el-Judeideh în cîmpia Antiohiei; în Palestina la Jerihon și în Egipt la Deir Tasa, Merimdeh, Beni Salameh și în Fayyum²⁹.

Perioada chalcolitică (c. 4500—3000 î. Hr.) este reprezentată de descoperirile de la Tell Hallaf, Carchemish, Tell Chagar, Bazar și Tepe Gawra³⁰. Cultura badariană din Egipt aparține aceleiași perioade. De remarcat pentru acest nivel de cultură este faptul că badarienii cultivau cereale, îmblînzeau animale și cunoșteau arama. Totodată, ei își înmormîntau morții și depuneau ofrande în morminte³¹.

Badarienii au fost succedați în Egiptul de Sus de către amrateeni, care pun temelile propriu-zise ale perioadei predinastice (c. 4500—2900 î. Hr.). Urmașii amrateenilor, gerzeanii, extind relațiile comerciale cu Mesopotamia și India. La acest nivel s-au întîlnit și simboluri totemice³².

23. D. A. E. Garrod și D. M. A. Bate, *The Stone Age of Mount Carmel: Excavations at the Wady el-Mughara* (1937).

24. G. H. R. Koenigswald, *Meeting the Prehistoric Man* (1956), p. 71.

25. W. F. Albright, *The Archaeology of Palestina*, 1949, p. 56 și urm.

26. Harrison, *op. cit.*, p. 154.

27. Albright, *op. cit.*, p. 59 și urm.

28. Kenyon, *Digging Up Jericho*, 1957, p. 51 și urm.; E. Cornițescu, *Descoperirile arheologice din Țara Sfîntă în ultimii 50 de ani (1920—1970) și raportul lor cu Vechiul Testament* (Teză de doctorat), în «Studii Teologice», XXXIV (1982 nr. 7—8 și 9—10) și în volum separat.

29. Vezi: R. J. Braidwood, *Mounds in the Plain of Antioch. An Archaeological Survey*, 1937, p. 6 și urm.; G. E. Wright, *The Pottery of Palestine from the Earliest Times to the End of the Early Bronze Age* (1937), p. 7 și urm.; G. Brunton, *Antiquity. A Quarterly Review of Archaeology*, III, (1929), p. 456 și urm.; V. G. Childe, *New Light on the Most Ancient East* (1935), p. 58 și urm.; G. Caton-Thompson și E. W. Gardner, *The Desert Fayyum*, (2 volume), 1934.

30. M. von Oppenheim, *Der Tell Halaf, eine neue Kultur im ältesten Mesopotamien* (1931).

31. G. Brunton și G. Caton-Thompson, *The Badarian Civilization* (1928), p. 20.

32. J. E. Quibell, *Hierakonpolis*, II, 1902, p. 20 și urm.

În Palestina întâlnim pentru această perioadă cultura ghassuliană, denumire dată după localitatea escavată: Teleilat Ghassul, nu departe de Ierihon. Casele din această perioadă erau construite din cărămizi nearse, iar pereții erau tencuiți și acoperiți cu picturi murale³³.

Cultura preistorică este ilustrată cel mai bine, în Mesopotamia, prin descoperirile de la al-'Ubaid, nu departe de Ur. Elemente edificatoare au fost scoase la iveală la Erech. Ur și Uruk și datează cu aproximație din anul 4000 î. Hr. Această fază este semnificativă pentru descoperirea a trei altare la Tepe Gawra ale căror trăsături arhitectonice vor domina în Mesopotamia timp de mai multe veacuri³⁴. Întrucât cultura acestei perioade reflectă influențe venite din podișul persan, s-a sugerat că apariția ei ar fi rezultatul primelor încercări de colonizare a ținutului sudic mesopotamian³⁵.

Începuturile unei civilizații mesopotamiene specifice cu trăsături particulare se leagă de faza Uruk, datată indeobște ca începind cu sfârșitul celui de al 4-lea mileniu î. Hr. Acum apar sigiliile cilindrice gravate și templele construite în piatră, precum și scrierea pe tăblițe de lut³⁶. Aceasta este epoca când sumerienii intră pe arena istoriei umane, realizând o adevărată supremație culturală, pînă la aproximativ 2800 î. Hr., când dinastia primară este înlocuită de prima dinastie din Ur, în care este inclusă domnia a patru regi, însumînd un total de 177 de ani³⁷. Descoperirea unei tăblițe de calcar la Tell el-Obeid, l-a afutat pe Woolley să dateze această dinastie în jurul anului 2700 î. Hr.³⁸

Spre sfârșitul acestei perioade, cam în jurul anului 2900 î. Hr., Egiptul Antic se organizează în două regate puternice cunoscute sub denumirea de Egiptul de Sus și Egiptul de Jos. Ele vor fi unificate sub Menes din Thinis, care pune temeliele perioadei protodinastice egiptene (aprox. 2900—2760 î. Hr.). Vechiul Regat a fost întemeiat de faraonii primei dinastii și ai celei de a doua între secolele 29 și 27 î. Hr. Perioada propriu-zisă a Regatului Vechi începe la anul 2700 î. Hr. și va dura aproximativ 500 de ani. Aceasta este și perioada clasică a culturii egiptene³⁹. Acum se construiesc piramidele, iar religia primește un caracter normativ. Vechiul Regat intră în declin în jurul anului 2200 î. Hr.⁴⁰.

Mesopotamia secolului al 24-lea î. Hr. este scena faptelor de vitejie ale lui Sargon din Agade care stabilește perioada accadiană veche (c. 2360—2180 î. Hr.), odată cu înfringerea regelui sumerian Lugalzagezi. Imperiul accadian se extinde, sub urmașul lui Sargon, din centrul Persiei și pînă la Marea Mediterană. După cucerirea de către guși, imperiul va deceda și asistăm la o revenire pe scena istoriei a sumerienilor. Aceasta este perioada neo-sumeriană (c. 2060—1950 î. Hr.). Fondatorul ei, Ur-Nammu, încurajează activitatea literară și jurisprudența prin codul său de legi, cel mai vechi cunoscut în Mesopotamia⁴¹. În pofida acestei reveniri, cultura sumeriană se va stinge

33. Vezi: A. Mallon și alții, *Teleilat Ghassul I. Compte rendu des fouilles de l'Institut Biblique Pontifical, 1929—1932* (1934).

34. V. G. Childe, *What Happened in History* (1942), p. 74.

35. E. Mackay, *The Indus Civilization*, 1935, p. 192 și urm.

36. J. Finegan, *Light from the Ancient Past*, (1946), p. 19 și urm.

37. Harrison, *op. cit.*, p. 157.

38. C. L. Woolley, *Ur of Chaldea*, ed. 1950, p. 72.

39. Albright, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, nr. 119 (1950), p. 29.

40. O. Drimba, *op. cit.*, p. 112.

41. S. N. Kramer, *From the Tablets of Sumer*, 1956, p. 57 și urm.

în urma invaziilor elamite și amorite (c. 1960—1830 î. Hr.), când cetatea Ur va fi distrusă, întrîndu-se în perioada babiloniană veche (c. 1830—1550 î. Hr.). Cel mai important personaj al acestei epoci este Hammurabi (1720—1686), ultimul mare conducător al primei dinastii ⁴².

Epoca de bronz mijlocie (c. 2100—1550 î. Hr.) este martorul apariției în istorie a unui popor important și anume, hitiții. În Facere 10, 15, urmașii lui Heth erau enumerați printre popoarele care locuiau în Canaan. Nu se știe însă dacă aceștia pot fi considerați ca fiind același popor cu hitiții ⁴³ și aceasta pentru că în Anatolia apar mai multe grupări indo-europene. De altfel, situația este îngreuiată și de faptul că hurrienii (în Biblie horiții), tot de origine indo-europeană, invadează Mesopotamia de Sus în aceeași perioadă în care hitiții apar în Anatolia. Or, hurrienii, se știe, au intrat pînă în centrul Canaanului, unde îi găsim stabiliți în perioada patriarhilor.

Cea mai mare realizare a hurrienilor este întemeierea regatului Mitanni, care a dominat peste teritoriul ce va deveni Asiria. În timpul celui de al 2-lea mileniu, regatul Mitanni a deținut balanța puterii între hitiți, asirieni și egipteni, pînă cînd va cădea în mîinile hitiților la anul 1370 î. Hr.

Istoria hitiților cuprinde două mari perioade: *Vechiul imperiu*, care începe cu domnia lui Pitchanas, rege în Kussar, aproximativ 1800 î. Hr. Imperiul decade datorită tensiunilor și certurilor interne. *Noul Imperiu* începe cu domnia lui Tudhaliyas II (aprox. 1460—1440 î.Hr.), însă ajunge la apogeu abia sub regele Suppiluliuma (aprox. 1375—1340 î.Hr.). După numai un secol, datorită luptelor interne și mai ales datorită invaziei «popoarelor mării» Egee, imperiul va decade în secolul al 13-lea î. Hr. se pare sub domnia lui Suppiluliuma II ⁴⁴.

Acesta este contextul general istoric în Răsăritul Apropiat antic către sfîrșitul celui de al 2-lea mileniu î. Hr. Descoperirile arheologice și cercetările lingvistice au confirmat că istoria patriarhilor Vechiului Testament, începînd cu Avraam, poate fi plasată, cu eroare minimă, între anii 2100—1550 î. Hr., adică în epoca de bronz mijlocie. Emigrarea din Haran este pusă acum în legătură cu invazia amorită. Rămîne totuși o problemă deschisă cronologia specifică a fiecărui patriarh.

Ceea ce trebuie reținut în special este faptul că descoperirile arheologice au anulat teoriile lui Wellhausen privind abordarea evoluționist-hegeliană a istoriei religioase a poporului israelit ⁴⁵, potrivit căreia religia Vechiului Testament a trecut prin trei etape distincte: animism, henoteism (epoca profeților) și monoteism (epoca nominalistă); ceea ce implică ideea hegeliană privind dezvoltarea religiei poporului israelit de la un naturalism primitiv spre monoteismul etic. De altfel, W. F. Albright, cel mai de seamă arheolog biblic din timpurile noastre, a clarificat în mod științific și neîndoielnic problema credinței monoteiste ca element singular în istoria poporului lui Israel ⁴⁶, confirmînd totodată și caracterul istoric al Vechiului Testament.

Pentru a reține cu ușurință firul istoric al perioadei la care ne-am referit, adică din cele mai vechi timpuri cunoscute și pînă la epoca patriarhilor, dăm mai jos un tabel cronologic:

Conf. Dr. REMUS RUS

42. O. Drimba, *op. cit.*, p. 65.

43. Harrison, *op. cit.*, p. 161.

44. Albright, *Form the Stone Age to Christianity*, p. 208—209.

45. Albright, *op. cit.*, p. 88.

46. Vezi: *From the Stone Age to Christianity*, Anchor Books, 1957.

CRONOLOGIA PRIMARĂ A RĂSĂRITULUI APROPIAT *

Datele aproximative	Mesopotamia	Palestina	Siria — Asia Mică	Egipt
Înainte de 100.000	Copilul din Peștera Shanidar	Paleanthropus palestiniensis	—	—
Înainte de 8000	Perioada paleolitică	(Epoca de piatră)		
8000—6000	Perioada mesolitică	Epoca de piatră mijlocie natufiană		
6000—4500	Epoca neolitică Tepe Gawra Ninive Tell Hassuna	Epoca de piatră nouă Ierihon (neoliticul pre-ceramic și ceramic)		
4500—3000	Perioada chalcolitică			
4500—2900				Perioada predinastică
	Tell Haġaf Tell Obeid Uruk	Ierihon III Ghassulian		Fayyum Deir Tasa Badari Amratean Gerzean

3300—2800	Perioada Jemet Nasr			
3200—2000	Epoca primară de bronz			
2900—2700				Dinastia proto-dinastică
2800—2360	Perioada dinastică primară		Regatul antic hatti	
2700—2200				Regatul vechi
2360—2180	Perioada accadiană veche (Imperiul accadian : Sargon I, Naram Sin)			
2200—1989				Prima perioadă intermediară
2180—2070	Epoca gușilor			
2060—1950	Reînvierea neosumeriană Ur III			
2100—1550		Epoca mijlocie de bronz		
2000—1780	Incursiuni seminomadice			Regatul de mijloc
1960—1830	Invaziile elamite și amorite	Patriarhii	Coloniile capado-ciene	
1830—1530	Perioada babiloniană veche			

1800—1600			Imperiul hitit vechi Imperiul Mitanni (sec. al 16-lea — 14-lea)	
1780—1570				A doua perioadă intermediară
1728—1686	Hammurabi			
1500—1150				Regatul nou
1500—1200	Epoca tîrzie de bronz			Tuthmosis III 1490—1435
1400—1350		Perioada Amarna	Imperiul hitit nou	Amenophis III 1406—1370
Secolul al 13-lea		Ocupația israelită		Ramses II 1290—1224
1200—1100		Epoca de fier I A/B		Ramses III c. 1175—1144

* La întocmirea acestui tabel am folosit cronologiile din: *Recent Discoveries in Bible Lands*, supliment la Young, *Analytical Concordance to the Bible*, 1955; Harrison, *op. cit.*, p. 162. Tabelul din Harrison este de bază J. D. Douglas, *The New Bible Dictionary*, London, Inter-Varsity Press, 1972, p. 218 și urm.

PREMISE ȘI PERSPECTIVE ÎN DEZBATERILE DIN ULTIMA SUTĂ DE ANI ASUPRA SFÎNTULUI DIONISIE AREOPAGITUL ȘI A OPEREI SALE

Rînduit în orice manual de patrologie între Marii Capadocieni și Sfîntul Maxim Mărturisitorul, capitolul închinat presupusului convertit paulin perpetuează pînă astăzi unele simplificări, dacă nu deformări ale doctrinei acestuia, și grăbite atribuirii. Faptul este evident și numai din titlul de «Pseudo-Areopagitul» sau de «Pseudo-Dionisie» pe care i-l acordă critica modernă. De aici se mai poate observa cît de generală — în diferite nuanțe — a fost receptarea teoriilor profesorilor catolici Josef Stiglmayr și Hugo Koch care i-au pus din nou în discuție autenticitatea la sfîrșitul veacului trecut.

Dacă urmărim situația de astăzi a problemei dionisiene în cele trei mari ramuri ale teologiei creștine, observăm că scepticismul și într-un fel discreditul asupra autorului în studiu este într-adevăr general. Astfel, un teolog ortodox rezumă, fără clarificările critice necesare, strădaniile cercetătorilor amintiți. «Cei doi învățați — afirmă acesta — au ajuns la concluzia că scrierile areopagitice aparțin unui autor de la sfîrșitul secolului al V-lea, întrucît sînt puternic influențate de neoplatonism și anume nu numai de Plotin († 270), dar și de Proclus († 485) din care sînt luate pasaje întregi textual»¹. Concluzia personală ambiguă a autorului se exprimă apoi în caracterizarea lui Pseudo-Dionisie Areopagitul: «E adînc influențat de Părinții Capadocieni, îndeosebi de Sfîntul Grigorie de Nyssa, dar e *debitor mai ales neoplatonismului*, cu Proclus în frunte (...). Metoda sa în teoria cunoașterii mistice e aceea a neoplatonismului, afirmativă și negativă».

Studiindu-i filosofia, un teolog catolic recunoaște că Areopagitul trebuie că a avut o credință deosebit de puternică în strădaniile sale de aprofundare a creștinismului prin gîndirea neoplatonică, sistematizată de către Plotin. *În multe cazuri*, el a conferit termenilor preluați o altă semnificație. Totuși «în încercarea sa de acord există un punct slab»². Și alți învățați catolici vorbesc în zilele noastre de necesitatea «Increștinării»³ sistemului ierarhic dionisian.

Poziția protestantă față de gîndirea Areopagitului este de-a dreptul negativă. I se acordă uneori, eufemistic, cel mult calitatea de «neoplatonism creștin»⁴. Făcîndu-l adept al unei metafizici obiective obligatorii, un autor conchidea recent: «Evident că Dionisie a făcut în mod real împrumuturi din neoplatonism, în special din Proclu, și nu numai sub aspect terminologic și parțial, după cum s-a stabilit mai de mult. *Întregului său mod de cugetare îi stă la bază un proiect neoplatonic creștin modificat* în care a intercalat unele elemente creștine de detaliu»⁵. Cu aceeași cutremurătoare

1. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*. Manual pentru Institutele Teologice, București, 1956, p. 275 (sublinierea ne aparține).

2. F. Cayré, A. A., *Patrologie et histoire de la théologie*, tome II-ème, Paris, 1955, p. 184: «Que dans sa tentative de conciliation il y ait *quelque point faible*...» (subliniat în text).

3. G. Théry, *Les oeuvres dionysiennes de Thomas Gallus*, în «La vie spirituelle, ascétique et mystique», XIV-e année (1932), tome 32, p. 33; M. D. Chenu, *Introduction à l'étude de St. Thomas d'Aquin*, Paris, 1965, p. 195; P.-R. Régamey, *Les anges au ciel et parmi nous*, Paris, 1964, p. 57.

4. Stephen Gersch, *From Iamblichus to Eriugena*. An investigation of the pre-history and evolution of the Pseudo-Dionysius tradition, Leiden, 1978, *passim*.

5. Bernhard Brons, *Gott und die Seelenden*. Untersuchungen zum Verhältnis von neoplatonischer Metaphysik, und christlicher Tradition bei Dionysius Areopagita, Göttingen, 1976, p. 325.

seninătate, alt cercelător protestant afirmă că marele văzător al tainelor cerești «a distrus nu numai «Ecclesia» ci și Evangelia»⁶.

În treacăt subliniem că, în mod paradoxal, nu este un alt autor patristic — cu excepția Fericitului Augustin — căruia savanții protestanți să-i închine alttea studii.

Față de o situație negativă atât de evidentă și aproape generală, *Ortodoxia a rămas la vechiul și ecumenicul punct de vedere*. Pentru teologii ei neinfluențați de spiritul și de concluziile exagerate ale criticismului de acum o sută de ani, *Areopagitul* este și astăzi Sfântul Părinte prin excelență, modelul împăcării elenismului cu Revelația, dascălul iluminării pnevmatice și sinteza principalelor certitudini ale dreptei-creдинțe: atributele divine, hristologia, ierarhia îngerească și bisericească, bucuria tresăltării harice universale, cultul morților.

Teologia ortodoxă nu poate accepta, așadar, relativismul amintit din sfera gândirii creștine generale, pentru că el perpetuează urmări ruinătoare nu numai în învățătura ci și în viața Bisericii în lume. Cu referire specială la persoana și la originea etnică a Sfântului Dionisie «Areopagitul», teologia românească se pare că este chemată să aducă o contribuție originală. Explicația acestei afirmații va putea fi aflată după derularea ipotezelor propuse pentru identificarea tainutului autor pseudoapostolic.

Din punctul de vedere al acestei preocupări din urmă, sfârșitul veacului trecut stă sub influența pozițiilor postreformatorice. O potolire a cavalcadei de înfruntări critice între catolici și protestanți se părea că o oferă ipoteza lui Fr. Hipler. După convingerea acestuia, *Corpusul areopagitic* ar fi opera unui călugăr egiptean din secolul al IV-lea. Numele fictive sub care autorul antic viza persoane reale au făcut ca el să fie considerat un fals. Se înțelege că, remaniată și completată cu aprofundarea altor aspecte istorice și doctrinare, sugestia era considerată ingenioasă. Mai mult: se aștepta ca secularele critici de orice nuanță să fie pe deplin conciliate. Situația aceasta ar fi redat valoarea integrală operei patristice atât de disputate.

Meritul conjecturei învățatului protestant amintit constă îndeosebi în direcționarea cercetărilor spre aprofundarea conținutului tratatelor pseudoepigrafice, iar nu a problemei autorului. De aceea doi erudiți germani, Josef Stiglmayr și Hugo Koch, au întreprins — independent unul de altul — studii asupra cuprinsului acestor scrieri, asupra influențelor filosofico-dogmatice pe care le trădează și asupra liturghiei descrise în ele. S-a ajuns astfel la întreitul baraj de date — argumente, datorită cărora discuția a luat altă direcție: introducerea cîntării *Simbolului credinței* în cult, la anul 476; influența *Henotikonului* din 482 și dependența de gândirea neoplatonică târzie.

În privința dovezii din urmă, o sugestie în același sens o dăduse, înaintea celor doi areopagitologi citați, J. G. V. Engelhardt. Au fost studiate astfel formulele de introducere, învățătura referitoare la Bine, la Frumos, la Iubire, cunoașterea lui Dumnezeu și pronia Lui, angelologia etc. Ele dovedeau toate apropieri de ultimii neoplatonicieni. Autorul tratatelor dionisiene a fost în așa măsură influențat de Proclu, încît uneori i-a transpus învățătura în termeni echivalenți. S-a făcut dovada că problema Răului din *Despre numele divine*, capitolul IV, 18—34 urmează strict mersul ideilor și argumentele filosofului grec expuse în *De malorum subsistentia*. Se înțelege

6. Hermann Goltz, *Hiera Mesiteia*. Zur Theorie der hierarchischen Sozietät im «Corpus areopagiticum», Erlangen, 1974, p. 199 (sublinierea ne aparține).

că și alte comentarii ale acestuia — la *Parmenide* și la *Alcibiade I* indeosebi — au fost utilizate de sinteza creștină amintită⁷.

J. Stiglmayr mai observă că Areopagitul se conformează scrupulos poziției Sinodului Ecumenic de la Calcedon. Propunând mai târziu o formulă de unire a facțiunilor în dispută pentru interpretarea hotărârilor lui, împăratul Zenon se apropiase în realitate de monofiziți. De aceea și celebrele tratate dionisiene respectă o neutralitate formală. Este ceea ce a fost denumit fără temeii «monofizitismul» lor, afirmații părăsite aproape total în vremea noastră. Dependența verbală de *Henotikon* și evitarea terminologiei diofizite din hristologia areopagită ere o anumită programare. Semnificația ei va reieși desigur din alte date ale paginilor de față. Imparțialitatea conștient impusă a servit pe deplin diplomația bisericească a momentului istoric respectiv. Se știe că fiecare facțiune lua în sprijinul afirmațiilor proprii teologia astfel prezentată a prezumtivului autor martor apostolic. Tot timpul însă, ea a fost revendicată indeosebi de către monofiziți. Pe de altă parte, la colocviul de la Constantinopol (533), Ipatie al Efesului i-a respins pe aceștia cu argumentul neutilizării operei areopagitice de către Sfinții Părinți care combătuseră ereziile în veacurile anterioare.

Că ele au fost scrise la sfârșitul secolului al V-lea, afirmă de asemenea învățatul iezuit german, mai poate fi demonstrat cu momentul introducerii cîntării *Simbolului credinței* în slujba Sfintei Liturghii. Înaintea popularizării ei de către ortodocși — ca metodă de combatere a devierilor de la credință —, inițiativa aceasta a aparținut monofiziților. Ea a rămas legată de numele patriarhului Petru Fulon și de anul 476, date care se crede că pot ajuta la precizarea epocii de apariție a tratatelor areopagitice. «Punctul de vedere și soluția chestiunii dionisiene propuse de către Koch și de către Stiglmayr sînt, în stadiul actual al acestor studii, mai mult decît solide și valide...»⁸.

Pe lângă teologii protestanți, specialiști catolici de mare prestigiu în epocă au îmbrățișat noua ipoteză de lucru cu un entuziasm care surprinde în ziua de astăzi. Este vorba despre următorii: De Smedt, Funk, Erhard, Bardenhewer, Rauschen, Diekamp, Duchesne, Batiffol etc. Numeroase studii au întărit apoi ipotezele celor doi coterifei germani amintiți. Pe de altă parte, ideea unui Dionisie — «doctus imitator» al lui Proclu — a creat scepticism, indeosebi în sfera cercetătorilor protestanți. De aici, mulțimea încercărilor de noi identificări a autorului *Corpusului areopagitic*. Din șirul acestora, propuse de la sfârșitul veacului trecut pînă în epoca noastră, amintim pe cele mai importante. Ordinea cronologică ascendentă privește anii vieții fiecărui teolog, socotit a fi creatorul acestei sinteze partistice.

a) Ipoteza spaniolului E. Elorduy, formulată în anul 1944, socotește că sub numele lui Dionisie Areopagitul se ascunde Ammonius Sakkas. Acest filosof stoic ar fi trecut la creștinism, act de care discipolii săi din cadrul școlii din Alexandria nu se bucurau. De aceea ei căutau să păstreze învățămîntul didascalului lor, fără a-i lămuri proveniența, cu ajutorul păstrării secretului pe care îl impunea «disciplina arcana».

7. Vezi Hugo Koch, *Pseudo-Dionysius Areopagita in seinen Bezielungen zum Neuplatonismus und Mysterienwesen. Eine litterarhistorische Untersuchung*, Mainz, 1900, p. 9 etc.

8. Eugenio Corsini, *La questione areopagitica*, în «Atti della Accademia delle Scienze di Torino», II. Classe di scienze morali, storiche e filosofiche, vol. 93 (1958—1959), disp. 1-a, p. 181.

Teza a apărut cercetătorilor mai noi ciudată și justificată cu criteriile subiective, dacă nu chiar arbitrar⁹. Preocupată să reliefeze influența stoică a veacului al III-lea, ea deformează imaginea reală a raporturilor creștinismului cu neoplatonismul. Neoferind nici un fel de date biografice, identificarea propusă recurge la apropieri teologice, liturgice, literare și stilistice, prea generale pentru a impune constringerea unei evidențe. Cele câteva indicii întimplătoare și comune unei întregi epoci sau Biserici devin, în comparație cu ansamblul scrierilor dionisiene, insuficiente și deci neconvingătoare.

Este demn de notat că o teză asemănătoare a apărut și în rindurile teologilor ortodocși de la sfârșitul veacului trecut. Episcopul Porfirie Uspenski, cunoscut bizantinolog rus, este de părere că opera în discuție aparține cu adevărat epocii apostolice. Ea ar fi fost redactată între anii 87—96, adică în urma *Evangeliei a IV-a*. Prietenii și ucenicii, cărora le-au fost destinate scrierile, nu le-au dat atunci în vileag. Chiar pe la începutul secolului al II-lea, ele erau foarte puțin cunoscute, popularizate. Sfântul Ignatie Teoforul († 117), Clement Alexandrinul († 216) și alți teologi ortodocși posteriori, formați în aceeași școală le cunosc destul de puțin¹⁰. O dată cu trecerea timpului, marele public află de existența lor și le întrebunțează în întregime.

b) Reluând o mai veche încercare, Atenagora al Eleei se străduiește să fundamenteze și mai mult ipoteza că autorul celebrilor tratate se ascunde în mediul cultural al Alexandriei. În mod concret, acesta ar fi marele episcop de acolo, Dionisie, față de care Clement Alexandrinul ar reprezenta pe Ierotei. Conjectura are unele aparente îndreptățiri, dacă luăm în considerare elementele teologice ale acestei școli din sinteza Areopagitului: inițierea, gnoza, prezentarea și contemplarea Tainelor etc. Autorul atribuie mare greutate de argumentare în ipoteza sa faptului că, la ambii scriitori puși în relație, apare dedicarea tratatelor unui «fiu» sau «copil» (παῖς) numit Timotei.

S-a remarcat însă că aceste asemănări sînt mai mult întimplătoare și aproximative. În nici un caz, ele nu epuizează întreaga problematică dionisiană. Dintre aspectele neglijate în identificarea propusă, hristologia arată un stadiu posterior teologiei sinodale din veacul al V-lea. Și aceasta, atît sub raportul evoluției doctrinare cît și al exprimării terminologice. Schema neoplatoniciană a urcării și a coborîrii, din efigia *Corpusului areopagitic*, deosebește în mod evident învățătura hristologică a lui de gîndirea lui Dionisie al Alexandriei. Tot alt de diferită este și angelologia, atît de ierarhizată la cel dintîi.

La argumentele de mai sus se mai poate adăuga originalitatea vechiului ierarh egiptean față de unii Sfinți Părinți posteriori lui, în ceea ce privește descrierea și interpretarea unor Taine creștine.

Amintim că și în teologia rusă a fost exprimată cîndva presupunerea că Dionisie al Alexandriei ar fi genialul areopagit, iar dascălul său — Origen. În acest caz, *Numele divine* n-ar reprezenta decît îndreptățite comentarii la *Despre principii*, operă origoniană pe care celebrul său ucenic anonim ar cita-o sub denumirea de *Elemente*

9. René Roques, *Structures théologiques*. De la gnose à Richard de Saint-Victor, Paris, 1962, p. 78.

10. Episc. Porfirie Uspenski, *Sv. Dionisii Areopaghit i tvoreniia ego*, în «Citeniia v obščestve liubitelei duhovnago prosveščeniia», 1878, octombrie, p. 354. Putem menționa că spațiul veacului I ca epocă de compunere a acestor scrieri pseudoepigrafe persistă și astăzi în teologia de limbă slavă. În această privință, vezi poziția surprinzătoare a mitropolitului Dionisie al Varșoviei, *Autenticitatea operelor Sf. Dionisie Areopagitul* (în limba polonă), în «Ελληνικά», VII (1933), cartea 1, p. 5—37 (cu rezumat în franțuzește).

teologice¹¹. Profesorul Constantin Skvorțev, care își prezintă ipoteza în teza sa de doctorat, părăsește poziția apostolicității Areopagitului pe motivul că un contemporan al ucenicilor Mântuitorului — fie și dintr-o etapă mai târzie — nu poate vorbi de «vechii învățători», de «vechea Predanie». El constată și alte nepotriviri cronologice, precum citarea lui Ignatie Teoforul și împrumuturi din Clement Alexandrinul.

Argumentele pe care cercetătorul rus le prezintă în plus pentru susținerea părerii sale sînt următoarele :

- disputa lui Origen cu Beril de Bostra în Arabia ;
- menționarea numelor lui Timotei, Gaius și Petru în epistola Sfîntului Dionisie al Alexandriei către Gherman ;

— tilcuirea filologică pe care acest ierarh o face numelor biblice ale îngerilor¹².

La apariția lucrării lui C. Skvorțev — afirmă un recenzent — i s-au făcut remarci răuvoitoare. I s-a reproșat anume autorului că nu cunoaște limba greacă, instrument de cercetare indispensabil, că nu are cunoștințe suficiente despre sistemele gnostice și despre origenism. În general, metoda sa de lucru, istorico-critică, ar fi deci defectuoasă. După părerea noastră, critica aceasta nu-i tocmai ostilă, după cum se poate vedea din următorul fragment : «Skvorțev nu face să schimbe opinia învățaților germani în părerile lor greșite față de operele Sfîntului Dionisie Areopagitul ; socotim chiar că nici toți teologii ruși nu acceptă rezultatul acestei cercetări»¹³.

c) Menținîndu-se între limitele aceleiași culturi egiptene, reliefăm opiniile altui istoric ortodox, Prof. Dr. Wladimir Guettée. După opinia sa, *Corpusul dionisian* ar fi rezultatul persistenței unui origenist de la începutul veacului al V-lea¹⁴. Cercetătorul exploatează un fapt cunoscut și acceptat de toată lumea științifică, anume problema condamnării rătăcirilor origeniste, atît de dezbătute atunci.

Autorul textului areopagitic dovedește o lectură profundă și foarte bogată a Sfinților Părinți. Dacă este așa, hrănirea spirituală din operele acestora apare iarăși o evidență inutil de demonstrat. Aproximarea tratatului *Numelor divine de Principiile* lui Origen se poate face în chip inevitabil. Teologul propus a și transcris citeva fragmente din opera amintită a alexandrinului condamnat, desemnat în scrisul său sub numele convențional de Ierotei.

În altă parte, Pseudo-Dionisie amintește de «filosoful Clement», expresie care ar trebui atribuită cu siguranță renumitului didascal egiptean.

Este clar că, după vederile Prof. Dr. Wladimir Guettée, scrierile atribuite lui Dionisie din Atena aparțin în realitate unui monah din sihăstriile alexandrine. Alcătuitorul lor a urmărit, împotriva condamnării care îl aștepta pe genialul său dascăl, să prezinte o abilă apologie, ortodoxă în conținut, a învățăturii și a memoriei acestuia. Datorită vigilenței episcopilor alexandrini, începînd cu Teofil și cu Sfîntul Chiril, ele au fost ținute secrete și cunoscute în cercuri foarte restrînse.

11. În D.N. II, 9 (648 A), trad. rom. de Pr. Cicerone Iordăchescu și Prof. Theofil Simenschy, Iași, 1936, p. 21. În peisajul culturii apusene, identitatea Areopagitului cu Sfîntul Dionisie al Alexandriei a fost afirmată încă de la 1740 de către Jean-Philippe Baratière (v. Henri-Charles Puech, *Liberatus de Carthage et la date de l'apparition des écrits dionysiens*, în «Annuaire de l'École Pratique des Hautes Études»⁶⁶, section des sciences religieuses, Melun, 1930—1931, p. 4).

12. Pr. I. Smirnov, *O scienniah a imenem Sv. Dionisia Areopaghita* (recenzie), în «Pravoslavnoe obozrenie», nr. 2/1872, p. 861.

13. Anonim, *Bibliograficeskiia zamelki*, în «Hristianskoe citenie», nr. 11/1871, p. 842.

14. Wladimir Guettée, *Histoire de l'Église*, vol. IV, Paris, f. d., p. 470.

Neducându-se obișnuita dovadă a textelor paralele precis indicate, deși cercetătorul francez citează nominal operele vizate, opiniile sale rămân doar o frumoasă, dar ireală construcție teoretică.

d) În altă ipoteză, dependența Areopagitului de filosoful Proclu este explicată ca înrudire și apoi dezvoltare autonomă a unei surse comune. Aceasta este posibilă cu atât mai mult — se afirmă¹⁵ — cu cât mediul cultural era comun și asigură astfel dezvoltarea paralelă a celor două direcții. După toate indiciile, locul de apariție al *Corpusului dionisian* ar fi provinciile Asiei Mici. Dintre discipolii lui Iamblich, Edesiu de Capadocia a înființat școala teurgică din Pergam în timp ce în provincia sa de obârșie a rămas Eustațiu. Direcția celor doi neoplatonicieni păgini se deosebea de afirmațiile teurgice ale dascălului prin aceea că părăsise esoterismul lor caldeean.

Unui ucenic al Sfântului Vasile cel Mare, față de care acesta ar reprezenta pe Ierotei¹⁶, nu i-a fost greu să întreprindă o combatere creștină a neoplatonismului și a păgînismului. În acest scop i-au stat la îndemână toate mijloacele sensibilității epocii: filosofia, teurgia, obiceiul adorării focului și a luminii etc. De asemenea el a menținut și a continuat să arate prețuire unor tradiții elenistice, deși convingerile sale proveneau integral din învățăturile Descoperirii dumnezeiești. Pentru a combate afirmațiile contrare, acest presupus areopagit a construit un sistem plecînd de la noțiunea de Dumnezeu unic și imuabil, esență simplă, neparticipabilă. «Dumnezeul creștinilor este aceeași supremă divinitate, care este totodată Unitate și Trinitate și Căuză¹⁷. În scopul includerii întrupării în acest cadru elenic, autorul creștin a pus conștient în evidență acțiunea lui Dumnezeu pentru restaurarea omului. De fapt Pseudo-Dionisie reflectă în realitate aci gîndirea paulină a mîntuirii înțelese ca îndumnezeire. Forma și noțiunile filosofiei religioase în care ea este prezentată sînt motivate de scopul unei ușoare înțelegeri din partea cititorului păgîn al veacului al IV-lea. Sarcina autorului era înlesnită de tradiția creștină alexandrină premergătoare lui: Clement, Origen, Grigore Taumaturgul — pe care gînditorii Capadociei urmau să o îmbogățească.

În această teosofie creștină, propusă pentru combaterea păgînismului, a apolinarismului și a arianismului, hristologia insista asupra realității trupului lui Iisus Hristos. Fenomenul se explică și prin opoziția la neînumăratele nuanțe de gnoză al căror numitor comun îl poate constitui premisa metafizică a originii și a naturii Răului. Preocuparea combaterii gnosticizmului ar fi determinat pe autorul areopagitic să construiască și să analizeze un întreg sistem ierarhic cu distincții bine conturate între treapta episcopului, a preotului și a diaconului. Poate că din această pricină, el a fost nevoit să identifice numărul celor șapte Sfinte Taine, precum și noțiunea de Tradiție ascunsă. Între acestea, ultimele sînt tunderea monahală și înmormîntarea.

Se înțelege că suportul teologic al noului autor areopagitic îl constituie în primul rînd învățăturile Marilor Capadocieni. La acestea se adaugă tradițiile Sfântului Ignatie al Antiohiei, ale lui Origen etc.

Motivat pînă la un punct de similitudini ale noțiunilor filosofico-religioase, de moșteniri culturale, ipoteza propusă odinioară insistent de către dominicanul Ceslas Pera se dovedește efemeră. Apropierile doctrinare și de lexic invocate nu sînt hotărîtoare. După trecerea citorva decenii se poate observa mai bine că autorul nu a

15. Ceslas Pera, O.P., *Denys le Mystique et la χιόερμδα*, în «Revue des sciences philosophiques et théologiques», nr. 1/1936, p. 33.

16. Pentru ipoteza conform căreia, Sfîntul Grigorie al Nissei ar fi autorul areopagitic căutat, vezi Louis Bouyer, *La spiritualité du N. Testament et des Pères*, Aubier, 1966, p. 423.

17. Ceslas Pera, O.P., *ibid.*, p. 56.

acordat importanța cuvenită elementelor esențiale ale gândirii areopagitice, precum hristologia opusă în realitate *Henoticonului* sau polemica sa implicită cu religiozitatea misterioasă.

Se observă de asemenea că propunerea sa nu a avut independența și curajul unor piste noi din pricina raportării inconștiente la reperatele fixate de către Koch-Stiglmayr.

e) Trecînd peste ecuația: Areopagitul — *Sinesiu de Cirene*, susținută de către unii cercetători italieni¹⁸, o propunere de oarecare interes privește pe *Petru Fulon sau Boiangiul*. Este o ipoteză mai veche, cu preocupări predominant hristologice, și deci posibil de reluat și de acomodat cu noile rezultate ale cunoașterii istorico-teologice a veacului al VI-lea.

În scopul fundamentării teoriei sale, Dom U. Riedinger stabilește mai multe analogii între fostul patriarh monofizit al Antiohiei — studiat după *Dialogurile* lui Pseudo-Chesarie — și autorul tratatelor dionisiene. Se compară începutul celor două opere, vocabularul comun cuprinsului lor general, situația de convertiți a autorilor și ucenicia făcută pe lângă dascăli de mare faimă. Identitatea propusă ar putea fi susținută și prin câteva elemente teologico-liturgice pe care le prezintă opera dionisiană: triadele corurilor îngerești, botezul în apa sfințită, menționarea cîntării *Siinte Dumnezeule*, recitarea *Simbolului credinței* în liturghie.

Irenismul general al tratatelor în studiu este conjugat apoi cu datele biografice (uneori apocrife) ale Areopagitului, silite să corespundă vieții foarte zbuciumate a fostului achimit și patriarh izgonit din scaun. Ceea ce probează și mai mult fermitatea poziției susținute este faptul că Riedinger împinge cercetările pînă la identificarea corespondențelor lui Dionisie cu persoanele din anturajul lui Petru Fulon.

Dacă ansamblul reconstrucției teologului german a fost caracterizat drept ingenios, calitatea aceasta se evidențiază și mai mult în cazul istoricului circulației posibile a vestitelor scrieri pseudoepigrafe. Redactate în mediul călugărilor achimiți din Constantinopol, ele ar fi ajuns și ar fi rămas în arhiva Patriarhiei din Antiohia. De acolo au fost luate după aproximativ cincizeci de ani — constatăm noi — de către Sever, patriarhul monofizit de urită faimă, și comentate de către ortodoxul Ioan de Schitopolis. Bineînțeles că în tot acest timp adevăratul lor autor a rămas necunoscut. Enigma lui nu a fost elucidată nici măcar la conferința teologică de la Constantinopol (532), cînd facțiunile monofizită și ortodoxă s-au înfruntat doctrinar foarte dur¹⁹.

Reconstituirea istorică de față ni se pare în mod evident meritorie, dar temerară. Artificialitatea ei a fost combătută cu succes și în legătură cu alte elemente de credință, fapt care ne scutește de dezvoltări prea insistente.

f) Pentru E. Honigmann, sub veșmintul artificului literar dionisian s-ar ascunde *Petru Iberianul*, față de care Ioan Eunucul trebuie să fie considerat dascălul său, Ierotei. Parțial, teza fusese studiată și publicată de către eruditul georgian Ș. I. Nuțubidze. Strădaniile de o viață ale acestui învățat sînt meritorii prin ele însele. Datorită lor îndeosebi, cultura gruzină a pășit cu hotărîre la identificarea lui Pseudo-Dionisie cu Petru Iberianul. Așa cel puțin s-a procedat în 1961, cînd a apărut la Tbilisi o ediție completă a operei areopagitice, în care omologarea amintită reiese încă din titlul cărții.

18. Giuseppe Saita, *Dionigi Areopagita*, în *Enciclopedia italiana*, vol. XII, Roma, 1950, col. 936; Jean-Michel Hornus, *Les recherches récentes sur le Pseudo-Denys l'Aréopagite*, în «Revue d'histoire et de philosophie religieuses», nr. 1/1961, p. 46.

19. U. Riedinger, *Pseudo-Dionysius Areopagites, Pseudo-Kaisarios und die Akoimiten*, în «Byzantinische Zeitschrift», nr. 2/1959, p. 296.

Spre deosebire de J. Stiglmayr a cărui metodă de cercetare o aplică și o îmbogățește, savantul belgian conchide că tratatele dionisiene au un caracter sigur monofizit. O dată formată și afirmată această convingere eronată, nu-i va fi greu istoricului să impună și alte puncte de convergență între biografia fostului episcop de Maiuma și autorul *Areopagiticelor*. El se va referi astfel la preocupările duhovnicești, la nevoințele ascetice ale lui Petru Iberianul, la taumaturgia care i se atribuie, la teologia și la cultura sa filosofico-literară.

Prietenia pe care 'el a avut-o cu Mith-idate de Lazica, devenit în monahism Ioan Eunucul, se aseamănă cu aceea pe care Dionisie a purtat-o dascălului său Ierotei. Mare greutate probantă are în concepția învățatului modern o altă analogie cu situația contextului areopagitic. El se referă anume la fixarea sărbătorii Sfintului Ierotei de către Petru Iberianul exact în ziua de 4 octombrie, data pomenirii lui Ioan Eunucul la monofiziți.

Contestatarii opiniilor de mai sus, precum I. Hausherr, H. Engberding și V. Grumel, socotesc argumentul calendaristic amintit o simplă coincidență. La o cercetare mai diversificată și celelalte puncte de apropiere propuse se dovedesc discordante față de relația lui Pseudo-Dionisie cu Petru Iberianul. Exegeza aceluiași text biblic diferă de asemenea, iar universurile cerești pe care le reflectă și le descriu operele lor sînt altele la fiecare dintre cei doi teologi.

Conchidem printr-o caracterizare de autoritate: «Înteressantă ca revelație a unui mediu care nu este poate străin scrierilor areopagitice, ipoteza lui Honigmann în-tîmpină prea multe obiecții pentru a fi reținută»²⁰.

g) Ștefan Bar Sudaîli este un scriitor monofizit și mistic de la începutul veacului al VI-lea. Pentru preocupările sale duhovnicești, la care se adaugă o cultură neoplatonică de fond, a fost propus autor al *Corpusului dionisian*. O coincidență deosebită face să i se atribuie și paternitatea sau măcar editarea *Cărții lui Ierotei*.

Dincolo de analogiile exterioare care se pot face în mod mai mult sau mai puțin justificat, doctrinele celor două opere puse în relație nu sînt identice. Primul editor modern al scrierii mistice de mai sus a studiat și a arătat că măcar din trei puncte de vedere tezele propuse nu pot fi acceptate. Mai întîi nu se identifică la Dionisie emanationismul tuturor lucrurilor și chiar consubstanțialitatea lor cu Dumnezeu. Nici apocatastaza pe care o întîlnim în scrisul teologului siriac nu o profesază dascălul îndumnezeirii ortodoxe. Cele două cazuri în care termenul este întrebuințat acolo au un sens strict cosmologic și nicicum origenist. De asemenea împărțirea tripartită a existenței umane: dezvoltarea, identificarea cu Hristos și cufundarea în absolut nu a reținut atenția Areopagitului, cum este cazul cu Bar Sudaîli.

Cercetările recente au demonstrat și mai evident că opera siriacă amintită este o carte alcătuită în chip dezordonat, ba chiar contradictoriu. Fondul ei origenian provine în întregime de la Evagrie Ponticul. Părțile socotite dionisiene ar fi fost introduse de către acest teolog sirian abia la bătrînețe și, oricum, după apariția tratatelor areopagitice.

Din punct de vedere general substanțial, acestea apar cu totul independente față de amintita *Carte a lui Ierotei*.

h) Unii cercetători ai textelor dionisiene au schițat sugestia că ele ar putea fi atribuite, pînă la un punct, lui Ioan de Schitopolis († 533). Sub formă interogativă, ipoteza aparține inițial lui H. U. von Balthasar. Istoriograful francez J.-M. Hornus, care fi preia părerile, pledează pentru învățatul monah palestinian cu mai multe argumente. Mai întîi, în contextul cultural și teologic al epocii sale, acesta a fost cu ade-

20. René Roques, *ibid.*, p. 84.

vărat o personalitate care s-a impus mai multor controversiști. Pe de altă parte, el avea preocupări de hristologie încă din proajma anilor 512, dovedindu-se un mare cunoscător al tratatelor în discuție înainte ca ele să devină o armă în mâinile ereticilor severieni. Faptul că Ioan de Schitopolis apără cu fermitate apostolicitatea areopagitică dă de bănuț autorului modern amintit. Mai mult, insistența aceasta îi apare ca o acțiune conștientă, care urmărește să acopere cu autoritatea unui comentariu de valoare un fals literar evident.

Pista aceasta de cercetare se pare că a dobândit și alți aderenți. Un specialist de astăzi în cunoașterea și în editarea textelor lui Proclu amintește de preocupările de interpretare ortodoxă a tratatelor dionisiene în epocă. Identificând unele «legături obiective» între acestea și operele corespunzătoare ale filosofului neoplatonic, el conchide că monahul palestinian și-ar fi propus să justifice ficțiunea areopagitică. Ioan de Schitopolis ar fi, așadar, cel puțin «un complice»²¹ al autorului pseudo-apostolic căutat.

Nu cunoaștem obiecțiile care s-au adus acestei teze. Nouă ni se pare însă că prima parte a concluziei de mai sus cuprinde unele adevăruri, dacă cercetăm situația teologică din deceniile începătoare ale veacului al VI-lea. În acest caz trebuie să luăm în considerare și preocupările de unitate în Imperiul Bizantin ale conducătorilor bisericești și politici din timpul lui Justinian. Situația aceasta este cunoscută. Neclarificată ni se pare doar afirmația că autorul propus al operei dionisiene a fost un «neocalcedonian». Ea ar trebui reluată pe larg cu alt prilej. Deocamdată subliniem că, lipsită de unul din argumentele de bază în demonstrarea faptelor, sinteza prezentată apare incompletă și neconvingătoare.

i) După același criteriu al apropiierilor literare și hristologice s-au aruncat priviri pline de interes și asupra lui *Serghie al Reshainei*, traducătorul siriac al Areopagitului. Amănuntul din urmă pledează mai mult decât alte argumente împotriva ipotezei. Într-adevăr cu greu se poate admite că el le-a redactat întâi în grecește, pentru ca ulterior să le traducă în siriacă. Și aceasta, într-un interval de timp atât de scurt. Num însă sugestia savantului n-a dat nici un semn de orientare nouă a cercetărilor, ne socotim dispensați de alte comentarii. De altfel operele ierarhului amintit sînt încă nepublicate.

i) Despre identificarea lui Pseudo-Dionisie cu *Sever al Antiohiei* pe care a susținut-o J. Stiglmayr s-a putut lua cunoștință, în parte, din expunerea de pînă aici. Învățatul iezuit cerceta formația intelectuală a autorului propus, întinderea cunoștințelor și preocupărilor sale teologico-filosofice. Din unele amănunte biografice, în care se află și situații de cotitură, se realizează astfel nu numai portretul lui Sever ci și al Sfîntului Ierotei. După aprecierile demonstrației amintite, acesta din urmă ar fi Evagrie. Aderarea la doctrina henoticistă, învățătura generală despre Preasfînta Treime, concepția ierarhică a cinurilor îngerești și bisericești sînt declarate asemănătoare la cei doi autori comparați. «Analogii de caracter și de situații ar confirma aceste apropieri»²².

Se știe însă că problema decisivă pentru validarea ipotezei nu s-a adus nici pînă astăzi, precum au demonstrat J. Lebon, R. Devreesse, G. Bardy. Cel dintîi observă că trăsătura caracteristică a acestui portret este ascetică, nu mistică²³. Același

21. H.-D. Saffrey, *Nouveaux liens objectifs entre le Pseudo-Denys et Proclus*, în «Revue des sciences philosophiques et théologiques», nr. 1/1979, p. 5.

22. René Roques, *ibid.*, p. 80.

23. J. Lebon, *Le Pseudo-Denys l'Aréopagite et Sévère d'Antioche*, în «Revue d'histoire ecclésiastique», nr. 4/1930, p. 903.

învățat conchide referitor la probitatea intelectuală a personajului său: «nu l-am surprins să inventeze sau să altereze în favoarea sa o mărturie patristică»²⁴. Ori minuția după interesele momentului a fost adesea invocată, fără temei, în argumentarea favorabilă paternității lui Sever.

j) Nemulțumiți de identificările propuse mai înainte, unii învățați din vremea noastră își întorc din nou privirile către școala filosofică din Atena. Mai precis spus, ei reiau cu atenție sporită studierea perioadei posteroare lui Proclu. Pentru comportarea sa conștientă față de exigențele veacului al VI-lea, aceștia s-au oprit asupra lui «*Damascius* sau a unuia din elevii lui»²⁵.

Din punct de vedere cronologic, Sever al Antiohiei citează pe Dionisie Areopagitul în *Scrisoarea a treia* către Ioan Egumenul. În raport cu scrierile patriarhului monofizit *Adversus Apologiam Juliani* și *Contra additiones*, în care se evocă autoritatea dascălului apostolic, epistola amintită poate fi datată variat, fie înainte de 510, fie înainte de 525. Calculul ajută la elucidarea condițiilor care au dus la publicarea oficială a tratatelor dionisiene din anul 532 cu prilejul colocviului teologic din Constantinopol. Se știe că numai cu puțin înainte, filosofii școlii neoplatonice din Atena părăsiseră Imperiul Bizantin, stabilindu-se la curtea din Ctesifon a regelui persan Chosroes.

Damascius mărturisește implicit că victoria finală a creștinismului este inevitabilă. Se pare chiar că el și-a dat seama de contradicțiile sistemului proclean. Pe de altă parte, nu vedea posibilă o nouă filosofie nici pe baze creștine. Mai exact, poate că el nu a voit să o creeze. De aceea, a încercat să înlănțuiască dinainte viitorul gândirii care triumfa. Camuflajul sub care a ascuns astfel sistemul lui Proclu ar fi în realitate tratate pseudoareopagitice²⁶.

Referitor la *Heraiscus*, ucenicul lui Damascius posibil să-l înlocuiască în discuția noastră, se face următorul paralelism: obârșie egipteană, dar studii la Atena, elev excepțional al lui Proclu și conștient de dificultățile filosofiei neoplatonice în epoca sa, dascăl al lui Isidor și convertit la creștinism.

Față de propunătorii identificării lui Pseudo-Dionisie cu unul dintre ultimii dascăli neoplatonici se poate obiecta prea marele lor atașament față de sistemul lui Proclu, mai ales că unii dintre ei sînt bănuși de convingerea vlabilității creștinismului. În schimb, sinteza areopagitică cuprinde elemente mai variate și mai bogate: Tradiția bisericească tainică, unele scheme din religiile de misterii, polemica implicită împotriva ereziilor virulente în epocă etc.

Acesta este istoricul căutării Areopagitului real. După aproximativ un veac de încercări de identificare a autorului și în general de aplicare a criticii istorice la studiul operei sale, se pot stabili câteva concluzii ușor acceptate astăzi în toată lumea științifică.

Prima dintre acestea privește *mitul antichității Corpusului dionisian*, iremediabil și în întregime compromis. Desigur că și în răstimpul unor astfel de cercetări specializate s-au mai ivit uneori voci răzlețe pentru susținerea caracterului lui apostolic. Ele se explică însă fie printr-o consecvență a tradiționalismului cu orice preț, fie printr-o conștiință sub care se poate ascunde uneori ignoranța. Sfirșitul veacului al V-lea constituie deci un punct central spre care se îndreaptă majoritatea privirilor

24. *Ibidem*, p. 882.

25. Ronald F. Hathaway, *Hierarchy and the definition of order in the «Letters» of Pseudo-Dionysius*, The Hague, 1969, p. 35.

26. Alexandru Kojève, *Essai d'une histoire raisonnée et la philosophie païenne*, tome III, Paris, 1973, p. 527.

specialiștilor. Din punct de vedere al cronologiei, următoarea concluzie a unui areopagitolog nu poate decît să fie aplaudată: «Premisa și soluția problemei dionisiene propusă de către Koch și de către Stiglmayr sînt, în starea actuală a acestor studii, mai mult decît oricînd solide și valabile pentru că glasurile în sens contrar s-au limitat întotdeauna la afirmații lipsite de temeuri decisive și convingătoare».

Jocul conjecturilor care au urmat, în ciuda adăncirii doctrinare, culturale și istorice realizate, a dus la concluzii de-a dreptul descărațoare. Un mare specialist exprimă astfel pesimismul generației sale: «La drept vorbind, în pofida controverselor arzătoare, nu sîntem mult mai avansați astăzi decît acum patru veacuri asupra personalității lui Pseudo-Dionisie, nici asupra rațiunilor care au putut să motiveze afabulația areopagitică»²⁷. Aproape toți cercetătorii se plîng de insuficiența elementelor necesare datării operei și localizării cu certitudine a autorului. Ei așteaptă aflarea unor documente noi, în cazul că anumite opere sau fragmente din demonstrațiile lor nu sînt declarate interpolate sau apocrife. Unul dintre aceștia se gîndește la viitoare reluări hristologice și la interpretarea dată *Șintei Scripturi* de către Dionisie în comparație cu aceea a autorilor pasajelor corespunzătoare din *Catena*²⁸. Pe de altă parte, cîteva teorii noi pe care le-am examinat sînt în realitate o revenire, pe căi ocolite, la ipotezele emise în veacurile trecute.

De la lucrările lui J. Stiglmayr și H. Koch, care conchid că Areopagitul ar fi un fals, interesul față de opera acestuia s-a mai diminuat. În tot cazul, de atunci se poate vorbi foarte distinct de două direcții de interpretare a ei: patristică și de elenizare. Dacă în prima accepție trebuie să înțelegem utilizarea culturii și sistematizării antice în scopul depășirii controverselor inutile și al realizării universalității creștine, în cea de a doua concluziile evoluează spre alte orizonturi.

Creștinul de tradiție află acum cu uimire și mîhnire că celebrul convertit paulin ar prezenta în opera sa o golire aproape completă de conținut evanghelic. Dacă el a reușit să creștineze sistemul lui Proclu, aceasta a însemnat totuși menținerea vechii teodicei naturaliste, perpetuarea panteismului în cugetarea sa²⁹. În realitate, reușita cugetării Areopagitului ar consta din ruina planului metafizic al lui Proclu³⁰. Tratatetele sale «tind totuși să abată creștinismul la elenism»³¹. Datorită «estetizării ierarhice a Întrupării»³², Mîntuitorul și-a pierdut viabilitatea și acțiunile unei persoane istorice. De altfel teandria areopagitică este proclusană³³, — în vederile interpreților elenizanți —, iar mistica, plotiniană³⁴. Dacă altădată se afirma fără menajamente că Pseudo-Dionisie este un mistic neoplatonic³⁵, în zilele noastre abia se conchide timid că el, ca și Fericitul Augustin, «sînt creștini și neoplatonici»³⁶.

Dezvoltările autorilor de mai sus conchid cu negativism și în mod logic față de premisele lor confesionale: «în ce ne privește, stăruim să vedem în încercarea dioni-

27. Maurice de Gandillac, *Introduction*, în *Oeuvres complètes du Pseudo-Denys l'Aréopagite*, Paris, 1943, p. 22 (sublinierea ne aparține).

28. Henri-Charles Puech, *op. cit.*, p. 39.

29. W. Strozewski, *Problema panteismului în «De divinis nominibus» ale lui Pseudo-Dionisie Areopagitul (în l. poloneză)*, în «Roczniki filozoficzne», nr. 5/1955—1957, *passim*.

30. Bernhard Brons, *op. cit.*, p. 327.

31. Le Cour, *Hellenisme et christianisme*, Paris, 1951, p. 11.

32. Hermann Goltz, *op. cit.*, p. 188.

33. Juan Miquel Garrigues, *Maxim le Confesseur. La charité, avenir divin de l'homme*, Paris, 1976, p. 132.

34. Maurice de Gandillac, *ibid.*, p. 25.

35. Friederich Loofs, *Leitfaden der Dogmengeschichte*, Halle, 1906, p. 320.

36. Josef Koch, *Augustinischer und dionysischer Neuplatonismus und das Mittelalter*, în «Kant-Studien», nr. 2/1956, p. 119 (sublinierea autorului).

siană un pericol mortal împotriva căruia teologul trebuie să lupte pentru a-l extirpa din cugetarea creștină...». Este părerea unui istoric protestant³⁷. Calvinul Louis Grondijs vorbește și el de «falsa teologie a Pseudo-Areopagitului»³⁸. Același limbaj îl întâlnim și la cunoscutul profesor grec, Ioan Karmiris, când califică gândirea doctorului ierarhic: «nici întru totul neoplatonic, nici întru totul creștinism ortodox»³⁹. Amintim că mitropolitul Filaret al Moscovei repartiza tratatele amintite în rândul producțiilor indoelnice; mai târziu, arhiepiscopul Filaret al Cernigovului le-a omis cu totul din cercetările sale patristice. În *Invățătura istorică despre Părinții Bisericii*, ele nu sînt deloc amintite, deși capitolul despre Sfîntul Maxim Mărturisitorul menționează și strădaniile acestuia de interpretare a lor⁴⁰.

Altă concluzie care se cere reliefată la sfîrșitul enumerării identificării propuse este adevărul că tratatele dionisiene nu au putut fi ținute secrete multă vreme. Inzestrate cu o aureolă de apostolicitate intensă (în baza numelui Sfîntului Pavel și a doi dintre presupușii săi ucenici), ele au fost solicitate în exclusivitate proprie — curînd după apariția lor oficială — de către cele două facțiuni în veche și acerbă dispută hristologică: calcedonienii și ereticii severieni.

Mai ajunge și astăzi pînă la noi cite un ecou al *monolizismului care ar colora gândirea Sfîntului Dionisie*. Luată obiectiv, textele sale nu arată însă nici nuanța verbală severiană, nici pe cea extremistă a lui Petru Iberianul. Pentru a nu mai mări expunerea, notăm că adevărul a fost exprimat încă din anii controverselor, care au urmat colocviului de la Constantinopol (532). Monofiziții înșiși au simțit nevoia prelucrării și a completării doctrinei din *Epistola a IV-a dionisiană*. Lucrul acesta nu ar fi fost necesar, dacă ea ar fi probat în mod evident izul învățăturii lor hristologice. «Se pare, așadar, că trebuie să renunțăm să prezentăm *Areopagiticele* drept un produs al mediilor monofizite»⁴¹.

Intențiile pacificatoare ale acestor opere au fost puse în evidență de asemenea prin expunerile și anulările reciproce ale încercărilor de aflare a adevăratului lor autor. Evitînd să menționeze Sinodul Ecumenic de la Calcedon, dar fără să preia formulele henotice, Areopagitul a contribuit în felul său la potolirea polemicii teologice din epocă. Formal a și teoretizat o poziție irenică pe care o voia acceptată pretutindena. Pentru a-și atinge țelul, el a ales în mod deliberat schemele neoplatonice ale filosofiei predominantă în spiritele contemporanilor. Această atitudine de neangajare formală a contribuit la promovarea unității celor două părți ale creștinătății, sfîșiate mai înainte și prin schisma acachiană — fapt care adaugă un merit în plus în aprecierile istoricilor de astăzi.

Cît privește spațiul pseudonimiei aici în cercetare, el a fost lărgit, ca și timpul în care s-a produs. Una din dezbaterile din urmă conchide, față de afirmațiile înaintașilor, că acesta le-ar constitui mai nimerit «mediile palestino-siriene de la sfîrșitul veacului al V-lea și începutul celui următor»⁴².

37. Jean-Michel Hornus, *op. cit.*, nr. 4/1955, p. 448.

38. Louis Grondijs, *La terminologie métalogique dans la théologie dionysienne*, în vol. *L'homme et son destin d'après les penseurs du Moyen Âge*, Louvain — Paris, 1960, p. 335.

39. Ioan Karmiris, *Jertfa Bisericii Ortodoxe Grecești pentru Occident și așa-numita elenizare a creștinismului* (în limba greacă), în «*θεολογία*», t. 21/1959, p. 9.

40. Arhim. Ciprian Kern, *Introducere*, la vol. *Pseudo-Dionisii. Ob bojestvenih imenah*, trad. de Equemen Ghenadie Eikalovici, Buenos Aires, 1957, p. 15; Arhim. Serghe, *Polni mesaieslov Vostoka*, vol. 2, Moscova, 1876, p. 317.

41. René Roques, *op. cit.*, p. 90.

42. Jean-Michel Hornus, *ibid.*, nr. 1/1961, p. 34, notă.

Se înțelege că față de o astfel de poziție radicală, de scoatere din sfera creștină sau chiar de includere în tradiția neoplatonică — descrise mai sus —, teologia română a păstrat rezervele și înțelepciunea care se impuneau. Poate este menirea ei să arate că elementele valoroase în încercările de identificare a Pseudo-Areopagitului, coroborate cu elemente, date inedite și cu o atentă lectură a operei sale se verifică pe deplin în personalitatea lui Dionisie Exiguul. Acesta este smeritul monah născut în Dobrogea de astăzi, călugărit la Constantinopol și mort la Roma (pe la 550), după o viață exemplară miruită cu harul genialității și al sfințeniei. Se pare că este aproape timpul când între *Dionisie din Roma și Dionisie din Atena trebuie pus semnul identității*.

În legătură cu strădaniile de retrădănire ortodoxă a problemei areopagitice pe care o încercăm firește că își găsește o deplină aplicare vechiul îndemn de învățare din experiența și din scăderile înaintașilor. Se știe că majoritatea cercetărilor întreprinse pînă astăzi au urmărit identificarea autorului. Tratatetele anonime însă nu furnizează inițiativei decît cîteva date abstracte cu care se realizează, în cel mai fericit caz un fel de portret-robot. Aplicarea lui unei personalități din largul culturii creștine a secolului III—VI rămîne o metodă iluzorie⁴³. De aici, îndemnul ca *despre dascălul iluminării și al ierarhiei să vorbească în primul rînd opera (și epoca) sa*.

Nici cînd s-a pus accentul pe interpretări doctrinare, remarcă în continuare învățatul francez citat, nu s-au înregistrat decît paralelisme foarte vagi. De obicei acestea s-au referit adesea la Proclu sau la alți filosofi neoplatonici. Nouă ni se pare că scăderile celor două metode de lucru semnalate constau în faptul că nu s-a lucrat întotdeauna interdisciplinar. De la H. Koch încoace îndeosebi s-a impus moda stabilirii influențelor misterior și ale literaturii ermetice în general asupra *Corpusului areopagitic*. Aceasta s-a făcut însă fără prețuirea corespunzătoare a cuprinsului lui teologic, original, și fără raportarea la celelalte condiționări istorico-culturale. Nimeni nu s-a întreat în ce scop autorul creștin a împrumutat pasaje întregi din sursele păgîne frecventate. De aceea, în astfel de condiții intuiția fundamentală a cercetătorului s-a epuizat în urmărirea cîtorva teme generale, aceleași de la un autor la altul. O concepție de lucru unitară, cu abordări multilaterale și ierarhizate, ar fi dus la cuprinderea integrală a fenomenelor și la explicarea finalității lor.

După părerea noastră, *enigma dionisiană stă învăluită în condițiile și în jelu-rile politico-bisericești, de la Roma și de la Constantinopol*, din preajma domniei lui Justinian. Trebuie studiate, așadar, strădaniile epocii lui pentru abolirea religiilor de misterii și suportul lor intelectual, neoplatonismul posterior. Concomitent cu închiderea școlii filosofice din Atena (527), s-a întezit atunci o polemică științifică, susținută îndeosebi de către teologi din Egipt și din Palestina. Mentalitatea elenică și paseistă persista și la Roma, datorită în parte prestigiului lui Boetiu. Biserica de aici, ca și aceea din restul imperiului, suferea apoi din cauza nerecunoașterii ecumenice a adevărului de la Calcedon pe care numai explicitările teologice ale Sfîntului Chiril al Alexandriei o putea aduce cu adevărat. În interior, ea mai era sfișiată de unele grupări eretice a căror răutate era mărită prin lansarea numeroaselor apocrife, care trebuiau cunoscute și demascate.

Altă coordonată de lucru care trebuie avută în vedere la o nouă abordare este *caracterul militant al tratatelor dionisiene*, contrar celor afirmate explicit în cuprinsul

43. H.-D. Saffrey, *op. cit.*, p. 4.

lor. S-a spus că Areopagitul părea imposibil de infeudat grupării calcedoniene, iar pe de altă parte, că «sistemul său este lipsit de eshatologie, element care nu se încadra în schemele procleene»⁴⁴. Afirmatiile acestea nu numai că nu corespund adevărului, dar fac să treacă neobservate preocupările reale fundamentale ale autorului. Din numeroasele argumente pe care le furnizează înseși tratatele areopagitice, din care cităm doar epilogul: «Dar și ție, socotește, *fi se vor desluși* desigur frumuseți mai luminoase și mai divine, dacă vei întrebuița cele ce am spus *ca lumină călăuzitoare*, ce călăuzește *spre o rază și mai înaltă* (...). Am încrederea că, prin cele ce am spus, *voi aprinde în tine* scintele cele ascunse ale focului dumnezeiesc»⁴⁵.

Cuvintele acestea, adresate preotului conslujitor, Timotei, trec dincolo de el, țintind desigur să pună în fața celor în stare de pruncie spirituală modelele adevăratei religii. Nu va fi niciodată îndeajuns să repetăm că Areopagitul s-a nevoit să realizeze, cu mijloace literare și în schemele intelectuale ale epocii sale, paradigma ideală, biblico-patristică, a căutărilor teologico-mistice și teurgico-culturale ale sensibilității contemporane. Roma veacului al VI-lea, legată maritim și bisericește de Alexandria, obləduia pe adepții diferitelor convingeri religioase și filosofice, alături de facțiunile eretice, creștine mai vechi și mai noi. Tuturor acestor aspirații se străduiesc să le răspundă scrierile areopagitice, nu anihilându-le germeii tradițiilor din care proveneau, ci promovindu-le și luminându-le cu Adevărul evanghelic.

Metoda aceasta pastorală eminentă poate fi considerată într-un fel și polemică, dar și irenică. Expunând mesajul evanghelic cu răbdare, cu dragoste și cu simplitate competentă — în esența lui ortodoxă și cu noțiunile predominante în sufletele contemporanilor —, Dionisie Areopagitul a făcut în fond polemică cu păgînii intruziați în vechi rătăcirii, iar pe de altă parte, misiune în rindurile creștinilor eretici. Observăm totodată că această atitudine este în orice epocă slujire, împăcare, chemare la unitate a conștiințelor.

Va trebui, așadar, să *înlăturăm astăzi vechea confuzie*, care se face de obicei, între neautenticitate și pseudonimie, între ficțiune și artificiu literar, între plagiat neoplatonic și conținut ortodox. Nefiind un fals doctrinar, *Corpusul areopagitic* echi-valează cu sinteza dreptei-credințe prin excelență. Opera presupusului convertit paulin este, pe de o parte, paradigma teologiei și a tradiției ortodoxe a începutului veacului al VI-lea, iar pe de alta, cronica fidelă a mediului lui istoric și cultural.

Pe lângă inexistența poziție neutră a ilustrului nostru compatriot, alt clișeu pe care va trebui să-l depășim este *prezentarea lui fizică minimalizatoare*. Adâncirea cunoașterii spiritualității pe care o reflectă în Apus personalitatea sa a stabilit că cel de al doilea element al numelui nu înseamnă «mic de statură»; dimpotrivă, el a fost adoptat pentru o înaltă autodefinire duhovnicească a țelului vieții. Se pare însă că sensul exterior al epitetului-etalon a fost asociat în grabă cu puținătatea spirituală. Mic de statură, el nu era mai înalt — pentru unii — nici din punct de vedere intelectual. De aceea nu ne putem aștepta la el decît la o producție culturală de nivelul și de numărul cîtorva prefețe. Medalionul pe care i-l închină — cum am amintit — ultima lucrare de autoritate științifică la noi, aceea a P.C. Pr. Prof. Dr. Ioan G.

44. Bernhard Brons, *op. cit.*, p. 321.

45. În E.H. VII, 11 (568 D). trad. rom. cit., p. 153. Iar mai înainte se precizase în chip programatic atitudinea de urmat față de cei profani: «Însă priceperea ta ierarhică nu trebuie să se tulbure în *privața celor rătăciți*, ci trebuie să răspundă, în poziție de apărare, la *obiecțiile aduse de dinșii*, cu respect și cu dragoste, pentru a-i lumina...» (sublinierea ne aparține).

Coman, se intitulează revelator asupra insuficienței semnalate: *Dionisie cel Mic, erudit daco-roman*. Caracterizarea continuă să circule cu acest sens minimalizator și incomplet. De aceea A. Silvestri, printre alții, a putut să conchidă într-un eseu că Dionisie este un «pafaător și antologator, un fel de «colecționar», un Odobescu al străromânilor».

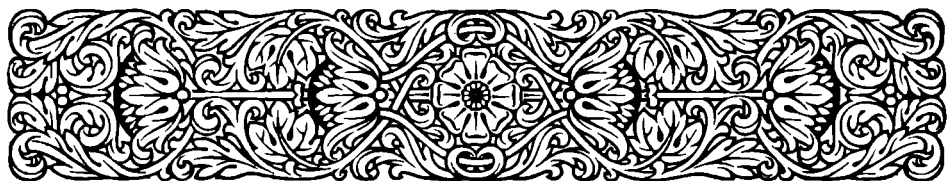
Pentru a restabili adevărul, noii cercetători ai activității Scitului la Roma urmează să deplaseze sensul «petrecerii» sale de la juxtapunere la sinteză. El nu a fost, așadar, numai un amator de cunoștințe ci îndeosebi un emițător de idei. Prezentarea «eruditului» va trebui să fie nedespărțită de aceea a teologului și a gânditorului. Este figura bătrînului ieromonah însingurat, neliniștit și însetat de isihie de la mînăstirea Vivarium, după ce ani în șir predase aici dialectica. Înainte de aceasta, chiar alte cadre ale activității sale — în vechea lor accepție — vor trebui sparte: traducătorul avea serioasă pregătire teologică (în tradiția Sfinților Grigorie al Nisei și Chiril al Alexandriei), iar pascalologul posedă cunoștințe astronomice deosebite (de la Philippus Arrhidaeus și de la alte spirite ale Antichității), valabile și astăzi etc.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, nădăjduim să încercăm în curînd demonstrarea identității dintre Dionisie Pseudo-Areopagitul și Dionisie Smeritul, mîndria marilor culturi europene din Evul Mediu. Ne asumăm încă de pe acum responsabilitatea științifică, bisericească și patriotică a afirmațiilor din articolul de față⁴⁶.

Pr. GHEORGHE I. DRĂGULIN

46. În rîndurile de mai sus am expus principiile după care înțelegem să reluăm problema istoricității lui Pseudo-Dionisie Areopagitul. Argumentele însele de dovedire a identității lui cu Ieromonahul Dionisie Exiguul le vom arăta în detalii într-o lucrare mai extinsă.

ȘTIRI ECUMENICE

RECONSTRUIREA CLĂDIRII PATRIARHIEI ECUMENICE

Arhiepiscopul Iacovos, primatul Bisericii Ortodoxe Grecești din America, a anunțat la New-York, în ziua de 25 octombrie, că în curînd se va reconstrui clădirea centrală a Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol. Fondul creat de cîțiva ani în vederea acestui scop a atins deja cifra de 2,5 milioane de dolari, care permite începerea lucrărilor. După cum se știe partea centrală a acestei clădiri a fost distrusă de un in- (*Epispepsis*, Nr. 245/XI.1985).

BISERICA RUSĂ, DESPRE TEOLOGIA ELIBERĂRII

Într-un interviu oferit ziarului italian «Unità», Mitropolitul Filaret al Kievului și-a exprimat opinia asupra teologiei eliberării, specifică Americii latine. Ierarhul a amintit că teologia eliberării este un termen nou «dacă înțelegem prin acesta gîndirea teologică a Americii de Sud din zilele noastre. Totuși, într-un sens mai profund, apelul la eliberare făcea parte de la început din predica Bisericii», ceea ce înseamnă că efortul teologilor eliberării, nu este mai puțin demn de respect.

În concluzie, Mitropolitul Filaret a subliniat că «teologii eliberării doresc să ajute pe creștinii din America latină pentru a-și asuma răspunderea în realizarea dreptății, potrivit condițiilor concrete ale evoluției istorice din țările lor, în perspectiva unui viitor mai bun. Pentru aceste considerente, critica ce li se adresează nu ar trebui să fie negativă — după opinia noastră, adaugă ierarhul rus — căci aceasta ar dăuna acelor scopuri la care aspiră frații noștri și surorile noastre din America Latină» (*Episkopsis*, Nr. 345/XI.1985).

ÎNȚILNIRE INTERCONFESIONALĂ MONAHALĂ ÎN ZAGREB

Între 31 august și 6 septembrie 1985 a avut loc la Zagreb cea de a 14-a întrunire interconfesională de monahii, la care au participat peste 70 de delegate (monahii și laice) din șapte țări europene și membre ale Bisericilor ortodoxe, romano-catolică și protestante. Inițiativa acestor întîlniri aparține unei surori din comunitatea protestantă din Pomeyrol (Franța), încurajată de experiențele pe care le-a avut în alte întîlniri interconfesionale.

În cadrul reuniunii, Părintele Atanasie Yevtic, profesor la Facultatea de Teologie din Belgrad, a vorbit despre isihasm și experiența luminii necreate. S-a vizitat minăstirea ortodoxă din Gornji-Karlovac, unde episcopul locului, P. S. Simeon, a vorbit despre chemarea pe care o are Biserica de a transforma lumea nu prin forță, ci prin viața inspirată din Evanghelie (*Epispepsis*, Nr. 345/XI.1985).

PRAGA : «LOCUL FEMEII ÎN BISERICĂ ȘI SOCIETATE»

La inițiativa comisiei «Credință și Constituție» (CEB), a avut loc la Praga, între 25 sept. și 8 oct. 1985, o consultare internațională pe tema : «Unitate vizibilă, înnoire și comunitate : un studiu în perspectiva comunității de femei și bărbați în Biserică și societate».

Au participat 27 de congresiști (15 femei și 12 bărbați), veniți din 16 țări și reprezentând în total 11 tradiții diferite. Din partea Bisericilor ortodoxe au fost prezenți : Arhim. Ghenadie Limouris (Patriarhia Ecumenică), Pr. George Draga (Arhiepiscopia Tyatirelor și Marii Britanii), Pr. Jaroslav Souvasky și prof. Milan Gerka (Biserica Ortodoxă a Cehoslovaciei), ca și D-na Dimitra Koukoura (Salonic). S-au enunțat puncte de vedere diferite, între apuseni și răsăriteni. Ortodocșii au propus să se continue o muncă organizată și în comun pe terenul ecleziologic, unde «perspectiva ortodoxă ar trebui să fie studiată cu atenție de către ceilalți creștini, dat fiind că ea constituie chintesența tradiției creștine» — a spus p. Limouris (*Episkepsis*, Nr. 345/XI.1985).

STAGIUNEA 1985—1986 A INSTITUTULUI ECUMENIC BOSSEY

La 15 oct. 1985 s-au reluat cursurile la Institutul Ecumenic de la Bossey, în prezența Mitropolitului Damaskinos, a decanului facultății de Teologie din Geneva, a profesorului Todor Sabev și a altor personalități bisericești. Primul semestru a avut ca temă «Evanghelie și cultură», la care s-au înscris 55 studenți, între care și 4 ortodocși (din România, Iugoslavia și Finlanda).

Programul anului 1986—1987 urmează a fi consacrat temelor : «Biserica romano-catolică la douăzeci de ani după conciliul Vatican II» ; «Seminar consacrat celei de a 450-a aniversări a Reformei lui Calvin și importanței ei ecumenice» ; «Seminar privind locul femeii în Biserică, ecumenismul» etc. (*Episkepsis*, Nr. 345/XI.1985).

ȘEDINȚA GRUPULUI NAȚIONAL FRANCEZ «PASTORALĂ ȘI SECTE»

Grupul care se ocupă de problema sectelor în Franța a constatat — în ședința din 30 sept. 1985, prima sa ședință bianuală — că anumite secte au legături deosebite cu anumite grupări esoterice și ocultiste. Astfel, se consideră că teosofia propagată la începutul acestui secol nu mai are vigoare, dar că ea a lăsat urme și influențe în anumite curente noi gnostice, care atrag unele formațiuni religioase.

Majoritatea grupărilor religioase non-conformiste par să se organizeze în jurul a două curente :

— cei care se inspiră din teme biblice și iudeo-creștine, ca Martorii lui Iehova, ca Mormonii ;

— cei care se inspiră din tradiția paralelă, din gnoză, din ezoterismul occidental din ce în ce mai influențat de Orient. Evantaiul acestor grupări este vast și fluid. El se mișcă de la noi «înțelepciuni» ale Occidentului, la mișcări ale dezvoltării potențialului uman și de la ezoterismul tradițional la școlile inițiatice sau de meditație.

Cele mai frecvente legături au loc în cadrul ultimelor mișcări citate, mai ales cu ezoterismul și ocultismul, caz în care se poate vorbi despre relații cu «influențe rele». Aceste mișcări vorbesc adesea despre «entități spirituale», «vibrații» benefice sau malefice, «energii subtile» care influențează oamenii etc.

Grupul național care se ocupă cu problemele de mai sus a luat hotărîrea să ducă o activitate pastorală mai dinamică, propunînd un program de lămurire și de îndemn la «o reflexiune solidă și documentată din punct de vedere teologic», pentru a oferi capacitatea de discernămint necesară credincioșilor în apărarea împotriva acestor curente ispititoare dar nocive (*Documentation Catholique*, Nr. 21/XII.85).

SĂRBĂTORIREA INSTITUTULUI ST. SERGE

În anul 1985 s-au împlinit 60 de ani de la înființarea Institutului de Teologie ortodoxă, întemeiat la Paris de cunoscuți teologi ruși ca: Bulgakov, Lossky, Berdiaev, Vișeslavțev și alții. Încă din 1921 s-au pus bazele unor «Cursuri superioare de teologie ortodoxă», predate seara la liceul rus din Paris, de către profesori ca Smiernoff, Ametistoff, Kartahoff etc., cursuri care au durat cîteva luni. Reluarea acestor cursuri într-un institut teologic s-a datorat străduinței Mitropolitului Evloghie și a profesorilor: P. B. Struve, Rojdestvensky, Bezobrazov, Glubokovsky și alții.

O echipă de cunoscuți teologi care profesază astăzi în S.U.A. ca Al. Schmemann și J. Meyendorff, au fost formați la această școală teologică. În 1940, institutul capătă denumirea de Academie teologică, deși el continuă să fie cunoscut sub denumirea inițială de «Institutul de teologie ortodoxă» fiind actualmente condus de Pr. Alexis Kniazeff, rectorul acestui for de Cultură creștină (*Témoignage et pensée orthodoxe*, Nr. 46/1985).

ATENA : CONFERINȚA CREȘTINĂ PENTRU LUPTA CONTRA FOAMETEI ȘI A VICTIMELOR EI

La apelul Arhiepiscopului Serafim al Atenei, primat al Greciei, s-a ținut între 9 și 12 oct. 1985, la Atena, o conferință a Bisericilor creștine care au răspuns la acest apel. Această întîlnire a fost o conferință pregătitoare pentru o altă întrunire a tuturor șefilor Bisericilor și a fost prezidată de primatul Greciei. A participat și Biserica Romano-Catolică, prin nunțiul său apostolic din Grecia, și alte personalități.

Arhiepiscopul Atenei a ținut o alocuțiune în care acuză lipsa actuală de sensibilitate față de suferința aproapelui și mulțumește celor care au ajutat nevoilor celor lipsiți, amintind sprijinul societății catolice «Caritas», a «Serviciului Mondial al Bisericilor» din SUA, pe cel acordat de Federația Luterană Mondială, de Canada, de Australia, de Bisericile Evanghelice din RFG, de «Ajutorul Creștin Anglican» și de alte acțiuni creștine, ca și de sprijinul deosebit acordat de CEB și de UNICEF (*Typos*, 75/1985).

PAPA IOAN PAUL II : EVREII ȘI CREȘTINII SÎNT ÎNRUDIȚI

La 28 oct. 1985, Suveranul Pontif a primit în audiență pe participanții la reuniunea anuală a Comitetului internațional de legătură între Biserica Romano-Catolică și iudaism, cu care ocazie a pronunțat un discurs afirmînd strînsa legătură între creștini și evrei, continuînd linia trasată de documentul Catolic «Nostra aetate» a Conciliului Vatican II. Papa afirmă că această legătură «poate fi numită *sîntă*, fiind înrădăcinată în voința tainică a lui Dumnezeu», că este necesar ca ea să se adîncească și că va

avea grijă ca să elibereze învățămîntul catehetic și religios, «de prezentarea negativă sau inexactă a evreilor sau a iudaismului, în contextul credinței catolice» (*La Documentation Catholique*, Nr. 21/1 dec. 1985).

UN CENTRU DE STUDII IUDAICE LA IERUSALIM

Rectorul Institutului Catolic de la Paris, are sub conducerea sa centrul de studii iudaice din Ierusalim, denumit St. Pierre de Sion. Acest centru are scopul întăririi relațiilor dintre creștini și necreștini și a realiza o mai bună cunoaștere de către creștini, a tradițiilor, doctrinelor și practicilor iudaice (*La Doc. cath.*, 20/17 nov. 1985).

DESPRE UNITATEA CANONICĂ A BISERICII ORTODOXE DIN AMERICA

Patriarhul Ignatie al Antiohiei a adresat, la 13 oct. 1985, o scrisoare Mitropolitului Teodosie — Arhiepiscop de Washington și primat al Bisericii din America, subliniind urgența unei unități canonice între toate comunitățile ortodoxe din America, fără să mai aștepte convocarea unui Sinod panortodox (SOP Nr. 104/I/1986).

MITROPOLITUL DOROTEI DE PRAGA, LA ATENA

Între 2 și 7 nov. 1985, primatul Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia a efectuat o vizită oficială în Grecia. Însoțit de episcopul Nicolae de Prešov și de episcopul Ioan de Michalovce, Mitropolitul Dorotei a fost primit în această a doua vizită oficială (prima, în 1970), de către Arhiepiscopul Serafim de Atena și membri ai Sinodului Permanent al Bisericii Greciei.

În ziua de 3 noiembrie s-a celebrat o liturghie, la catedrala din Atena, și la 5 noiembrie Mitropolitul Dorotei a fost primit de Președintele Greciei, N. C. Sarzetakis (SOP Nr. 104/L/1986).

PATRIARHIĂ ECUMENICĂ — ALEGERI DE NOI EPISCOPI

În ședința din 15 octombrie 1985 Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice, întrunit sub conducerea Sanctității Sale, Patriarhul Dimitrios I, a ales trei episcopi. Astfel, diaconul Patriarhiei, P. C. Chiril Dragoumis, a fost ales mitropolit de Seleucia, P. C. Arhim. Apostolos (Vulgaris), starețul mînăstirii Sfînta Anastasia din Tesalonic, a fost ales episcop de Mileț, iar P. C. Arhim. Makarios (Pavlidis) a fost ales episcop de Lampsakos și vicar al Mitropolitului Damaschinos al Elveției.

P. S. Chiril s-a născut în Imvros. A studiat la Facultatea de Teologie din Halki. Din 1967 a fost hirotonit diacon. A lucrat la cancelaria Patriarhiei ecumenice, distinguindu-se și ca bun predicator.

P. S. Apostolos este licențiat al Facultății de Teologie din Tesalonic. De mai mulți ani a fost egumenul mînăstirii Sf. Anastasia, unde s-a distins prin deosebite calități administrative.

P. S. Makarios s-a născut lângă Tesalonic la Iannita. A studiat la Academia din Muntele Atos, apoi la Facultatea de Teologie din Halki. În 1963 a fost hirotonit preot. A slujit la Londra, Melbourne și Bonn. Din 1970 a fost vicarul administrativ al Mitropoliei ortodoxe grecești din R. F. G. (SOP, 102, nov. 1985, p. 12).

ANCA MANOLACHE

DESCHIDEREA DIALOGULUI TEOLOGIC OFICIAL ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICILE ORTODOXE NECALCEDONIENE

Între 10 și 15 decembrie 1985 a avut loc la Chambésy, la Centrul ecumenic al Patriarhiei Ecumenice, prima întâlnire a Comisiei mixte pentru dialogul teologic oficial dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe necalcedoniene.

Partea ortodoxă a fost reprezentată de delegați aparținând: Patriarhiei Ecumenice, Patriarhiei Alexandriei, Patriarhiei Antiohiei, Patriarhiei Ierusalimului, Patriarhiei Moscovei, Patriarhiei Serbiei, Patriarhiei Române (P. C. Pr. Prof. D. Radu), Patriarhiei Bulgare, Bisericii Ciprului, Bisericii Poloniei, Bisericii Georgiei, Bisericii Cehoslovace și Bisericii Finlandei. Partea ortodoxă necalcedoniană a fost reprezentată de delegații aparținând: Bisericii Copte din Egipt, Bisericii Etiopiene, Bisericii Armene din Ecimiadzin, Bisericii din Cilicia și Bisericii Siro-Iacobite.

Scopul acestei întâlniri a fost stabilirea unei prime evaluări a materialului deja existent privind acest dialog ca și discutarea procedurii care va fi urmată pentru a face să avanseze acest dialog. În cadrul discuțiilor s-a urmărit: precizarea numelui prin care vor fi desemnate în cadrul dialogului «cele două tradiții», alegerea președinților și a secretariatului, crearea unei subcomisii teologice, delimitarea temelor care vor fi tratate și metoda de lucru, ca și detaliile practice privind următoarele întâlniri ale subcomisiei teologice și a plenului.

Au fost aleși copreședinți ai comisiei de dialog mitropolitul Hrisostom de Myra (Reprezentantul Patriarhiei Ecumenice) și episcopul Bișoi (reprezentantul Bisericii Copte din Egipt). Secretariatul a fost încredințat P. C. Dr. Mesrob Krikorian (reprezentant al Bisericii Armene din Ecimiadzin) și Prof. Vlassios Fidas (reprezentând Patriarhia Alexandriei). Subcomisia teologică este compusă din mitropolitul George al Muntelui Liban (reprezentantul Patriarhiei Antiohiei), Arhiepiscopul Pitirim de Volokolamsk (reprezentantul Bisericii Ortodoxe Ruse), mitropolitul Paulos Mar Gregorius (reprezentantul Bisericii din Malabar), Pr. Trados Malaty (reprezentant al Bisericii Copte din Egipt) și din cei doi secretari. Biroul Secretariatului își va avea sediul la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice din Chambésy.

În comunicatul comun al celor două comisii s-a anunțat că Dialogul început are scopul redescoperirii bazelor comune ale hristologiei și ecclesologiei celor două grupe de Biserici. Tema principală a următoarei întâlniri va fi: «*Spre o hristologie comună*». Ea va avea alte patru subteme, anume: a) «*Probleme de terminologie*»; b) «*Formulări conciliare*»; c) «*Factori istorici*»; d) «*Interpretarea dogmelor hristologice astăzi*».

Prima întâlnire a subcomisiei teologice mixte va avea ca scop redactarea unui text comun cu privire la subtemele: a) Probleme de terminologie (studiu complet și aprofundat al termenilor «natură» și «apostas». În sensul în care ei au fost înțeleși de Sfinții Părinți și teologii celor două categorii de Biserici); și b) Formulări conciliare succesive cu insistență deosebită pe credința comună. Subcomisia se va întruni în toamna lui 1986 la Atena. A doua întâlnire în plenară a Comisiei mixte va avea loc în 1987 la Cairo.

Menționăm că începerea Dialogului teologic oficial între Biserica Ortodoxă și Bisericile necalcedoniene a fost precedată de consultații și întâlniri teologice care începuseră din 1964. Între timp au avut loc și patru consultații neoficiale la Aarhus (1964), Bristol (1967), Geneva (1970) și Addis-Abeba (1971). El este și fructul preocupărilor comisiei «Credință și Constituție» (CEB) pentru apropierea și chiar unirea, celor mai apropiate familii de Biserici (*Episkepsis*, 348, 1985, pp. 4—6).

FEMEI EPISCOPI ?

De câțiva ani în întâlnirile și discuțiile ecumenice se pune problema hirotoniei femeilor. Biserica Episcopaliană din SUA începând de acum 11 ani a hirotonit și hirotonește femei. Rezultatele activității femeilor-preoți au fost bune, după cum socotesc diverse persoane din cadrul Bisericii Episcopaliene. A început să se pună problema hirotoniei femeilor în treapta de episcop. La Adunarea generală a Bisericii Episcopaliene de anul trecut s-a cerut clarificarea problemei privind dreptul femeilor la episcopat. Camera Episcopilor din SUA a arătat printr-o largă majoritate de voturi că nu va crea obstacole în calea hirotoniei femeilor ca episcopi, când va veni vremea.

Unii observatori consideră că este posibil să se hirotonească o femeie ca episcop — poate chiar episcop sufragan — în următorii doi sau trei ani. Se pare că în două episcopii din SUA au fost deja numite femei-episcopi, deși, nu alese.

Desigur, există și voci împotriva hirotonirii femeilor în treapta de episcop, ca și riscul unei separații în cadrul aceleiași Biserici. Va exista și riscul punerii în dificultate a discuțiilor ecumenice (*Church Times*, 20 sept. 1985).

Dr. V. RĂDUCĂ

SESIUNEA COMISIEI MIXTE A DIALOGULUI DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA VECHЕ-CATOLICĂ

Între 30 septembrie — 5 octombrie 1985 la Amersfoort — Olanda s-au desfășurat lucrările celei de a VI-a sesiuni a Comisiei Mixte de dialog dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică.

Lucrările au fost prezidate din partea ortodoxă de către I. P. S. Mitropolit Damaschinos, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice și Episcopul Vechi-Catolic Léon Gauthier, reprezentantul Arhiepiscopului Vechi-Catolic de Utrecht.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I. P. S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală.

În cadrul sesiunii mixte a Comisiei de dialog dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică au fost analizate cele patru proiecte de texte întocmite de către subcomisia reunită în insula Thassos între 23—28 septembrie 1984: 1) *Sf. Taine în Biserică*; 2) *Botezul*; 3) *Mirungerca*; 4) *Sf. Euharistie*.

După analizarea acestor texte au fost adoptate documentele care exprimă învățătura de credință comună ortodoxă și veche catolică privind aceste chestiuni. Documentele au fost aprobate și semnate de către toți reprezentanții ambelor Biserici.

În cadrul sesiunii Comisiei mixte a dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică s-a luat hotărârea ca o subcomisie de teologi în care a fost cooptat și Pr. Prof. Ștefan Alexe de la Institutul Teologic din București să se întrunească la Minsk în iulie 1986, pentru a dezbate următoarele subiecte: 1) Preoția; 2) Căsătoria; 3) Sf. Maslu; 4) Pocăința cu subtemele: a) Eshatologia și b) Intercomuniunea.

Aceste subiecte de interes teologic comun urmează a fi abordate ca temă pentru viitoarea sesiune a dialogului bilateral dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică.

În încheierea lucrărilor celei de a VI-a sesiuni a Comisiei Mixte de dialog dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică s-a alcătuit textul unui *Comunicat comun*.

În ziua de 4 octombrie 1985 a fost oficiată o Vecernie în catedrala Veche-Catolică Amersfoort, iar Arhiepiscopul de Utrecht a oferit o recepție în onoarea participanților la această sesiune de dialog.

CONSULTAȚIA BISERICILOR CREȘTINE PENTRU COMBATAREA MORȚII PRIN INANIȚIE

Între 9—13 octombrie 1985 a avut loc la Atena, Grecia, Consultația Bisericilor creștine pentru combaterea morții prin inaniție.

La lucrări au luat parte circa 50 de delegați, reprezentând Bisericile Ortodoxe, Biserica Romano-Catolică, Biserica Anglicană, Bisericile Evanghelice din R. F. G., Biserica Episcopaliană din S.U.A. și unele Biserici Vechi Orientale. Au fost prezenți reprezentanți ai C.E.B., ai Federației Luterane Mondiale, ai Comisiei ecumenice «Biserica și Societatea» și ai UNICEF.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat P. C. Pr. Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă și P. C. Pr. Constantin Cornițescu, profesor la Institutul teologic din București.

În cuvîntul de deschidere, arhiepiscopul Serafim al Atenei a calificat foametea prezentă astăzi în lume drept «o rușine a omenirii civilizate» și o crimă tot atât de gravă ca cea a înarmărilor. El a salutat eforturile depuse de unele Biserici și organizații creștine internaționale pentru combaterea foametei, făcînd apel la unirea tuturor forțelor în scopul obținerii de rezultate concrete, recomandînd totodată crearea unui organism coordonator și a unui comitet de lucru în vederea obținerii de rezultate concrete.

Tema consultației, «Măsuri care se impun pentru combaterea foametei în Africa și în general a sărăciei din țările din lumea a treia», a fost prezentată de academicianul Angelos Anghelopoulos. Acesta a analizat situația gravă a lumii care suferă de foame și diferența modului în care țările bogate și cele sărace țin să rezolve problemele legate de foame. A făcut și o serie de propuneri, cum ar fi: necesitatea unei mai bune solidarizări umane, o coordonare eficientă a ajutoarelor acordate țărilor sărace, o colectă anuală a Bisericilor creștine pentru sprijinirea țărilor afectate de foame, luarea de măsuri pentru reducerea datoriilor externe ale țărilor sărace și pentru înlăturarea dependenței economice a țărilor sărace față de cele bogate. Au luat cuvîntul D-nii Helmuth Reuschle (din partea C. E. B.) și L. Walter (din partea UNICEF), exprimînd punctele de vedere ale instituțiilor pe care le reprezentau.

Lucrările au continuat în plen și în secții în următoarele patru zile. Vorbitorii au arătat că Bisericile au o responsabilitate deosebită în fața fenomenului morții prin inaniție și ele trebuie să colaboreze în vederea declanșării unei mișcări internaționale menite să combată foametea și nedreptatea din lume.

Trebuie să se treacă la ajutorarea imediată a popoarelor muritoare de foame, fără să se negligeze programele pe termen lung. Bisericile, în acțiunea lor, trebuie să implice laicii și chiar personalitățile politice. S-a recomandat reducerea cheltuielilor militare și crearea de fonduri în vederea ajutorării celor care mor de foame. S-a constatat că adesea acțiunile de ajutorare sînt împiedicate de instituționalism, birocrație, comoditate etc. piedici ce trebuie înlăturate.

S-a hotărît înființarea unei comisii restrînse de lucru care să realizeze un program de acțiune pe termen lung. În înțelegere cu organizații instituite în acest scop, și să pregătească ordinea de zi și textele de lucru pentru Adunarea generală a conducătorilor Bisericilor creștine, care urmează să se țină ulterior.

Lucrările consfătuirii s-au încheiat pe data de 13 octombrie 1985, cu constatarea că scopul consfătuirii a fost atins.

CONSULTAȚIE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Între 4—6 noiembrie 1985 în Berlinul de Vest au fost organizate de către C.C.P. și Comitetul regional al CCP din Berlinul de Vest lucrările unei Consultații cu tema: *10 ani de la semnarea Actului Final de la Helsinki — Sarcinile noastre viitoare.*

În cadrul Consultației au fost de asemenea analizate rezultatele celei de-a VI-a Adunări generale a C. C. P.

Au participat 42 de delegați reprezentând Bisericile din 18 țări, membre ale Conferinței Creștine pentru Pace.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Alexandru Tudor, Șef Serviciu Relații Externe ale Bisericii Ortodoxe Române și Pr. Asist. Viorel Ioniță de la Institutul teologic universitar București.

Lucrările s-au desfășurat atât în ședințe plenare cit și pe grupe de lucru.

În plen au fost dezbătute teme ca: 1) *Sarcinile CCP pentru viitor — aprecieri la adresa celei de-a VI-a Adunări generale CCP* (Can. Kenyon Wright — Scoția); 2. *Ce înseamnă cea de-a VI-a Adunare generală a CCP pentru activitatea noastră teologică viitoare? Teologia în slujba păcii — consecințe eclesiologice ale activității în slujba păcii* (Prof. Dr. G. Bassarak — R. F. G.); 3. *Zece ani după Helsinki — bilanț și stimulent pentru activitatea în slujba păcii* (Pr. G. Gontcharov — Biserica Ortodoxă Rusă și Dr. Dick Boer — Olanda).

Au urmat o serie întreagă de luări de cuvânt pe marginea referatelor prezentate.

După dezbaterile unor comunicări ale delegațiilor grupate într-o temă generală: *«Locul și rolul luptei internaționale pentru pace — Bilanț și perspective»*, dezbateri la care a luat cuvântul și Pr. Asist. Viorel Ioniță, care a prezentat acțiunile românești în această problemă, subliniind acțiunile de masă desfășurate în România pentru asigurarea păcii în lume, acțiuni la care Cultele din România participă integral.

În după-amiaza zilei de 5 noiembrie 1985 lucrările s-au desfășurat în cadrul grupelor de lucru având următoarele teme:

I — Intimidarea — Securitatea — Destinderea — Programul de înarmare a spațiului cosmic;

II — Urmările economice ale suprainarmării — relațiile internaționale;

III — Drepturile Omului și Dreptul popoarelor — măsuri de adâncire a încrederii, tratate;

IV — Teologia — Anticomunism — Răstălmăcirea eshatologiei — Imperialism cultural.

Delegații Bisericii Ortodoxe Române au acționat în grupele a II-a și a IV-a.

În cadrul grupei a II-a Pr. Alexandru Tudor a prezentat pe larg poziția României cu privire la edificarea unei noi ordini economice internaționale și lichidarea subdezvoltării — drept premise ale creării unui climat de prietenie și pace între popoare, sugestii care au fost preluate în raportul final al grupei respective. În grupa a IV-a Pr. Asist. Viorel Ioniță a insistat asupra adâncirii unei spiritualități a păcii determinând și înscrierea în programul activităților CCP a temei: *«Lupta pentru pace și spiritualitate»*.

Fiecare grupă de lucru a propus o serie de teme spre a fi dezbătute în viitoarele reuniuni.

Lucrările Consultației CCP din Berlinul de Vest s-au încheiat în ziua de 6 noiembrie printr-o discuție publică cu tema: *«Creează unitatea creștinilor pacea? Probleme în legătură cu un conciliu ecumenic al păcii»*.

În cadrul prezidiului a fost cooptat Pr. Dr. Asist. Viorel Ioniță, care a fost solicitat să prezinte tema: *«Concepția și poziția ortodoxă față de problematica unui conciliu ecumenic al păcii»*.

În seara zilei de 5 noiembrie a.c. senatul oraşului Berlinul de Vest a oferit o recepţie în onoarea participanţilor la Consultaţia CCP. Au fost prezenţi reprezentanţi ai autorităţilor de Stat şi Bisericeşti.

SEMINARUL DE LA BUDAPESTA

Între 17—20 noiembrie 1985 a avut loc la Budapesta, Ungaria, un seminar cu tema : «Dialogul iudeo-creştin şi contribuţia sa la pace».

Seminarul a fost organizat de Consiliul maghiar pentru pace în colaborare cu Consiliul internaţional al creştinilor şi iudeilor. La acest seminar au participat delegaţi din 15 ţări. Numărul participanţilor a fost de 15.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. C. Pr. Prof. Dumitru Abrudan, proectorul Institutului teologic universitar din Sibiu. Reprezentantul nostru a prezentat în ziua de 18 noiembrie a.c. în şedinţa plenară un referat la tema menţionată. A luat parte la discuţiile purtate în cadrul grupei I de lucru, unde a fost dezbătută tema : «*Conceptul biblic de pace*».

SESIUNE DE LUCRU A SECRETARIATULUI INTERNAŢIONAL AL CONFERINŢEI CREŞTINE PENTRU PACE

În zilele de 11—15 noiembrie a.c. s-au desfăşurat la Piestany, Cehoslovacia, lucrările Secretariatului Internaţional al C. C. P. La această primă reuniune a acestui for de conducere a Conferinţei după cea de a VI-a Adunare Generală au participat membrii aleşi cu prilejul acestei Adunări. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost prezent *Pr. Ilie Georgescu*.

Lucrările s-au deschis printr-un serviciu religios protestant, după care a salutat adunarea Episcopul general al Bisericii Evanghelice C. V. din Slovacia, Dr. Jan Míchalco, unul dintre vicepreşedinţii Conferinţei Creştine pentru Pace.

Secretarul general al Conferinţei a prezentat raportul de activitate desfăşurată de C. C. P. în perioada iulie-octombrie a.c., aprecieri asupra situaţiei politice din lume şi perspective pentru activitatea viitoare a C. C. P. Între punctele ridicate de raport privind programul Conferinţei pot fi enumerate :

- reanalizarea actualului statut al Conferinţei în vederea elaborării unui nou statut ;
- intensificarea relaţiilor cu alte organizaţii care au obiective similare, atât bisericeşti cât şi laice ;
- reactivarea comisiilor de studiu care vor putea lucra atât cu membrii direcţi cât şi prin corespondenţă cu specialiştii la teme date ;
- acordarea unui loc mai important pentru tineret şi femei în toate organele Conferinţei ;
- colaborarea cu alte organizaţii, în special cu cele nonguvernamentale pentru anul mondial al păcii.

În ceea ce priveşte analiza politicii externe, s-au făcut aprecieri asupra acţiunilor conjugate pentru pace, desfăşurate în unele ţări europene, s-a discutat pe larg situaţia din America Latină, în special din America Centrală, şi în alte zone tensionare din lume, între care Africa de Sud, sud-estul asiatic, Cornul Africii, Orientul Mijlociu.

S-au făcut aprecieri asupra întâlnirii ce urma să se desfăşoare în zilele următoare la Geneva între secretarul general al C. C. al P. C. U. S., Mihail Gorbaciov, şi preşedintele Ronald Reagan al S. U. A.

În timpul sesiunii de lucru a luat cuvîntul în mai multe rînduri delegatul Bisericii Ortodoxe Române, atît la raportul secretarului general cit și în cadrul discuțiilor generale. În cadrul discuțiilor a prezentat poziția statului nostru față de situația păcii în lumea de astăzi, inițiativele românești pentru pace, acțiunile cultelor din România pentru dezarmare și pace. În timpul prezentării Adunării Cultelor din septembrie a.c. s-a difuzat Apelul Adunării. Participanții la lucrările Secretariatului Internațional au apreciat modul în care Cultele din țara noastră militează pentru pace și cooperare între oameni.

În încheierea lucrărilor s-a elaborat un Comunicat asupra ședinței de la Piestany.

Oficiul de culte din Slovacia a dat o recepție la Complexul balnear de la Piestany, în cadrul căreia a luat cuvîntul Dr. Ing. Vladimir Ianku, directorul Oficiului pentru probleme religioase din R. S. Cehoslovacia.

ÎNTRUNIREA PREZIDIULUI C.C.P., BUDAPESTA, UNGARIA, 3—5 DECEMBRIE 1985

În zilele de 3, 4 și 5 dec. 1985 a avut loc la Budapesta întrunirea Prezidiului C. C. P., consacrată evaluării lucrărilor celei de a VI-a Adunări Generale a C. C. P. din iulie 1985, precum și elaborării programului de acțiuni pentru perioada următoare.

Au participat oficialități ale C. C. P. și reprezentanți ai Bisericilor membre, cooptați în Prezidiul C. C. P.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost prezent la această întrunire I. P. S. Mitropolit NESTOR al Olteniei, vice-președinte al C. C. P.

După Serviciul divin de deschidere oficiat de Mitropolitul FILARET al Kievului, Episcopul TIBOR BARTHA a rostit un cuvînt de salut adresat participanților în numele Consiliului Inter-Bisericesc pentru Pace și al Asociației Prietenilor C. C. P. din Ungaria.

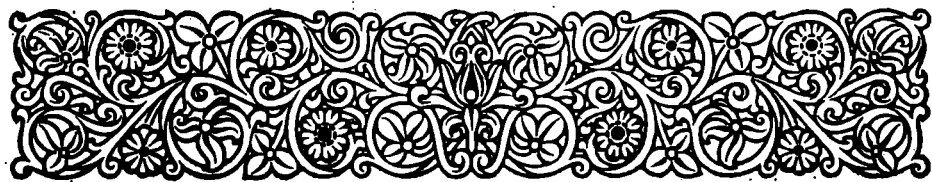
Episcopul KAROLY TOTH, Președintele C.C.P. a prezentat în raportul său importanța celei de a VI-a Adunări Generale a C. C. P., a menționat întîlnirea la nivel înalt sovieto-americană de la Geneva din nov. 1985 și, în aceeași ordine de idei, a apreciat ca semnificativă consacrarea anului 1986 ca An Internațional al Păcii, stăruind asupra posibilității convocării unui Consiliu Mondial pentru Pace în anul 1990.

În cadrul discuțiilor care au urmat pe parcursul lucrărilor întrunirii a luat cuvîntul și I. P. S. Mitropolit NESTOR al Olteniei, care a evocat desfășurarea celei de a III-a Adunări a Cultelor Religioase din România din septembrie 1985, la care au participat și numeroși invitați străini, a menționat apoi difuzarea Pastoralii speciale pentru Pace a Sfîntului Sinod al B. O. R., citită în toate bisericile din România în cadrul serviciului divin de Duminică 1 dec. 1985, arătînd apoi că în perioada sărbătorilor de iarnă va fi binevestit de la altarele ortodoxe românești mesajul sfînt: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14).

În încheierea lucrărilor întrunirii, prezidiul a adoptat programul de lucru al C.C.P. pe anul 1986, prezentat de Secretarul General, Pastor Dr. LUBOMIR MIREJOVSKY, Raportul Departamentului financiar al C. C. P., precum și următoarele documente finale:

1. — Comunicatul privitor la întrunire;
2. — Propuneri pentru convocarea unui Consiliu Mondial al Păcii;
3. — Document cu privire la întîlnirea la nivel înalt de la Geneva;
4. — Document privind Inițiativa de apărare strategică a S.U.A.;
5. — Scrisoarea adresată președinților din țările Africii de Sud.

FL. ROȘCA, AD. ALEXANDRESCU

DOCUMENTARE

BISERICILE DE LA CURTEA VECHĂ DIN BUCUREȘTI (I)

Veche capitală a Țării Românești, orașul București păstrează numeroase monumente de artă medievală, printre care o serie de biserici și mănăstiri vechi, începând din secolul al XVII-lea, de când orașul a devenit reședința statornică a voievozilor munteni.

Printre cele mai importante monumente de acest fel se găsesc, în chip firesc, bisericile construite la vechea curte domnească (numită după părăsirea ei, la 1775, Curtea Veche), lăcașuri din care se mai păstrează azi în ființă doar biserica Buna Vestire, numită în trecut biserica Domnească Mare.

Ca preot slujitor al acestei sfinte biserici, am găsit de datoria mea să încerc a reconstitui cât mai fidel și complet istoricul acestor lăcașuri care au jucat un rol important atât în viața curții domnești, cât și în aceea a orașului. Am folosit în acest scop toate lucrările apărute pînă în vremea noastră¹, cit și fondurile de documente și manuscrise păstrate la Arhivele Statului și la Academia Română.

Utilizînd această bogată informație, care nu a fost folosită pînă acum de nici un cercetător, am căutat în chip firesc să lămurim problemele mai puțin cercetate din trecutul celor 4 lăcașuri care au existat la Curtea Veche din București, trecînd mai repede peste cîteva din aspectele abordate de preotul I. Dărvărescu în studiile sale, care nu pot alcătui o monografie.

I. BISERICA BUNA VESTIRE

În apropiere de Piața Unirii, la întretăierea străzilor Căldărari și 30 Decembrie, peste drum de vestitul han al lui Manuc, se înalță silueta impunătoare a unei biserici despre care puțini trecători știu că este cea mai veche biserică din București, fost lăcaș de închinăciune pentru mulți din domnii Țării Românești, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu și alți iluștri voievozi ai veacurilor

1. Bibliografia mai veche este indicată de N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, Buc., 1961, p. 198. Mulțumim și pe această cale prietenului N. Stoicescu pentru sprijinul acordat la alcătuirea acestei lucrări.

La titlurile cunoscute autorului la acea dată s-au adăugat numeroase altele pe care le vom utiliza în lucrarea noastră. Dintre ele amintim aici: Ioan Dărvărescu, *Din trecutul bisericii domnești Curtea Veche, actuala biserică «Sf. Anton» — Curtea Veche din București*. *Arhimandritul Visarion* («Glasul Bisericii», XVI, 1957, nr. 10—11, p. 692—718); Nicolae Vătămanu, *Bisericile Curții Vechi* (*ibidem*, XVIII, 1959, nr. 3—4, p. 288—294); M. Cazacu, *Cea mai veche biserică din București: biserica doamnei Maria* (*ibidem*, XXV, 1966, nr. 9—10, p. 845—853); Ioan Dărvărescu, *Din trecutul bisericii domnești Curtea Veche din București — actuala biserică «Sfîntul Anton» Curtea Veche* (*ibidem*, XVI, 1967, nr. 5—6, p. 555—596); idem, *Noi contribuții la cunoașterea trecutului lăcașului bisericii domnești Curtea Veche din București, actuala biserică Sf. Anton* (*ibidem*, XXVII, 1968, nr. 1—2, p. 138—147 + 4 pl.); Cristian Moisescu, *Biserica*

XVI—XVIII. Înconjurată de flori și verdeață, *biserica este o adevărată bijuterie a artei vechi românești.*

Pentru datarea bisericii² dispunem de mai multe știri. În pisania pusă de Ștefan Cantacuzino deasupra ușii de intrare (și care a înlocuit vechea pisanie din sec. XVI) se spune: «*Această sfință și dumnezeiască biserică, unde să cinstește hramul Blagovestenia preaslăvitii Născătoarii de Dumnezeu și purtea Fecioarii Mariei, din temelie ei iaste zidită de bătrânul Mircea vodă și în urmă de liiu-său, Pătrașcu vodă, cu frații săi, Radul și Mircea cel Tânăr, o au întrumuseșat și o au zugrăvit*»³.

Mircea vodă din pisanie este, fără îndoială, Mircea Ciobanul (1545—1553 și 1558—1559), căruia i-a urmat în scaun fiul său, Petru cel Tânăr (1559—1568), care a avut doi frați ce nu au domnit: Mircea și Radu.

Din pisanie rezultă deci că *biserica a fost zidită de Mircea Ciobanul*, probabil în a doua domnie, fiind terminată și zugrăvită de urmașul său, Petru cel Tânăr.

Cronica țării — redactată în sec. XVII pe baza unor însemnări mai vechi — afirmă și ea că Mircea Ciobanul ar fi făcut «*biserica cea domnească din București*», unde a fost îngropat la 21 sept. 1559⁴, dată acceptată în general pentru terminarea construcției lăcașului.

Curtea Veche, Buc., 1967; Panait I. Panait, *Curtea domnească din București în secolul al XVI-lea* («*Buletinul Monumentelor istorice*», 1973, nr. 2, p. 3—9), etc.

2. *Datarea primei construcții a bisericii a fost lăcută în mod dilerit de cei care s-au ocupat de monumentele bucureștene.* După unii autori, prima biserică ar fi fost construită de Mircea cel Bătrîn, fiind reconstruită de Mircea Ciobanul (O. Greceanu, *Bucarest et ses environs*, Buc., 1928, p. 182).

Este adevărat că din această perioadă datează o cetate de formă trapezoidală, dar această fortificație se pare că nu avea biserică. Vezi Panait I. Panait, *Cercetarea arheologică a culturii materiale din Țara Românească în secolul al XIV-lea* («*Studii și cercelări de istorie veche*», 22, 1971, nr. 2, p. 253—254).

Cu toate acestea, C. C. Giurescu, afirma: «*impresia noastră, întemeiată și pe examinarea împrejurărilor generale ale domniei lui Mircea (cel Bătrîn), dominate de conflictul cu puterea otomană, este că, într-adevăr, acest voievod a întemeiat prima curte domnească din București, ridicând totodată și o nouă biserică în locul celei vechi, care slujise pînă atunci pircălabilor și orașenilor*». Principalul argument adus de C. C. Giurescu era acela că în *Istoria Țării Românești* a lui Mihai Cantacuzino se afirmă că pe pereții bisericii curții domnești erau zugrăviți «*trei prinți cu numele Mircea*», adică: Mircea Ciobanul, fiul său tot Mircea, care zugrăvise ctitoria părintească, și Mircea cel Bătrîn, deoarece «*un alt domn cu numele Mircea n-a mai fost în istoria noastră*» (*Istoria Bucureștilor*, ed. a II-a, Buc., 1979, p. 48).

În cartea sa *Curtea Veche din București*, editată împreună cu D. Almaș, la p. 95, arheologul Panait I. Panait — care a cercetat temeinic acest sector — susține că «*sub actuala construcție se află fundațiile unei biserici anterioare ce slujea cetatea datorată meșterilor lui Vlad Țepeș*». Planul acestei construcții nu a putut fi însă precizat.

Citind un pasaj din *Viața lui Nicodim*, întemeietorul mănăstirilor Vodița și Tismana, unde se arată că Basarab cel Tânăr (1477—1482), domnul care ar fi «*făcut cetatea Bucureștilor*», a vrut să aducă casele lui Nicodim «*în biserică domnească cea din cetate*», Cristian Moisescu susține și el existența unei biserici mai vechi din sec. XV (*op. cit.*, p. 5—6).

Alți cercetători au afirmat că primul paraclis al curții domnești ar fi fost ridicat de Radu cel Frumos (G. D. Florescu, *Din vechiul București. Biserici, curți boierești și hanuri între anii 1790—1791 după două planuri inedite*, Buc., 1935, p. 49). În schimb N. Iorga susținea că «*nu exista în București nici o biserică domnească înainte de domnia lui Mircea Ciobanul*» (*Istoria Bucureștilor*, Buc., 1939, p. 36).

3. *Inscripțiile medievale ale României*. Vol. I, *Orașul București*, Buc., 1965, p. 245—246, unde se indică lucrările unde a mai fost publicată inscripția, începînd din 1862.

4. *Istoria Țării Românești, 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu—D. Simonescu, Buc., 1960, p. 50.

După alt cronicar, Radu Popescu, Pătrașcu cel Bun ar fi fost și el îngropat «*în biserică domnească, la scaunul lui*» în anul 1557, deci cu doi ani înaintea lui Mircea

Informațiile din pisanie și din cronică sînt confirmate de un document din 13 mai 1563, în care este amintită prima oară biserica domnească, de curînd terminată ⁵.

Paternitatea lui Mircea Ciobanul asupra lăcașului i-a fost recunoscută și prin faptul că chipul său și al doamnei Chiajna — apriga fiică a lui Petru Rareș și soția lui Mircea vodă — se păstrează în tabloul votiv, aflat pe latura vestică a pereților.

Trebuie să mai menționăm și faptul că — în aceeași perioadă cu biserica — Mircea Ciobanul a întreprins o serie de lucrări de refacere la vechea reședință domnească din București, căreia îi lipsea la acea dată un lăcaș de rugăciune. «Considerațiile privitoare la atribuirea rolului de ctitor al palatului voievodal lui Mircea Ciobanul și urmașilor săi imediați se bazează pe știrile privitoare la rămînerea sa aproape permanentă la București, pe studiul tipologic al vestigiilor și pe inventarul arheologic surprins în situații stratigrafice certe» ⁶.

Se mai cuvine subliniat și faptul că orașul București cunoștea în această epocă o puternică dezvoltare economică, îndeosebi în domeniul meșteșugurilor și comerțului ⁷.

După construirea ei, noua curte domnească a devenit centrul orașului: pe lîngă ea trecea Ulița Mare (menționată la 24 iulie 1587); în jurul și în apropierea ei s-au așezat meșteșugarii și negustorii din capitală; ulițele unde s-au stabilit acestea — numite mai tîrziu Blănari, Șelari, Mămulari, Bolangii, Bărbieri, Lipscani etc. — se găseau în preajma curții domnești; tot lîngă curtea domnească exista și «pazarul» (= piața) orașului, amintit prima oară la 13 mai 1563, în același document cu biserica domnească. Datorită concentrării vieții economice în jurul curții domnești, tot aici se vor construi, de la sfîrșitul sec. XVII, cele mai numeroase hanuri: Șerban vodă, Sf. Gheorghe Nou, Sf. Ioan Grecesc etc. ⁸.

Așa cum arăta nu de mult Cristian Moiescu, în interesanta sa micromonografie dedicată bisericii Curtea Veche, «încă de la zidirea ei și pînă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, istoria zbuciumată a acestei biserici se va împleti cu istoria curții domnești pentru care a fost construită. Vor suferi deopotrivă vitregia vremu-

Ciobanul (*Istoriile domnilor Țării Românești*, ed. C. Grecescu, Buc., 1963, p. 54). Aceasta dovedește că biserica fusese construită și cu scopul de necropolă domnească. S-a atribuit cavoul mare din dreapta intrării în pronaosul bisericii ca loc de îngropare a lui Mircea Ciobanul; din păcate, atît acest mormînt cît și cele două din apropiere au fost găsite profanate (Cristian Moiescu, *Biserica Curtea Veche*, Buc., 1967, p. 26).

5. *Documenta Romaniae Historica* (va fi citat mai departe DRH) B, vol. V, Buc., 1983, p. 292. Biserica domnească este amintită în documente înainte de curtea domnească, menționată la 5 iunie 1589 (*Documente privind istoria României*, B, veac XVI, vol. V, p. 413).

6. Panait I. Panait, *Curtea domnească din București în secolul al XVI-lea* («Buletinul Monumentelor istorice», 1973, nr. 2, p. 4).

Ținînd seama de faptul că fundația noului edificiu al caselor domnești pornește dintr-un strat gros de cărbune și pămînt înroșit care indică un mare incendiu, ca și de acela că ultima monedă descoperită poartă data de 1553, s-a admis ipoteza că aceste case au fost construite după jaful otoman din 28 febr. 1554 (C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, p. 57). Biserica a fost construită probabil după terminarea casei domnești dar în legătură cu aceasta; așa se explică faptul că ușa păstrată pe latura de est a casei corespunde axului bisericii Curții («Buletinul Mon. istorice», 1973, nr. 2, p. 9).

7. Ștefan Olteanu, *Locul și rolul orașului București în contextul producției meșteșugărești din Țara Românească în evul mediu* («București», VIII, 1971, p. 113 și urm.).

8. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 28.

rilor și vor cunoaște aceleași nenumerate refaceri și transformări ca urmare a altor distrugerii întimpinate»⁹.

Pentru plasarea monumentului în contextul clădirilor curții domnești, este bine să precizăm de la început că «peretele de est al palatului voievodal se află la numai 10 m față de intrarea în biserică. Aproximativ pe axul longitudinal al lăcașului se păstrează, în zidul edificiului domnesc, culoarul de acces spre sala tronului și apartamentele domnești»¹⁰, aceasta dovedind apropierea dintre casele domnești și biserică, unde accesul se făcea direct din palat.

Biserica era acoperită cu țigle smălțuite de culoare verde închis. În cursul săpăturilor arheologice executate în anul 1953 s-au găsit fragmente din aceste țigle, înlăturate probabil la reparațiile din vremea domniei lui Ștefan Cantacuzino. «Această învelitoare sclipitoare dădea monumentului, ale cărui fațade aveau cunoscuta poadoabă de arcaturi și panouri de cărămidă aparentă, un aspect policrom deosebit de bogat»¹¹. *În această vreme biserica domnească era cea mai importantă construcție religioasă din capitală.*

De-abia construită și pictată, biserica Curții Domnești din București a trecut printr-o grea încercare în timpul domniei lui Mihai Viteazul, când oștile lui Sinan pașa au pîrjolit capitala Țării Românești¹²; în acest incendiu a fost arsă «pînă la temelie» biserica doamnei Maria, situată în apropierea bisericii Buna Vestire. Nu avem însă știri despre arderea acesteia din urmă, iar faptul că domni de după Mihai Viteazul i-au făcut numeroase danii (vezi mai jos. cap. VI) constituie o dovadă că biserica se afla în funcție ca lăcaș de rugăciune al curții domnești.

Nu știm dacă Matei Basarab — care a refăcut curtea domnească după 1640¹³ — a realizat ceva și la biserica Buna Vestire, căreia i-a purtat o grijă deosebită, așa cum vom arăta într-un alt capitol al lucrării.

Lăcașul a avut probabil de suferit de marea pradă a turcilor și tătarilor care au pustiit orașul București în 1658—1659¹⁴. Într-un document din 13 iunie 1669 se arată că, în cursul acestor triste evenimente, «fost-au pierit cărțile bisericii domnești de răutăți»¹⁵.

Una din calamitățile cele mai de temut în trecut au fost incendiile, care s-au abătut adeseori și asupra curții domnești; de pildă, în august 1712, în cursul unui incendiu, au ars acoperișul unei «perechi» de case a fiilor domnului, precum și o altă «pereche» de case, mai mici, pînă la pămînt. În februarie 1718, un alt mare incendiu pustiiește centrul orașului, cînd ard și clădirile din curtea domnească, scăpînd numai «casele boltite», cum spune un cronicar contemporan¹⁶. Nu știm însă

9. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 5.

10. D. Almaș și Panait I. Panait, *Curtea Veche din București*, Buc., 1974, p. 95.

11. București, *Rezultatele săpăturilor arheologice și ale cercetărilor istorice din anul 1953*, București, p. 204.

12. După cum spunea Sinan pașa: «am hotărît să ardem numita Cetate și să dăm foc și flăcări la toate casele, bisericile, grădinile și curțile lor» (Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 355), drept care orașul «a fost prefăcut în cenușe, ars și jefuit» de turci (*ibidem*, XII, p. 346—347), rămînînd «biserici de zid dărîmate și foarte multe locuri doar cu ruine, ce odinioară aveau pe ele grădini și clădiri însemnate.» (Dan Simonescu, *Cronica lui Baltasar Walther*, în «Studii și materiale de istorie medie», III, p. 88).

13. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 30.

14. *Ibidem*, p. 12.

15. G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București*, vol. I, Buc., 1961, p. 143.

16. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 33.

dacă aceste incendii au afectat și biserica, ce nu este amintită în mărturiile invocate.

În decursul vremii biserica a lost locul de desfășurare a multor ceremonii impresionante, în primul rând ceremonia ungerii domnilor Țării Românești care-și aveau reședința în casele domnești din apropiere și a jurământului depus aici de boieri și slujitori¹⁷. O astfel de ceremonie a avut loc în 1688, când boierii l-au ales domn pe marele logofăt Constantin Brîncoveanu. După ce mitropolitul Dionisie «i-au citit deasupra capului molitvele de domnie» în biserica mitropoliei din apropiere, domnul și boierii s-au îndreptat spre curtea domnească, «eșindu-i-nainte toți preoții cu litie și cu cântări dumnezești, pînă l-au băgat în biserica domnească, de au sărutat sfintele icoane și au șezut în scaunul cel domnesc. Atuncea Constantin vodă au strigat cătră toți boierii cu glas de bună cinste, zicîndu-le: Iată, am ascultat eu rugăciunea dumneavoastră de mi-am lăsat toată odihna și toate moșile mele și mai mult fără voia mea m-ați rădicat domn. Acum dară să cade și dumneavoastră să vă arătați credința cea adevărată, cum că vă veți afla în toată vremea lângă noi cu slujbă dreaptă și credincioasă și veți face toate poruncile domniei fără nici o îndoială, precum și noi ne făgăduim să aveți dumneavoastră și toată țara de la noi dreptate. Așiderea și boierii răspunseră: Cum de vreme ce au dăruit Dumnezeu pre măriia ta cu domnia după pofta noastră, sântem bucuși foarte să ne dăm credința neclătită. Și câte unul, câte unul, pre rând, fiind sfînta evanghelie așezată în mijlocul bisericii, puseră mîinile toți pre dănsa, jurăndu-se și legăndu-se cu numele marelui Dumnezeu, cum vor sluji domnului lor cu credință și cu mare dreptate, dănd la mîna domnu-său și o scrisoare a lor încredințată, precum iaste mai sus scris»¹⁸.

Biserica a suferit o serie de transformări în vremea domniei lui Ștefan Cantacuzino (1714—1716), transformări menționate în pisania aflată deasupra ușii de intrare. Iată textul: «Iară cînd a fost acum, în zilele blagocestivului și creștinului domn, Io Ștefan Cantacuzino voievod, domnia sa, pentru podoaba acestii sfinte beșearici, au deschis ușa, fiind fost foarte strîmtă, făcându-o de piatră precum să vede și o au infrumusețat atît pe dinlăuntru cu frumoase icoane și podoabe, cît și pe dinnafară precum să vede, întru slava marelui și atotțitorului Dumnezeu și întru pomenirea a lui, a părinților și a moșilor lui, săvîrșindu-se de lucrul ei la leat 7223 (1715) avgust 20»¹⁹.

Din textul pisaniei rezultă că Ștefan Cantacuzino a făcut frumosul portal de la intrare, care a înlocuit o ușă mai strîmtă, a adăugat în interior unele icoane și «podoabe» (e vorba de o nouă zugrăveală) și a împodobit lăcașul în exterior. După unele opinii, domnul a schimbat «cu totul aspectul fațadelor întregului monument.

17. Vezi și Panait I. Panait și D. Almaș, *op. cit.*, p. 98, care subliniază importanța deosebită a bisericii pentru istoria Țării Românești: «Mulți dintre domnii țării, pînă la Gheorghe Bibescu, au primit ungerea în scaunul bătrînilor Basarabi în acest lăcaș. Fiind biserica principală a Curții, aici erau primiți marii prelați ai ortodoxiei răsăritene, unii din solii popoarelor și statelor vecine».

18. *Istoria Țării Românești*, ed. cit., p. 190—191. Un jurămint asemănător fusese făcut la 11 aprilie 1669, cînd — după slujba Învierii săvîrșită în biserică — «isto-vindu-se soborul, afară fiind toți înaintea bisericii, după cum iaste obiceiul, făcut-au Antonie vodă mare jurămint împreună cu toți boierii, cite unul, cite unul, fieștecare puindu-și mîinile pre sfînta Evanghelie, jurînd pre puternicul sfîntul nume al Domnului Dumnezeuului nostru Iisus Hristos, cum vor sluji domnu-său, lui Antonie vodă, cu dreptate» (*ibidem*, p. 160).

19. *Inscripțiile medievale ale României*, vol. I, *Orașul București*, p. 246.

Acestea au fost îmbrăcate cu o tencuială albă, foarte îngrijit lucrată, împărțită cu rosturi bizotate în panouri, imitând o fațadă din piatră de talie»²⁰.

Domnul a demolat peretele masiv care despărțea pină atunci naosul de pronaosul bisericii, înlocuindu-l cu trei arcașe ce se sprijineau pe coloane de piatră. După cum arăta Horia Teodoru — conducătorul restaurării din 1928—1935 — «în biserică se mai aflau cele patru coloane de piatră, frumos cioplite, pe care le pusesese în 1715 Ștefan Cantacuzino, când dărimase peretele masiv care despărțea pină atunci naosul și pronaosul. Aceste coloane nu sunt figurate în planul vechi, desi avem probe că mai existau la acea dată, căci au fost doborâte numai mai târziu. Bucăți din fuserile lor s-au găsit reintrebuințate în zidăria de umplutură a arcașelor de trecere dintre cele trei biserici, umplutură ce nu s-a făcut decît atunci cînd bisericile laterale nu mai existau»²¹.

În secolul al XVIII-lea — cînd mai exista o altă biserică la curtea domnească — biserica veche a fost numită biserica «de jos». Ea este amintită cu diverse prilejuri, cînd aici s-au petrecut unele evenimente memorabile pentru oamenii acelor vremuri. De pildă, la 16 iulie 1727, Nicolae vodă Mavrocordat a cununat pe cumnatul său, Ianache vel grămătic, cu fiica lui Barbu Greceanu «în Biserica Domnească de jos»²²; peste un an, în iunie 1728, Constantin Mavrocordat — pe atunci tînăr beizadea — s-a căsătorit cu fiica lui Radu Cantacuzino în aceeași biserică, «fiind nun mare însuși sfinția sa, prea fericitul patriarh al Ierusalimului, chir Hrisanth» (Nottara)²³.

Unul din ultimii domni fanarioți despre care știm că a fost uns în biserica domnească de la Curtea Veche a fost Nicolae Mavrogheni, despre care Dionisie Eclesiarhul spune: «după ce au intrat în București, au venit cu tot halaiul la Biserica Domnească, întru care i s-au cetit molitva de la mitropolitul pentru rădicarea la domnie după obicei. Poruncit-au măriia sa atunci de au făcut dascălul domnesc logos, adecă cuvînt către toată adunarea norodului în biserică ca fieștecarele să se grijească a petrece bine și cu fapte bune, căci cel ce să va prinde în vinovății i să va răsplăti de către măriia sa cu pediaspă grea»^{23bis}.

În secolul al XVIII-lea biserica a suferit și alte modificări. Dintr-un document din 20 oct. 1758 rezultă că vodă Constantin Mavrocordat mărise mult lăcașul, adăugîndu-i «două paraclise alătura cu biserica cea mare»²⁴.

După cum au dovedit cercelările efectuate cu prilejul restaurării monumentului, cele două capele laterale adăugate ctitoriei lui Mircea Ciobanul se aflau de-a lungul pronaosului și naosului pînă la jumătatea absidelor laterale. Ele figurează și în planul curții domnești din 1799, în care biserica are o formă mult lărgită pe laturile de nord și sud (vezi planul); acesta este singurul document cartografic în care biserica este reprezentată împreună cu paraclisele²⁵.

20. București. Rezultatele săpăturilor arheologice, p. 204.

21. «Buletinul Comisiei mon. istorice», 1943, p. 122.

22. Istoriile domnilor Țării Românești, ed. cit., p. 283.

23. Ibidem, p. 299.

23 bis. Cronograful lui Dionisie Eclesiarhul, ed. C. S. Nicolăescu-Plopșor, Rm. Vilcea, 1934, p. 36.

24. G. Potra, Documente privitoare la istoria orașului București, I, p. 442.

25. Comentînd acest plan al Curții Vechi, publicat de I. Ionașcu în 1943, Horia Teodoru preciza: «planul ne face să asistăm la ultimul act al tragicului ei sfîrșit: parcelarea și vinderea ei la mezat, în anul 1798, din porunca lui Constantin-Vodă Hangerli, cu scopul ca «banii ce va ieși, să se dea la facerea curții cea noae» de lîngă Mihai-Vodă. Prin datele ce cuprinde, ne completează în mod fericit deducțiile ce se puteau face din planurile, la scară mult mai mică, ce se cunoșteau pînă acum.

După cum arăta arhitectul Horia Teodoru — citat și mai înainte — «pe vremea aceea biserica Domnească avea trei altare, cum avea, după mai multe transformări, și biserica Domnească Sfântul Nicolae din capitala Moldovei. Urmele catapetezmelor de zid ale celor două biserici laterale ne dovedesc îndeajuns prezența acestor altare. Cele trei biserici comunicau între ele prin deschideri arcate, practicate în groasele ziduri ale pronaosului bisericii lui Mircea Ciobanul. Și altarul căpătase două anexe foarte dezvoltate, care înlocuiau diaconiconul și proscomidiarul originale, de proporții reduse... Niciodată altarele bisericilor adăugate n-au avut trecere în absidele laterale ale vechii biserici, așa cum este greșit arătat în vechiul plan, unde nu sînt figurate ușile și ferestrele din zidurile exterioare. Sub forma aceasta complexă, biserica n-a existat decît un timp puțin îndelungat; după incendiul din 23 martie 1847 și înainte de 1852, toate anexele erau dărîmate de arhitecții lui Bibescu și Știrbei»²⁶.

Urmele zidurilor fostelor paraclise se văd foarte bine în curtea bisericii, sub forma unor pavaje peste temelii. Se mai văd, de asemenea, locurile pe unde ele comunicau cu biserica.

Săpăturile arheologice din 1953, executate în interiorul celor două capele anexe ridicate de Constantin vodă Mavrocordat pe laturile de nord și de sud ale bisericii, «au arătat că pe latura de sud, sub fundația acestei capele, se află, spre vest și spre sud, o fundație mai veche și mai largă, care spre est indica un început de absidă mai puțin dezvoltată decît aceea a capelei de mai tîrziu». Problema acestei fundații mai vechi nu a fost lămurită de săpăturile din 1953²⁷. Săpăturile efectuate în jurul bisericii au dovedit că cele două capele laterale ale lăcașului, desființate după incendiul din 1847, erau acoperite cu olane.

Cele două paraclise aveau preoți separați, judecînd după «odăjdiile ce le-au făcut mîria sa domnul nostru, Io Constantin Nicolae (Mavrocordat) voevod, pentru paraclise»²⁸.

Spre sfîrșitul sec. XVIII unul din aceste paraclise (cel din dreapta) se afla în grija breslei bucătarilor din București; într-o anafora a mitropolitului și a marilor boieri către domn, din 10 iulie 1793, se spune că bucătarii «au arătat și altă evlavie la sfînta biserică ot curtea gospod cea veche, că cu a lor cheltuială au împodobit un paraclis cu candelile de argint și alte trebuințe, avînd și un om tocmît și orînduit de poartă grije a le aprinde totdeauna cu untdelemn și luminări de la dinșii, avînd și tejghea cu luminări de ceară care tot norodul ciți merg la biserică cu înlesnire găsesc de cumpără și aprind în sfînta biserică; pentru care una ca aceasta bună orînduială și noi găsim cu cale ca să se urmeze după cum și pînă acum»²⁹.

Pentru prima oară ni se înfățișează chiar distribuția interioară a încăperilor palatului domnesc, așa cum se afla la acea dată, adică într-o stare de înaintată ruină și în mijlocul unei curți foarte mult micșorată de succesive încălcări cotropitoare. Ritmul crescînd al acestora apare destul de clar, comparînd situația din 1799 cu planul ridicat numai cu 8 ani mai înainte de Ferdinand Ernst. Gospodăriile, împrejmuite cu garduri, — evidente încălcări recente, după cum sînt orientate spre exterior — la est de actuala stradă Șepcari, nu mai figurează în planul mai nou, care, prin urmare, nu poate fi folosit ca să determinăm care era întinderea curții domnești în timpurile ei de glorie («Buletinul Com. mon. istorice», 1943, p. 120).

26. *Ibidem*, p. 122.

27. *București. Rezultatele săpăturilor arheologice*, p. 205.

28. Acad. R. S. România, ms. 403, f. 10 (condica bisericii din 1762).

29. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, V, p. 287. Vezi și *ibidem*, VII, p. 121, unde se publică hrisovul breslei bucătarilor din 10 iulie 1797, în care se prevede că breasla avea în grija sa «paraclisul ce este din dreapta la biserica domnească ot Curtea Veche».

După desființarea reședinței domnești și mutarea ei în noua curte de lângă mănăstirea Mihai Vodă, în vremea domniei lui Alexandru Ipsilanti, *biserica domnească a rămas singura clădire din complexul de construcții de la Curtea Veche care va mai dăinui*, deși va trece prin încercări grele.

Biserica domnească a ars la 28 august 1804, după cum rezultă dintr-o însemnare contemporană în care se spune că incendiul — care a început pe strada Cavafilor și a pirjolit centrul capitalei — «au apucat spre pușcărie, arzând iarăși pe rând cu pușcăria i beserica pușcăriei au ars și toate casele i prăvăliile ce se făcuse de curînd în Curtea Domnească cea Veche și Biserica Domnească; trecînd focul până la poarta de sus a Curții Vechi Domnești... Au ars și podul du peste Dîmbovița de la poarta din sus»³⁰.

Nu știm cît de mari au fost pagubele provocate de incendiu; după cum rezultă din catagrafia din 1810, biserica era în funcțiune și în stare bună, ceea ce arată că stricăciunile nu au fost prea mari și că au fost reparate pînă la data catagrafiei.

După «desființarea» Curții Vechi, importanța bisericii domnești a început să scadă, iar pe terenul fostei reședințe domnești au început să apară numeroase alte construcții care au înconjurat fosta biserică domnească îndeosebi după ce acest teren a fost vîndut la mezat la 1798—1799.

Pentru situația în care ajunsese fosta curte domnească la scurtă vreme de la părăsirea ei, deosebit de grăitor este un document din 17 dec. 1793, în care domnul țării, Alexandru Moruzi, constata că «oricui trebuie pietre, cărămidă și lemn, strică și iau din casele domnești, (iar) prin pivniță și beciori și deasupra bolților se află mai mult de 50—60 de cai arnăuțești și ai altora, dintr-a căroro udătură și călcare i murdalic nu numai putoare se face ci, slăbindu-se și bolțile, trebuie să se facă primejdie, cum și focuri se fac pe dedesupt și pe deasupra, fără de orînduială, din care poate să se întîmple și tirgului primejdie. Așisderea și în curte, de prin toate părțile se aduce gunoi cu carele și se aruncă ca într-o curte ce s-ar socoti fără nici o stăpînire și, în feluri de chipuri, (curtea) este plină de netrebnicii». Ca urmare a acestei triste situații, domnul dă pitac pircălabului de curte, Manole să ia măsuri de curățire a fostei curți domnești³¹. Acesta era «decorul» în care își desfășura activitatea biserica de la Curtea Veche, înconjurată cu ani în urmă de mîndrele case domnești.

30. N. Iorga, *Manuscriptele mănăstirii Cernica allătoare azi la Academia Română*, Buc., 1902, p. 20—21.

Mai multe amănunte aflăm din cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu, care nu include însă în construcțiile arse cele două biserici de la fosta curte domnească; după opinia sa ar fi ars «tirgul Bucureștilor din hanul lui Șarban vodă ulița înspre răsărit pînă pîn gura Păscării în prăvăliile Vladului păscaru; și din Poarta de Sus pînă în Sfîntul Ioan din Podul Beilicului îndărăt pînă la Bărăție; și din biserica Curții Vechi încoace iar pînă la Bărăție, iar de la Bărăție ulița ce merge spre consulu neamțesc pînă la Ghiulolo, iar de la Ghiulolo ulița spre curtea Pușcării, pînă la Poarta de Jos...; două ulițe ce urmează una din Lipicani și alta de la ulicioara Sfîntului Nicolae (Șelari — n.a.) spre Poarta din Sus... două poduri pînă gîrlă, unu la Poarta din Sus, altul al lui Manuc, cu hanu lui Manuc» (Ilie Corfus, *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802—1830)*, în «Studii și articole de istorie», VIII, 1966, p. 320—321).

31. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, V, p. 414—415.

După cum arăta Nicolae vodă Mavrogheni, el încercase să facă unele reparații la vechea curte domnească, «neputînd să vedem un scaun vechi al domnii năpustit și părăsit și dărăpănat, stînd în mijlocul politii (orașului), o vedere jalnică, ca un semn urît al pustiirii» («Rev. istorică», 1930, p. 203).

Mai tirziu, la 1805, se interzicea măcelarilor să mai taie vite la Curtea Veche³²; la 27 oct. 1823 sînt amintiți «neguțătorii din Curtea Veche», care aveau prăvălii acolo, iar la 10 iunie 1827 hanul din Curtea Veche³³.

La 22 aprilie 1832 se constata că biserica domnească «cea din Curtea Veche» era «cu totul istirisită (= lipsită) de loc și de chilii, încât preoții să află lăcuind prin case cu chirie, pre la depărtate locuri»; din acest motiv se hotărăște să se construiască o «bina spre odihna bisericășilor»; la poarta de jos a fostei curți domnești³⁴ (unde biserica avea locuri date de domnie).

Situația bisericii nu era mai bună nici la 1834, cînd eclisiarhul Luca arăta că locuitorii din împrejurimi (printre care se aflau greci și evrei) «au cuprins locul sfintei biserici cel hărăzit de domn și și-au făcut nămestii pã dînsul. Și ar trebui să cunoască păcatul ce-l fac cînd toate spurcăciunile și murdăliciunile le aruncă în curtea sfintei biserici de merge putoarea și înlăuntru (bisericii), de lăturile evreilor care, prin spargerea zidului turnîndu-le, curg pe lîngă scara sfintei biserici. Asemenea și cînd, ca într-un obor, bagă cete de care de buți și le țin pînă le vînd la mușterii, ca într-o piață și vitele fac murdălic pînă (la) scara bisericii. Asemenea și tot felul de poveri, avînd porțițe răsuflete prin curtea bisericii de cară, călcînd mormintele creștinilor, preste care morminte fac și varnițe de-și fac meremeturile caselor lor; și acestea le urmează ca să-și ție curțile lor curate. Mărturisească ei singuri de sînt acestea toate adevărate și să sloboază de sub zaptul lor și toate odoarele i argintăria sfintei biserici domnești»³⁵.

Deși aflată în această tristă situație, cu curtea plină de «murdălicuri» și de mărfuri de tot felul, biserica fostei curți domnești a căpătat o nouă importanță în timpul ocupației rusești din 1828—1834, cînd a devenit «biserica sobor» a capitalei³⁶. (Pînă atunci catedrala orașului era fosta biserică Sărișdar, aflată în centrul orașului, pe Podul Mogoșoaei).

La 14 octombrie 1834 se oficia cu pompă strălucită în biserica de la fosta curte domnească sfințirea ca domn a lui Alexandru Ghica. Iată o descriere contemporană a acestei ceremonii³⁷: după ce a ascultat liturghia la biserica Sf. Spiridon Nou —

Cu aproape un secol în urmă Ionescu-Gion scria: «poporul rîdea de starea de paragină și părăsire în care domnia a lăsat bătrîna curte domnească», făcînd și un cîntec despre aceasta:

«Vai de mine, nu-i la mine!
Că-i la vodă-n București,
Sus, în casele domnești.
Unde ouă rațele,
Unde fată vacile»

(Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, p. 128 și G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, p. 193).

32. V. A. Urechia, *op. cit.*, XI, p. 451.

33. G. Potra, *op. cit.*, II, p. 141, 279.

34. *Ibidem*, p. 364.

35. Arh. St. Buc., Biserica Curtea Veche, I/45; cf. «Glasul Bisericii», 1967, p. 571.

36. N. C. Tomescu, *O biserică-sobor în Capitală* («Arhivele Bas.», 1932, nr. 3, p. 245).

37. Hurmuzaki, X, p. 466.

Menționăm că la Arh. St. Buc., se păstrează numeroase documente privind diversele «alaiuri» ce se organizau la biserica Curtea Veche în perioada de sfîrșit a domniilor fanariote și de început a domniilor pămîntene:

— Orînduiala alaiului la mergerea domnului la sfînta Mitropolie, 19 mai 1817;

— Orînduiala alaiului de Bobotează, 5 ian. 1818;

— Întocmirea alaiului de intrarea în București a doamnei lui Alexandru Neculae Șuțu, 18 ian. 1819;

ctitoria familiei sale — principele a pornit călare; «les premiers fonctionnaires l'entourèrent, également à cheval et précédés par un peloton de cavalerie et un d'infanterie; les différentes corporations, en ordre de procession, avec leurs bannières; tout ce cortège l'accompagna à l'église de Notre-Dame ou *Courtè Vecchia*. Là les trois évêques et le clergé le reçurent aux portes avec la croix et l'évangile. Entré dans l'église, où tous les consuls étaient avec leurs secrétaires et drogman, ainsi que le corps des boyars, les prières commencèrent, après quoi le hospodar lut à haute voix le serment requis. Le spathar, chef de la milice, s'approcha de lui pour lui ôter son sabre et, soutenu par son frère, Michel Ghika, et le président du divan judiciaire, Grégoire Philippesko, le hospodar entra dans l'autel et reçut à genoux l'onction. En sortant de l'autel, le spathar lui remit son sabre et les deux assistants l'accompagnèrent jusqu'aux marches d'une espèce de trône. Tous se rangèrent dans l'ordre d'après le rang. Le clergé entonna le Te-Deum, et puis l'évêque d'Argische prononça un discours assez long, analogue à la circonstance. Lorsqu'il finit, le hospodar descendit du siège, saluant les consuls placés à sa droite et sortit de l'église».

Ceremonialul ungerii domnului Țării Românești la biserica Buna Vestire de la Curtea Veche era prevăzut în art. 34 al *Regulamentului Organic*, conform vechiului obicei al țării: «La solennité de l'installation de l'Hospodar et le cérémonial y relatifs seront déterminés par un règlement que le Gouvernement provisoire rédigerà à cette fin, en se conformant à l'ancien usage consigné dans les archives du pays. La solennité du sacre aura lieu dans l'église de la Sainte Vierge à *Corte Vecchia*; au moment où l'Hospodar se présentera au pied de l'autel pour recevoir l'onction, il prononcera, en posant la main sur le saint évangile, le serment qui suit: «Je jure au nom de la Sainte Trinité d'observer religieusement les lois et les institutions de la Principauté de Valachie d'après le Règlement établi, de les faire observer et de les maintenir dans toute leur rigueur»³⁸.

Deși căpătase o oarecare importanță, biserica nu era prea bine întreținută. În primăvara anului 1935 se constata că, «din pricina neținerii în bună stare a învălitoarei de fier, s-au pricinuit simțitoare stricăciuni la zidurile și la bolta bisericii»³⁹.

— Orînduiala alaiului la mergerea domnului pe la sfințele biserici, 24 mart. 1819;

— Orînduiala alaiului la mergerea domnului la biserica Sărandar, 29 mart. 1819;

— Alaiul pentru mergerea beizadelor spre a vizita Mitropolia, 7 april. 1819;

— Orînduiala alaiului pentru mergerea domnului la Mitropolie, 18 mai 1819;

— Orînduiala alaiului la aducerea spre cununie în curtea domnească a surorii mării sale, 5 iunie 1820;

— Alaiul pentru aducerea la curtea domnească a ginerelui mării sale, 29 dec. 1820;

— Orînduiala alaiului la mergerea mării sale Grigorie Dimitrie Ghica voevod la închinarea sfintei Cruci a Maicii Domnului, 27 oct. 1822 etc. etc. (Arh. St. Buc., Biserica Curtea Veche, I/8 -- 39).

38. N. Iorga, *Corespondența lui Știrbei-vodă*, II, Buc., 1904, p. 87. Vezi și Pr. Grigore Musceleanu, *Calendarul pe anul 1862*, p. 33 care afirmă: «Cea din urmă unger pe care o ținem minte este a lui George vodă Bibescu».

Într-adevăr, la Arh. St. Buc., în fondul Biserica Curtea Veche, se păstrează câteva scrisori adresate de Departamentul Credinței ecleziarhului bisericii prin care-i cere acestuia să ia toate măsurile necesare în vederea împodobirii bisericii și a curții în vederea ungerii ca domn a lui G. Bibescu, ceremonie ce a avut loc la 14 febr. 1843 (I/59, 60, 61). Vezi și «Vestitorul românesc», 16 febr. 1843, p. 53.

După tradiția păstrată pînă tirziu, în secolele trecute, cînd domnii erau unși, la ieșirea din biserică se tăiau doi berbeci în singele căroră călcau noii voievozi pentru ca astfel să devină tari și războinici (Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, Buc., 1899, p. 133). Nu există însă nici o dovadă contemporană despre un asemenea obicei.

39. Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instrucțiunii, dos. 8321/1835, f. 3.

În același an s-au luat măsuri pentru «prefacerea învelitoarei» bisericii⁴⁰. Biserica fusese dezvelită de vânt încă din 1828, dar, din lipsă de venituri, nu putuse fi reparată⁴¹.

Biserica a ars parțial în cursul marelui incendiu care a mistuit centrul capitalei la 23 martie 1847. Incendiul nu a cauzat prea multe stricăciuni bisericii. Dintr-un raport al eclesiarhului Visarion aflăm că biserica, «din dumnezeiasca pronie» și a treia oară s-a mîntuit prin o deosebită minune de grozava ardere»⁴². Mai departe Visarion arăta că lăcașul «de atîtea focuri arzînd deasupra și afumindu-se înlăuntru, n-a suferit atîta vătămare cît (a suferit) în toată această vreme de nelegiuîtă și fără frica lui Dumnezeu vecinătate, care produce atîta necurățenie în curtea bisericii din cîrciumile și spițăriile (din jur) și atîta putoare vătămătoare lăcuiților politiei (= orașului), încît oricine poate să mărturisească că nicăerea nu s-a văzut atîta spurcăciune cît împrejurul acestui sfînt locaș care a slujit ca singur jîrtfelnic atîtor inimi domnitoare». Întrucît pîrjolul din 1847 a mistuit aceste focare de infecție din jurul bisericii, Visarion cere domnului aprobarea pentru mărirea curții lăcașului, pe care Constantin vodă Hangerliu, «cel fără de inimă, a strîmtoat-o într-atîta, încît nici morții nu mai au unde să se îngroape»⁴³.

Lucrările de reparație au început chiar în 1847, după proiectul întocmit de arhitectul iuncăr Belz, lucrările fiind săvîrșite de polcovnicul Banov, care a primit 57.765 lei⁴⁴. Ele au fost întrerupte în timpul revoluției din 1848, fiind reluate în 1849, după devizul întocmit de arhitectul I. Schlatter, în valoare de 79 549 lei⁴⁵.

Lucrările executate după incendiul din 1847 au schimbat aspectul exterior al monumentului care a devenit neo-gotic, curent la modă pe acea vreme, promovat de arhitecții germani sau austrieci. N. Iorga a condamnat această «inconștiență naivă» care ar fi nimicît «tot caracterul» vechii biserici domnești⁴⁶. «Fără a ține seama de stilul vechi biserica a fost îmbrăcată de sus pînă jos cu un decor de tencuială la modă în vremea aceea»⁴⁷. S-a făcut o nouă turlă de zid, s-a adăugat un mic pridvor în fața

40. *Ibidem*.

41. Arh. St. Buc., Biserica Curtea Veche, I/40.

42. Cu toate acestea, într-un alt raport prin care urmărea să obțină fonduri pentru reparații, același Visarion declara că «sfîntul locaș al catedralei Curții Vechi se găsește într-o stare foarte jalnică din pricina prăpădinei locului», motiv pentru care Visarion a început reparațiile încă din 1847. (Arh. St. Buc., Dep. Credinței, «delă în privința săvîrșirii reparației bisericii Curtea Veche»).

43. Arh. St. Buc., Biserica Curtea Veche, I/66; cf. «Glasul Bisericii», 1967, p. 573.

44. Menționăm că primele lucrări s-au plătit din banii bisericii. În condica de cheltuieli a bisericii pe 1847, f. 42, se arată că «s-a slobozit» polcovnicului Banov «pentru cheltuirea la reparația bisericii Curții Vechi lei 30.000 din fondul ce se află deus la cîinstul Departament»; suma a fost completată în 1849 cu alți 22.894 lei «cheltuiți la reparația bisericii într-acest an, potrivit deslegării cînstului Departament» (condica de cheltuieli pe 1849, f. 48). Vezi și «Glasul Bisericii», 1957, p. 710 și 711 și Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instrucțiunii, dos. 1852/1852, f. 72.

45. «Glasul Bisericii», 1957, nr. 10—11, p. 712—713.

Se alcătuiuse și un deviz mai scump de 325.933 lei, cuprinzînd, pe lîngă «săvîrșirea bisericii de la Curtea Veche», și clădirea din nou a unei clopotnițe cu 4 prăvălii, precum și o casă de locuit; din lipsă de fonduri, s-a preferat primul deviz, mai ieftin.

46. N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, ed. I-a, vol. II, p. 250. Și alți cercetători au judecat cu asprime restaurarea lui Schlatter care «nu a reușit să redea monumentului trăsăturile esențiale» (Panait I. Panait și D. Almaș, *op. cit.*, p. 97). Acesta va fi motivul pentru care biserica va fi din nou restaurată în secolul nostru.

47. Horia Teodoru, în vol. *Inclinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931, p. 398.

intrării, ferestrele au fost mult mărite, au fost micșorate proscomidarul și diacōniconul etc.

Cornișa monumentului, executată din cărămidă în dinți de fierăstrău, a fost desființată; cu prilejul săpăturilor din 1953, în stratul de dărîmături ale anexelor laterale, desființate după 1847, s-au găsit numeroase fragmente de astfel de cărămizi.

Arhitectul lui Știrbei vodă a demolat capetele adăugate bisericii, pe laturile de sud și nord, în secolul al XVIII-lea, distrugînd și contraforții; alături de contraforții distruși a ridicat niște pilaștri mai puțin proeminenți și fără legătură constructivă cu vechea zidărie, de care erau prinși cu niște scoabe de fier⁴⁸. Tot atunci au fost închise trecerile laterale către cele două paraclise desființate.

A fost refăcut categumenul de cor, adosat peretului de vest al bisericii, «cărui i s-au pus puternice grinzi de stejar, în lungime de 4 stîmjeni și i s-a făcut o scară rotundă ce ducea sus la categumen, cu 30 de trepte». Cafasul — desființat ulterior — era sprijinit pe doi stîlpi de lemn, ale căror urme sînt marcate în actuala pardoseală prin cîte o mică lespede patrată.

A fost refăcută pardoseala bisericii din 110 scînduri de stejar⁴⁹.

Intrucît pînă acum nu se știa precis cît de mari au fost transformările și adăosurile datorate «restaurării» lui Schlatter, reproducem în anexă două contracte încheiate de el pentru aceste lucrări, contracte în care lucrările sînt expuse detaliat. Regretăm că planurile invocate în contracte nu ni s-au păstrat.

Referindu-ne la aceste contraste, va trebui să subliniem faptul că la *biserica Curtea Veche transformările lui Schlatter nu au fost atît de profunde încît să pericliteze monumentul; au fost mai mult de supraiajă nu de structură*.

Intrucît fresca din 1715 era în bună parte distrusă de incendiu, s-a hotărît pictarea din nou a bisericii, pentru care a fost angajat profesorul C. Lecca cu suma de 600 galbeni. Domnul a acceptat propunerea Departamentului Crediței cu rezoluția «primit pentru considerația că *Leca este, într-adevăr, artist*»⁵⁰.

După incendiu s-a refăcut și parte din mobilierul bisericii, precum și tîmpla; pentru «săparea» catapetesmei, a două iconostase și a unui jeț domnesc a fost angajat cunoscutul sculptor Babic, iar ca poleitor meșterul Dragomir «care va polei toate acestea cu aurul de cea mai bună calitate»; lucrarea costa 180 galbeni împărțitești. Dintr-o condică de venituri și cheltuieli pe 1847—1848 rezultă că s-au plătit 5140 lei pentru zugrăvitul icoanelor de la tîmplă⁵¹.

48. *Ibidem*, p. 400.

49. Despre reparațiile făcute bisericii după incendiul din 1847 există o destul de bogată corespondență la Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instrucțiunii, dos. 1323/1847 1852/1852, 2905/1853, pe care am utilizat-o în lucrare.

Tot la Arhivele Statului din București, în fondul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, se păstrează numeroase dosare relative la întreținerea bisericii și a personalului său. Intrucît nu dispunem de spațiul necesar să le utilizăm aici, ne mulțumim să semnalăm o serie din aceste dosare mai vechi: «delă» cu nr. 9/3 despre întreținerea și tot ce se atinge de biserica Curții Vechi din București (dos. 4143/1831); «delă» cu nr. 399 b/117 despre restatornicirea corpului coral de cîntăreți pe lângă biserică (*ibidem*, 1783/1844); «delă» cu nr. 39/188 cuprinzînd corespondența ecleziarhului bisericii cu Departamentul Crediței pentru obiectele lăcașului (dos. 1760/1845); despre reorganizarea așezămîntului coral (2614/1849); despre ajutorul dat arhimandritului Visarion pentru întreținerea așezămîntului coral de la Curtea Veche (2159/1851), etc.

50. «Glasul Bisericii», 1957, nr. 10—11, p. 714.

51. Despre sumele plătite înainte de sfințirea bisericii pentru alte obiecte diverse vezi condica de cheltuieli a bisericii pe 1852, f. 56—59 și «Glasul Bisericii», 1957, p. 714—716.

După ce toate lucrările au fost încheiate, *la 22 martie 1852 a avut loc înnoșirea bisericii*, cu care prilej a fost pusă următoarea pisanie, scrisă pe tablă de zinc (În 1953 inscripția a fost montată pe peretele interior de la intrarea bisericii): «Această catedrală cu hramul Bunei Vestirea Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu, la arderea Capitalei din 1847 martie 23, fiind vătămată și de vechimea ei s-a început a se preînnoi în zilele prea înălțatului domn George D. Bibescu, iar în 1852 martie, s-a săvârșit și s-a împodobit din porunca prea înălțatului domn Barbu Dimitrie Știrbei vvd, mitropolit țării fiind prea sfinția sa părintele Nifon; iar ecleziah bisericesc și ostenitor la preînnoșirea ei a fost smeritul Visarion arhimandrit. Zugrăvirea s-a lucrat de profesorul de desen Constantin Leca» (Deci de Lecca singur, nu împreună cu Mișu Popp, cum susțin unii autori).

În «Vestitorul românesc» din 26 martie 1852 apărea un scurt articol despre sfințirea catedralei Curtea Veche de către «Eminenția sa părintele Mitropolit, înconjurat de un cler numeros». Sfințirea s-a făcut în prezența unor mari demnitari ai statului în frunte cu marele ban și baș-boier Gheorghe Filipescu. Se arată că biserica arzând la 1847, «pe din afară, a făcut trebuința ca să se reînnoiască și înlăuntru, fiind foarte veche. Reînnoșirea ei începându-se chiar atunci, a încetat pe vremea evenimentelor (din 1848). Iar după așezarea în scaun a prea înălțatului nostru domn Barbu Dimitrie Știrbei, cu porunca M. Sale acum s-au săvârșit.

Zidurile ei cele capitale fiind foarte tari, s-au respectat ca o antichitate vrednică de păstrare». În continuare se laudă pictura lui Lecca și se arată că «lucitoarele policandre, sfintele odoare, epitafiu și celelalte ce s-au adus de la Rusia au pus în mirare pe toți ce le-au văzut. Toate acestea s-au făcut sub direcția prea-cuviosului arhimandrit Visarion, ecleziahul aceștii biserici, care, cu acest prilej, a știut a corespunde încrederii ce i-a dat stăpînitorul».

După incendiul care a mistuit atît biserica, cît și prăvăliile din jurul acesteia, arhimandritul Visarion a căutat să lărgescă locul bisericii, unde avea de gînd să ridice unele construcții. În jalba adresată de el domnului țării se cerea ca «locurile de la colțul uliții Căldărarilor în lung pînă la paraclis și ulița infundată a Curții Vechi, iar în curmeziș de la podul Curții Vechi pînă la ulița Covacilor, cîte se află, să nu se vîndă nici să se facă schimb sau să se cuprindă de clădiri, ci să rămînă pe seama bisericii catedrale, precum pentru facerea clopotniței, lăcuințelor clerului și pentru zidirea așezămîntului coral și a altor acareturi, care să producă folos și poadoabă, iar nu strîmtorare și necinste sfîntului locaș»⁵².

Iată cum arăta biserica «prefăcută», după o catagrafie din 26 sept. 1852: «biserica de zid, cu o turlă asemenea de zid, deasupra cu o cruce de fier poleite, reparată și desenată înlăuntru peste tot după incendiul de la anul 1847 martie 23, învălîită cu hier vopsit roșu, iar turla cu tinechea; ușa cu două canaturi de lemn, pă din lăuntru căptușite cu hier. Tîmpla de lemn, săpată și poleită, cu 36 icoane mici și șase mari. Pardoseala cu scînduri în formă de parchet; cu 45 jilțuri, iar cel domnesc săpat și poleit, îmbrăcat cu pluș roșu și așternutul pe jos cu postav roșu, asemenea și în stînga (jilțul) doamnei, căptușit cu plisă vișinie și pă jos iarăși cu postav roșu, precum și cel arhieresc, lîngă cel domnesc, îmbrăcat cu plisă civită»⁵³.

În catagrafia din 1861 — întocmită tot de Visarion arhimandritul —, se precizează care erau icoanele: cele mari:

- Domnul Iisus Hristos
- Maica Domnului

52. Arh. St. Buc., Biserica Curtea Veche, L/66.

53. Acad. R. S. România, ms. 718, f. 402.

- Buna Vestire, cu două coroane mici de argint
- Sf. Mucenic Gheorghe
- Sf. Erarh Nicolae
- Sf. Ioan Botezătorul

Icoanele mici erau :

- 12 prăznicare
- 12 Apostoli
- Cina cea de Taină
- Sfinta Treime
- Răstignirea
- Domnul Hristos și alte icoane mici ⁵⁴.

În fața bisericii se aflau trei odăi de zid cu o sală la mijloc, «dasupra căreia este clădită o altă odaie mică și asupra acesteia este zidită clopotnița, care este învelită cu fier vâpsit roșu, cu o cruce de fier poleită»; în ea se aflau 3 clopote, avînd greutatea de 725 de ocale și 100 dramuri ⁵⁵.

Într-una din încăperile de lingă clopotniță se găsea, pe la 1854, o școală, unde învățau 24 de copii din cartier.

În fotografia datorată lui Angerer din 1856, «biserica apare tencuită și văruiată în alb, acoperită cu tablă, avînd pe laturi cîte trei ferestre înalte, o altă fereastră fiind tăiată pe absida altarului. Sub cornișă apare un motiv ce reproduce decorația bazei ancadramentelor de la ferestre. Turla este greoaie, avînd un plan exagonal, baza ei fiind însă patrulateră. În fața bisericii se profilează o clădire scundă, deasupra căreia se înalță clopotnița. Întreaga veche ctitorie voievodală este înconjurată cu gard din uluci, care o separa de piața Sf. Anton, inundată de căruțe, tarabe, țărani cu mărfuri întinse pe jos, cumpărători» ⁵⁶.

La 18 nov. 1862 se arăta într-o publicație a vremii că «guvernul, pătruns de respectul ce datorează fiecare creștin pentru religiunea sa și mai cu seamă la o biserică plină de suveniri ca aceea a lui Mircea vodă, a înconjurat curtea cu grilagiu de fier, cu bani din casa statului, pentru curățenie și pentru înfrumusețare; a proectat de primăvară și plantație. Dar acest cuvios și temător de Dumnezeu muscal (= arhimandritul Visarion) vedem cu intristare că a închiriat curtea aceștii biserici la niște rogojinari, care pînă la fereastra sfîntului altar nu se vede de cît numai rogojini, lopeți, mese, brazi, funii și altele; eată dar nu o biserică, ci un stabiliment de comerț» ⁵⁷.

Nu știm dacă lăcașul a mai suferit unele reparații după restaurarea sa la 1847—1852; el și-a păstrat aspectul neogotic pînă la începutul secolului nostru, cînd vechea biserică domnească și-a recăpătat treptat frumoasa sa înfățișare de odinioară și a redevenit — prin grija Comisiei Monumentelor Istorice — unul din cele mai valoroase monumente religioase din capitală.

Prima restaurare a bisericii a fost făcută în 1914 de arhitectul Gh. Lupu, cu care prilej a fost demolată turla adăugată în sec. XIX. Iată raportul arhitectului cu privire la lucrările executate: «S-a dărîmat turla bisericii pînă la tamburul pătrat, cît s-a găsit executată din material nou și de proastă calitate. S-a întărit tamburul prin legături puternice de fier, precum și printr-o zidărie de beton armat, care să descarce

54. *Ibidem*, f. 428—429.

55. *Ibidem*, f. 434. Vezi și catagrafia din 1852 de la Ah. St. Buc., Min. Cultelor și Instrucțiunii, dos. 1852/1852, f. 34—42 v.

56. Panait I. Panait și D. Almaș, *op. cit.*, p. 97.

57. «Biserica», 1862, p. 249.

greutatea turlei pe cele patru puncte de colț. S-a rezidit turla conform proiectului de restaurare, studiat în stilul fațadei vechi de la corpul principal, găsit sub tencuială (rinduri de cărămidă aparentă alternind cu rinduri de tencuială)... Cornișa s-a făcut din o serie de arcuri dințate deasupra ferestrelor, consolidându-se către interior printr-un colac puternic de beton armat, ce se leagă și cu bolta cupolei, executată din același material. S-a tencuit interiorul turlei, refăcându-se și profilul de la bază ce era deteriorat. S-au așezat ferestrele de fier cu geamuri, catedrale de culoare gălbuie, prevăzute cu ventilație la partea superioară. Invelitoarea s-a făcut de aramă, pe șarpantă de lemn, în care s-a fixat și crucea de fier cu baza de aramă»⁵⁸.

Lucrările de restaurare au fost întrerupte din cauza primului război mondial, cînd capitala țării a fost ocupată vremelnic de trupele germane (1916—1918).

O noua restaurare a fost executată în anii 1928—1935 de arhitectul Horia Teodoru care a redus planul inițial (vezi planul bisericii), a subliniat mai pregnant elementele decorative și a marcat eșantioanele picturii vechi.

Aceste lucrări de restaurare «au avut marele merit de a fi redat monumentului aproape în totul înfățișarea și strălucirea de la început. Adăugirile și transformările succesive făcute bisericii, mai ales cele de la mijlocul secolului al XIX-lea, i-au schimbat atît de mult vechiul aspect, încît restaurarea a fost deosebit de dificilă.

Datorită sondajelor făcute în zidărie, precum și în urma săpăturilor de cercetare efectuate în jurul bisericii, au putut fi determinate atît dispoziția generală a planului inițial, cît și acele elemente constructive și decorative dispărute, care dădeau bisericii o notă de originalitate.

Soclu, succesiunea de ocnițe de la partea superioară, contraforturile, cornișa, acoperișul și turla au căpătat forma și frumusețea lor inițială. Cele mai multe din adăugirile străine arhitecturii originare, făcute de-a lungul veacurilor, au fost îndepărtate. Astfel, a fost desfăcut stratul gros de tencuială de factură neogotică care acoperea fațadele, dîndu-se la iveală paramentul bisericii din secolul al XVI-lea. Zidurile unor construcții care nu au mai fost refăcute, ca acelea ale micului pridvor care adăpostea intrarea, ale celor două paraclise ce încadrau pronaosul (și naosul — n.a.) sau ale celor două anexe ale altarului, au fost marcate la nivelul solului pentru a li se cunoaște forma și locul unde se aflau.

Din decorul hibrid al refacerilor de la mijlocul secolului trecut, datorită faptului că, la data restaurării, nu se cunoștea forma inițială a ferestrelor, au fost păstrate doar cadrele din piatră cu grile metalice, care prezintă însă dezavantajul că tulbură oarecum aspectul echilibrat al fațadelor»⁵⁹.

Pentru a crea un cadru corespunzător, restauratorul a construit o nouă clopotniță, precum și cele două corpuri de clădiri ale casei parohiale, înălțate din cărămidă aparentă. Purtător de grijă din partea bisericii a fost preotul paroh Nicolae Georgescu.

Cu prilejul restaurării, au fost descoperite noi vestigii ale curții domnești, în primul rînd baia construită în vremea domniei lui C. Brîncoveanu⁶⁰.

După cutremurul din 1977, biserica a fost reparată din nou prin grija preoților slujitori Dinu Provian și Ion Cristache. S-au consolidat turla și clopotnița, s-a reînnoit în parte portalul și s-au schimbat treptele de la intrare. Curtea bisericii și fundațiile anexelor bisericii, care au dispărut, au fost împrejmuite cu gard de fier.

58. «Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice», 1915, p. 52—53.

59. Cristian Moisescu, *Biserica Curtea Veche*, p. 21—22.

60. Panait I. Panait și D. Almaș, *op. cit.*, p. 97—98.

În interior, a fost restaurată pictura din 1852 a lui C. Lecca de pictorița Virginia Videa, care a pictat din nou și turla. A fost construit un cafas pentru cor, s-au înlocuit stranele, iar altarul a fost împodobit cu lambriuri.

Au fost reparate, de asemenea, cele două corpuri de case parohiale.

Lucrările au fost recepționate la sfârșitul anului 1982, însumând 1.922.302 lei. Toate lucrările au fost executate cu contribuțiile închinătorilor, prin grija preoților acestei biserici și a consiliului parohial.

Slujba sfințirii lucrărilor de reînnoire și restaurare a bisericii a avut loc în ziua de 17 ianuarie 1983 — prăznuirea numelui sfântului Antonie cel Mare, al doilea patron al sfântului lăcaș — de către P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, în fruntea unui sobor de preoți și diaconi.

Cu acest prilej, preotul Dinu C. Provian a evocat importanța și istoricul acestui lăcaș domnesc, a arătat amploarea lucrărilor făcute, aducând calde mulțumiri celor care au ajutat la realizarea lor.

În amintirea acestor frumoase realizări, care au redat venerabilului lăcaș, de închinăciune strălucirea cuvenită unei ctitorii voievodale și unui monument de seamă al arhitecturii religioase medievale românești, s-a montat o placă pe peretele din spatele cafasului, în care se relatează lucrările făcute.

Cu arhitectura sa deosebit de valoroasă, cu pictura sa readusă la lumină, strălucind de curățenie și înconjurată de verdeață și de trandafiri, *biserica Curtea Veche a devenit un lăcaș de închinăciune foarte frecventat de credincioșii care adresează de aici rugăciuni fierbinți Marelui Dumnezeu.*

Descrierea bisericii

Deși — așa cum am arătat — biserica a suferit numeroase schimbări și adaosuri în decursul vremii — «sub această îmbrăcăminte... s-au putut găsi mai toate elementele originale de care s-a ținut seama în cursul lucrărilor de restaurare întreprinse de Comisiunea Monumentelor istorice»⁶¹.

După cum arăta arhitectul Cristian Moiescu — singurul care a descris până acum mai pe larg arhitectura bisericii — «ceea ce a contribuit în mare măsură la renumele bisericii Curtea Veche, în afara semnificației sale deosebite de lăcaș de rugăciune al curții domnești, a fost, fără îndoială, arhitectura sa»; prin elemente noi folosite în construcția sa, biserica are o semnificație deosebită pentru evoluția arhitecturii muntenești⁶².

Intrarea în biserică se face pe sub portalul impunător, aflat în axul fațadei de vest, creație a cioplitorilor în piatră din 1715, formați în vremea de puternică înflorire cultural-artistică cunoscută sub numele de epoca brîncovenească.

Destinată a fi biserica curții domnești și necropola familiei ctitorului, lăcașul are dimensiuni destul de mari; în exterior lungimea măsoară 25 de m, iar lățimea 9 m în dreptul altarului și 14 m în dreptul absidelor.

Interiorul bisericii respectă distribuția caracteristică planului triconc așa cum a fost el materializat la biserica mănăstirii Cozia, în care pronaosul este acoperit cu o boltă cilindrică, iar naosul încununat cu o turlă.

Pronaosul, spațios, de formă aproape patrată, era luminat de două ferestre înguste, ulterior mărite, care străpung pereții laterali dinspre nord și sud; este acoperit cu o boltă semicilindrică, dispusă în sens longitudinal. Acest sistem de boltire

61. Horia Teodoru, în vol. *Închinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931, p. 398.

62. Cristian Moiescu, *op. cit.*, p. 18. *Am folosit ca text de bază la descrierea bisericii descrierea făcută de autorul amintit.*

face necesară apariția unui fronton semicircular, pe fațada vestică, asemănător celui de la biserica mănăstirii Cozia.

Trecerea din pronaos se făcea inițial printr-un gol practicat în zidul gros care despărțea cele două încăperi. La restaurarea din 1928—1935, în noua pardoseală din piatră de Bampton, au fost marcate cu plăci de marmură atit locul zidului despărțitor, cit și locul coloanelor centrale ale arcadelor, adăugate de Ștefan vodă Cantacuzino la 1715 și desființate în urma lucrărilor de reparație de la mijlocul secolului trecut. Două din aceste coloane, frumos sculptate, sînt adosate în perete la locul unde se aflau în 1715.

În prezent naosul și pronaosul formează o singură mare încăpere, sporind astfel impresia de monumentalitate a interiorului bisericii.

Ceea ce caracterizează acest tip de biserică cu planul triconc este structura naosului, acoperit cu o boltă semicilindrică unitară, întreruptă în dreptul absidelor laterale de o turlă. .

Pentru a mări spațiul în interior, în pereții laterali sînt adîncite patru firide laterale, terminate în arc. Prin intermediul pandantivelor, la partea superioară a spațiului central, se obține posibilitatea de trecere de la planul patrat la planul circular al tamburului refăcut al turlei, ridicat în exterior pe o bază scundă de secțiune patrată, luminat de 12 ferestre înalte și înguste.

Partea dinspre răsărit, despărțită de naos printr-o catapeteasmă de lemn, se compune dintr-o absidă mare de formă semicirculară, care este altarul, și din două mici încăperi dreptunghiulare adiacente — proscomidiarul și diaconiconul, care erau mult mai mari în sec. XVIII—XIX — acoperite cu cite o boltă semicilindrică.

Separate prin ziduri groase de altarul cu care comunică, aceste două anexe mai scunde de cit înălțimea bisericii — după modelul bisericii Sfîntul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș — se prezintă ca două încăperi distincte. Întrucît au fost dărimate și refăcute, zidurile lor actuale sînt noi, ridicate pe urmele fundațiilor vechi, descoperite cu prilejul restaurării din 1928—1935.

Din pavajul vechi de cărămizi așezate pe lat din secolul al XVI-lea — peste care s-au adăugat o pardoseală de dale de piatră la 1715 și apoi o alta de scînduri la 1852 — au fost descoperite urme suficiente care să permită reconstituirea. Pardoseala din naos și pronaos, aparținînd restaurării din 1928—1935, este așezată peste cărămizile pavajului inițial, păstrate in situ, acolo unde s-au mai găsit, respectînd întocmai dimensiunile, forma și dispunerea pardoselii vechi.

Cu prilejul efectuării săpăturilor de cercetare, au fost descoperite în pronaos trei cavouri boltite, construite din zidărie de cărămidă, toate profanate la o dată necunoscută. Cavoul mare din dreapta pare a fi aparținut lui Mircea Ciobanul, despre care știm că a fost îngropat în biserica domnească din București în anul 1559. Locul acestor morminte a fost marcat în pardoseală cu dale de marmură albă în care sînt încastrate fișii de granit care indică dimensiunile.

Trecînd acum la exteriorul bisericii, vom prezenta pe larg decorația acesteia și contraforții existenți la biserica din secolul al XVI-lea, care o deosebesc de toate bisericile ridicate în Țara Românească în această epocă.

«Elementul cel mai neașteptat» dat la iveală cu prilejul lucrărilor de restaurare din 1928—1930 au fost cei 5 contraforți pe care-i avea biserica lui Mircea Ciobanul⁶³. Doi din acești contraforți susțineau proscomidiarul și diaconiconul, alți doi naosul, iar al cincilea — mult mai jos decît celelalte — proptea, ca și în Moldova, absida alta-

63. Horia Teodoru, *Contraforții la o biserică muntenească din secolul al XVI-lea*, în vol. *Închinare lui N. Iorga*, Cluj, 1901, p. 398—401.

rului, sub fereastra din axul mare al bisericii. «Ne găsim deci, la începutul jumătății a doua a secolului al XVI-lea, în fața unei biserici munteneste cu bolți obișnuite, adică ale căror împingeri nu sînt localizate pe nervuri, dar care are, concepuți de la început și executați în același timp cu restul construcției, cinci contraforți, din care patru simetrice, așezați la dreapta și la stînga absidelor laterale, și unul mai mic, în axul altarului, întocmai ca la bisericile moldovenești din secolul al XV-lea».

Asupra provenienței acestor contraforți, Horia Teodoru era de părere că sînt o simplă copie luată din Moldova, într-o vreme în care relațiile acestea cu Țara Românească erau foarte bune; «ei au fost lipiți, fără a fi adaptați, la un sistem de bolți al căror joc de împingeri depășeau priceperea limitată a constructorului lui Mircea Ciobanul»⁶⁴.

«O analiză succintă a planului bisericii dovedește că folosirea acestor contraforturi nu a fost înțeleasă de meșterii care le-au conceput. Prin locul unde sînt așezate, ele nu îndeplinesc rolul constructiv bine determinat de a prelua eforturile unui sistem de bolți, dînd impresia că au fost alipite zidurilor bisericii numai cu un scop decorativ. Alături de friza de ocnițe de la partea superioară a clădirii, folosirea contraforturilor apare ca o primă manifestare în Țara Românească a influenței arhitecturii Moldovei, de unde venise însăși soția ctitorului, apriga doamnă Chiajna, fiica lui Petru Rareș»⁶⁵.

«Din cele cinci contraforturi descoperite au fost refăcute numai trei, și anume cel de pe latura de sud a naosului și cele ale proscomidiarului și diaconiconului, celelalte două fiind acoperite cu o lespede de piatră, lăsînd să se vadă urma acestora care se ridică mult pe perete, fără a li se putea determina cu precizie înălțimea, precum și faptul că au fost zidite odată cu întreaga construcție»⁶⁶.

Arhitectura exterioară dovedește preocuparea meșterilor care au conceput-o de a realiza o *plastică monumentală expresivă*.

Deși contemporană cu curtea domnească, «biserica Buna vestire a fost lucrată într-o tehnică deosebită de aceea a subsolurilor palatului, acolo unde bolovanii de riu sînt incasetați în șiruri de cărămidă, după un vechi procedeu bizantin. La lăcașul domnesc s-a folosit numai cărămidă, realizîndu-se suprafețe dreptunghiulare mai retrase și nervuri obținute din șiruri orizontale de cărămizi separate prin grupuri de cîte două puse pe vertical. Sistemul acesta se întilnește la mai multe monumente din secolul al XVI-lea, printre care merită a fi amintită biserica mănăstirii Mihai Vodă»⁶⁷.

Procedeu folosit în decorarea fațadelor, alcătuit din fișii alternative de cărămidă aparentă și tencuială, a fost utilizat, se pare, pentru prima oară în Țara Românească la biserica mănăstirii Valea, județul Argeș, ctitorită de Radu vodă Paisie la 1537 și zugrăvită de urmașul său Mircea Ciobanul, ctitorul bisericii domnești din București.

Dacă la biserica mănăstirii Valea, paramentul fațadelor este alcătuit din fișii orizontale formate din patru șiruri de cărămizi aparente și zone mai înguste de tencuială, despărțite prin două cărămizi verticale în panouri care sînt o imitație exactă și foarte abilă a unor frumoase pietre de talie, la biserica Curtea Veche fișiile aparente sînt formate numai din trei șiruri de cărămizi, iar zonele tencuite, împărțite la fel în panouri de formă dreptunghiulară, sînt așternute pe cărămizi dispuse mai re-

64. *Ibidem*, p. 401.

65. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 20.

66. *Ibidem*, p. 20—21.

67. Panait I. Panait și D. Almaș, *op. cit.*, p. 95.

tras de la fața zidului, încît cele tencuite rămîn la același nivel cu rîndurile de cărămidă aparentă. Se încearcă astfel ca fațadele să capete aspectul unei zidării mixte din cărămidă și piatră.

Această decorație imită de fapt, într-o formă nouă, un vechi sistem de construcție roman, preluat apoi de arhitectura bizantină și înfățișat la noi pe paramentul bisericilor Sf. Nicolae Domnesc și Sin Nicoară din Curtea de Argeș; dar, în timp ce la Argeș și la prototipurile sale alternarea pietrei cu cărămida avea în primul rînd un rol constructiv de a asigura o uniformizare a tasărilor; la monumentele din secolul al XVI-lea alternarea cărămizii cu tencuiala avea doar un rost decorativ.

În afară de aceasta, trebuie să subliniem la fațadă atît tehnica îngrijită a zidăriei, cît mai ales frumusețea profilelor soclului și cornișei, unde au fost folosite **cărămizi de fabricație specială**.

Un alt element caracteristic pentru decorația exterioară a fațadelor este sublinierea părții superioare a monumentului cu o friză de ocnițe, frumos arcuite, avînd arhivoltele construite din cărămizi așezate pe muchie, marcate la rîndul lor de alte cărămizi, puse pe lat, ce urmăresc forma ocnițelor.

Valoarea deosebită a decorației exterioare a fost subliniată și de arhitectul Grigore Ionescu: «Prin introducerea unui șir de ocnițe așezate sub cornișă și mai ales prin întrebuițarea la zidăria soclului și a cornișei a cărămizilor profilate de fabricație specială, *Curtea Veche se evidențiază net și reprezintă un progres însemnat față de biserica de la Valea*, ale cărei fațade, fără profile nici suprafețe acuzate de intrînduri sau ieșinduri, ne înfățișează stadiul primar al acestui fel de decor, sortit să aibă una din cele mai interesante evoluții în arhitectura românească»⁶⁸.

O opinie asemănătoare are și arhitectul Cristian Moisescu: «Prin decorarea fațadelor cu un rînd de ocnițe așezate sub cornișe, prin folosirea contrafortului, cum și prin introducerea cărămizilor profilate de fabricație specială la zidăria soclului și a cornișei, această biserică aduce în arhitectura vremii o notă nouă și originală, rămînd peste secole simbolul unui efort constructiv remarcabil într-o perioadă de grea cumpănă pentru poporul nostru»⁶⁹.

«Aspectul general al fațadelor, foarte bine ticluite în ce privește plastica decorativă, este tulburat acum de felul oarecum brutal în care sînt acuzate golurile ferestrelor, mărite și încadrate cu rame de piatră profilată în stilul hibrid neogotic, caracteristic meșterilor de la începutul celei de a doua jumătăți a veacului al XIX-lea»⁷⁰.

Acoperișul care a avut inițial, ca și la biserica domnescă din Tîrgoviște, o învelitoare de ceramică smălțuită — urmărește întocmai liniile unduioase ale bolților, sporind, astfel, farmecul și armonia construcției.

Un ultim cuvînt despre frumosul portal al bisericii. Așa cum arăta Cristian Moisescu în lucrarea sa adeseori citată, atît în vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu, cît și a urmașului său Ștefan Cantacuzino, unele clădiri mai vechi au fost îmbrăcate într-o formă nouă, adăugîndu-li-se o decorație folosită frecvent în această perioadă. Utilizînd repertoriul de motive întîlnit curent în epoca brîncovenească, cum sînt capitellurile corintiene, motivele florale și vegetale care decorează cîmpul pilăștrilor și al cornișei sau motivele figurative cum sînt capetele de îngeri aflate imediat deasupra intrării, portalul este considerat drept «un element de o reală valoare artistică ce se încadrează armonios în veche arhitectură a monumentului»⁷¹.

68. Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, I, Buc., 1963, p. 380.

69. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 30.

70. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 380.

71. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 23—24.

Intrucît partea de jos a portalului era amenințată cu distrugerea, a fost refăcută la ultima restaurare, după modelul celei vechi.

În încheierea acestei descrieri, se mai cuvine să amintim că *toți specialiștii care au cercetat monumentul au subliniat valoarea sa cu totul deosebită pentru evoluția arhitecturii românești.*

«În întregul ei, biserica Curtea Veche este un exemplu remarcabil de logică constructivă și de juste formule decorative aplicate unui material puțin pretențios, maleabil și destul de durabil, cum este cărămida. Este cazul să subliniem în mod deosebit tehnica îngrijită și frumusețea profilelor soclului și a cornișei, a firidelor turlei, precum și echilibrul just care există între diferitele părți componente ale monumentului»⁷².

«Echilibrul judicios al volumelor, zveltețea și tendința de înălțare imprimă acestui monument un aer de eleganță, iar proporțiile armonioase între diferitele părți componente îi dau un farmec deosebit»⁷³.

«Din punct de vedere arhitectonic, construcția a devenit în scurt timp un prototip pentru lăcașurile ridicate în București sau în țară»⁷⁴.

Biserica a fost pictată de trei ori. Din prima frescă, executată cum spune pisană din porunca fiilor lui Mircea Ciobanul, se mai păstrează fragmente în partea superioară a peretelui de sud al proscomidiarului; ele sînt destul de greu de descifrat.

Din cea de-a doua frescă — executată în vremea domniei lui Ștefan Cantacuzino — se conservă cîteva fragmente, descoperite cu prilejul restaurării din 1929—1935 și montate în nișele din dreapta și din stînga intrării.

De o deosebită prețuire s-a bucurat la vremea sa pictura executată de C. Lecca, profesor de desen la gimnaziul Sf. Sava. După cum declara un martor la sfințirea lăcașului, «și mai cu deosebire pictura ce s-au lucrat de d-l pitarul C. Lecca, profesor de desen, a făcut să fie admirată de toți privitorii, chiar de cei de un gust pretențios, încît, după hotărîrea comună, asemenea frumusețe mai că n-are nici o biserică din capitala noastră»⁷⁵.

După cum au arătat însă specialiștii, «Lecca și Tattărăscu poartă răspunderea unui stil în contradicție cu tradiția națională, în contradicție cu condițiile climatice, în contradicție cu rolul picturii religioase la noi, care devine astfel un ornament occidental, ilogic și foarte fragil, pe zidurile unei clădiri de tradiție bizantină»⁷⁶.

Așa cum preciza Cristian Moisescu, pictura nu depășește limitele unui stil neoclasic corect și rămîne la un nivel artistic mediocru. Decorația murală are însă meritul de a încerca o umanizare a figurilor reprezentate, îndepărtîndu-se de la canoanele tradiției bizantine; ea nu se remarcă prin calități deosebite de concepție sau colorit.

Dintre marile panouri pictate distingem pe peretele dinspre vest al pronaosului, în tabloul votiv reprezentînd portretele principalilor ctitori, pe Mircea Ciobanul și doamna Chiajna, în stînga intrării, și pe Ștefan Cantacuzino cu Păuna doamna, în dreapta. Tratați în manieră medievală atît în fizionomie cît și în redarea detaliilor

72. Grigore Ionescu, *op. cit.*, p. 380.

73. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 29.

74. Panait I. Panait și D. Almaș, *op. cit.*, p. 98.

75. «Vestitorul românesc», 1852, p. 97. Subliniem faptul că Lecca a făcut singur pictura bisericii, nu împreună cu Mișu Popp, așa cum a apărut în numeroase lucrări. În octombrie 1850 s-a plătit «dumealui zugravul pitaru Nicolae» (sic!) 5103 lei pentru zugrăvirea a 49 icoane noi și repararea a 4 icoane împărătești («Glasul Bisericii», 1957, nr. 10—11, p. 711).

76. G. Oprescu, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, București, 1937, p. 108.

de costum, aceste portrete au fost, fără îndoială, inspirate din pictura de la 1715, peste care probabil se suprapun.

Țîmpla din lemn aurit, «săpată de sculptorul Babic la mijlocul secolului trecut, de oarecare interes artistic, respectă principiul repartizării scenelor în registre: cel al icoanelor împărătești, al icoanelor prăznicare și al apostolilor, avînd în centru pe Hristos. În decorație se remarcă o tratare în volume mai ample a lemnului și folosirea unor motive vegetale sau antropomorfe cum ar fi struguri sau capete de îngeri, care amintesc Țîmplele din lemn sculptat ale epocii brîncovenești.

Dintre icoanele ce le cuprinde, pictate o dată cu restul bisericii la 1852, reține atenția a noua icoană din registrul inferior al prăznicarelor, singura păstrată din cele care împodobeau catapeteasma făcută de Ștefan Cantacuzino, reprezentînd una din scenele cu sensul cel mai simbolic din întreaga mistică ortodoxă, arătarea celor trei îngeri ai lui Avraam la stejarul de la Mamvri ⁷⁷.

Ca fostă biserică a curții domnești, acest lăcaș a fost înzestrat cu prețioase odoare de către domnii care s-au perindat la tronul Țării Românești și și-au avut reședința la Curtea Veche. Nestatornicia vremurilor, invaziile, jafurile sau incendiile au făcut însă ca ele să nu ajungă pînă la noi.

Pînă nu de mult se mai putea vedea o tavă rotundă de argint, avînd pe margine în basorelief opt prooroci, iar în mijloc chipul Maicii Domnului. O inscripție săpată pe spatele tăvii spune că «Acest sfînt vas anaforiță iaste făcut de Io Constantin Basarab voievod și închinat sfintelor besearici domnești den București și den Tîrgoviște la leat 7203» (1695) ⁷⁸.

Dintre odoarele păstrate în inventarul bisericii prezintă interes două ripide de argint, un potir de metal și un hartofor de argint sub formă de biserică, toate dăruite în anul 1800 de Alexandru Constantin Moruzi voievod (1793—1796, 1799—1801), după cum reiese din inițialele Al. Ks. Mrz. Vv., imprimate alături de stema țării, pe fiecare din obiectele amintite (aflate acum în micul muzeu al bisericii).

Se mai păstrează, de asemenea, o tavă rotundă de argint pentru anafură, frumos cizelată cu ornamente florale pe contur, avînd în relief pe cei patru evangheliști. În mijlocul tăvii sînt imprimate stema țării, inițialele donatorului Constantin Ipsilanti voievod (1802—1807) și anul 1806, cînd a fost dăruită bisericii.

Nu știm prea multe lucruri despre obiectele de cult ale bisericii din secolele XVI—XVIII; mult mai bogate sînt știrile privind dotarea lăcașului cu obiecte de cult în secolul trecut.

În această vreme biserica dispunea de numeroase veșminte; în condica de cheltuială a bisericii pe 1844 se găsesc date despre repararea a: 9 stihare, 4 feloane, 5 epitrahile, 3 orare, 14 perechi de rucavițe, două «taclmuri» de aere etc. ⁷⁹.

Zestrea de odoare și veșminte a sporit mult în perioada de după 1844, cînd ieromonahul Visarion a adus numeroase astfel de obiecte din Rusia, dintre care amintim: o sfiță și un stihar de catifea roșie, două perechi rucavițe, un epitrahil, două stihare preoțești, un vas de argint poleit cu aur (tiplota), o evangheliie «îmbrăcată cu

77. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 28—29.

78. *Inscripțiile medievale ale României I Orașul București*, p. 246; Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 29.

După opinia Olgăi Greceanu, *op. cit.*, p. 132, toate obiectele de cult ale bisericii, evangheliere etc. (aflate la 1928 la Muzeul Național de antichități) ar fi fost dăruite de C. Brîncoveanu.

79. Condica citată, f. 33—34.

tablă de argint, poleită cu aur și cu chipuri de smalt», un «sicriu» (= chivot) de argint aurit pentru păstrarea moaștelor etc.⁸⁰.

Odoarele bisericii au suferit din pricina incendiului din 1847, după care «au fost adăpostite în niște încăperi ale hanului Șerban vodă», de unde arhimandritul Vi-sarion a fost invitat să le ridice în 1849, să le depoziteze «în două încăperi de la mănăstirea Sf. Apostoli, pentru care s-a făcut cunoscut cuviosului igumen ca să le slo-boade»⁸¹.

După incendiu, s-au achiziționat noi odoare; în devizul de reparații ale bisericii se prevede și procurarea unui epitaf cusut cu aur, o cădelniță de argint, un policandru, 6 candelari mari, 30 de icoane ale praznicelor zugrăvite pe aramă, toate valorind 20.670 lei; mare parte din acestea au fost aduse din Rusia.

După catagrafiile din 1852 și 1861, biserica dispunea de numeroase odăjdii: 13 sfite, 11 stihare, 11 epitrahile, 14 rucavițe, 4 aere, 8 procovețe etc.

O poală de iconostas era de stofă roșie vărgată, mărginită cu stofă albă; a doua poală era de catifea verde. Mai existau două perdele de catifea roșie, două fețe de masă pentru sfântul prestol, din care una din damasc de mătase albastru cu flori negre⁸².

Biserica dispunea de numeroase obiecte de cult («argintăria bisericii»); o cutie pentru sfânta împărtășanie în formă de biserică; 9 candelari mici și 8 mai mari, 4 disco-potire «cu tacimul lor», două discuri, din care unul poleit, două sfeșnice mici, două cădelnițe etc., separat de care sînt trecute și «cîteva fărămături mici de argint», precum și: o pereche cununii de argint, o cruce mare poleită de argint, două cruci mici de argint, «foarte vechi» și o alta săpată, un chivot de argint, o linguriță de argint poleită cu aur, etc.

În 1861 se specifică și greutatea obiectelor de argint «făcute din argintul bise-ricii»: 16 ocale și 117 dramuri (adică circa 20,5 kg!) «cu 188 dramuri mai mult decît era coprinsă în inventarul din anul 1856, ceea ce provine din nesecata cîntărire de atunci»⁸³.

La rubrica «alte obiecte ale bisericii» sînt trecute: o cruce mare de lemn pe care este zugrăvită Răstignirea; 15 iconițe pe tablă de alamă pe care sînt zugrăvite 30 praznice, lucrate la Moscova; un epitafion mai bun, lucrat în Rusia; un policandru mare cu 24 sfeșnice, poleit cu argint; 6 policandre mici, poleite cu argint; un tetrapod pentru Evanghelie, alte două la străni; o cruce de fier alb atîrnată la policandru; amvon cu postav roșu pentru citit Evanghelia; un jeț arhieresc în altar; 12 sfeșnice de alamă; două «gardiroabe» pentru ținerea odoarelor bisericii etc.

Dintre obiectele mai vechi ce se păstrează, amintim două icoane de argint masiv, aflate în pronaosul bisericii. Pe icoana masivă a Bunei Vestiri se află inscripția: «Această sf. icoană s-a făcut din argintul bisericii, iar costul lucrului și al argintului s-a dat de d-lui Theodorache Dobrovici, soția Zamfira și fiii, prin stăruința preot superior Spiridon Bădescu. Anul 1868 aprilie 20».

80. «Glasul Bisericii», 1957, nr. 10—11, p. 709—710.

81. *Ibidem*, p. 711.

82. Acad. R. S. România, ms. 718, f. 414—425, 430—431. Separat, în 1861, mai sînt înregistrate: o bucată de stofă roșie în cruci, o alta de stofă albastră cu flori, una de 6 coți de stofă albă etc. (*ibidem*, f. 431).

83. *Ibidem*, f. 431 v. — 432. Vezi și cererea de aprovizionare cu obiecte bise-ricesti din 1862 la Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instrucțiunii, dos. 1101/1862.

La 1882 o comisie constata la fața locului: «odoare sfinte, demne de interes istoric, care sã aibã o valoare artisticã, nu mai existã». (*Monumente naționale. Mo-nastiri și biserici ortodoxe. Raporturi de la comisiunile întocmite pentru cercetarea lor*, Buc., 1882, p. 152).

Icoana reprezentând pe sfinții Arhangheli are următoarea inscripție: «Dar al lui Mihail Califarov, executată de fratele său Nicolae, 1870 martie».

Cît privește *cărțile*, la 1861 sînt înregistrate :

— o Evanghelia îmbrăcată în catifea albastră, cu tablii de argint, colțurile poleite cu aur ;

— alta îmbrăcată peste tot cu argint, poleită cu aur și cu smalturi ;

— alta îmbrăcată cu catifea roșie, cu colțuri de argint, poleite (veche) ;

— alta «sadea, veche» ;

— 12 Minee românești ;

— o Cazanie, idem ;

— 2 Ceasloave, idem ;

— o Psaltire, idem ;

— 2 Apostoli vechi, idem ;

— un Apostol bun, idem ;

— un Triod, idem ;

— un Penticostar, idem ;

— o carte Patimile lui Iisus Hristos ;

— Două Ceasloave mici ;

— o Leturghie ;

— un Catavasier mic ;

— Două cărți românești care cuprind împărțirea de grîu (?) .

Separat de cărțile românești, existau și unele în limba greacă : 4 Minee, două Ohtoihuri, 3 Trioade, 3 Penticostare ⁸⁴.

Înainte de a fi predate Patrimoniului Cultural Național, biserica avea : Evanghelia grecească, 1803 ; Ohtoih, Buda, 1811 ; Triod, 1816 ; 10 Mineie, 1831—1832 ; Liturghier, 1833 ; două Mineie, 1835 ; Ceaslov, 1835 ; Apostol și Ohtoih, 1936 ; două Mineie 1850 și alte cărți mai noi ⁸⁵.

Acum biserica are cărți de cult noi, iar inventarul de odăjdii a fost reinnoit.

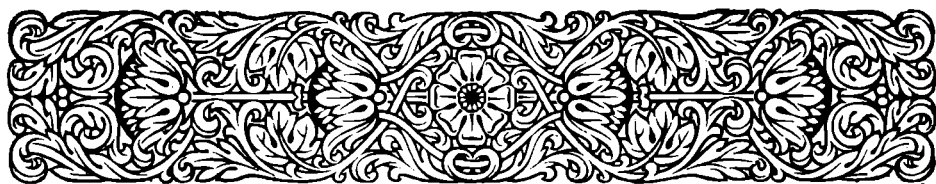
În încheierea acestei prezentări a istoricului bisericii domnești «Buna Vestire» — repetăm, *cea mai veche biserică din București* — ne însușim concluzia unuia din autorii folosiți adesea în lucrarea noastră : «cel care, cu dragoste pentru vechea noastră artă, își va lua osteneala să cerceteze acest prețios monument va afla în zidurile sale nu numai mărturia unui trecut plin de zbucliu și frămîntare, dar și dovada migalei și priceperii meșterilor care l-au ridicat și împodobit, al căror nume nu-l vom cunoaște poate niciodată» ⁸⁶ și — adăugăm noi — *vor simți fiorul că se roagă lui Dumnezeu în același loc în care s-au închinat Mihai Viteazul, Matei Basarab sau Constantin Brîncoveanu*.

Pr. DINU PROVIAN

84. Pentru comparație a se vedea și catagrafia întocmită la 1762, în care figurează numeroase cărți scrise în limbile greacă și slavonă, pe lângă cele românești (Acad. R. S. România, ms. 403, f. 8 v. — 9 v.).

85. Andrei Foșlea, *Biserica Curtea Veche din București*, teză de licență, ms. 1956, p. 60—62.

86. Cristian Moisescu, *op. cit.*, p. 30.

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

CONCERTUL DE COLINDE DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

După o veche și frumoasă tradiție a «Școlii» și în anul 1985 mai înainte de plecarea elevilor în vacanța de Crăciun, s-a desfășurat serbarea și concertul de Crăciun și Anul Nou, în sala mare de festivități a Seminarului, în ziua de 18 decembrie, în prezența P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, a corpului profesoral, a unui mare număr de părinți ai elevilor, foști elevi, preoți și prieteni ai «Școlii» și iubitori ai frumoaselor noastre colinde strămoșești.

Toți cei prezenți au petrecut o după amiază plină de căldură sufletească duhovnicească și au ascultat desfășurarea programului cu sufletele pline de o ambianță sfântă a mării Sărbători a Nașterii Domnului, sărbătoarea păcii și a înfrățirii oamenilor cu poruncile cerești, căutând să cuprindă, cu toată ființa lor, acel parfum al împlinirii idealurilor milenare, al venirii lui Hristos în lume, prezența Lui în istorie și în pocalul cel mai curat al sufletelor noastre.

Au fost clipe de înaltă trăire creștinească și în același timp românească, cu ecouri sfinte în copilăria noastră, ascultând aceste mesaje ale colindelor pe viers de folclor și de tradiție, de puritate spirituală și artistică.

Serbarea a fost deschisă de către P. C. Pr. Dumitru Dima, Directorul Seminarului, care, în câteva cuvinte a arătat râvna și dragostea copiilor noștri, care prin această sărbătoare creștinească tradițională, leagă prezentul cu trecutul și cu dorurile de minuire, de pace și de fericire ale întregii omeniri.

Într-o frumoasă și competentă cuvîntare, P. C. Preot Profesor Sirbu Gheorghe, spiritualul Seminarului, a prezentat chipul sfînt al Maicii Domnului în colindele românești. Din cele expuse s-a relevat prezența Maicii Domnului în toată opera de minuire, care, prin cea mai adîncă smerenie, dragoste de maică și de dăruire neprețuită, și-a petrecut viața în lumina strălucitoare, a activității Fiului ei, Mîntuitorul Iisus Hristos.

În prima parte a concertului, Corul Seminarului, sub conducerea P. C. Diacon Marin Velea, profesorul de muzică, s-a desfășurat un frumos program muzical, împletit cu recitări potrivite din versurile unor mari poeți ai literaturii religioase.

În buchete variate de colinde am ascultat bucăți din folclorul muzical clasic și mai nou, de pe diferite plaiuri ale patriei.

Au fost prezentate colindele :

1. Bună Dimineața, de A. Podoleanu, armonizare de I. D. Chirescu.
2. Steaua sus răsare, de Vasile Popovici.
3. O, ce veste minunată, de Gheorghe Dima.

4. Trei crai de la răsărit, de D. G. Kiriac.
5. Sus creștini, de Gh. Cucu.
6. În seara de Moș Ajun, de Marin Tache.
7. Noi umblăm și colindăm, de Mihail Bîrcă.
8. Lîngă ieslea minunată (în primă audiție), de Diac. M. Velea.
9. Doamne a Tale cuvinte, de Gheorghe Șoima.
10. Somnul lui Iisus, de Gavaert.
11. Colinde, colinde, de Gh. Dumitrescu.
12. Plecarea magilor, de D. G. Kiriac.
13. Flori dalbe, flori, de Diac. Marin Velea.
14. Colindiță, de Emil Monția.
15. Dîin an în an, de Gh. Budiș.
16. Plușorul, de Maxim Vasiliu.

Cu un talent deosebit au rostit versuri elevii : Bucur Valentin din anul I, poezia «Colindătorii», de George Coșbuc, Hristea Vasile din anul II, poezia «Moș Crăciun», de Octavian Goga, iar elevul Vladu Nicolaie din anul I a recitat un frumos colind de Arhimandritul Bartolomeu Anania : «Colind de Crăciun».

Ca fulgii albi de nea, ce se scutură lin pe pămînt, așa au picat peste sufletele noastre melodii sfinte din folclorul muzical religios al poporului nostru.

În partea II-a a programului a fost prezentată piesa religioasă «IROZII», de Victor Ion Popa, în interpretarea colectivului de elevi ai clasei a-V-a, care, într-o costumație de epocă, în creația talentatului nostru scriitor, au lăsat o impresie de neuitat, redînd o scenografie desăvîrșită.

La sfîrșitul serbării P. S. Episcop Roman Ialomițeanul a felicitat pe elevi, pe inițiatori, interpreți și pe profesorii care au depus o muncă deosebită pentru pregătirea unui program atît de reușit.

A binecuvîntat pe toți și a urat elevilor și familiilor lor «sărbători fericite» și un Nou An cu pace și fericire.

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

NUMIRI ȘI TRANSFERĂRI DE PERSONAL

1. Popescu Dumitru Mugurel, se numește preot paroh la parohia Bolintin Deal I, protoieria Ciorogîrla, județul Giurgiu. Hirotonit de P. S. Episcop Roman Ialomițeanu.

2. Stancu Dumitru, se numește preot paroh la parohia Bilciurești, protoieria Titu, județul Dîmbovița. Hirotonit de P. S. Episcop Roman Ialomițeanu.

3. Antonescu Nicolae, se numește preot paroh la parohia Gostinari, protoieria Giurgiu, județul Giurgiu. Hirotonit de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanu.

4. Rîndașu Toni, se numește preot paroh la parohia Coadă Izvorului, protoieria Cîmpina, județul Prahova. Hirotonit de P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanu.

5. Ristache Alexandru, se numește preot la parohia Dumitrana, Protoieria Sectorul Agricol Ilfov. Hirotonit de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanu.

6. Cucută Aurel, se numește preot paroh la parohia Căscioarele, protoieria Oltenița, județul Călărași. Hirotonit de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanu.

7. Apostol Constantin, se numește preot la parohia Valea Anii, protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova. Hirotonit de către I. P. S. Mitropolit Nestor Vornicescu, al Olteniei.

8. Paraschivescu Aurelian, se numește preot paroh la parohia Predești, Protoieria Ploiești, județul Prahova. Hirotonit de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanu.

9. Dragomir M. Gabriel, se numește preot paroh la parohia Nașterea Maicii Domnului Slănic. Hirotonit de P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanu.

10. Olteanu Marcel, se numește preot paroh la parohia Balta Sărată, protoieria Turnu Măgurele, județul Teleorman. Hirotonit de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanu.

11. Holtea Gh. Adrian, se numește preot paroh la parohia Măgura, protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova. Hirotonit de I. P. S. Mitropolit Nestor Vornicescu, al Olteniei.

12. Iorga Mihai, se numește preot paroh la parohia Bela, protoieria Tîrgoviște, județul Dîmbovița. Hirotonit de P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanu.

TRANSFERĂRI

1. Preotul Ghițuș Iosif, de la parohia Orvișele, Eparhia Oradea, se transferă în postul de preot paroh la parohia Albești, protoieria Slobozia, județul Ialomița.

2. Preotul Murea Ion de la parohia Tisa, protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova, la parohia Plopu, aceeași protoierie.

3. Preotul Nanu Constantin, de la parohia Talea, protoieria Cîmpina, județul Prahova, la parohia Breaza II, aceeași protoierie.

4. Pr. Bădilă Traian, de la parohia Ciupelnița, Protoieria Ploiești, județul Prahova, la protoieria Podenii Noi, protoieria Vălenii de Munte, Prahova.

5. Preotul Andronache Viorel, de la parohia Plopu, protoieria Vălenii de Munte, la parohia Tisa, aceeași protoierie.

6. Preotul Manu I. Dănuț, de la parohia Capul Piscului, protoieria Cîmpulung Muscel, județul Argeș, la parohia Domnească din orașul Cîmpulung.

7. Preotul Vlad Eugen de la parohia Cristeasca, protoieria Titu, județul Dîmbovița, la parohia Olteni, Circa III Capitală.

8. Preotul Dan Haralambie, de la parohia Andolina, protoieria Călărași, la parohia Sfinții Împărați orașul Călărași.

9. Preotul Teașă Ioan de la parohia Broșteni, protoieria Găești, județul Dîmbovița, la parohia Morteni II, aceeași protoierie.

10. Preotul Popa Tănase de la protoieria Hodărăști, protoieria Titu, județul Dimbovița, la parohia Pietroșița III, protoieria Tîrgoviște, același județ.

11. Preotul Radu Constantin, de la parohia Săteni, protoieria Tîrgoviște, județul Dimbovița, la parohia Răzvadul de jos, aceeași protoierie.

12. Preotul Joița Alexandru, de la parohia Prăjani, protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova, la parohia Sfînta Vineri orașul Ploiești.

13. Preotul Mihăiescu Ioan, de la parohia Udrești Vale, Protoieria Vălenii de Munte, la parohia Podgoria, aceeași protoierie.

14. Preotul Bazavan Mihai Marin, de la parohia Fundeni, protoieria Vălenii de Munte, la parohia Sfînta Treime orașul Ploiești.

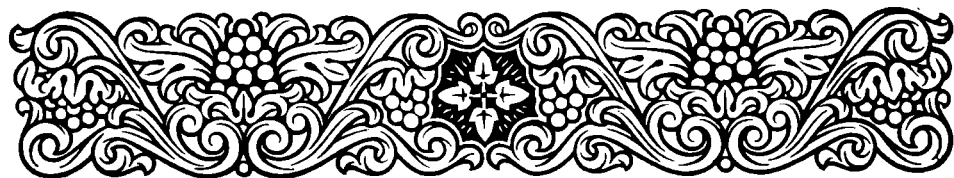
15. Preotul Buchiu Sebastian, de la parohia Conduratu, protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova, la parohia Nicolae Krețulescu orașul Tîrgoviște, județul Dimbovița.

TÎRNOSIRI ȘI SFINȚIRI DE BISERICI

1. La parohia Călinești, protoieria Alexandria, județul Teleorman de către P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, Vicar Patriarhal.

Pr. DAVID POPESCU

RECENZII ȘI NOTE

EDUARD WACHMANN (1836—1908) **Compozitor și dirijor**

Între figurile muzicale proeminente, care au instruit artistic și dirijat prestigios renumita formație corală a Așezământului Bisericii «Domnița Bălașa» din București (care împlinește la «duminica ortodoxiei» din anul acesta, 118 ani de activitate neîntreruptă), se numără, la loc de cinste, profesorul compozitor și dirijor, Eduard Wachmann, de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 150 de ani.

Născut în București, la 10 februarie 1836, fiul compozitorului și dirijorului Ioan Andrei Wachmann (1807—1863), muzician din Banat și stabilit în București în 1833, a studiat pianul cu tatăl său, perfecționându-se la Viena și Paris, având mentori pe marii profesori M. Nottebohrn, M. Reber și A. Marmontel, însușindu-și, cu sîrguință, modul de organizare și funcționare a formațiilor corale ca și a metodelor de învățămînt artistic, și îmbogățindu-și substanțial bagajul artistic muzical.

După terminarea studiilor de specializare peste hotare, întorcîndu-se în țară, la vîrsta de numai 27 ani, se impune ca un muzician cu orizont larg în arta sunetelor, preluînd la puțină vreme, frînele vieții muzicale ale capitalei, încît spre sfîrșitul veacului XIX-lea conducea autoritar și cu recunoscută siguranță, ca director: Conservatorul, Filarmonica (înființată de el împreună cu cărturarul Constantin Esărcu la 29 aprilie 1868), Opera Română, Societatea de ajutor reciproc a artiștilor, precum și întreaga mișcare muzicală, cuvîntul său fiind decisiv în toate problemele de învățămînt și repertoriu, încadrări și promovări de personal, și nu i se putea contesta capacitatea de muncă, pricepere și experiență profesională.

Eduard Wachmann a compus muzică de scenă — vodeviluri, cançonete, muzică corală, instrumentală — de cameră, publicînd și o serie de lucrări didactice, marele său merit constînd în dinamizarea vieții muzicale românești și în educarea publicului prin intermediul creației clasice universale. Sub conducerea sa a debutat la Ateneul Român în 1898 marele compozitor și dirijor George Enescu (Calendar 1986). Este demn de reținut faptul că, pe lingă activitatea menționată mai sus, Eduard Wachmann a de-pus o activitate meritorie și pe tărîm religios, compunînd două liturghii mixte, tropa-rele Învierii și ale Praznicelor, precum și cîteva axioane praznicale, toate de mare efect artistic și evlavios.

În 1891, Epitropia Așezământului Bisericii «Domnița Bălașa» l-a angajat ca director artistic și dirijor al Corului, avînd ca adjunct pe prof. Dumitru Teodorescu.

La 29 sept. 1885, cînd s-a sfințit Biserica «Domnița Bălașa», impunător monument arhitectonic, cu un rafinat aspect artistic și-un bogat tezaur pictural și ornamental (in-

terior), în prezența autorităților superioare de stat și-a notabilităților capitalei, slujba sfințirii oficiindu-se de Mitropolitul Primat Calinic, Eforul Prim al Așezămîntului, corul Bisericii a fost condus magistral de eminentul profesor Eduard Wachmann, avînd ca soliști pe renumiții artiști de la Opera Română, soprana Elena Teodorini și tenorul Grigore Gabrielescu, de față fiind și vestita artistă, soprana Adelina Patti.

În timpul dirijatului său (1891—1908), Corul Bisericii Domnița Bălașa a ajuns la un serios progres, mai ales în privința disciplinei și a felului superior de interpretare în execuție.

Toți care l-au ascultat, l-au socotit drept cel mai bun cor bisericesc (Traian Ghica, *Corul...*, «Biserica Ortodoxă Română», LVII, p. 29). Toate compozițiile bisericești și în special cele ale lui Muzicescu, erau executate cu cea mai mare atenție (de multe ori în prezența compozitorului Muzicescu), care se deplasa special în capitală, de la Iași, să-și asculte lucrările executate impecabil sub bagheta prof. Eduard Wachmann, studiate cu multă meticulozitate, metodă folosită în continuare de toți dirijorii posteriori ai corului, pînă în zilele noastre.

După o prodigioasă și multilaterală activitate muzicală (Dicționar Enciclopedic, pag. 897), Eduard Wachmann încetează din viață în București, la 12 decembrie 1908, după ce predase bagheta Filarmonei lui Dimitrie Dinicu, iar la Biserica Domnița Bălașa, strălucitului său elev, Dimitrie Gh. Chiriac.

Numele compozitorului și dirijorului Eduard Wachmann se rostește cu mult respect în cultura românească muzicală din veacul trecut, iar Biserica Domnița Bălașa îl are permanent în rugăciunile sale, liturghia sa executîndu-se cu multă evlavie, prin alternanță, cu cele încă nouă liturghii armonizate de mari maeștri, cum se menționează mai jos.

Pentru exemplificare subliniem că, în Biserica Ortodoxă Română, pînă la înființarea Conservatoarelor de la București (1864) și Iași (1860), (vezi prof. M. Poslușnicu, *Istoria Muzicii la Români*, Buc., 1928, pag. 146), cîntările în Biserică se executau de cîntăreți, în chip antifonic, ajutați de isonari pe un singur sunet.

De la înființarea Conservatoarelor însă, s-a simțit nevoia introducerii cîntării armonizate în Biserică, fapt reglementat de decretul Domnesc nr. 101, din 18 ianuarie 1865, prin care Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, aprobă introducerea corurilor vocale în Biserică și ca urmare a acestui decret, la 25 ianuarie aceluiași an, prof. Ioan Cartu e numit prim conducător oficial al corurilor religioase din București (dr. N. Moldoveanu, *Cîntarea corală în BOR*, în «Studii teologice», XIX, 1967, nr. 7—8 p. 504). În vremea aceasta au luat ființă corurile bărbătești, la Mitropolie, condus de arhim. rus Visarion, de la Biserica Sf. Anton — Curtea Veche și de la biserica Kretzulescu, instruite de Anton Pann, precum și Corul mixt de la Biserica Domnița Bălașa, înființat și condus, la hotărîrea Epitropiei de Prof. Alexandru Podoleanu (1868—1885), activitatea fiind începută efectiv la Duminica Ortodoxiei în anul 1868, cu liturghie armonizată chiar de dirijor.

Așa cum s-a arătat mai sus, între 1885—1908, conducerea și instruirea sa a fost încredințată Prof. Eduard Wachmann, avînd ca adjunct pe prof. Constantin Bărcănescu. În continuare, corul a fost condus de prof. D. G. Kiriac (1909—1921), care a compus toate cîntările Sf. Liturghii, tropare praznicale, serv. cununiei, serv. înmormîntării, colinde de Crăciun etc. Bagheta a fost preluată de prof. D. Teodorescu (1921—1923) și în continuare (1923—1928) de prof. de muzică de la liceul Gheorghe Lazăr, — Ion N. Baston.

Reîntors de la studii de la Paris în 1928, Prof. univ. Ioan D. Chirescu este numit de Epitropia Bisericii, director artistic și dirijor al corului Bisericii Domnița Bălașa.

pe care-l conduce timp de peste 50 de ani, îmbogățindu-i repertoriul cu două liturghii (Gl. 5 și Gl. 8) și o serie întregă de concerte, tropare, condace și alte cîntări potrivite sentimentelor noastre religioase și a adoptat interpretarea cea mai legată cu firea și simțirea creștină românească, care îndeamnă la rugă.

Prof. univ. emerit Ioan D. Chirescu, Artist al Poporului, a ridicat mult prestigiul Coralei Bisericii Domnița Bălașa, multe elemente fiind recutate din fosta Societate corală Carmen, renumită în țară și peste hotare, prin aportul său muzical coral. După decesul Prof. Ioan D. Chirescu în anul 1980, corul a fost și este și în prezent condus de maestrul Ștefan Mureșan, fost prim-dirijor al Filarmonicii «George Enescu», la reînființarea ei în noua formație de activitate.

În ultimii treizeci de ani, corul a reușit să execute consecutiv, zece liturghii armonizate de compozitorii : Alexandru Podoleanu, Eduard Wachmann, Hubic, Ioana Ghica-Comănești, Muzicescu, D. G. Kiriac, Ioan D. Chirescu, Nicolae Lungu, Vorobchievici, Gh. Cucu, contribuind substanțial la săvîrșirea Sfințelor slujbe, executate aci cu multă grijă și la un înalt nivel artistic evlavios, apreciat în unanimitate de cei ce cercetează acest Așezămint.

Cu un asemenea trecut bogat și cu devotamentul acelora care astăzi activează cu seriozitate și atașament în această formație morală, se nădăduiește ca, flacăra artistică corală bisericească, aprinsă aci acum 118 ani, prin talentul și munca pe care au depus-o de-a lungul vremii toți dirijorii menționați mai sus, prof. Eduard Wachmann, deținînd un loc de frunte, va continua să lumineze și mai departe, corul Bisericii Domnița Bălașa, meritîndu-și pe deplin renumele de formație corală bisericească «fruntașă».

Pr. MIHAIL MARINESCU

VOLUMUL OMAGIAL, publicat în onoarea *Arhiepiscopului Dr. Methodios Fuyas al Thyatirelor și Marii Britanii* în 1985 la împlinirea a 60 de ani (în editura proprie Thyateira, House, London W 2), de prof. univ. George Dion. Dragas, de la Univ. din Durham.

Ne aflăm în fața unei opere monumentale, cu hirtie neobișnuită, suprafină și cu dimensiuni unice (28 cm./21 cm.), tipărită în general cu litere mici, pe două coloane în 702 pagini (care puteau forma 3–4 volume dense, obișnuite), cuprinzînd studii teologice profunde și articole omagiale a cincizeci de personalități, șefi de Biserici ori vestiți profesori de teologie din toată lumea și din toate confesiunile creștine.

Volumul începe cu expunerea *comitetului de patronaj* (Arhiepiscopul Robert Runcie de Canterbury, Cardinalul Basil Hume, Arhiepiscop de Westminster și Mitropolitul Meletie al Franței) și a *comitetului editorial* (Mitropolitul Hrisostom al Mirelor din Istanbul, Arhiepiscopul Basil al Belgiei, Sir Steven Runciman Dumfriesshire — Scoția, Mitropolitul Antonie al Surojului, Mitropolitul Ioan de Helsinki, Prof. Gordon Rupp, Cambridge, Prof. F. F. Bruce, Manchester, Prof. T. F. Torrance, Edimburg).

Urmează șase *articole omagiale* (pp. 11–24). Cel dintîi, al *Patriarhului ecumenic Dimitrie* al Constantinopolului, exprimă satisfacția de a vedea sărbătorit un vrednic păstor mare al Bisericii grecești, la 40 de ani de la intrarea în monahism, la 35 de ani de preoție și înaltă ierarhie și la 30 de ani de bogată activitate teologică și-i urează o activitate tot atît de prodigioasă și în viitor. Arhiepiscopul de Canterbury, care l-a cunoscut în 1973 în cadrul Comisiei ortodoxo-anglicane, în care Arhiepiscopul Metho-

dios este co-președinte, notează caracterul vioi, energic și dependent de harul dumnezeiesc, personalitatea lui dezvoltându-se cu putere mai ales în săvârșirea Sfintei Liturghii. Șeful Bisericii Anglicane mai amintește că volumul Arhiepiscopului Methodios despre Anglicanism arată o profundă cunoaștere a acestei confesiuni, ca și modul personal în care o interpretează. *Mitropolitul Meletie al Franței* descrie noblețea caracterului Arhiepiscopului Methodios și bogăția activității sale în cadrul Comisiei ortodoxo-anglicane, manifestată și prin lucrarea scrisă în englezește despre Ortodoxie, Anglicanism și Romano-catolicism, scrierile sale fiind «o mină bogată de informații și reflecții despre Creștinism». El sfârșește omagiul său cu lauda învățăturii lui Methodios despre canonul al 28-lea de la Calcedon. *Mitropolitul Dorotei al Aticeii*, fost preot și profesor la gimnaziul din Aksum, unde a ajuns Arhiepiscop Methodios, califică drept extraordinară activitatea acestuia în Etiopia. La fel privește *Mitropolitul Basil al Belgiei* lucrarea în via Domnului a acestuia înainte de participarea lui la colochiul ortodox-anglican, a cărui importanță o descrie pe larg. Această parte se sfârșește cu articolul omagial al *Mitropolitului Basilios al Lemnosului*, decedat între timp, care hirotonise pe actualul sărbătorit în diacon în 1947, și l-a caracterizat ca având un rol deosebit în Biserică, știință și societate.

Protopresbiterul Dr. George Dion. Dragas continuă cu o introducere biografică a Arhiepiscopului Methodios, și-l prezintă ca o apariție cu totul excepțională în Biserica Ortodoxă, ca activitate bisericească, duhovnicească și gândire teologică, insistând pe această ultimă notă (pp. 25—102). El începe așa (descriind apoi toate etapele vieții ca extraordinare), pentru a justifica ceea ce l-a atras spre el definitiv de pe când era student la Edimburg, unde a rămas ca asistent: «A fost oare vitalitatea absolută și forța caracterului său sau flexibilitatea și amabilitatea acțiunilor sale, distincta sa generozitate față de alții sau austeritatea sa călugărească în ceea ce-l privește planurile sale de necrezut despre lucruri mereu mai mari sau apropierea sa liniștită și metodică de fiecare sarcină a vieții zilnice, graba sa de a aplica celorlalți «iconomia» (moderația), sau alipirea sa neșovăielnică de disciplina și tradiția Bisericii, prietenia sa personală intensă față de alții sau curajoasa, dacă nu măreața susținere a lipsei de recunoaștere și chiar opoziție și gelozie din partea altora, distinsele abilități și realizări academice, sau graba de a recunoaște abilitățile altora? Ce a fost exact ceea ce m-a atras pe mine la Eminența Sa când am făcut cunoștință cu el într-un punct crucial al începutului dezvoltării mele ca tânăr student în Teologie la Universitatea din Edimburg de multă vreme?» (p. 25). În lipsă de spațiu, dăm, în cele ce urmează, numai titlurile acestei note biografice, cu rare și mici explicații.

2. Primii ani de dezvoltare în minăstirea de la Pendeli și Facultatea de Teologie de la Atena, sub protectoratul Patriarhiei Alexandriei. 3. Ca arhimandrit a îndeplinit (din 1941 în 1954) sarcinile spirituale duhovnicești pentru ortodocșii greci din München, unde a continuat și studiile teologice cu profesorii Dölger și Beck. 4. În 1954 este numit secretar-șef al Patriarhiei din Alexandria, unde publică 12 studii teologice, mai ales de istorie, fapt pentru care a fost foarte lăudat de profesorii săi. 5. Au urmat cele trei sarcini pastorale la Addis-Abeba, în 1956 în ansamblul tulburărilor politice din Etiopia. 6. A patra sarcină pastorală la Manchester-Anglia, cu continuarea studiilor academice și cu noi publicații teologice. 7. După 1966 a păstorit la Atena, unde a venit ca doctor în Teologie și a continuat publicațiile cu două subiecte foarte apreciate asupra Corintului și asupra mesajului social al Sf. Ioan Hrisostomul. 8. Între 1968 și 1979 a avut cea mai îndelungată activitate, înaintea celei de astăzi, ca mitropolit, de astă dată, al Aksumului, unde a avut o re-

comandație unică a Patriarhului Nicolae al Alexandriei. Autorul rezumă activitatea lui aici, începând cu reorganizarea comunității grecești din Addis-Abeba, ridicând-o «în culmea gloriei ei» și fiind declarat de autoritățile locale «marele binefăcător al comunității istorice grecești din Addis-Abeba». Întreține relații, face și primește vizite importante ca acelea ale Papei și Patriarhului Alexandriei, etc., organizând conferințe inter-ortodoxe și ecumenice și inaugurând publicarea celor mai mari reviste grecești ca, *Ekklesiastikos Pharos* și *Abba Salama*. 9. Toate acestea au pregătit alegerea sa în postul ierarhic cel mai important al Patriarhiei Ecumenice: Arhiepiscopul Thyateirei și Marii Britanii, pe care autorul o descrie pe larg (pp. 54—100), și care a dus la doctoratul onorific cu Sfinta Cruce a Școlii Ortodoxe Grecești de Teologie din Brookline (America) și la cea mai înaltă onoare a «Asociației Rotarilor din Atena» cu Medalia de aur și diploma ei pe care nu le-au mai primit în trecut decît doi mari ierarhi ai Bisericii Ortodoxe. Ele sînt socotite de autor ca răsplata supremă pentru ceea ce a făcut Arhiepiscopul Methodios pentru Biserică, Națiune și Societate în acest răstimp. El s-a manifestat cu editarea altor două mari publicații teologice: «*Ekklesia kai Theologia*» și «*Text and Studies*», care colecționează numeroasele sale publicații. Mari teologi ca Thomas F. Torrance au ridicat în slăvi aceste scrieri (v. citația de la pp. 94—100). 10. La «ce urmează?», autorul răspunde printr-un epilog bazat pe declarațiile a doi mari ierarhi greci, după care viitorul Arhiepiscopului Methodios nu e condiționat de împrejurările viitoare ale vieții sale fiindcă nu ele l-ar condiționa, ci el le-ar condiționa pe ele, în cadrul Ortodoxiei, adică a vieții divine create de Dumnezeu însuși pentru mintuirea noastră.

Urmează *capitolul publicațiilor Arhiepiscopului Methodios* (în ordine cronologică), cu toate indicațiile foarte precise între anii 1954—1985.

Se înregistrează apoi anual *opera de editor* a Arhiepiscopului Methodios cu următoarele patru mari reviste: În 1969—1979 *Ekklesiastikos Pharos* (revistă a Patriarhiei Alexandriei, vol. 51—61, premiată de Academia Atenei). În 1970—1979 *Abba Salama* (revista Asociației pentru studii eleno-etioپیene (Addis-Abeba), vol. 1—9. În 1980 și urm., *Ekklesia kai Theologia* (revista Arhidiecezei Thyateirei și Marii Britanii), vol. 1—5. În 1972 și urm., *Texte și Studii* (revistă a Fundațiilor pentru Elenism în Marea Britanie), Londra, vol. 1—3.

O listă mare de recenzii ale Arhiepiscopului Methodios și a cărților sale, necrologice, este publicată în pp. 109—113.

Se continuă cu *recenziile asupra publicațiilor sale* (în pag. 115—116), în nenumărate reviste străine, printre care și două românești.

Studiile publicate în acest volum, în cinstea Arhiepiscopului Methodios sînt unice atît prin mulțimea cit și prin profunzimea lor și importanța autorilor lor în Teologia universală de astăzi. Numărul lor este de 43, așa încît înșirarea titlurilor ne-ar ocupa 3—4 pagini. Proveniența lor, dacă le amintim în ordinea mulțimii lor este: grecească (18 studii), englezească (15), germană (4), americană (3), suedeză (1), elvețiană (1) și română (1). Pentru a reliefa importanța autorilor e de ajuns să menționăm nume celebre azi ca Küng, Heyer, Torrance, Hanson, Kallistos, Meinardus, Reuman, Nissiotis, etc., etc. Să mi se îngăduie să amintesc studiul meu, care mi-a fost cerut de sărbătorit; el ne-a vizitat țara, este prietenul Prea Fericirii Sale Patriarhul Dr. Iustin Moisescu și, precum se poate înțelege, în afara propriei sale țări, cea românească este singura de la care a dorit să aibă manifestarea prețurii și dragostei față de persoana sa. Am făcut acest lucru știind că patronul meu, Fericitul întru pomenire Patriarhul unirii Dr. Miron Cristea, este cel care, așa cum m-a trimis și pe mine la Paris, să fac licența la Protestanți, l-a trimis și pe Prea Fericitul

Patriarh Dr. Iustin Moisescu să facă și licența și doctoratul la Atena. A făcut doctoratul cu vestitul profesor Balanos și acum, în anul 1985, când s-au împlinit 1550 de ani de la moartea Sfântului Ioan Cassian-Dobrogeanul (sărbătorit cu mare fast la Marsilia, unde este înmormântat), am ținut să amintesc că Prea Fericirea Sa l-a pomint în recenzia făcută în revista «B.O.R.», din iulie-octombrie 1937, a unui studiu al prof. D. Balanos publicat asupra Sfântului Cassian în grecește, în iulie-octombrie p. 57. Cu aceasta am voit să arăt continuitatea interferențelor și influențelor reciproce româno-grecești care se continuă și astăzi, când studenții celor două nații își însușesc reciproc roadele culturilor lor în continuare, operele trăitorilor duhovnicești pe culmile veșniciei ca un Sfânt Ioan Cassian, ori ale unor mari teologi ca Balanos, Methodios ori P. F. Iustin, fiind în continuare izvoare care întrețin nivelul înalt al gândirii și trăirii duhovnicești cu influențe reciproce. Felul în care am tratat subiectul se poate vedea din studiu. Unii apuseni au confundat creștinismul cu augustinismul și l-au părăsit. Dar marii teologi ca Sf. Leon cel Mare — prietenul lui — Grigore cel Mare, Sf. Benedict, Toma de Aquino, Ignațiu de Loyola, etc. l-au venerat impunând citirea zilnică a operelor lui, bazate pe mîntuirea nu numai prin har, ci prin har, credință și fapte bune.

Volumul se sfințește cu un *index general*, operă migăloasă a profesorului Hristu Ianoula (pp. 667—700).

•

Volumul omagial în cinstea Arhiepiscopului Methodios al Thyateirei și Marii Britanii poate fi socotit o capodoperă a genului. La aceasta a contribuit mai întâi faptul că Arhiepiscopul este bine cunoscut de teologi din două lumi: și din Africa și din Europa, unde a lucrat intens ca duhovnic, ca ierarh mare, ca administrator și îndrumător, ca teolog, editor, și ca punct de atracție, pentru cei care căutau un centru de activitate. În felul acesta el s-a ridicat deasupra ierarhilor ortodocși contemporani după părerea celor străini. Aceștia au fost impresionați de aprecierile sale, chiar dacă nu consunau totdeauna în originalitatea lor cu ale lor (v. omagiul Arhiep. de Canterbury, d.p.d.v. anglican, iar din cel ortodox, părerile Arhiepiscopului Methodios despre canonul 28 de la Calcedon).

Pentru noi ortodocșii s-a impus într-un mod unic venerației noastre prin editarea celor mai mari reviste ortodoxe ale timpului.

Vizitele și contravizitele au avut efectul cunoștințelor foarte folositoare în această epocă pro-ecumenică și de luptă pentru apropiere și prietenie.

La aceste fapte s-a adăugat acela al activității cu totul excepționale a *editorului general*, care începe expunerea sa biografică cu mărturisirea unui adevărat adorator al Arhiepiscopului Methodios. El a avut tot materialul la îndemână și l-a mai completat; citațiile sale arată o interpretare cu adevărat explozivă și suplimentară, așa încît cititorul este suprasatisfăcut de ceea ce află aici, nu numai ca idei și subiecte și probleme, ci și ca persoane — chiar mai numeroase cele ce reprezintă celelalte confesiuni decît ale Ortodoxiei.

Bogăția și finețea extraordinară a prezentării volumului — cu portrete și ilustrații — adaugă o notă foarte potrivită la *patronajul* (care începe cu însăși căpetenia Bisericii Ortodoxe, Patriarhul Dimitrios, continuă cu șefii Bisericilor conlocuitoare din Anglia, Arhiepiscopul Robert Runcie, de Canterbury, cardinalul Basil Hume de Westminster și Mitropolitul Meletie al Franței), la care se adaugă comitetul editorial, cu nume foarte bine cunoscute — toți dînd volumului o autoritate mare, din partea tuturor Bisericilor din Anglia.

Prof. N. CHIȚESCU

† Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Învățătura ortodoxă despre mîntuire*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1984, 102 p.

Noua lucrare a I. P. S. Nicolae se adaugă lucrării publicate anterior: *Temerurile învățăturii ortodoxe* (Ed. Timișoara, 1981, 150 p.) (Sf. Scriptură și Sf. Tradiție), o completare binevenită în slujirea «drept învășind cuvîntul adevrului» (II Tim. 2, 15).

Sub aspectul religios, ideea centrală și prezentă la toate popoarele și în toate timpurile, este ideea de mîntuire. Toate religiile și în cadrul lor mulțimile de fracțiuni își justifică sistemul învățăturii ca și practicile lor rituale pornind de la această idee. Și, din păcate, în numele acestei idei s-au purtat și lupte și războaie cu cîmpuri acoperite de morți, cu sate și orașe distruse. Este și astăzi o idee agitată și activată de unele culte și secte prozelitiste, în spatele cărora se ascund nu numai idei religioase.

Prezentarea unei lucrări în care să fie expusă în mod clar, sistematic și documentat învățătura creștină ortodoxă despre mîntuire, ca să fie la îndemîna credincioșilor și clericilor, o întîmpinăm cu toată recunoștința.

Cum se menționează în *Precuvîntare*, scopul urmărit este de a se arăta «care este adevărata învățătură despre mîntuire, așa cum ne-o îmbie Biserica noastră Ortodoxă, care sînt căile de a dobîndi mîntuirea potrivit predaniei ce vine de la chiar Iisus Hristos și sfinții Săi Apostoli», pentru a ajuta pe creștinii ortodocși «la mărirea atașamentului lor față de Legea străbună».

Se pornește prin metoda comparației, arătîndu-se în mod sumar cum este înțeleasă și expusă ideea de mîntuire în religiile necreștine: religiile primitive, budism, hinduism, confucianism și taoism, islamism și mozaism, trecîndu-se apoi la treapta superioară a prezentării ideii de mîntuire în creștinism, cu variatele aspecte ale învățăturii pe care le prezintă.

În numelele *religii primitive* profesate de populațiile din unele zone nedezvoltate sau în curs de dezvoltare din centrul și sudul Africii, din părți ale Americii sau din Asia, Australia și Oceania, aderenții acestor religii se aseamănă pînă la un punct în dorința lor de izbăvire care de obicei corespunde integrării lor în ordinea cosmică sau în societate. Omul este conceput ca făcînd parte din cosmos. Credința în supraviețuire este generală, prin ea fiecare integrîndu-se definitiv în univers, nu mai puțin în lumea de dincolo, în primul rînd a strămoșilor, cîteodată chiar în însăși lumea zeilor.

În *budism*, mai mult un sistem de morală filozofică, întemeiat de Budha, care a murit pe la 480 î.Hr., răspîndit mai puțin în India și mai mult în Tibet, Sri Lanka, Birmania, Vietnam, China și Japonia, care n-are o divinitate anume și nici un sistem doctrinar religios, mîntuirea este înțeleasă ca o «eliberare» prin nimicirea existenței și a simțirii, prin intrarea în «nirvana».

În *hinduism* sau *neobrahmanism*, religie îmbrățișată de marea majoritate a locuitorilor Indiei, un amestec de credințe străvechi populare și elemente din religia vedică, adică a cărților sacre numite «vede», cuvîntul sanscrit care indică mîntuirea este «moksha» sau «mukti» și înseamnă a libera, a ușura, a dezlega, adică eliberarea din legăturile răului, căutîndu-se binele și evitîndu-se răul. Metoda cea mai eficace care conduce spre mîntuire este «yoga», ansamblul unor practici și exerciții de meditație menite să asigure fericita cunoaștere a lucrurilor suprasensibile, în ultimă analiză a divinității. Credinciosul, care a coborît în centrul liniștit al sufletului reali-

zindu-și sinele său infinit, nemuritor și neschimbat, crede că înțilnește divinitatea și se unește cu ea.

În *confucianism* și *taoism*, mai mult sisteme morale laice, întemeiate de Confucius (551—479 î.Hr.) și Lao-Tzi (născut în 604 î.Hr.), ideea de mîntuire «e destul de greu de arătat». Fiecărui adept i se cere să-și trateze semenii ca pe sine. Desăvîrșirea personală se obține trecînd de la iubirea aproapelui la aceea a familiei, de la familie la sat, de la sat la stat și apoi la omenirea întreașă. Credinciosul se mîntuiește numai integrîndu-se într-o «ordine» anume și potrivit unei relații «omenești și universale».

Islamismul, întemeiat de Mahomed (570—632 d.Hr.) este monoteist și cartea lui sacră este Coranul. Islamismul n-a dezvoltat însă o doctrină clară cu privire la mîntuire. Noțiunea și profunzimea păcatului sînt acelea pe care învățătura musulmană le invocă cel mai adesea. Pentru a fi salvat din starea în care îl duc păcatele, credinciosul trebuie să creadă în Dumnezeu și în Mahomed, să se pocăiască și să săvîrșească fapte bune, pentru care este ajutat de mijlocirea îngerilor și a sfinților. Se cere credinciosului să-și mărturisească credința în Alah și profetul său Mahomed, să săvîrșească de cinci ori pe zi rugăciunile rituale, să practice milostenia, să respecte postul și o seamă de prescripții de ordin disciplinar, să efectueze cel puțin o dată în viață pelerinaj la Mecca și să combată pe necredincioși. Credinciosul trebuie să se supună în mod absolut voinței dumnezeiești, supunere numită «islam», fiindcă nimic nu se întîmplă fără voia lui Dumnezeu, de unde ideea de predestinație sub forma fatalismului.

Concepția despre mîntuire în *religia mozaică*, așa cum este cuprinsă în Vechiul Testament, este înrudită cu creștinismul. Ea se exprimă nu atît în termeni teoretici, cît prin fapte doveditoare ale acțiunii mîntuitoare a lui Iahve, Dumnezeu unic și atotputernic. Cînd Israel se găsea în strîmțorări, Dumnezeu îi venea într-ajutor, fie printr-un concurs providențial de împrejurări mergînd pînă la minuni, fie trimișîndu-i un comandant care să-l ducă la victorie deplină. Ori de cîte ori primejdiile au amenințat pe Israel, Iahve s-a întors spre el «ca să-l izbăvească» (Ieremia 4, 14), pentru care Iahve a fost numit «mîntuitor» și «izbăvitor» (Isaia 63, 9). Făgăduința lui Dumnezeu că își va izbăvi poporul (Isaia 35, 4) vizează pînă la urmă nu numai pe Israel, ci întreg pămîntul (Isaia 45, 22), care avea să vină în persoana Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, care este «Mîntuitorul», așteptat și prezis în Vechiul Testament. Însuși numele evreiesc *Iisus* înseamnă mîntuire: Iehoshua, adică Iahve mîntuitor. Odată cu venirea Mîntuitorului, ideea de mîntuire capătă în creștinism adevăratul ei conținut spiritual. Iisus Hristos este Mîntuitorul lumii, fiindcă «Întru nimeni altul nu este mîntuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim noi» (Faptele, 4, 12). Eliberarea și izbăvirea din robia păcatului s-a împlinit prin moartea și învierea lui Iisus Hristos «care s-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră» (Rom., 4, 25). Acum «Cel ce are pe Fiul, are viața» (I Ioan 5, 12) «sîntem lîi ai lui Dumnezeu» (I Ioan 3, 2).

Mîntuirea ne-a adus-o Iisus Hristos, El a realizat mîntuirea obiectivă prin intruparea, jertfa și învierea Sa. Mîntuirea obiectivă, oferită în dar întregii făpturi, trebuie însușită de fiecare din noi în parte, prin ceea ce se numește mîntuire subiectivă.

Pentru însușirea mîntuirii adusă de Iisus Hristos este necesar însă *harul dumnezeiesc* care se oferă în mod gratuit și care nu constrînge, nu forțează, nu desființează libera noastră alegere. Răspunsul la inițiativa lui Dumnezeu îl constituie credința și faptele bune, care au și ele nevoie de sprijin, fiindcă natura noastră este

slabă și înclinată spre păcat. Spre a ne veni în ajutor, Iisus Hristos a întemeiat Biserica. Sa spre a-I continua opera mîntuitoare. Datoria noastră este să tindem spre desăvîrșire, crezînd și nădăjduind în mila și ajutorul lui Dumnezeu, împărtășindu-ne cu harul sfinților lucrători în Biserică prin cele șapte Sfinte Taine și săvîrșind fapte bune.

Învățătura ortodoxă despre mîntuire este tratată sistematic în șase puncte : 1. *mîntuirea obiectivă și subiectivă* ; 2. *necesitatea harului dumnezeiesc în dobîndirea mîntuirii* ; 3. *raportul dintre har și liberul arbitru* ; 4. *rolul credinței și faptelor bune* ; 5. *importanța Bisericii în dobîndirea mîntuirii* ; 6. *siguranța mîntuirii și încrederea în ajutorul lui Dumnezeu*.

Punctele învățaturii sînt bazate pe temeiul citatelor din Sfînta Scriptură. În sprijin sînt aduse completări din Sfînta Tradiție și la sfîrșit sînt menționate o seamă de texte semnificative din scrierile marilor dascăli ai Bisericii. Spre a exemplifica : 1. *Năzuința spre mîntuire* (p. 77—78), se aduc citate din *Epistola I-a către corinteni*, cap. XLV, a lui Clement episcopul Romei (92—101) și din *Epistola Sf. Ap. Barnaba* (însoțitorul Sf. Ap. Pavel, cap. II). La punctul 2. *Mîntuirea prin Iisus Hristos* (p. 78—86) se aduc justificări din : *Clement Romanul (Epistola I-a către Corinteni*, cap. VII), *Epistola către Diognet* (circa anul 200, cap. IX), *Sf. Justin Martiru* († pe la 165) (*Apologia I-a*, cap. XXXIII), *Sfîntul Ambrozie*, arhiepiscopul Milanului (330—397), (*Comentariu la Psalmul 48*, 14—15), *Leon cel Mare*, episcopul Romei († 461) (*Scrisoarea 31-a*, 2—3), *Sf. Ioan Damaschin* (675—749), (*Expunerea exactă a credinței ortodoxe*, III, 1). Exemple din *Imnuri bisericești*. Pentru 3. *Harul dumnezeiesc în procesul mîntuirii (sinergia)* (p. 86—89) se aduc exemple din *Sfîntul Grigorie Palama* (1296—1359) (*Apologia mai extinsă și Antireticul al cincilea*), din *Sf. Chiril arhiepiscopul Ierusalimului* († 386), (*Cateheze XVI*, 16), din *Marcu Ascetul* († prima jumătate a sec. V) (*Despre Botez*) și din *Nicolae Cabasila* (1300—1371) (*Despre viața în Hristos*, VII). La punctul de învățatură 4. *Harul și liberul arbitru* se aduc exemple din *Sf. Ioan Damaschin : Expunerea exactă a credinței ortodoxe* II, 30, II, 27. Pentru 5. *Credința și bunele fapte*, exemplele sînt aduse din *Sf. Simeon Noul Teolog* (949—1022) (*Cuvîntarea 48-a*) ; *Cuvîntări morale*, 12). Pentru 6. *Biserica și lucrările ei mîntuitoare*, exemplele sînt aduse din operele lui *Ciprian*, episcopul Cartaginei († 258) (*Despre unitatea Bisericii ecumenice*, VI), *Nicolae Cabasila : Despre viața în Hristos*, I, *Clement Alexandrinul* († 215) (*Pedagogul* I, 6).

Exemplele aduse sînt cele mai semnificative pentru problemele tratate și formează un excelent material documentar pentru predici și cateheze în sprijinul prediilor.

În *Concluzii* (p. 71—74) se scoate în evidență importanța temei tratate, arătîndu-se superioritatea concepției creștine despre mîntuire. În nici o altă religie mîntuirea nu ocupă loc atît de central ca în creștinism. Religia creștină prezintă o concepție despre mîntuire precisă, sistematică și sigură. La baza ei stă ideea de mîntuitor, un mîntuitor însă care nu este creat de om sau chiar de Dumnezeu, nici înconjurat de ceață mitică sau de mister, nici străin realității istorice. Mîntuitorul creștin este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu adevărat, dar în același timp și om adevărat, fără de păcat.

Creștinismul este religia mîntuirii prin excelență, a mîntuirii prin Iisus Hristos, Dumnezeu devenit om pentru a ridica pe om pînă la asemănarea cu Dumnezeu și transfigurarea întregii lumi create.

Se atrage atenția că nu sînt rare nici cazurile cînd dorul de mîntuire al credincioșilor n-a urmat calea arătată de învățătura lui Iisus Hristos Domnul și cînd,

fie din propria greșită înțelegere, fie pentru că s-au lăsat duși în eroare, unii n-au reușit să facă altceva decât să se piardă pe sine și să piardă și pe alții.

În sprijinul cunoașterii adevăratei învățături despre mîntuire, cum o propovăduiește Biserica noastră Ortodoxă, lucrarea I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, se înscrie în rîndul cărților de învățatură venite din partea Ierarhilor noștri cărturari ai tradiției ortodoxe românești.

Pr. I. IONESCU

M a r i n V e l e a, *Compoziții și prelucrări corale, pentru voci egale, mixte și bărbătești (I)*, Editura Litera, 1985, București, 49 p.

Nu de mult a apărut partea I-a din Colecția de compoziții și prelucrări corale de Diaconul Marin Velea, profesor de muzică la Seminarul Teologic din București, cuprinzînd 15 bucăți cu subiecte folclorice, elemente patriotice, frumos armonizate, pentru formațiile corale și de amatori, din întreaga țară.

Executate pentru început de mai multe coruri școlare din București și din provincie, toate aceste melodii au fost primite și apreciate în mod deosebit.

Autorul a redat în toate ideea textelor și a creat linii melodice plăcute și fără dificultăți de intonație. Conștient fiind de faptul că mărețul Festival Național «Cîntarea României» a semănat în mijlocul poporului dragostea de patrie și de folclor, de pace și de pămîntul strămoșesc, diaconul Marin Velea a căutat în lucrarea sa să răspundă îndrumărilor date de către Președintele Țării, Domnul Nicolae Ceaușescu muzicologilor încă din anul 1968, cînd sublinia «necesitatea de a se crea o muzică care să vibreze adînc în conștiința maselor, ale poporului» să se semene în conștiința lui cele mai înalte sentimente de iubire de patrie, de țărîna strămoșească, de simțămîntele firești ale ființei umane înfrățite cu natura, cu munca și cu dorul de viață.

Mai întîi autorul își îndreaptă privirea spre patria strămoșească și în versiune (proprie) cu parfum de legendă, cîntă melodia «Țara mea», zicînd: «Din vremi trecute în legendă / de peste 2.000 de ani / pămîntu-acesta vru să nască / popor din daci și din romani» și încheie: «E vatra noastră de milenii / columnă avîntată în zbor / E maica noastră România / și mîndrul nostru tricolor /».

Privind pe linia marilor idealuri trecute, prezente și viitoare, autorul prezintă: «E scris pe Tricolor «Unire» / E scris cu sînge învîrtos / deschide poarta-naltă fire / Unirii-n cuget și velea /». În continuare, într-o melodie pastelată privește frumusețea naturii, a bărăganului, în «Cîmpia soarelui», în care sub razele călduroase ale lui, trezește armonii «și cîntec înalt de ciocirlii».

Îndreptîndu-și ochii spre depărtări, vede Oltul cu apele lui line și în vers de doină, cîntă odată cu întreg folclorul oltean dorul ce-l mină spre locurile părintești. Altă dată în melodiile «Oltule, voinicule» sau «Oltule, rîu blestemat», îl întrebă, cu mirare: «de ce vii așa turbat / cu nisip amestecat?». În altă melodie se adresează «Vîntului» și personificîndu-l, «îl roagă să nu bată vîfor greu / că merge din poartă-n poartă / să dea la toată lumea dor».

Prinzînd în fir de vîers durerea poporului nostru izvorită din nedreptățile sociale și economice ale trecutului, într-un suflet de rugă socială ce se ridică din adîncul ancestral al ființei strigă: «Bate Doamne pe bogat, că e rău și e spurcăt».

În alte melodii populare zugrăvește diferite situații din viața obișnuită a țărânului român, cu preocupările și dorurile sale. În cîntecele: «Badea-i cioban la oițe»,

«Cintecul morilor», «Dorule, de unde vii?», sau «Cînd eram pe vremea mea», formațiile corale își desfășoară elanul și sentimentele omenești, dorurile firii umane pe linia frumosului nostru tezaur folcloric.

Buchetul de melodii: «Pace» și «Laudă Păcii», aducînd un parfum din Psalmul de seară (103), și un epilog plin de ecouri, zice: «Răsună melodia pe-a liniștilor undă / Dînd demnității nume și veacului avînt / și nu-i pe lume forță / chemare mai profundă / mai plină de lumină ca pacea pe pămînt!».

Într-adevăr, în zilele noastre, cînd pacea lumii este primejduită de cursa înarmărilor, cîntecele prezentate de Diaconul Profesor Marin Velea, constituie o chemare, un omagiu și un mesaj adresat tuturor oamenilor iubitori de pace.

Pr. DAVID POPESCU

Henri Hubert, *Celții și civilizația celtică*, trad. de Matilda Banu, București, 1983, 515 p.

Istoria, civilizația și cultura unui popor, care a jucat un rol important în perioada antichității, atrage atenția atât specialistului, cît și nespecialistului. Unul din interesantele și marile popoare ale lumii antice au fost celții a căror istorie și civilizație constituie obiectul lucrării de față, scrisă de un bun specialist francez în urmă cu 6 decenii (1923—1925) și editată după moartea sa. Autorul și-a propus să relateze în scris datele despre istoria și civilizația celților, din care nu lipsesc și cele ce au în vedere viața spirituală, încă din anii primei conflagrații mondiale și în deceniul următor.

Cuprinsul lucrării însumează titluri și subtitluri cu bogate și variate informații culese de autor din lucrările scriitorilor antici și pe baza vestigiilor arheologice, care confirmă existența acestui popor pe o rază geografică destul de mare în Europa și care include și unele părți din Asia. Întreg conținutul lucrării este împărțit în 2 părți mari sau cărți care țin seama de expansiunea celtică atât înainte cît și după epoca La Tène. Cele două cărți sînt eșalonate pe capitole și subcapitole în care sînt abordate diferite aspecte din activitatea celților, popor deosebit de numeros la vremea sa și care nu a reușit să formeze un stat puternic în antichitate.

Prima Carte intitulată «Celții și expansiunea celtică pînă în epoca La Tène (pp. 11—266)» cuprinde 2 părți în care autorul tratează despre originea, limba și expansiunea celților, ținînd seama de izvoarele istorice antice și datele arheologice.

Problema expansiunii celților este reluată și în Cartea a II-a cu titlul «Celții în epoca la Tène și civilizația celtică» (pp. 267—452).

Pe lîngă tema expansiunii celților în epoca La Tène, care reprezintă și titlul primei părți, autorul în celelalte secțiuni mari vorbește și despre sfîrșitul lumii celtice» (cf. partea a doua pp. 363—392) și «Civilizația celților» (cf. partea a treia pp. 393—452).

Potrivit aprecierii juste a autorului, poporul celților (galilor) de origine indo-europeană, care nu s-a constituit niciodată într-un stat unitar a avut în istorie un rol civilizator. Apartenența sa indo-europeană a confirmat limbile celtice care au avut contact cu cele din aceeași ramură lingvistică din estul și sud-estul Europei.

Fiînd un popor foarte numeros, celții erau împărțiți în mai multe triburi care au ocupat prin forță spații întinse din Europa, preferința lor fiind locurile strategice și liniștite ale insulelor continentului nostru. Răspîndirea lor pe spațiul destul de

mare, inclusiv teritoriile orientale, i-a expus pericolului de a nu forma un stat unitar și cu timpul să fie asimilați de popoarele cu care au venit în contact. Cea mai puternică asimilare s-a datorat romanizării celților care vor vorbi limba latină și vor primi cultura romană (p. 389—395). De la această acțiune a fost cruțată Irlanda, deoarece cucerirea romană n-a ajuns pînă aici (p. 381) și pe marea insulă europeană se va înregistra începînd din sec. VI d.Hr. o epocă de aur care începe cu creștinismul și va dura trei veacuri (p. 386).

Dacă marea populație a celților nu a reușit fondarea unui stat unitar, totuși în istoria sa, a existat o solidaritate a neamurilor în aceeași origine etnică la care se adaugă și credința propovăduită de o instituție specială, de așa-zisul sacerdoțiu al druizilor, acea clasă, de preoți însărcinați cu păstrarea tradițiilor (p. 395).

Neamurile celte în perioada antichității au reușit să se organizeze numai în regate mici, conducătorul lor neavînd drepturi nelimitate față de supușii săi, magistrații, aristocrații care cu timpul l-au îndepărtat de la cîrma statului.

La baza societății celte se află familia al cărei cap era tatăl cu drept de viață și de moarte asupra copiilor săi. Același drept se pare că l-a avut la unele neamuri celte și asupra soției care-și însoțea bărbatul în timpul războaielor (p. 406—407).

În structura acestei societăți apare și religia ca element al organizării sociale, sacerdoțiul druizilor pe care l-am mai menționat constituind instituția panceltică sau liantul neamurilor galice. În antichitate numele instituției sacerdotale era pus în relație cu denumirea stejarului de «derw» pentru a arăta că preoții slujeau acest arbore. Preoții druizi erau considerați foarte înțelepți, prezicători și asistau la aducerea unui sacrificiu uman sau de animale. Ei aduceau numai o parte din sacrificiile umane (p. 422).

Ca și la alte popoare ale antichității și preoții celților dețineau funcții juridice, beneficiau de niște privilegii de natură politică și aveau rolul de educatori ai tinerilor. Pe de altă parte ei învățau poporul credința în nemurire, arătînd că sufletul după moartea trupului migrează în alte corpuri. Învățătura lor are tangențe cu syssitiile pitagoreice ale dorienilor din Italia meridională și cu alte credințe de origine indo-europeană (p. 425—426).

Unitatea de credință a celților a fost asigurată de preoți care slujeau marelui zeu solar Luy, Taranis — zeul fulgerului și alte divinități cu chipuri zoomorfe și antropomorfe (p. 428). Pentru celți, zeii erau considerați și persoane supraomenești și nu supranaturale (p. 429) și ei erau cinstiți în edificii cultice foarte numeroase. La aceste temple se aduceau sacrificii sîngeroase sau nesîngeroase cu prilejul sărbătorilor agrare (p. 433).

Celții se ocupau cu comerțul și ca marfă de schimb foloseau sclavi. Ei au excelat în prelucrarea emailului și în confecționarea încălțămintei.

Din cauza lipsei de materiale epigrafice este greu de cunoscut nivelul cunoștințelor lor din domeniul literaturii. Se pare că ei au excelat în arta conversației și «căutarea vorbelor de duh» (p. 444).

Potrivit informațiilor variate și interesante, scoase din mărturiile istorice și arheologice, autorul ajunge la o «concluzie» (p. 454—458) justă în ceea ce privește aprecierea civilizației celte. Firavele mărturii care au ajuns pînă la noi sînt insuficiente în a stabili gradul de civilizație atins de celți în antichitate. Cu excepția Irlandei în care s-a continuat existența statului celt, în restul regiunilor întinse din Europa a încetat rolul istoric al celților. Urme de origine celtă s-au înregistrat și în părțile

Transilvaniei și așa cum se arată în nota din «Postfață» (p. 510—514), civilizația acestui popor este studiată și de istoricii și arheologii români.

Numărul foarte mare al notelor bibliografice pun în evidență atât calitatea științifică a lucrării, cât și competența intelectuală a autorului în abordarea civilizației celților

Diac. prof. EMILIAN CORNIȚESCU

Gheorghe Oprea și Larisa Agapie, *Folclor muzical românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, 435 p.

Cartea scrisă de cei doi profesori menționați, publicată de Editura Didactică și Pedagogică nu este adresată numai cadrelor didactice din învățământul muzical de grad mediu și universitar, ci este și «o caldă și sinceră invitație adresată muzicienilor, tineretului nostru studios și tuturor acelor care, cu dragoste față de pământul acesta și oamenii săi, își îndreaptă atenția spre fondul străbun de valori artistice și documentare, încercând să deslușească noi valențe în direcția continuei înfloriri a culturii românești» (*Cuvînt înainte*, pag. 5).

Împărțită în șase capitole cu subcapitolele respective, cartea prezintă în general marile probleme ale cercetării științifice a folclorului muzical românesc. Astfel, în capitolul intitulat «Problemele generale ale folclorului» (p. 7—37) cu cele două subcapitole ale sale: «Conceptul de folclor» și «Folcloristică», Gheorghe Oprea și Larisa Agapie prezintă mai întâi etimologia cuvîntului «folklore» precum și înțelesul acestuia la diverse popoare inclusiv la poporul român. Se face apoi o privire istorică asupra vechimii interesului pentru folclor în țara noastră, arătîndu-se totodată contribuția unor muzicieni și oameni de cultură ca Ioan Căian, Dimitrie Cantemir, Bernhard Romberg, Eftimie Murgu, François Rouschitzki, Anton Pann, Iohann Andreas Wachmann, Henri Erlich, Alexandru Berdescu, Teodor T. Burada, Gavriil Musicescu, Dimitrie Vulpian, F. J. Sulzer, Vasile Alecsandri, Atanasie Marienescu etc. la îmbogățirea tabloului publicațiilor privind creația muzicală folclorică. În încheierea acestui subcapitol, autorii prezintă unele exemple muzicale consemnate în colecțiile publicate de muzicienii menționați mai sus: Ioan Căian, François Rouschitzki, Henri Erlich, Al. Berdescu etc. În capitolul «Folcloristica» (pag. 29—37) se face mai întâi o succintă prezentare a consolidării acesteia ca disciplină folclorică, după care se trece la enumerarea concepțiilor și diverselor teorii privind folclorul, susținute de cercetători moderni și contemporani.

Astfel, autorul prezintă pe scurt ideile Școlii etnopsihologice prefigurată de Ludwing Uhland și fundamentată de H. Steinthal, M. Lazarus și W. Wundt, ale Școlii mitologice elaborată de Wilhelm și Jacob Grimm și dezvoltată de Max Müller care susține că basmele își au originea «în vechile mituri indo-europene» (pag. 32), precum și ale Școlii tradiționaliste cunoscută mai mult în Franța și Anglia, sub denumirea de-a lungul cercetării științifice a folclorului muzical, ca: teoria ritualistă, teoria producerii, teoria reproducerii, teoria bunurilor culturale căzute etc., arătînd că, «concepțiile și teoriile citate mai sus nu cuprind nici pe departe diversitatea punctelor de vedere care s-au exprimat despre fenomenele folclorice sau ale culturii populare în ansamblu» (p. 34).

Cît privesc principiile, metodele și tipurile de cercetare pe care le prezintă: principiul respectării autenticității, al cercetării sistematice, al cuprinderii exhaus-

tive, apoi metodele : comparativă, istorico-geografică, statistică, a experimentului, apoi tipurile de cercetare : nemijlocită, cercetarea tipologică, interpretarea teoretică, interpretarea științifică, toate acestea sînt prezentate cu scopul mărturisit de a da o viziune largă, celor interesați asupra preocupării crescînde manifestate în țară și peste hótare cu privire la creația muzicală folclorică în general.

În al doilea capitol intitulat «Organologie populară» (p. 38—46), autorii cărții se ocupă de gruparea instrumentelor muzicale populare și funcțiile lor, precum și de formațiile instrumentale ce funcționează pe întreg cuprinsul țării, arătînd totodată aportul considerabil adus de folcloristul Teodor T. Burada la importanța cunoașterii acestora pentru folclorul românesc și pentru folcloristica românească. În capitolul intitulat : «Morfologia cîntecului popular românesc», alcătuit din patru subcapitole, autorii menționează caracteristicile versurilor populare cîntate, care condiționează tenacitatea în timp a sistemului real de versificație. Astfel o primă caracteristică este aceea că în general cuvintele în limba română sînt formate din silabe scurte și de durată aproximativ egală, «excepții de la egalitatea cantitativă a silabelor nu au loc decît în scopuri stilistice» (pag. 471).

În timpul cîntării apar ambele diferențieri : cantitativă și calitativă. În vorbirea curentă se succed liber grupări ritmice binare, ternare, cuaternare, iar cuvintele cu mai multe silabe au caractere ascendente, descendente și sincopate.

Scurtimea și unitatea versului popular determinată de periodicitatea accentelor se produce «în procesul contopirii dintre muzică și poezie» (p. 48).

Tiparele metrice existente în versurile recitate sau scandate dispar în genurile improvizatorice cu formă liberă (ex. unele doine).

Menționînd aceste caracteristici de o mare importanță pentru cercetătorul creației muzicale folclorice, autorii evidențiază, «cu mai multă claritate fenomenele care intervin în relația poezie-muzică» (pag. 49). Avînd în vedere acestea, în următoarele subcapitole vom găsi menționate tiparele de bază ale versului popular cîntat — octosilabic și hexasilabic — a cărui largă răspîndire în muzica populară din Hunedoara a fost semnalată de compozitorul maghiar Béla Bartók, încă din anul 1914.

Este arătată, de asemenea, componența versului octosilabic — cu patru picioare metrice binare — și a celui hexasilabic — cu trei picioare metrice liniare — precum și legăturile exterioare ale versurilor populare.

Cu exemple concrete, luate din creația populară românească autorii consemnează de asemenea mulțimea formelor de repetiție existente în aceasta, precum și formulele respective ca o consecință a oralității clasificate în fixe și mobile, mediane și finale. Astfel sînt analizate următoarele forme de repetiție : Anafora, epifora, anadiploza, Paralelismul analogic, Paralelismul explicativ, Paralelismul sinonimic și Repetiția paralelistică. Celelalte mijloace și procedee compoziționale stilistice ale poeziei populare menționate de autori, ca : jocuri de cuvinte, epitete, metafore, comparații, forme de contrast, diminutive, utilizarea dativului etc. dovedesc suficient bogăția artistică a creației populare românești spre care se îndreaptă s-o cerceteze cu pasiune tot mai mulți cercetători români și străini.

În continuare, este analizată relația ce se stabilește în procesul creației și după aceea, între vers și melodie, distincția făcîndu-se numai «în notare și pentru a desprinde valul fiecăreia în structurarea și constituirea întregului» (p. 57).

Celelalte modalități de organizare ale versului popular cîntat ca : izometria, fracționarea, grupările ternare cu cele două tipuri de versificație întîlnite în folclorul popoarelor slave — tipul silabic și tipul dinamic — sînt «legi proprii de organizare a cîntecului nostru popular» (pag. 63).

Fenomenele și elementele ce apar în timpul cîntării ca : completări de silabe, apocopa, colorarea vocalelor, intercalarea și repetarea silabelor în interiorul versului, anacruza de sprijin, interjecția, refrenul, înlocuirea versurilor etc. sînt tot altele elemente ce concură la structurarea cîntecului popular românesc.

Subcapitolul intitulat «Ritmul» este rezervat de către autori analizei detaliate a celor șase categorii de ritmuri întîlnite în creația muzicală populară românească : ritmul copiilor, ritmul de dans, ritmul aksak, ritmul giusto-silabic, ritmul parlando-ru-lato și ritmul acomodat de pașilor din mersul ceremonios.

Astfel, după ce se face o prezentare istorică a prezenței ritmului care a intrat de mult în «preocupările filosofice, istorice, psihologice, matematice, astronomice, estetice, filologice, etnologice, muzicologice etc.» (pag. 75), autorii analizează principiile de organizare ale categoriilor ritmice anunțate mai sus, precum și frecvența lor utilizare în creația folclorică muzicală românească, încheind cu exemple de creații muzicale folclorice luate din diverse regiuni ale țării : Moldova, Maramureș, Cluj, Banat, Transilvania, Oltenia etc.

Cît privește «Forma arhitectonică» și «Armonia populară» două subcapitole prezentate între paginile 134—155, au scopul de a introduce pe cei avizați în structura organizatorică a materialului muzical folcloric românesc și totodată de a dezvălui modalitățile de înveșmîntare armonică a melodiilor instrumentale de iz popular nelipsite din formațiile populare instrumentale ce fuzionează pe întreg cuprinsul țării.

Sînt prezentate de asemenea diferențele de armonizare și polifonizare ce există între formațiile populare instrumentale din Muntenia, Moldova, Transilvania, Banat și Oltenia precum și instrumentele populare care ajută în mod special la realizarea acestor diferențe.

În capitolul al VIII-lea al acestei cărți, intitulat «Categoriile ale folclorului muzical românesc» (pag. 156—160), și alcătuit din șapte subcapitole, autorii fac mai întîi o scurtă prezentare a categoriilor folclorului muzical, după care trec la analiza detaliată a repertoriului muncilor și obiceiurilor de peste an, a repertoriului vîrstelor și al obiceiurilor vieții de familie și a celor mai de seamă genuri ale creației muzicale populare ca : balada, doina, cîntecul propriu-zis de stil vechi modern și nou, a cîntecului orășenesc, a cîntecului muncitoresc și apoi a dansurilor populare românești.

Astfel în subcapitolul «Repertoriul muncilor și obiceiurilor de peste an», după ce se face o prezentare istorică a vechimii existenței diverselor specii folclorice muzicale, în cele trei provincii românești — Muntenia, Moldova și Transilvania — se trece la analiza structurală și fixarea în timp și spațiu a acestora.

Începînd cu «Lazărul» specie folclorică muzicală de tip liniar în ritmul giusto-silabic — obicei de invocare a ploii întîlnit în Teleorman și Muscel — autorii descriu pe rînd celelalte specii folclorice muzicale prezente în viața muzicală folclorică a țării noastre. Se menționează apoi în continuare : Paparuda — consemnată de Dimitrie Cantemir sub denumirea de papaluță, care are un număr redus de sunete «de la tritonii cu sau fără pîeni, pînă la pentacordii sau hexacordii» (pag. 161), este practică de un copil, fată sau femeie, și are cea mai mare frecvență în Muntenia, Dobrogea, Moldova, Oltenia, Banatul și Transilvania de Vest.

«Scaloianul», tot un obicei de invocare a ploii se practica în Muntenia, Dobrogea, Moldova și Oltenia de către copii, pe timp de secetă. Este un obicei care respectă rînduiala ceremonialului de înmormîntare cu melodii ce se adaptează genului muzical «bocetul» din zona respectivă.

Un alt moment important în cadrul sărbătorilor de vară este «Drăgaica». Și aceasta este consemnată de Dimitrie Cantemir în cartea sa «Descrierea Moldovei» și

astăzi nu mai persistă decât în câteva locuri din Sudul Munteniei și în județul Teleorman.

Cîntecul ritual propriu-zis de Drăgaică, este urmat în formă de suită de melodii de joc ce pot căpăta stabilitate în cadrul obiceiului. Ca ritm, jocul Drăgaica este dominat de ritmul aksak.

Tot în cadrul sărbătorilor de vară avem «Cununa» — obicei întâlnit în nordul Transilvaniei, în Muntenia și Moldova și dedicat terminării secerișului. Celelalte obiceiuri ca Hăulitul, Homanul, Toconecele, Lioara, Călușul etc. sînt specii folclorice muzicale consemnate de D. Cantemir, iar mai tîrziu de George Breazu și sînt prezentate de autori ca făcînd parte din substratul magic, care chiar dacă dispare treptat, muzica acestora «își menține structurile arhaice, tiparele tradiționale, precum și locul pe care colectivitatea i l-a acordat pe parcursul unui îndelung proces de selecție a valorilor culturale» (pag. 169).

În celelalte trei subcapitole intitulate: «Repertoriul obiceiurilor de iarnă», «Alte specii din ciclul calendaristic» și «Repertoriul păstoresc», autorii prezintă pe scurt mulțimea de obiceiuri ce există în perioada sărbătorilor de iarnă la români ca: colindul cu măști, colindul propriu-zis, Sorcova, cîntecul de stea, Vasilca, Malanca, Rața, Vergelul etc., precum și structura melodico-ritmică a acestor mini-creații muzicale populare. Sînt menționate de asemenea și alte specii ale ciclului calendaristic între care și: jocul ursului, jocul caprei, pițărâi, chiraleisa, cîntece de șezătoare etc., după care se trece la analiza pe larg a repertoriului păstoresc cu trăsăturile sale specifice, menționîndu-se totodată genurile ce alcătuiesc acest bogat și variat repertoriu, precum și zonele distincte în care se practică aceste genuri populare.

Astfel, sînt menționate zonele: Munții Apuseni, zona moldo-munteenă și zona de nord, Maramureș și Bucovina.

Temele înfîlțite în aceste creații muzicale sînt: Miorița, lupta păstorului cu moartea, bogăția păstorului, lauda păstorului etc. Ca genuri specifice ce alcătuiesc acest repertoriu format separat de un grup etnic dar avînd strînse legături cu acesta, autorii menționează următoarele: Colinda, Baladele păstorești etc. Un nou subcapitol al capitolului al IV-lea este: «Repertoriul vîrstelor și al obiceiurilor vieții de familie».

Și aici autorii expun pe larg repertoriul copiilor și elementele structurale ale melodiilor pe care aceștia le utilizează în jocurile lor zilnice, după care trec la analiza literară și muzicală a obiceiurilor de familie ca: repertoriul nupțial și producțiile coregrafice ale acestuia și ale cîntecelor ceremoniale care alcătuiesc acest vast repertoriu în unele părți ale țării; a bradului, a zorilor, a bocetelor și a unor melodii instrumentale nelipsite din ceremonialul de înmormîntare la români. În celelalte patru subcapitole care alcătuiesc capitolul menționat mai sus autorii prezintă și alte genuri folclorice din creația românească din punct de vedere istoric, literar și muzical precum și frecvența lor în diverse regiuni ale țării. Între acestea, sînt menționate cele mai cunoscute: balada, doina, cîntecul propriu-zis, cîntecul orășenesc și cîntecul muncitoresc, încheind cu analiza melodico-ritmică a dansurilor populare. Toate aceste detaliate analize structurale, autorii le susțin cu exemple muzicale luate din colecțiile de folclor publicate de folcloriștii români de mare autoritate științifică, demonstrînd cu acestea bogăția tematică și melodico-ritmică a creației muzicale populare. Totodată sînt menționate contribuțiile de seamă pe care folcloriștii români le-au adus la clarificarea unor probleme privind preocupările folcloristicii asupra diverselor ramificații ale creației muzicale folclorice ce viază pe întinsul țării noastre. Astfel în subcapitolul intitulat «Cîntecul orășenesc» se analizează scurt dar

convingător întreaga creație muzicală folclorică orășenească, ignorată altădată de cercetători, arătându-se că toate aceste producții folclorice, «sînt în mod egal, bunuri ale masei de oameni ai muncii și la fel de iubite de aceștia» (pag. 383).

În subcapitolul intitulat «Muzica dansurilor populare» (pag. 391—412), autorii urmîndu-și planul de lucru obișnuit, prezintă mai întîii vechimea dansului românesc în creația muzicală folclorică, după care se trece la analiza structurală și funcțională a acestuia, arătîndu-se totodată mulțimea de dansuri populare ce alcătuiesc vastul repertoriu, precum și bogăția melodico-ritmică a acestor creații muzicale folclorice prezente în toate regiunile țării.

În capitolul al V-lea al cărții intitulat: «Alte dialecte muzicale românești», autorii se ocupă pe scurt de cele trei dialecte muzicale macedo-române: aromân, megleno-român, istro-român, toate însă făcînd parte «dintr-un trunchi comun» (pag. 413).

Prezentînd pe rînd cele trei dialecte cu caracteristicile respective, precum și genurile populare mai frecvente în aceste dialecte, autorii le analizează structural și diferențiat arătînd totodată bogăția melodico-ritmică a acestor creații populare cu un bogat și variat fond ancestral.

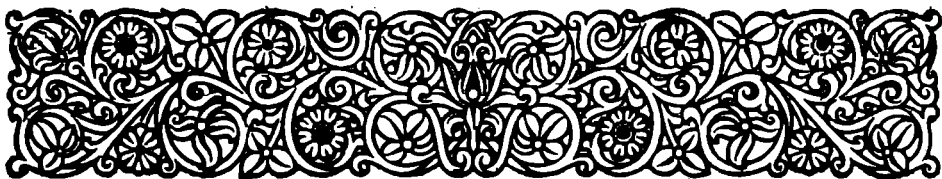
Sînt menționați de asemenea cercetătorii folclorului literar al dialectelor menționate și contribuțiile acestora, precum și preocupările recente ale folcloriștilor români privind creația muzicală populară a macedo-românilor. Între aceștia sînt menționați: Tache Papahagi, Vanghele Millio, Ioan Caranica, George Marcu și Constantin Brezan și alții, iar dintre muzicieni, cel mai asiduu cercetător al creației muzicale folclorice macedo-române, folcloristul român de renume mondial Constantin Brăiloiu. Însoțit de exemple muzicale din culegerile făcute de George Marcu și Gheorghe Oprea, capitolul menționat ne dă o largă și cuprinzătoare informație privind creația literară și muzicală a macedo-românilor. Ultimul capitol al acestei cărți intitulat «Folclorul muzical românesc în contemporaneitate» este rezervat diverselor aspecte ale folclorului muzical în zilele noastre. Arătînd că transformările petrecute în viața economică și socială a țării au atras după sine și modificări în viața spirituală, autorii exemplifică acestea cu mutațiile ce se constată la unele categorii folclorice atît sub aspectul funcționalității cît și sub aspectul limbajului.

Tot aici este menționat și rolul deosebit al folclorului în contemporaneitate care determină specificul național al culturii socialiste, precum și modalitățile de prezentare a acestuia, care sînt: valorificarea scenică, iar în ultimul timp, radioul și televiziunea. Sînt menționate, de asemenea, eforturile deosebite ale muzicienilor patrioți înaintași de a crea școala muzicală națională prin apelarea în lucrările lor la folclor precum și valorificarea științifică a acestuia de folcloriștii români de renume mondial, George Breazu și Constantin Brăiloiu.

Toate aceste aspecte privind preocupările cercetătorilor români îndreptate spre creația muzicală folclorică au avut și au scopul mărturisit, «înscrisura acesteia» în circuitul universal al valorilor perene ale creației muzicale populare.

În acest context alcătuirea lucrării de către cei doi autori menționați mai sus și tipărită de Editura muzicală se înscrie în rîndul deosebitelor contribuții aduse de cercetătorii români la valorificarea științifică a creației muzicale folclorice.

Diac. prof. MARIN VELEA

V A R I A

DRUMUL

- I. *Lentilele-n lentile cum ne absorb, ne cheamă
în semnele descrie-n parabole grădini
parabole deșerturi, încet — călătorii
cum pelerinii sînt frunza sau fructa,
proletic prin statele tulpinii
Șerpii Boa, Neutrinii
Epifania arde ! Nu-i gînd în Slava Sa !
Iubire, doar Iușire,
se dovedește acolo. Privește Fața Sa !
(Acolo-i pretutindeni
E arta de-a vedea
izvor curat în piatră
îșnind unde atingi
din slavă
cu plîngerca înceată în rugă
O, lumea se descrie !
am și uitat, ne doare*
- II *decodată în lumină
îiînțele explozii ; își vor relace burguri)
în slavă
mulțimi de ere-n străvezime
(ci timpul șleuit în har, privește-l Taină)
visam
cum un nulăr ne poartă, cum așezați plutim
prin apa sa, cum înțelept, firească gîndire
despre seară, a noastră-n lumina sa, o poartă
cu liecare gest al vislei rîvășind
în muzica atît de-apropiată
a astrului pe care îl descrie !
O, Evidență a lumii, Poezie !*

III. *dar mai frumoasă ziua în care spunc
 apropie-te, vino din nou, nimic
 nu s-a stricat în risipire, iată
 adevărată viața ta. Începe
 dintotdeauna, orbule, era
 (erau după-amieze, salcâmi și dimineți
 erau săli. Măsură, ritm, proporție,
 o ceață sîlșiată-n carne, am ajuns
 aproape temător de bucurie
 odată s-a aprins
 atunci, exact. Ce timp imens era între secunde !
 În golul dintre litere-am trăit
 seara din nou, dar numărată în silabe
 Conduși de postulate, gîndiți și demonstrați
 de sîngele-n cadență. Am fost
 vom fi curați și clari
 căci o sîntință se lansează-n aer
 ca un pîianjen versul de mătase
 noi știm în sînge fulgerarea Sa.
 Încuiat adîncul și pecetluit
 cu numele Tău cel înfricoșat și slăvit
 A spus despre toate întîmplările
 odată, de mult, un rege, Manase)
 Iată-mă
 părăsit, am
 ochi și aș plînge, mi-e dor
 unde e calea întoarcerii ?
 a cîta ușe, din ce colorat coridor ?
 sînt același, același, dar oricum
 memoriei i-am aprins, căutînd, răscolindu-Te, rug
 Sînt același același, redă-mă
 rogu-Te
 drumului.*

IV. *El e pretutindeni și deodată
 toate sînt în toate, am spus
 dar pentru a trăi (sau a scrie)
 o seară-n lumină se lasă
 de-aceia se arată
 în încăperea de taină a sufletului grădină
 ca ninsă de muzică se apropie ca
 viața-n splendoarea ei să revină
 Puteți intra !
 am văzut morți și răniți. Am să văd judecată
 toate cuvintele-n aer rămn. Iată !*

ILIE-DANIEL TURCEA

PĂMÎNTUL ÎNTOARCERII

sau «Călătorie de la religii asiatice la creștinism»

- I. *Băuse apă din pământul întoarcerii
sau nu mai visa decât asta,
și pasărea s-a rotit obosită,
a privit îndelung imperiile
recuperând infinitul
înhalând durerea realului, a somnului, a depărtărilor
momentul — arătare a veșniciei
prin porțile somnului
Doamne, intră
în porțile îngerului !*
- II. *Vedeți ?
Înțelepciunea trebuie să vină la timpul potrivit
De altfel, de noroiul acesta n-ai cum te feri,
decît ignorînd casa pe care
vrei s-o luminezi
riscînd.*
- III. *Eroarea (vremea în ochi de pîn)*
(erau
filozofi sceptici
astrologi, erotomani
posedînd iddhi,
descriînd constelațiile-n orgie
apropiîndu-se
și cum dispare
în lumină orice sticlă
Achenar, Triangulum, Spica
erau eclecticii triști, neînțeleși, inventînd
pentru iubita lor, lungi muzee cu lumi
decapitate, dinastiile așezîndu-se după karate
fulgerînd
urma feșii
păstrată-n extaz, în robie
de aur, de fîldeș,
de fier
cum
rănit
sufletul intră în lucruri
urne cu timp ars, mici schelete de pasăre

*ce l-au împodobit ; veșnic ieri
 (oriunde ironic deschide ; semn al victoriei
 pașilor tăi, ghilotina !
 ia chipul parfumat al purpurii : haina
 frumoasă și taină
 gravitația
 are...
 un inger
 înveșmîntat în aramă
 aurindu-l lumina și zîmbetul
 balaurul spre vărsare de sînge
 pe Sfîntul războinic îl cheamă.
 locul atins
 te absoarbe
 liecare cuvînt e o intrare în labirint
 de aceia refuz să-l descriu)*

- IV. asemenea stări le inundau în prima clipă ca apoi să-nceapă
 să se retragă-n jurul tău greșala
 și dacă forța
 ce-o ai atunci, nu te-nclîntă, vei învinge**

- V. Chipul fără lacrimi
 sînt lucruri care, pentru că se-nchid
 nu pot fi spuse, cum există stele
 atît de dense încît resping lumina-n
 jur și par
 un gol
 există
 Sirius, Beta, Eridani
 alge
 terase cu moguli în depărtare
 dar toate aceste gînduri, liecare
 arătînd chipul unei vieți ascunse
 ca frageda petală în bulbul de lotus, le voi li părăsi
 acum, străin de mine-n
 pragul casei
 japoneze
 era, ca aurul topit în moi miresme
 ceaiul, în cești, înfățișînd un nor de fluturi
 printre stînci
 priveam ulmit
 soarele,**

pe o hîrtie de scris
 pe masă
 (eu mai apar acum doar
 fulgurant, cînd
 îmi amintesc un fragment, ceva exact, ca așezarea zăpezii
 ca o linie, în palmă)

- VI. *dar tu cîntărești și judeci, tu ai dreptate, tu știi
 între marginile lumii fi-va Fiul Omului,
 între marginile lumii
 va cere pămîntului un loc să te ascunzi și nu te va primi
 și apa va aduce-napoi trupul tău
 căci sămînță nouă am să sădesc
 chei de sunet voi descuia viața
 frumusețea va fi o universală explozie a liniștii.*

ILIE-DANIEL TURCEA

RESPIRAȚIE

- I. *Echilibru
 univers de deschideri posibile
 din dislocări
 cu timp greu
 -- fiindcă vedeți
 nu e nici o dată altă de aproape,
 încît din atingerea a două din toată
 această toamnă de celule
 sub eligia
 celui mai lung dintre exoduri, a timpului
 să-L poată face posibil --
 Cuvîntul era
 acum, un soare, cu fiecare rază-n altă fire*
- II. *Chipul dintotdeauna așteptat
 și v-amintiți cum în copilărie privești un lac
 înmiresmat din fărîmul
 cu flori de tei plutînd
 și v-a strigat o voce nevăzută
 «acesta-i fiul Teslarului!» s-a auzit și atunci
 peisajul a crescut la înînit
 în fața LUI
 și n-a mai fost fire*

III. *Cerul*

*tot ce visam, tot ce există
 sălăşluieşte în atomii de heliu suprafluiți
 în pași de ilacără de natriu, peste ape
 și de plumb încet, slărlmiciosul cadmiu
 sau mai exact
 în Viul
 Adevăr*

IV. *Aici*

*vroiam să ajung când vă spuneam că-n soare
 văd, știu cum, pentru
 sufletele noastre ning
 idei și stele, lacuri, muzici, ore
 în limpede grădină
 de versete vii
 nu pot
 galaxii
 acoperind cu-n vâl de plumb pe Viul Logos
 să-L oprească
 Căci ale Sale sînt toate cîte sînt
 întregă așezarea fiindu-i transparentă, ca lumina
 adevărată a vieții.*

ILIE-DANIEL TURCEA

CĂLĂTORUL

*deasupra începe o lumină
 și fără drum, un munte
 nu-și mai strică
 pacea sa
 acolo fiecare gînd
 se împlinește-în lume în ecouri
 și numai gînduri bune sînt acolo
 l-un loc rupt de lume
 și-nllorind pe coline, lîngă
 pacea călugărilor, ramurile
 opresc
 călătorul, oricare va să treacă pe*

*acolo, astfel
 privind în jur va ști atunci
 că drumul, oriunde-ar duce
 e lumină
 dar dacă știe
 asta, are
 cheia —
 rămîne
 și-nțelege că
 moarța este o fructă a vieții
 Călătorisem, aduceam cu mine
 tot ce poate să cînte.*

ILIE-DANIEL TURCEA

IERTARE

*acestei Lumini
acestei iertări
plecați genunchii inimii,
numai Lumina poate ierta
îndumnezeind
numai omul se poate ridica
din mîl și din moarte
din cumpăna sa vină
pentru că el
poate plînge
— căința —
adevărată sa naștere*

*poate începe în rănile sale,
el se poate întoarce
din moarte
cu fața sufletului scaldată în lacrimi,
el poate fi
iertat
de Lumină
el poate fi vas
acestei Lumini
așa cum nici cerul
nu poate fi
prin iubire și jertă!*

ILIE-DANIEL TURCEA

